

**De impedimentis magnorum auxiliorum in morborum curatione. Lib. III / ...
Secundis curis emendatiores e museo Petri a Castro.**

Contributors

Ponce de Santa Cruz, Antonio, approximately 1570–approximately 1650.
Castro, Pedro de, 1603–approximately 1657

Publication/Creation

Patavii : Typis Pauli Frambotti, 1652.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/wzmb5mzk>

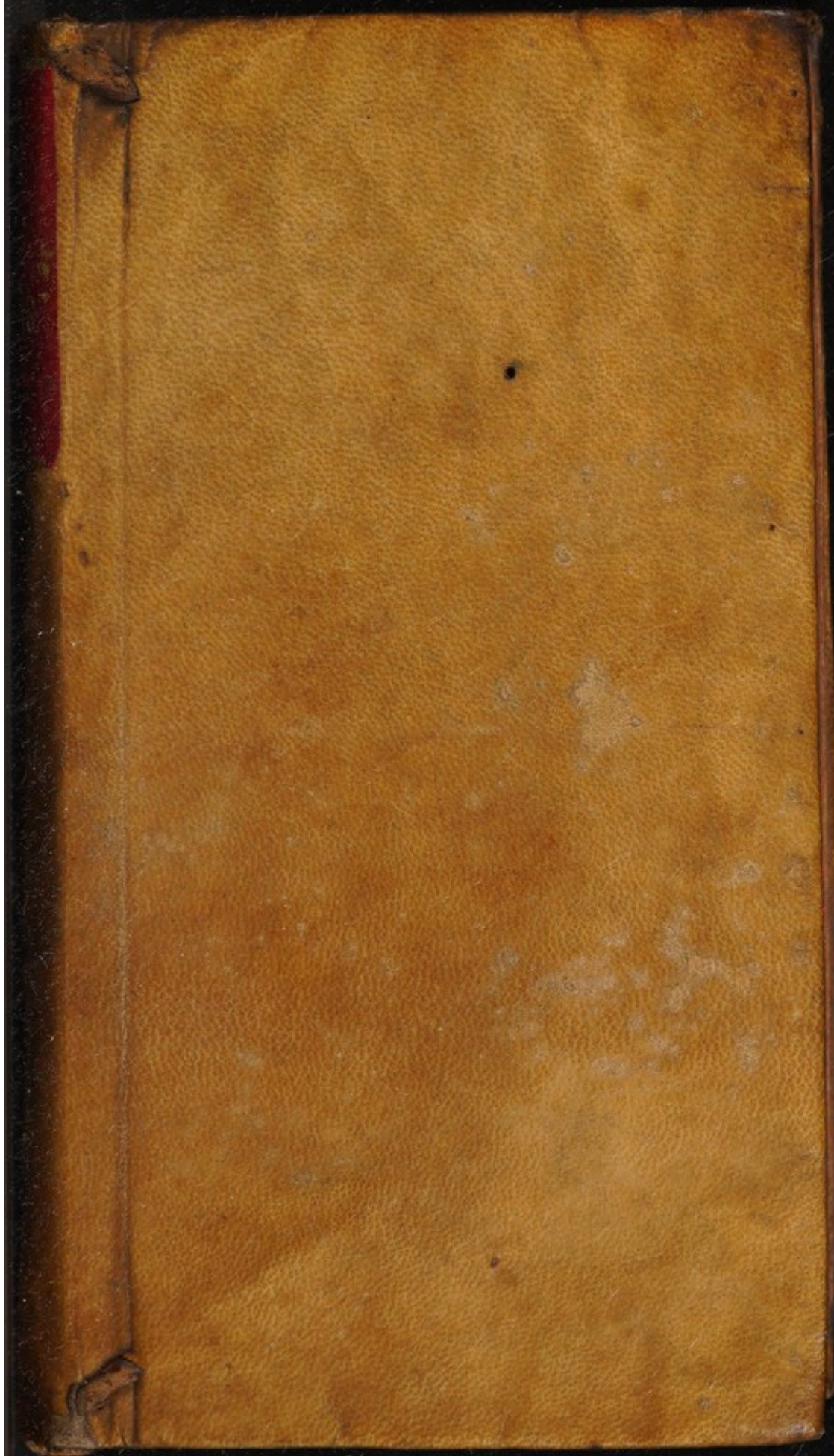
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

SANCTACRUZ
—
DE
IMPEDIMENTIS
1652

Sanctae inactionis

J J
m
5

L. 1. 19

In. Lewis Petit M.D.
Coll. Regal. Med. Lon. Soc. S.R.S & S.S.A.

IX. 4.
The Library of the
Wellcome Institute for
the History of Medicine

MEDICAL SOCIETY
OF
LONDON
DEPOSIT

Accession Number

Press Mark

PONCE DE SANTA CRUZ,
A.

65701/A

ANT
S

IMP
M

ANTONIUS PONCE

SANCTACRVZ

DE

IMPEDIMENTIS

MAGNORVM

AVXILIORVM.

ANTONIO PONCE
SANCITATE
DE
IMPEDIMENTIS
MAGNORUM
VAXILORUM

IMI
M

In

AN

Proton
Hilpan
Vall

Secund

P

PA

Typis

154.
DE
IMPEDIMENTIS
MAGNORVM

AUXILIORVM
In Morborum curatione.

LIB. III.

Autore

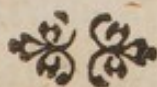
ANTONIO PONCE
SANCTACRVZ

Protomedico, & PHILIPPO IV. Regi
Hispan. à cubiculo, in Vniuersitate
Vallisoletana Medic. Professore
primario.

Secundis curis emendatiores è Museo

PETRI A CASTRO

D. Medici.

PATAVII, MDC LII.

Typis Pauli Frambotti Bibliopolæ.
Superiorum permissu.

A circular ink stamp, likely a library or ownership mark. The text "SOCIETY OF LONDON MEDICAL STUDENTS" is arranged in a circle around the perimeter. In the center of the stamp, the words "MEDICAL STUDENTS" are printed in a smaller, rectangular font. The stamp is somewhat faded and shows signs of age.

IX 5

IOANNI RHODIO

D A N O,

Viro Doctissimo atq; Optimo

PETRVS A CASTRO

S.

N accurrit ab ultimis Ibe-
rie terminis magnus ille
Hippocratis genius San-
ctaCrucius, ut iterum per te, Cla-
rissime Rhodi, feliciter Europa re-
uiuiscat. Nec immerito perennita-
tem ambit supra cedros & marmo-
ra pretiosum opus; quo nihil præ-
stantius, nihil utilius tironibus,
ex virorum etiam doctissimorum
monumentis accedere potuerit un-
quam; quinimo & ipsismet vetera-
nis Aesculapii militibus: quamvis
modestissimus auctor iuventutem
praxeos studiosam dumtaxat allo-

3

qui

11
qui profiteatur. Medum olim est
alloquutus, non scripto, sed viva
voce, hac meditabatur, & arden-
tissimis meis precibus impulsus,
ausim dicere, tanquam me solum
cogitaret erudire, mente concipie-
bat, enitebatur, producebat. In-
gratus igitur forem, si tātum bene-
ficiū non rependerem; si annorū
tyrannide & animorum inertia di-
rutum ferme diuinum praeceptoris
opificiū non curarem reparari.
Absit ingrati animi pudendum
crimen. Sancte iuravi apud Hippo-
cratem, me parentū loco ama-
tūrum magistros, vitam eis
communicaturum, impertitu-
rum ea quibus indiguerint: il-
los deniq; qui ex eis nati fue-
rint pro fratribus germanis
habiturū. Indigebat vita caducū
monumentum authoris nominis
non

non morituri . Ecce libenter re-
fero . Hanc lucubrationem doctis-
simam , tanti parentis legitimum
partum fratrem germanum appel-
lo , quem tanquam primogenitum
reuereri , diligere , ac imitari præ-
cise debeam . Vt hoc possim , ut stu-
diosos meos rectius dirigere queam ,
lacteum hoc alimentum , quo ipse
nutritus sum , sugendum prælibo .
Lacteum , quia primum , quia faci-
le , quia candorem continet verita-
tis ; alimentum , quia robustum &
in solidā nutriti substantiam ap-
prime vertitur . Grato igitur ani-
mo erga magistrū , propensione sin-
gulari erga selectissimam docendi
methodum , studio denique erga di-
scipulos , aggressus sum sacros San-
ctacrucii manes suscitare , qui cer-
te præ se ferre poterunt auream al-
teram laminam , qualis olim fer-

98
tur in sepulchro inuenta vetustis-
simo, in qua celata hæc erant: O
Sol, iterum sub Constantino me-
videbis. Sic gaudeant Sanctacru-
cii manes, & ore aureo similia pro-
ferant: O Sol, iterum sub eruditis-
simo Rhodio nos videbis; à quo vi-
tam, polituram, elegantiam, pu-
ritatem comparemus. Hanc igi-
tur veram Prudentiam medicam
tibi prudentissime Rhodi dare qui-
dem non debeo, quia mea non est;
commendare debeo, quia vera; nō
tamen ut fronte nimium audaci a-
lieni operis authorem me commen-
dem, sed ut studiorum beneficio
gratus inuigilem. Meus est dumta-
xat impulsus, quo in lucē prodeat
opus egregium; quo iterum inter
litteratos renascatur Sanctacru-
cius, & studiosos, ut solebat, de-
nuo incipiat erudire, solidaque
im-

imbueere doctrina. Tuum erit, or-
natissime vir, operis ornamentum,
tuus lepos, tua dicendi puritas,
quæ cunctis doctiorum scriptorum
partibus diligētissimus soles imper-
tiri, ut iure merito dici possis litte-
ratorum Apollo. Sic inter astra glo-
riæ collocaris; collocasset mehercle
inter Diuos ethnica vetustas, &
parturientium Musarum Ilithiæ
nova templa erexisset. Restat, ut
per te ab obliuionis solo erigatur,
& nouum lustricum genitorem,
nouum denique radiantem Apolli-
nem in uno meritissimo Rhodio adi-
pisci mereatur. Vale. Verona. Kal.
Nouemb. C I O I O C L I.

S

Li-

Liber Lectoribus.

PRæcurro, non specto aliorum gemellorum partum, ruptis vinculis propero ad lucem boni animi, ad tenebras invidi non timens hoc malum, ut fruor illo bono. Audiebam in nostro Musæo circa usum magnorum auxiliorum controuersias Medicorum, querelas infirmorum, prorumpi tandem, fidelitatis antiquæ portans vexilla primorum hominum consilia, quibus, & vita protrahebatur, & morbi feliciter curabantur. Non promitto noua, sed antiqua nouiter exculta, defensa, illustrata: atque cum hominum vita tot malis concussa duo tantum habeat magna præsidia, inter quæ si fluctuet, & dubias experiatur procellas, misere fatiscit; circa ista duo omnis nostra versatur lucubratio, ut portus sint, non tempestas. Sed quid proderit nostra lucubratio, si non accedat studiosorum meditatio? Quid Hippoc. veneranda oracula, si irrepat ignorantium iactantia? Non moror. Lex beneficii solum respicit benefacere, nullis

lis ingrati-
tudinis nebulis ob-
scuratur, nullis
obstaculis impeditur,
nulla detinetur iniuria.
Eruditos semper beneuo-
los culta inueniet antiquitas:
tetrici, aut inflati, qui (ut
aiebat Hipp. Lib. de Morbo
sacro) simulant se amplius
scire, non legant, neque videant,
inuidi maneant. Tirones
relictis prauis alimentis arri-
pant ubera Hippocraticæ doctrinæ;
semper scaturientia, salubriter saturan-
tia.

INDEX CAPITVM.

LIBER PRIMVS.

1. *Doctrina præsens necessitas.* 1
2. *De Vacuatione.* 5
3. *Temperies totius, quæ etatem comprehendit, quomodo impediatur sanguinis detractionem: ubi de pulsibus senum.* 13
4. *Corporis habitus quomodo impediatur vacuationes.* 21
5. *Temperies partis impedit vacuationem.* 24
6. *De consuetudine euacuandi.* 29
7. *Vires quando impediunt, & quotupliciter.* 32
8. *Quæ temperamenta sint consideranda in ordine ad robur virtutis, & actiones.* 34
9. *Differentia debilitatis essentialis.* 38
10. *De causis debilitatum essentialium.* 41.
11. *An intemperies siens sit sufficiens ad debilitatem essentialem efficiendam.* 42.

Qua.

INDEX CAPITVM.

12. Quare Gal. dixerit, intemperiem
fientem mutare usum, & non effi-
cere debilitatem essentialem. 47
13. De causis debilitatis virium, secun-
dum Hippocratis sententiam. 58
14. De dignoscenda debilitate essentiali
Facultatis Animalis. 65
15. Facultatis Vitalis debilitas essen-
tialis quomodo dignoscatur. 73
16. De debilitate per aggrauationem
communiter dicta. 79
17. De indiciis debilitatis, quæ sit ag-
grauante onere. 83
18. De facultatis Naturalis debilitate,
propter aggrauationem. 87
19. De cognoscenda debilitate Vitalis
facultatis, propter grauantem, aut
molestantem humorem. 91
20. Omnium supradictorum conclusio-
nes. 96
21. De foetura. 100
21. An audacius extrahendus sanguis
primis mensibus, quam postremis,
ut docuit Hippocrates. 108
22. Quare Hippocrat. dixerit, purga-
menta

INDEX CAPITVM.

- menta puerperii esse velut sanguinis à victima. III
23. De usu medicamenti purgantis in gravidis, quid sentiendum. 114
24. Qualia sint medicamenta, quibus medicus uti potest in utero gerentibus. 122
25. Lactis Generatio inter res naturales numeranda, aut moderatur, aut impedit evacuationes. 129

LIBER SECVNDVS.

1. De Aere. 132
2. An vena sectio periculosior sit purgatione in calidissima aeris constitutione. 136
Inter Ver, & Autumnum controuersia ad euacuandum. 138
3. An ratio ambientis cogat æstate per superiora, hieme per inferiora purgare. 140
4. De inanitate, & repletione. 145
5. Menstrua vacuatio inter res non naturales potest impedire euacuationes. 146

Aetij

INDEX CAPITVM.

6. *Aetii sententia explicata de vena
secanda in cubito, ut profluat men-
strua.* 148
7. *Si affectus grauis supra septū trans-
uersum partes occupat, imminen-
tibus, aut fluentibus mensibus,
quid faciendum.* 153
8. *Fernelius, ne occasio sit errandi,
explicatur.* 158
9. *Quomodo motus localis corporis se
habeat in ordine ad vacuandū.* 166
10. *Quod motus localis vacuationem
humorum crassorum, & frigido-
rum, non solum non impediat, ve-
rum inuuet, ex mente Hippoc. &
Gal.* 169
11. *Quod motus animi maxime vacua-
tiones impediat.* 174
12. *De Somno.* 178
13. *De somno post vacuationem.* 179
14. *De Vigilia.* 184
15. *De usu venereorum, quem inter
res non naturales medici referunt.*
186
16. *De cibo, & potu.* 190

INDEX CAPITVM.

LIBER TERTIVS.

1. De causis, humoribus impedi-
bus vacuationem sanguinis. 193
2. Est difficultas, an aliqui humores
intra venas impedire, aut omnino
prohibere possint sanguis detractionem.
195
3. Notabilia pro conclusione stabi-
lienda. 200
4. De unaquaq; cacochymia per se. 212
De Biliosa supernatantia Trallianus ex-
plicatus. ibid.
5. De serosa supernatantia, & pitui-
tosa: ubi de hydrope. 216
6. Melancholica cacochymia an impe-
diat sanguinis missionem. 221
7. Locus Gal. ex 3. de locis affect. de
curatione melancholice explicatus.
223.
8. Quod licet vitium in ipso sanguine
cognoscatur antequam omnino se-
parentur humores, non ob id san-
guis copi se vacuandus. 226
9. De vitio sanguinis pestilenti, mali-
gno, aut venenoso, an impediatur
san-

INDEX CAPITVM.

- sanguinis missione, et quo modo. 231
10. Obiectiones primo loco propositae dissoluuntur. 242
11. Quando flatus impediunt, aut posscant venae sectionem. 252
12. De his humoribus, qui in prima regione possunt impedire venae sectionem. 255
- Quae Humorū dispositio impediatur purgationem. 270
13. Locus Hipp. expenditur lib. de Humoribus. Animaduersio in Gal. 289
14. Claritatis gratia communes obiectiones dissoluuntur, propter scholasticos, licet ex dictis clarescant. 296.
15. De humoribus incoctilibus in specie. 307
16. Quas coctiones considerauit Hipp. in humoribus. 313
17. An humores serosi, & tenues, ex propria conditione sint apti in principijs morborum ad purgationem, nulla expectata coctione, an verò

INDEX CAPITVM.

- impediant. 316
18. Ea, quæ in habitu corporis, siue in
tertia regione continentur, an, &
quomodo impediant vacuationes.
321.
19. De morbis, qui impediunt magna
auxilia. 329
20. De frigida, & humida vniuersi cor-
poris intemperie: ubi iterum de Hy-
drope. 332
21. De refrigeratis. 335
22. De morbis in compositione, qui va-
cuationes impediunt. 346
23. An obstructio, quæ pendet à crassis,
& lentis humoribus, impediat san-
guis missionem. 348
24. Quando obstructio à crassis, & len-
tis humoribus non impediat. 352
25. Obiectiones propositæ dissoluntur,
quibus recentiores probant obstru-
ctionem crassorum, & lentorum de-
leri sanguinis missione. 358
26. Aetii, & Tralliani sententiæ, quæ
videntur dictis contrariæ. Alia ap-
parens contradictio in doctrina Gal.
componitur. 365
27. De morbis in magnitudine impedi-
enti-

INDEX CAPITVM.

- entibus vacuationem. 368
28. Pleuritis inter tumores an impediatur,
aut minuat sanguinis missionē. 370
29. Perutilis discursus de morbis in Cō-
positione, purgationem impediēti-
bus. 374
30. De Colica affectione ab obstructione,
lenta pituita, aut flatu, aut fecibus
induratis. 376
31. Descensus intestinorum in scrotum,
purgationis impedimentum. 386
32. Hypochondria distenta, & obstructæ
venæ mesaraicæ, ut impedimentum
tollendum ad purgationem. 388
33. Tumor in hepate purgationem impe-
diens. 389
34. De morbis in soluta unitate, vacua-
tionem impediētibz. 391
35. Conueniatne sanguinis vacuatio in
morsis à rabido animali. 394
36. An tale vulnus venenatū impediatur
purgationem, aut quando admittat.
402.
37. Solutiones continui in viis urinæ. 404
38. Rupturæ, aut ulcera thoracis. 405
39. De symptomatis vacuationes impe-
diētibz. 407

An

INDEX CAPITVM.

40. An Symptomata, & Signa idem, & qualia signa. 411
41. Quomodo, aut quando delirium impedit vacuationes. 413
42. Quòd delirium, ut delirium est, causa non inspecta, potius impedit vacuationes. 416
43. Causæ delirii perpenduntur, quæ vacuationem postulant, aut renuunt. 417.
44. De aliis delirii causis. 424
45. De vacuatione nimia, quam Hipp. & Gal. causâ delirii statuerint. 425
46. Dubitatur, an delirium purgatione impediat. 429
47. Quare prædici de vigilia superflua, de sopore, de dolore, & aliis symptomatis februm, tam amplam fecerunt mentionem, delirio relicto. 437.
48. De sympt. in exeunte mutato. Gal. illustratur. 440

DE

I
D E
IMPE D I M E N T I S
MAGNORVM AVXILIO-
RVM, IN MORBORVM
CVRATIONE.
AD TYRONES.

CAP. I.

E Auxilijs magnis Artis
Medicæ plures, & docti-
ssimi viri scripserunt. Ta-
men hanc ita necessariam
considerationem desertam video :
forſan quia exiſtimarunt ſufficere v-
niuerſalem contemplationem ad ſin-
gulares oprationes. Tamen tam varia
eſt cauſarum complicatio, vt non ſo-
lum Tyrones, verum alios ad indire-
ctas vias declinare conſpiciam: nam
præſente neceſſitate ſanguinis miſſio-
nis, aut purgationis, non contemplan-
tur qualia ſint impedimenta, quæ exe-
cutionem valent impedire : ita vt,

A

dum-

2 *Lib. I. de reb. naturalib.*

dummodo communia sint exposcen-
tia, aut aliqua signa, quæ moueant ad
vacuandum, audacter aggrediantur,
quibusdam textibus innitentes, non
tamen arte ipsa. Textus ille, non in
continentibus modo, sed in omnibus
febris, quas putridus excitat hu-
mor; saluberrimum est sanguinem
detrahre: quia male intellectus, &
non ex arte explicatus, plurimos æ-
gros ad tumulum deduxit. Equidem
sicut sanum consilium est, in aliquibus
putridis sanguinem mittere, ita perni-
ciosum in omnibus. Atque adeo si
morbum magnum, & vires inueniant;
nil amplius quærant. Hæc pro exem-
plo. Sed vt videas grauitatem, vti-
litatem, & necessitatem huius tracta-
tionis, & quanta tibi deficient ad sci-
entiam rectè euacuandi, iterum, at-
que iterum legas sequentem diuisionem.

Tria sunt quæ possunt vacuationem
impedire. Res naturales, Non natura-
les, & Præter naturam. Res natura-
les, vt temperies totius, aut partis,
etas, corporis habitus, consuetudo,
vir-

Impedient. vacuationes. 3

virtus. Quæ aliquando prohibent, aliquando permittunt remedia. Res non naturales: vt motus animi, & corporis, aer ambiens, coitus, vigilia, somnus, &c. Res præter naturam, vt causa, morbus, & symptoma: hæc omnia, si vsque ad species, & differentias minimas deducas, & consideres quantum vnaquæque præualeat ad impediendam euacuationem, aut permittendam, apertè conspicias difficultatem, quam ita facilè paruipendis, & periculum, quod intrepidè experiris. Scis quales sunt causæ præter naturam, quæ renuunt prædicta remedia? Quam regionem corporis, quem locum occupant, vt magis, aut minùs impedian? Scis, quòd exiens mutatum, quæ actio læsa, quæ qualitas mutata, quæ morbi species possit vacuationem prohibere? Scis quæ debilitas sit essentialis, qualis sit, quas habeat differentias? Et quæ illarum respuit integram, quæ mediam vacuationem permittit, quæ nullam? Scis quid agendum, cum debilitas per aggrauationem, cum qualibet per essentiam.

4 *Lib. I. de reb. naturalib.*

coniungitur? Ponderasti ne consuetu-
dinis efficaciam in his periculis? Hęc
& alia multa matura consideratio-
ne pensitanda, quæ quia sæpius vo-
caris ad repentinam euacuationem
decernendam, oportet memoria te-
naciter obseruare, si errorem fuge-
re, si salutem infirmi consequi desi-
deras. Expedit ergo istam nostram
Incubrationem die, ac nocte repete-
re, & semper præ manibus habere,
quam non ex opinionibus, sed ex ar-
te, Deo fauente, in gratiam boni pu-
blici elaboratam exhibemus. Atque
in tractatu adeò graui, in quo nullum
est verbum, quod non agat de vita,
non est agendum de nominibus, sed
de ipsarum rerum intelligentia. Va-
leant opiniones, valeant subtilitates
disputationum, suum locum habent
in parte Physiologica. Accedant con-
clusiones, & determinationes pro vi-
tæ humanæ subsidijs. Sciant medici,
quando sit euacuandum, & quomo-
do, quamuis reliqua ignorent: hoc il-
lis, & ægrotis sufficit. Aut voces im-
pedimenta, aut voces repugnantia,
aut

Impedient. vacuationes. 5

aut contraindicantia, non moror, dum-
modo intelligas, quæ illa sint, quæ
possunt impedire actum euacuandi,
aut modū imponere ipsi euacuationi.

C A P. II.

A Ntequam de singulis agamus,
supponendum est, quod san-
guinis missio, & expurgatio per se re-
spiciunt causam humoralem, secun-
dario morbum: in hoc enim fallun-
tur multi, nam si vident morbum ma-
gnum, & vires sufficientes, statim san-
guinem extrahunt, non considerantes
quid ars doceat. Cum enim magnus
morbus nil sit aliud, quàm constitutio
præter naturam, cum magno recessu à
naturalis statu, apertum est, quod in-
dicat magnum auxilium, quo redu-
catur natura ad pristinum terminum
sanitatis, in quo abstrahit à sanguinis
missione: nam fieri potest talis redu-
ctio per aliud. Itaque magnus morbus
solum indicat magnum remedium.
Hæctica primæ speciei sæpius ap-
paret cum sufficientibus viribus, est

A 3 que

6 *Lib. I. de reb. naturalib.*

que magnus morbus ; erit autem vitæ
humanæ inimicus, qui in hoc morbo ,
sanguinis missionem, aut purgationem
exerceat . Indicat enim, & petit ma-
gnam attemperationem, substantiam
deperditam simul reparantem, quia,
est morbus inanitionis . Præterea so-
litaria cacochymia, sanguine existen-
te solum necessario ad vitam, magni
morbi potest esse causa, & cum suffi-
cientibus viribus: nullus tamen sanæ
mentis debet in tali dispositione mit-
tere sanguinem, sed correctionem, &
purgationem tentare. Non ergo ma-
gnus morbus circumscribit missionē
sanguinis. Voco solitariam cacochy-
miam, impermixtam & separatam à
sanguine, & vt dixi, sanguine pauco
existente, sine alio vitio: neque dubi-
tes de viriū robore in prædicto casu:
potest esse siquidē magna cacochy-
mia cum sufficientibus viribus. O-
stenditur, nam multos vidimus opti-
mates, & diuites, imò & pauperes, &
religiosos prauo victu vtentes, aut
omninò inordinatos in rebus non na-
turalibus, magna humorum corru-
ptione

Impedient. vacuationes. 7

ptione laborantes, & alia ex parte cum virtute valida: vt mirum sit, quomodo sit possibile vires cordis constare. Sed accedit (præter experimentum) sententia Gale. in illo aphorif. Quibus semel, aut bis, &c. In commento facit hanc distinctionem: parum, & sæpe alere præcipit eos, qui cum humorum corruptione infirmas habent vires, at verò copiam alimenti exhibet illis, qui cum humorum corruptione validas obtinent. Rectè ergo potest stare cacochymia sola cum viribus sufficientibus: non tamen poscit sanguinis missionem, quod inferiùs euidenter suo loco probabo.

De alijs multis morbis idem esto iudiciũ: asthmaticus à sola pituita cum paupertie sanguinis, magno morbo laborat, quòd si sanguinem fundas, peribit sine dubio: sic de similibus. Sed consideraui, quare in re ita necessaria, & communi, aberrant Tyrones, & inueni magnam esse ignorantiam in distinguendis scopis ab indicationibus: quia vtrumque confundunt, & putant esse idem, cum sint toto cælo di-

8 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

uerfa. Indicatio est agendorum insinuatione; at scopus est id quod præ oculis habemus ad talem indicationem exequendam. Itaque indicatio dicit quid agendum sit. Scopus, an sit exequendum, & quomodo. Ergo indicatio ad euacuandum, in genere sumitur à peccato humorum; an verò ista vacuatio debeat fieri venæ sectione, aut purgatione, aut frictione, aut balneo, aut alio modo, indicatur a specie, & modo humoris peccantis, & à regione in qua est. Rursus, an debeat fieri vacuatio indicata, & quomodo, non ab indicationibus supradictis, sed a scopis debet expeti: quales sunt, vires, magnitudo morbi, ætas, anni tempus, &c. A quibus non solum desumimus executionem, sed modum illius.

Secunda suppositio ex dicta sequitur, semper esse inspiciendam, non solum causam, sed modum illius, ad speciem eligendam vacuationis, nam si non adest species causæ materialis, siue humoralis, quæ limiter hoc, aut

il-

Impedient. vacuationes. 9

illud vacuationis genus, omnino errabis. Quæ autem sit hæc species in progressu constabit: nam declarando impedimenta, clarescet satis.

Suppono tertio, summam totius tractationis de sanguinis missione, quam si Horatius Augenius vidisset, aut rectè calluisset, nunquam per tot labores, & disputationes discurreret, nec inculcaret passim plenitudinem: colligit enim suas omnes vires ad probandum, sanguinis missionem non indicari, nisi à plenitudine totali, aut partiali, aut à motu, ut in reuulsione. Tamè licet aliqua foeliciter confecerit iste Auctor, non tamè omnia. Accipe ergo epilogum Galen. & Hipp. veritatis, ex Auice. *Et non est flebotomandus, nisi vnus duorum, aut ille qui debet cadere in ægritudines sanguinis, & cadit in eas. Aut ille qui iam cadit. Et vnusquisque istorum non flebotometur, nisi ob multitudinem sanguinis, aut propter vitium sanguinis, aut propter vtrumque.* Contem-
plare obsecro istam diuisionem, & separatim vnumquodq; membrum di-

10 *Lib. I. de reb. naturalib.*

uidas : dilucida enim via ostendetur inter scopulos, & ambages recentiorum. Peccat massa venarum, aut multitudine, vel quoad vasa, vel quoad vires: sanguis debet mitti, aut gratia præcauendi morbum magnum futurum, aut gratia abolendi causam iam præsentis morbi.

Secundum membrum. Aut nulla adest plenitudo ex dictis, nec totalis, nec partialis, sed solum vitium sanguinis: in hoc etiam statu indicata est talis vacuatio. Facit certè Auicenna distinctionē manifestam, dicens: Aut propter vitium sanguinis, id est, sine multitudine aliqua, nam membra diuidentia ad inuicem dicunt distinctionem. Quid antiquitas intelligat per vitium sanguinis, latissimè inuenies, quando agemus de causis præter naturam. Modò id moneo: vitium sanguinis, aut intelligi in ipso quarto humore (qui sanguis dicitur) per propriam alterationem, aut ab alio humore illatam. Rursus hæc illata alteratio, vel contingit supposita miscella humoris vitiosi cum ipso sanguine,

Impedient. vacuationes. **II**

guine: vel quamuis non sit mixtus, sed iuxta positus, sufficienter tamen vitiatur, & alterat sanguinem, ita vt possit extrahi, ne amplius putrescat.

Sed dubitas, quid intelligā, quando dico vitari sanguinem per propriā alterationem? Non intelligo, quod ipse sanguis se ipsum alteret (vt præfens petit contemplatio) sed quod patiatur ab aliqua causa ipse solus. Vt enim contingit, quod bilis putrescat sola in morbo pituitoso, &c. ita fieri potest, vt sanguis, quartus humor, ab aliqua causa alteretur solus: non quidem est maior ratio, nam secundam dispositionem passi contingit, vt luceant actiua in vno, & non in alio. Quod autem audis de quarto humore, sanguine, intellige etiam, & de tota massa, quæ potest vitari sine vlllo peccato in quanto. Ergo ad rem. Intantum Auicennæ est docere, debere mitti sanguinem, quando sine vlla plenitudine vitiosus est. Hoc nunquam potuit intelligere Augenius: nam neq; viribus grauatis, neque vasis distentis, in toto, aut in parte, neque moto

12 *Lib. I. de reb. naturalib.*

sanguine ad aliquam partem debet vena secari, si vitiosus sanguis est aliquo ex prædictis modis, & infra dicendis, si alio modo corrigi nequit.

Rursus sub vitio comprehendi potest malus motus localis massæ sanguineæ: nam quando mouetur ad aliquam partem inflammandam, vel alia molestia afficiendam, aut quando ex casu ab alto contingit humorum motio, sanguinem mittimus, ob vitiū, in motu, qui potest accidere, aut iam accidit.

Vltimum membrum diuisionis, est propter vtrumque, id est, propter multitudinem simul cum vitio, vt in synocho putrida, &c. Quæ omnia, vsque ad minimas differentias sunt deducenda, in lib. 3. huius operis: sed hæc paucula visa sunt necessaria. Nam alia communia ex tractatu de vacuandi ratione sunt petenda.

Quartò supponendum est, duplicem esse vacuationem: quædam enim est integra, sic appellata, quia integrè potest, & debet fieri, secundum integram exigentiā causæ efficientis morbum,

Impedient. vacuationes. 13

bum. Potest fieri, quia nullum adest impedimentum; debet fieri, quia talis est causa, & morbus, vt completam euacuationem requirat; vt validis viribus, tempore Veris, ætate florente, si adsit magna febris, pendens ab ingenti plenitudine, integram & confertam vacuationem exercet medicus: nullum enim est impediens, & vrgent exposcentia. Alia autem est vacuatio non integra, & infra medietatem, parca & paulatina, quam sic limitat, & coarctat vis impedimentorum, quæ talis potest esse, vt ne guttam sanguinis (vt sic dicam) permittat extrahere sine certo periculo mortis. Sed quia omnia hæc clariùs sunt explicanda, solum terminos, siue nomina volui proponere.

C A P. III.

Temperies totius, quæ ætatem comprehendit, quomodo impediat sanguinis detractionem, vbi de pulsibus san-
num.

INter res naturales enumeratur temperies totius corporis, sub qua ætas comprehenditur. Si enim temperi-

14 *Lib. I. de reb. naturalib.*

peries nimis humida est, & præsertim si calida etiam, sine dubio impedimentum aliquod obijcit, ne euacuatio fiat; quia tale corpus nimis resolvitur ex propria natura: cuius conditionis sunt pueri, qui ratione propriæ temperaturæ non possunt per sanguinis missionem euacuari. Quam conclusionem malè intelligentes aliqui, nequè percipientes sensum Gal. in lib. de sanguinis missione, in tantum errorem deuenerunt, ut ante decimū-quartum annum non auderent mittere sanguinem, & ita pueros febricitantes, aut dolore, aut angina laborantes interficiebant, credentes inedia, frictionibus, vñctionibus, balneis, posse ægrum curari. Qui error iam ita obsoleuit, ut medici huius temporis, in omninò contrariam venerint sententiam, & pueros euacuent quasi iuvenes, tam largis, & multis sanguinis extractionibus, nulla ratione ætatis habita.

Ergo ars aliam viam docet; vacuandos scilicet esse pueros, non integra vacuatione, quæ adæquet magni-

Impedient. vacuationes. 15

gnitudinem causæ, & morbi, sed ab
ista tantum adimendum, quantum
natura impedit resolutio, & corporis
teneritudo. Numquam enim legisti
Galen. ad animi deliquium misisse
sanguinem in pueris, sed in robustis
iuuenibus. Vt quid? Quia talis est
continua istius ætatis exhalatio, &
euaporatio, vt labefactetur omnino
natura ex ingenti, & subita vacuatio-
ne. Ergo requirit mediam, & parti-
tis vicibus factam, interim refici-
endo vires. Hoc autem opus neuti-
quam suppleri potest per inediam, &
alia supradicta (maximè in pueris.)
Primò, quia talis euacuatio lenta, &
tarda est, & dum fit, suffocatur puer
humoris abundantia. Secundò, quia
vacuatio per inediam, est simul car-
nium colliquatio, & spirituum reso-
lutio; miserrimum Erasistrati reme-
dium: dum enim euacuatur, quod
sanissimū est, & quod omni culpa ca-
ret, eodemmet tēpore humores pec-
cantes magis accenduntur, febris au-
getur, & in mortē deducitur æger, aut
tabidus fit, aut alio morbo consum-
ptus.

16 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

ptus. Igitur pueri exposcente causa morbifica, vacuandi sunt per sanguinis missionem, non integram, sed cum cautione prædicta.

Illud autem commune facere non desinam, talem posse temperiem esse, & ætatis constitutionem, ut omnino renuat, & impediatur sanguinis extractionem. Nunquam extraxi sanguinem in recens natis: statim enim abortu, quis talem vacuationem tentat? Id etiam suadet Gal. lib. de sect. ad eos, qui introducuntur, capit. 3. expressis verbis: quo loco, neque decrepitos, siue in ultimo senio constitutos audet vacuare. Certè vidi senem morte naturali iam expirantem, & quidam medicus considerans difficilem respirationem, & laboriosam, quæ tunc temporis euenit, ut ventiletur cor, venam pertudit, statinque cum sanguine animam effudit. Decrepiti ob paucitatem sanguinis, & virum extremam debilitatem, & ob præsentiam multorum crudorū succorū, neutiquā hoc modo sunt vacuandi. Alij verò senes, tam virides, quam magis prouecti, solent

Impedient. Vacuationes. 817

lent rectè tolerare istam vacuationē,
quia solent magnam partem pituitę in
sanguinem conuertere (hepate bene
valente) & replentur venę . Vidique
plures senes meliùs ferre sanguinis
moderatas extractiones , meliùs mul-
to quàm iuuenes . Vnde rectè Gal. lib.
de sanguinis mis. *Stultum dicit esse æ-
tates numero annorum metiri, nam se-
xagenarius validus rectè sectionem ve-
nę admittit.* (non dixit decrepitus, ne
sibi contradiceret, lib. de sect. citat)
Et ita Celsus dicebat . *Firmus puer,
validus senex, & grauida mulier ua-
lens, tuto curantur*, lib. 2. c. 10.

Itaque decrepitus ob dictas causas
renuit vacuationem : infantulus , qui
adhuc calet à partu, qui non videt lu-
cem , vis vt videat carnificem ? Qui
non didicit lactare , qui primā coctio-
nem nondum est aggressus, nec habet
vnde reficiat quod amittit, quomo-
do tolerabit dispendium spiritus, &
sanguinis materni nondum sui ?

Notandum tamen in senibus sæpe
pulsus apparere validos , quia flatus
plenę sunt arterię , & speciem for-
tium.

18 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

tium præ se ferunt, & tamen qualibet
vacuatione, vnica, & moderata, sta-
tim concidunt. Aduerte quod dico :
non loquor de pulsu duro senum, qui
propter ictum solet eumentiri vehe-
mentiam, sed de effectibus flatulentæ:
substantiæ arteriarum: cum enim fla-
tus cedat aliquantulum, putabis pul-
sum oppressum mole humoris: & qui-
dem non est humor, sed flatus, in quo
magnus potest error committi. Qua-
mobrem obsecro (quia pulsus cogni-
tio ita difficilis est) vt attētissimè ani-
mum applies alijs signis, ex animalibus
actionibus, & victu optimo, ac
bona ciborum multorum concoctio-
ne, & carniū soliditate, ac vacua-
tionum consuetudine: his enim sic
stantibus, tentare poteris sine periculo
euacuationem.

Illud autem, quod de pulsibus se-
num dixi, explicationem petit. Dico,
quod pulsus durus ob siccitatem seni-
lem aut tabidam, sensum infert pulpe
digiti nostri, maximè diuersum à pul-
su flatulento (sic volo nominare clari-
tatis gratia) nam durities ex siccitate
semper

Impediment. vacuationes. 19

semper habet comitem pulsum angustum, quia arteria per talem siccitatem contracta, paucas partes pulpæ laterales attingit, & sic videtur pulsus durus scindere pulpam in longitudine, magis quam in latitudine, sicut pulsus angustus. At verò quando flatus adest copia, violenter distendit arteriam, ita ut cum arteria pulpam impellit, sentiamus pulsum latum: tangit enim plures partes digiti. Hoc itaq; modo, & hac attentione distinguere oportet istos pulsus ad cognitionem causarum in senibus. Non solet autem talis pulsus fieri ad præsentiam sanguinis, aut alterius humoris: nam senes, de quibus loquimur, sanguinem habent infra mediocritatem, & abundantiam pituitæ; isti autem humores non valent distendere, & inflare arteriam, sicut flatus, qui tenuior est, & melius se applicat poris, ut distendat.

Ex dictis inferitur, quòd senes non admittunt integram vacuationem, non solum ob imminentem, & futuram debilitatem, sed ob præsentem. Om-

nino

20 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

nino verò illam respuunt, qui decre-
piti vltimos agunt vitæ terminos, vt
dictum iam est.

Aliqui tamen medici futili ratione
iunxi, putant, quòd sicut reformida-
mus pueros euacuare, ob insitam cō-
tinuam exsolutionem, & corporis
fluxibilitatem; ita contrario modò se-
nes audacter possumus vacuare, quia
minus resoluuntur, & duram, stric-
tāque habent cutem, & ob id minus e-
uaporant, Sed falluntur, nam es-
sentialiter sunt debiliores, ob deperdi-
tionem temperamenti substantifici:
atque cū prae duritie cutis minus
exhalent, ob eandem rationem dif-
ficulter à morbis liberantur, quia de-
ficit illis illa vacuatio vniuersalis cu-
tanea, per quam non solum fuligines,
sed madores, & sudores solent plu-
res morbos terminare: atq; adeò mor-
bi, qui in pueris sunt faciles, in seni-
bus sunt difficilis solutionis, longi, &
recidui.

Vndè ad purgantia medicamenta
melius se habent senes; tūm, quia
cute densata recurrere ad interiora
humores

Impedient. vacuationes. 21

humores solent, exitum quærentes, atq; ob suam grauitatem, per ventrẽ facillè feruntur. Præterea, quia cùm frigidi sint, minùs læduntur à caliditate medicamenti purgantis: tertio, quia cùm debiles etiam existant, meliùs ferunt purgationes, quàm sanguinis missiones. Certum enim est maius robur requiri ad sanguinis euacuationem: quamuis vires necessariae ad purgationem debent securiùs constare (vt in quæstione propria determinatum est.)

Est autem tanta copia medicamentorum benedictorum nostris temporibus, vt necessitate præsentè, & pueros, & senes facillè purgemus. Pueri tamen, quia calidiores, minùs calida, possunt.

C A P. IV.

Corporis habitus quomodo impedit uacuationes.

Corporis habitus potest vacuationem integram impedire, qualis est rarus admodum, & mollis: teste Gal.

Gal. 9. meth. c. 5. & lib. de sanguin.
mis.

Oris etiam vetriculi peculiaris quidam habitus, seu cōpositio adeò propter raritatem sensilis, aut propter defectum substantiæ, cuius causa facilè totius corporis superfluitates, bilem precipuè fuscipit; & ob id in animi deliquium in vacuationibus incidit. Unde Gal. 9. meth. cap. 5. dicebat; supra modum sensile vetriculi os sanguinè detrahendum dehortari: id quod sæpè conspeximus in nonnullis, qui & si robur habeant, carnosique sint, tamen nunquam illis sāguis extrahitur, quin animi deliquium incurrant. In quo casu magni medici cōsueuerunt, nonnihil cibi roborantis, ac sensum obtundentis ante venæ sectionem ægrotis exhibere, vt malum punicum, aut paululum panis aqua imbuti, aut simile aliquid, quod temperando humorem, simul & partem, proficiat.

In his autem tutius est vacuationem partitam, & per interualla exercere, & supplere quod deficit euacuationi, clysteribus, aut leuissima purgatione,
cula,

Impedient. vacuationes. 23

cula, & cibis qui mollem ventrē reddant, vt sunt prunum passum sacharo conditum, lactuca cocta; hoc inediae genere, & multitudo minuitur, & ventriculus liberatur.

Corporis habitus pinguis, & albus; vacuationem sanguinis impedit. Audiamus Gale. 11. meth. c. 15. Si enim cui sanguis mittitur triginta annos natus sit, sed laxus, & mollis, & pinguis, & albus, & gracilibus uenis, huic aut sanguinem planē nō detrahes, aut parum detrahes, &c. Quibus verbis frigidam, & humidam temperiem insinuat, quæ vacuationem impedit, verno quidem tempore, & hyeme, ne innatus calor refrigeretur, pereatq; æger, æstate, ne exhalet simul cum spiritibus. Hoc enim tempore paucus est spiritus in visceribus, quamobrem attentissimè, & maxima cautione inspicienda est vacuatio, vel vt non fiat, vel præsentē necessitate, parcè fiat.

Habitns etiam gracilis non quamlibet purgationem admittit. Nam vt docet Hipp. 4. aphor. 6. Quia humores indicat tenues, & biliosos per superiora

periora purgationem exposcit; è contra verò mediocriter carnosos non per superiora, sed per inferiora purgare præcipit. Similiter habitus quidam quorundam qui alati dicuntur (habent enim humeros eleuatos, pectusque strictum) purgationes per superiora omninò impediunt, vt docuit Hippoc. 4. aphor. 8. explicante Gal. in commen.

C A P. V.

Temperies partis impedit uacuationem.

PArtium temperies, talis potest esse, vt vacuationem prorsus impediat, aut saltem minuat: nam quod immodica vacuatio facit in partibus sanis, & bene temperatis, id facit moderata in partibus intemperatis. Facit autem vacuatio immodica in partibus sanis tales noxas, quas refert Gall. 9. meth. cap. 10.

Frigida ergo temperies præcipuè vacuationem impedit, suo ordine, secundum partis naturam, & excellentiam. Primò corde existente frigido,
cum

Impedient. vacuationes. 25

cum magno mortis periculo exerce-
tur sanguinis missio. Secundò, in ce-
rebri frigiditate. Tertiò, in hepate.
Quartò, in ventriculo frigido. Nam
cordi infert sincopen, cerebro apo-
plexiam, paralyfim, epilepsiam, ver-
tiginem, hepati hydropem, ventri-
culo coctionis tarditatem, & crudita-
tes infestissimas inducere solet.

E contra verò calida, & sicca par-
tis intemperies purgationem impe-
diet, præcipuè si ventriculus intem-
peratus sit: siquidem primus omnium
medicamentum integris viribus su-
scipit, & ex consequenti maximè ab
illo patitur. Quamobrem quando
complexio calida, & sicca est, & de-
bilis compositionis, & debilis stoma-
chi (vt verbis vtat Auicenn. 4. 1. cap.
5.) *Et aeger si purgandus est, melius
ei erit, vt medicinam bibat, postquam
priùs biberit aliquid, quod sit sicut a-
qua hordei, aut succus granati, aut vt
vniuersaliter dicam, postquam stoma-
chus receperit nutriens subtile, & le-
ue.* Ex qua sententia Auicenn. orta
est in Hispania consuetudo, vt ante

B quam-

26 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

quamlibet vacuationem sanguinis ,
aliquid porrigant medici alimenti le-
uis : nam licet Auicēn. de purgatio-
ne loqui videatur , tamen propter de-
biles , aut qui facilè ex qualibet hu-
morum agitatione , & motu fatiscūt ,
aut timore scissionis venæ , non abs-
re ventriculi , & spiritus vitalis proui-
dentiam habemus . Quod non ani-
maduertentes aliqui Recētiores , ino-
rem nostrum sine fundamento redar-
guunt .

Sed redeo ad partium intemperiem
calidam . Post ventriculum , sequitur
iecur , quod secundo loco maximè
læditur à medicamento purgante ca-
lido . Equidem longo vſu comperti,
in hydropē ab intemperie calida ,
nullo modo rhabarbarum proficere :
vt veram existimem sententiam neo-
tericorum , ex Auicēna clamantium ,
rhabarbarum esse vitam jecoris frigi-
di , & mortem jecoris calidi . Vſus
igitur medicamentorum calidorum ,
& siccorum , tabefacit jecur cali-
dum , inextinguibilem sitim inducit ,
& incurabiles reddit affectus .

Ter-

Impedient. vacuationes. 27

Tertiò loco constituitur cor. Quartò, cerebrum. Quis enim in cerebro ad caliditatem, & siccitatem intemperato, non reformidat purgantium calidorum vsum? Vidi enim phrenitides, aut dolores, & habituales alios affectus, & debilitates accidere.

Renes etiam calidi (quinto loco) medicamenta calida expurgantia respiciunt. Quam indicationem non video ponderari, sed indistinctè, syrupum de cichorio cum duplicato rhabbaro, & alia similia aliqui exhibet, quibus renes exardescunt, & periculum ardoris urinae, & lapidis facile incurrunt. Quòd si aliquo ex his malo tentetur aeger, perniciosissimus talis vsus purgationis censendus est; manent enim illæ partes calidiores, & sicciores, & ad humores biliosos suscipiendos maximè aptæ: nec solum ex medicamentis tali modo purgantibus læduntur renes, sed (quòd longa experientia didici) à medicamentis, quæ facile inflammantur, vt manna, facillè etiam incenduntur, & ad biliosam tendunt naturam.

B 2 At

28 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

At temperies frigida, & humida totius corporis, aut ventris, quamuis videatur aliqua ratione medicamenta expurgantia permittere, siquidem non incenditur à talibus medicamentis, tamen alia ratione illa non admittit: quando scilicet tanta est, vt ventris lubricitatem generet: & ob id Aui-
cen. 14. c. 5. dicebat: Trauli non sustinent medicamenta fortia. Quam conclusionem desumpsit ex Hippocr. 6. aphor. 32. Balbi profluuiò ventris maximè capiuntur. Galen, in comment, ad superfluam humiditatem causam reducit, qua balbutientes, siue trauli abundant. Quare in hac intemperie consultissimum est (ne fluxus immodicus accedat) non fortibus, sed benedictis vti medicinis, quales myrobalani, & rhabarbarum, quæ simul purgant, & roborant.

Igitur vt summam conclusionem colligam. In calida intemperie, vacuantia frigida, aut temperata adhibenda: vt cassia, serum, balneum, &c. In frigidis verò, medicamenta calida, quæ spiritus immodicè non

eua-

Impedient evacuationes. 29

euacuent, qualis est moderata expurgatio (à barbaris minoratiua appellatur) quæ citra febris incensionem valeat aliquo modo minuire humorem: post purgationem, ad alia deueniendum, frictionem scilicet, inunctionem, inediam, & abstergentia aliqua non admodum calida.

C A P. VI.

De consuetudine euacuandi.

Consuetudinis magnus observator Hipp. illam contemplatur quasi aliquid exposcentem, quando aliud ratio artis non petit. Consuetudinem enim omnino prætermittimus, maioris boni ratione: nam in omnibus morbis deserimus alimenta sanitatis, tempus, modum, ordinem: omnia tandem mutamus: quia natura suæ cōseruationis avidissima, etiā parvipendit consuetudinem sibi cōtrariam: sequimur ergo appetitum radicalem illius. Sed videamus, an homo, qui assuetus est euacuationibus, ob solam

B 3 assue-

assuetudinem, meritò petat euacuari.

Equidem disputare an consuetudo in facultatibus naturalibus reperiat, sicut in animalibus, alium locum petiti: nam metaphysici in materia de habitibus, & medici scholastici hoc exagitant. Nos verò in isto tractatu ad utilitatem agrotantium tantummodo aspiramus, consona loquentes principijs Philosophiæ.

Præcipit ergo Galen. 1. ad Glauc. capit. 13. Audacter esse vacuandum eum, qui assuetus est vacationibus quamvis fuerit usus paucis cibis: eum verò, qui nunquam est vacuatus, & humores abundant, non esse vacuandum. Quæ sententia, si simpliciter intelligatur, non potest vlllo modo sustineri, nisi in pernicioso agroti. Est ergo explicanda iuxta artis leges, & fundamenta: nam si omnia ad vacationem exercendam conspirant, exposcentia, & consentientia, aggredienda certè est vacuatio, caute tamè, & cum metu. Hæc autem cautio in paulatina quidam vacatione, & (ut

sic

Impedient vacuationes. 31

fic dicam) tentatiua consistit. Nam
vt Hippocrat. tentatiuam curationem
per calida fomenta prius inuenit, vt
rectius causae naturam disceret, & fa-
cilioribus remedijs victoriam tenta-
ret: ita similiter remedia magna,
quando necessaria sunt, tentanda qui-
dem mediocriter, & paulatim, licet
consuetudo contraria sit; fert enim
melius natura, quae mediocria, quae
paulatina, vt tandem ex leuibus va-
cuationibus vna compleatur, quae
scopum impleat. Quae doctrina, non
solum de sanguinis missione, sed etiam
de purgatione venit intelligenda: de
vtroque enim auxilio disserimus. Ita-
que esse hominem vacuationibus as-
suetum, maximè conducit, ad vacua-
tiones audacter exercendas: at non
esse assuetum, modum imponit.

Præterea experimur maximè assue-
scere naturam vacuationibus: quia
hoc aut illo modo deonerata, discit
quodammodo postea eodem modo
euacuari. Vnde Galen. cum Hippo-
crat. 2. de natura humana, ad longin-
qua reuellendum esse sanguinem do-

cuit, ut natura assuescat contrarijs locis sanguinem amandare. Vtrum autem hoc sit ob cognitionem naturae insitam, aut communicatam à facultate animalis, cum qua conspirat: aut quia loca illa, per quae vacuatio sepe fit, dispositionem quandam, aut habitum acquirant aptum vacuationi, ad physiologiam pertinet determinare, ut supra diximus.

CAP. VII.

Vires quando impediunt, & quotupliciter.

Vires primum locum obtinent inter res naturales, tantique momenti est hac doctrina, ut illa sola omnem medici considerationem postulet ad morbos curandos. Est autem maxima difficultas in cognoscendo facultatis statu. Quamobrem decreui in hac re parum per immorari, relictis omnibus scholasticis quaestionibus de essentia facultatum, & illarum differentia, & diuersitate à rem-

Impedient. vacuationes. 33

temperamento. Promisi enim ea so-
lum tractare, quæ ad utilitatem infir-
morum ita sunt necessaria, vt nequeat
sine illis perfici curatio. Igitur ad cu-
rationem nil refert, quod Gal. cum
temperamento confuderit faculta-
tem, & nil à temperamento distinctam
cognouerit. Dicimus ergo virtutem,
seu vires, aut facultates fortes natura-
les, nil esse aliud, quam vim quandā
ad optimum sequutam temperamen-
tum, quod tale est, vt non solum ser-
uet animam in corpore, seu formam
in materia dispositiuè, sed præstet etiā
ad validas actiones exercendas, & to-
lerandos labores. Talem virtutem
communis consensus dicit fortem, &
robustam: debilem verò, quæ contra-
riam habet rationem. Et ita in morbis
vires metimur ad mensuram tépera-
menti, vt debilitato téperamento, vir-
tus debilitata intelligatur, & roborata,
roboretur & ipsa, quod medici ex
actionibus cognoscere solent: vnde
commune illud Gal. axioma, omnis
immoderata discrasia deijcit actum
propriæ virtutis. Est autem duplex

B 5

debi-

debilitas, quædam essentialis dicta: alia per aggrauationem. Sed agendum prius de essentiali.

CAP. VIII.

Quæ temperamenta sint consideranda in ordine ad robur virtutis, & actiones.

Probatū est, in parte naturali quoddam esse temperamentum substantificum, aliud qualitativum. Ut autem differentie debilitatis innotescant, sciendum prius, quales sint differentie temperamenti, quibus anima utitur ad actiones obeundas. Et licet sit controuersia, an detur tale temperamentum substantificum, tamen quantum attinet ad præsentem considerationem, omnes opinantes necessario debent convenire. Nam licet non dentur partes diuersæ in mixto (ut quidam falso opinantur) correspondentes elementis; necessario tamen debent concedere, ita posse alterari partem viuentem, ut amittat in facto aliquid pertinens ad integritatem principij

Impedient. vacuationes. 35

cipij operatiui, & ex consequenti remanere debilem ad operandum, debilitate essentiali. Sed vt clarius appareat, quæ sint temperamenta necessaria ad actiones rectè exercendas; exemplum nobis sit temperies hepatis, aut alterius partis, claritatis gratia. Hepar (vt operetur) proprium, & innatum temperamentum obtinet cū tali gradu caloris naturalis; cui coniungitur reliquarum qualitatū complexus, pro sui nutritione, & generatione massæ sanguineę. Rursus, præter istud qualitatiuum temperamentum, necessario habet quemdam modum substantię in tenuitate, & crassitie, & in alijs secundis qualitatibus, & accidentibus, quibus omnibus simul sumptis, substantia illius integre perficitur ad operandum, & per istas primas, & secundas qualitates correspondet elementis, ex quibus factum fuit: & similiter dico de corde, & alijs) Vnde pars hepatis, quæ rarior, & tenuior est, & calidior, respondet igni, quæ minus rara, cum aliqua humiditate, respondet aeri; reliquæ verò suo or-

dine correspondent crassioribus elementis.

Ex his constat duplex reperiri in membris temperamentum, alterum qualitativum, primum qualitativum; alterum verò proportionis secundarum. Est autem magna differentia inter ista duo, licet secundum videatur emanare, aut produci à primo. Qualitativum facillimè alteratur, prout itq; natura, vt haberet quandam latitudinem intra limites sanitatis, vt non qualibet alteratione euertatur: laboraret enim semper animal, si quolibet motu animi, aut corporis, alterato isto temperamento, in morbum sensibilem incidere. At altera proportio secunda, difficilius amittitur. Primum, quia debet præire prima alteratio: secundò, quia tales partes magis resistunt. Hæc ita aperta si negant aliqui, non tamen possunt negare corruptionem alicuius partis substantiæ ex vi alterationis, quæ corruptio partialis in hectica est evidens, quia carnes consumuntur. Hoc ergo, quod vides in hectica, suo modo considera in alijs morbis habitualibus,

Impedient. vacuationes. 37

ous, & factis, in quibus aliquid deficit in parte affecta, partinens ad integritatem substantiæ indiuidualis: hoc vocamus, nos intemperamentum substantificum: quia non solum est amissio qualitatis primæ solitariae. Iam vides duo temperamenta satis manifesta, nisi velis agere de nomine.

Rursus præter dicta, quæ partibus sunt propria, sunt alia, quæ à corde influunt, spiritus scilicet, qui substantia quædam est mixta, & halituosa, suo etiam debito temperamento qualitativo prædita. Hic enim spiritus hepatis, & alias partes calore vitali ita fouet, & actuat, vt sine illo non possint neque concoquere proprium alimentum, neque nutriri, & augeri.

Ergo actio partis non erit valida, & robusta, nisi habeat suum debitum temperamentum qualitatum. Secundo, suum debitum substantificum. Tercio debite temperatum calidum influens, siue spiritum vitalem. Quarto, debitam proportionem in secundis qualitatibus ipsius spiritus vitalis, cum debita quantitate.

C A P.

CAP. IX.

Differentia debilitatis essentialis.

EX dictis patet, differentias debilitatis essentialis sumi à principiis internis necessarijs ad actiones, à temperamento qualitativo, & à substantifico partis viuentis, & à qualitativo, & substantifico calidi influentis: siquidem ista omnia sunt simpliciter necessaria ad vegetales actiones: & paucis mutatis, idem intelligendum in animalibus, nam omnia ista fundamenta sunt ad sentiendum, & mouendum, quibus superuenit spiritus animalis, & vis sensitua, & motiua. Igitur, vt differentiae morborum sumuntur ex rebus laesivis constituentibus sanitatem, ita debilitas essentialis sumit suas differentias ex defectibus principiorum, ex parte corporis concurrentium ad actiones, & ob id merito vocatur essentialis.

Quod vero istae sint differentiae distinctae, siue gradus diuersi debilitatis, ita vt separatim possint contineri, & ali-

Impedient. vacuationes. 39

aliquando coniungi, facile ostenditur. In larga sanguinis missione debilitantur vires, ob defectum calidi influentis, sanguinis & spiritus: nam deficiente sanguine in venis, etiam deficit in arterijs, & corde, in quibus arterialis fit ex venali, & ita solet manere aeger debilis, usque dum reparet amissa substantiam in quantitate debita. Vide solam debilitatem essentialem, propter defectum vnius principij, quo vires innituntur. Secundò, qualitas contraria vitalitati cordis (non vitalitati metaphysicè loquendo) id est, cordifico temperamento, qualis frigiditas, aut alia qualitas illi contraria, corrumpet temperiem qualitativam ipsius, intacto sanguine venali, & arteriali, & erit manifesta debilitas essentialis, quamvis statim communicetur calido influenti.

Quòd in alijs partibus etiam videmus, mutari scilicet partis temperiem, illaeso calido influente. Tertiò, idem considerandum in spiritu vitali: potest, siquidem variari eius qualitas illaeso substantifico temperamento.

Itaque

Itaque vires impotentes redduntur, aut ob spiritus corruptionem, quæ contingit ab immodica intemperie, aut vacuatione superflua, vt dicebatur Galen. lib. de usu resp. c. 5. vbi per immodicam intemperiem, non solū intelligimus calorem, aut aliam qualitatem primam excedentem, sed omnem qualitatem contrariam, secundam, aut tertiam: qui modi corruptionis similiter reperiri possunt in partibus solidis, quæ aut resolvuntur (quod genus est diminutionis) aut maligna qualitate dissipantur. Ex his verò quatuor modis, difficillimus iste postremus, quando scilicet viuentes partes, quoad suam substantiam dissipantur, in quo debilitas maior, & periculosior consistit.

Præterea, omnia quæ diximus de differentiis debilitatis, debemus considerare in omnibus virtutibus, quibus gubernamur, animalibus, vitalibus, naturalibus, & in speciebus infimis illarum: & ita completa erit omnium differentiarum enumeratio.

C A P. X.

*De causis debilitatum essen-
tialium.*

Satis constat omnes intemperies
primarum qualitatum, omnes
malignas qualitates, aut venenosas,
aut quomodolibet ob primum modum
contrarias nostrae naturae, esse causas
debilitatis essentialis, cuiuscunque sor-
tis existat. Præterea, omne id, quod
sua mole, & quantitate naturam ita
grauat, ut destruat aliquod principium
actiuum ad liberum motum, aut naturalem
actionem facultatum necessarium, in-
ter causas debilitatis essentialis est refe-
rendum. Nam licet primo sit debili-
tas per aggrauationem, transit tamen
in debilitatem per essentiam, ab ea-
dem causa grauante, & impediente
conseruationem instrumentorum vi-
talium: & ita debilitas per aggraua-
tionem est causa debilitatis essentialis,
ut in gangrena à plenitudine. De
hac autem causa grauante postea a-
gendum est, cum loquemur de altero
genere

genere debilitatis. Nunc de sola essentiali agimus. Hanc dicimus nunc, fieri à quacumque nobis contraria intemperie, de qua in hoc capite agimus. Est verò difficultas, an à fiente, aut facta, ob varium modum loquendi Gal.

C A P. XI.

An intemperies fiens sit sufficiens ad debilitatem essentialem efficiendam.

COgor ad scholasticum morem recurrere (in præsentì discursu) quia clarissimus est, & desidero, ut omnes, aut tyrones, aut prouecti, rem istam ita necessariam intelligant, à nemine quem viderim explicatam.

Videtur quòd intemperies fiens possit esse causa sufficiens debilitatis essentialis. Primo, quia sæpius videmus in febribus putridis (quæ fientes sunt intemperies) facultatem essentialiter debilitari, aut ob calidi influentis paupertatem, aut corruptionem,

nem, aut cordis discrasias, aut propter vtrumque.

Secundò, quia (ex multis Gal. locis) ex actione vitata, colligimus facultatis debilitatem. Sed intemperies fiens vitiat actum virtutis. Signum ergo est ipsam virtutem debilitari.

Pro solutione huius difficultatis, supponere oportet, acceptiones facti, & fientis, quas lib. de morb. & sym. & lib. de febr. latè explicui; sed nunc breuiter. Fiens in rigore physico, est quòd totam essentiam habet in fieri, vt motus, & omnia successiua. Hoc modò nullus morbus est fiens, quia satis fuscè probatum est, morbum esse affectum permanentem (non vt Olympicus putauit) quia licèt longus, aut brevis sit, dicit aliquas partes persistentes, quibus integratur; ita vt licèt vnius horæ sit morbus, suā essentiam habeat permanentem, sicut morbus vnius anni, licèt differant per maiorem, aut minorem durationem: vt puer vnius anni, & senex centum annorum, homines sunt.

Medici tamen vocant morbos fientes

44 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

tes illos, qui licet facti sint, habent tamen adiunctam generationem nouæ intensiōis à causa agente. Aduertendum igitur, quod tales morbi sunt propter illud, quod habent factum: sed dicuntur fientes, quasi per quandam differentiam, & circumscriptionem, ab illo, quod continuo de nouo fit. Intemperies ergo fientes, quæ reuera sunt morbi, hoc modo se habent.

Rursus illud factum morbosum permanens, aliud est habituale, vt hectica: aliud in dispositione, vt febris putrida: quæ differunt hoc modo, quantum ad esse caloris in subiecto, licet apud medicos alijs modis differant, qui ad hunc locum non pertinent. Hoc supposito, respondemus difficultati unica conclusione. Intemperies, quæ causari debet debilitatem essentialē, debet esse facta, & magna. Ista propositio ostenditur, ratione sumpta ex ipsa rerum natura; Nam quod ipsa concessit elemētis, & mixtis, non debebat negare viuētib. Sed mixta, & elementa non debilitan-

Impedient. vacuationes. 45

bilantur quoad suas virtutes, nisi à
suo contrario recipiant aliquid nota-
u dignum in facto esse. esset quidem,
existere qualibet ex causa extra pro-
prium naturam. Ergo partes nostri
corporis non amittent proprium ro-
bur, vsque dum in facto esse sint ma-
ximè intemperatæ. Atq; ob id proui-
dit diuina sapientia, vt certa quædam
esset latitudo ad patiendum, vt non
statim amitteretur propria virtus. Sic
enim seruetur mundus ex contrarijs
constitutus, & differtur rerum interi-
tus.

Secundò, quia intemperies fiens,
vt fiens est, non dicit, nisi tendentiã
ad mutatum esse. Ergo nec muta-
tam partis temperiem, neque eius
infert debilitatem: hoc enim con-
stat ex præcisa definitione fientis.
Quam doctrinam docuit Gal. ele-
ganti loco, agens de corde, & de
sanguine, aut humoribus ipsum cir-
cundantibus. 1. de prælag. ex pul.
cap. 4. his verbis: *Vbi iam vsus
ad ultimam dissolutionem deuenit,
corporibus cordi vicinis refrigeratis,*

non

46 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

non poterit etiam corpus cordis non
intemperatum existere, quod nihil est
aliud, quam facultatem esse debi-
lem, &c. Vide quo pacto Galen. ut
debilem facultatem essentialiter a-
gnoscat, cordis intemperiem ita fa-
ctam proponit, ut dicat esse ultimam
usus dissolutionem.

Quam sententiam confirmat 4.
meth. cap. 4. imbecillitas (inquit) par-
tis nihil est aliud, quam intensa intem-
peries (subintellige, id est, secuta, ad
intensam intemperiem) Idem asserit
lib. 3. de causis symp. cap. 2. & lib. 2.
aphor. ad tex. 2. & 3. de præfag. cap.
2. Et quamvis his locis non explicet,
quæ intemperies sit, supponit tamen
debere esse factam, modo explicato,
lib. de præfag. ex pul. citato. Quando
autem dicit intensam debere esse, a-
pertè asserit esse factam: nam quæ in-
tensa, est radicata, id est, facta cen-
setur, aliter non potest esse intensa.

Vndè satis constat, quid dicendum
ad opposita. Ad primum dico, nul-
lam in febribus putridis adesse debili-
tatem essentialem, nisi propter illud,
quod

Impedienti. vacuationes. 47

quod iam impressum, & factum est
in parte viuente. At verò quod fit,
habet se ex parte causæ efficientis, &
potum est in motu, & ex consequen-
tiam, & essentialem debilitatem. Atq;
deò iuxta mensuram illius, quod dis-
sipatum est in febre putrida, erit men-
suranda debilitas; si parua facta est
dissipatio calidi natiui, parua erit de-
bilitas, & è contra.

Ad secundum dico. Non ex qua-
cumq; læsione, aut vitio actionis, pos-
sumus colligere essentialem debili-
tatem, sed ex magno, recessu; iste
enim arguit eundem statum in princi-
pio operatiuo.

C A P. XII.

*Quare Gal. dixerit, intemperiem fien-
tem mutare vsum, & non effi-
cere debilitatem essen-
tialem.*

Difficilis, & obscurus extat locus,
Gal. tamen confirmat nostram
supradictam sententiam, lib. de præ-
sag.

48 *Lib. I. de reb. naturalib.*

lag. ex puls. c. 4. ubi proficitur, non
 esse essentialiter laesam facultatem,
 usq; dum in corde ita sit mutatum tē-
 peramentum nativum, ut præpolleat
 aliquod elementum (quam mutatio-
 nem nos dicebamus pertinere ad tē-
 peramentum substantificum) Sed dif-
 ficultas est in verbis sequentibus,
 quæ in principio capitis continentur.
Ad eundem modum, cordis corpus,
cum immodicè refrigeratum sit, ca-
lesfactum, aut humectatum, aut desic-
catum, pulsus, pro suæ intemperiei mo-
do facit languidos, id quod illi est, esse
offensam facultatem. At verò con-
suetudinem cum sanguine habere in
ipsius sinibus contento, & cum spiri-
tu, qui calidior (longè ac naturalis sta-
tus requirit) sit, aut cum eo, qui in
involucro cor ambiente est, vel in pul-
mone, aut cum ipso etiam involucro
cor ambiente, & pulmone, est tantum
variase, usum citra offensionem fa-
cultatis. Eandem habet rationem re-
frigeratum esse, & refrigerari; ubi
in ipso cordis corpore temperando præ-
polleat elementum frigidum, leditur
 facult-

Impedient. vacuationes. 49

facultas. Sin in tunica cor ambiente,
& in pulmone, & sanguine, & spiri-
tu, quos eius ventriculi continent, vsus
est remissio. Iam humiditates, & sic-
citates, si in ipso corpore cordis consi-
stant, nocent facultati: si in quopiam
vicino, non immutant vsum: si quidem
proba temperatura, & intemperies,
ex quatuor sunt elementis: vsus verò
accessiones, aut remissiones, ex calido,
& frigido dumtaxat. Vbi iam ad vl-
timam vsus dissolutionem deueniat,
corporibus vicinis cordi vehementer
refrigeratis, non poterit etiam cordis
corpus non intemperatum esse; id quod
nihil est aliud, quàm debilitari facul-
tatem. Hæc Gal. Equidem multa,
paucis docuit, & difficilia, nisi acce-
dat ratio supra tradita, & diuisio no-
stra, facti & fientis. Sed Galen. aliquā-
do ita subtiliter loquitur, vt non ca-
pias, nisi firmiter hæreas alijs, quæ
micrologicè nonnumquam contē-
platur. Explico locum per quasdam
propositiones, claritatis gratia: et
suppono, quòd licèt positū est exem-
plum in corde, obtinet tamen doctrina

C

(paucis

50 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

(paucis explicatis) in alijs partibus viuentibus animalis sanguinei.

Prima propositio. Essentialem debilitatem, veram, & propriam agnoscit Galen. quando mutata est proportio elementorum componentium partē, ita vt alterum præpolleat: tunc enim verè, & propriè languet facultas, & per excellentiam dicetur essentialis debilitas: quia deficit aliquid essentialiale, nempe proportio debita elementorum, siue correspondens elementis. Vide quam apertè senserit Galen. statuendum esse temperamentum, quod nos vocamus substantificum.

Secunda propositio. Qualis fuerit intemperies in corde, producat hanc improprietatem elementorum, tales erunt languidi pulsus: nam si caliditas magna, & intensa fuerit, erit languidus cum aliqua celeritate, aut frequentia: si magna frigiditas, erit languidus cum raritate, & tarditate, & aliquantula duritie; si humiditas intensa, erit pulsus languidus, cum molli-
tie: si autem nimia siccitas, erunt pulsus languidi, duri, angusti, longi
gra-

Impedient. vacuationes. 51

graciles. Hanc conclusionem continet Gal. illis verbis: *Pulsus pro intemperiei modo facit languidos.*

Tertia propos. Cum plura sint corpora in vicinitate propinqua, ut sanguis, & spiritus, quæ in ventriculis, & sinibus continentur, & qui est in tunica ambiente, & in pulmone, aut in utroque simul, necessarium est, ut cor habeat mutuam consuetudinem, id est, agat, & patiatur ab his, quæ in talibus partibus continentur, prout hoc, Galen. ut illo modo fuerint affecta, & interperata: sunt enim proxima, & habent efficaciam ad agendum: sed dum agunt in cor, usum quidem adaugent, aut immutant, tamen facultatem cordis nondum essentialiter debilitant: quia nondum mutant proportionem illam substantialem (quam vocat Galen.) elementorum.

Fundamentum istius propositionis, desumitur ex his, quæ de mente Galen. supra dixi de fiente, & facto. Cum enim humores, & spiritus contenti in partibus circa cor, ipsum alterant, clarum est, quod tota illa alteratio est

quid fiens, & in rigore non est aliquid factum. Apparebit, ergo mutatio vsus (sicut in febribus ab humore longius existente contingit) quod enim primum faciunt tales causæ agentes, nil est aliud, quam variare vsum, & ex consequenti pulsus. Differt tamen hæc variatio ab alia, quæ fit in alijs febribus: quia est cum maiori periculo, & citius accedit ad essentialem debilitatem.

Et licet augmentum vsus, aut illius variatio, non contingat ut plurimum, nisi mutata temperie cordis (ad huius enim medelam faciunt differentia pulsus) tamen Galen. nulla facta mentione intemperantiæ cordis, solius vsus mentionem facit: quia illa parua, & remissa est, quæ nondum facit mutationem in proportionibus elementaribus: & ob id dixit, solum vsus mutari, cuius mutatio conspicua apparet in pulsibus, sicut (exempli gratia) in exercitio, & alijs motibus corporis, & animi, & febribus incipientibus, tunc certè vsus mutatur, & non mutatur status proportionum elementarum.

elementarium. Quamuis verum sit mutationem vsus diutius perseuerantem, tandem inferre essentialem illam cordis mutationem.

Quarta proposit. Quando iam temperamentum substantificum variatum est, verbi gratia, versus frigiditatem, præpollente elemento frigido, in tali casu, eandem habet rationem, refrigeratum esse cor, & refrigerari; siquidem essentialiter læditur facultas: nã illud refrigerari, licet sit fiens, cum dicat vnionem ad illud, quod iam in habitu factum est, eandem videtur habere rationem, vt simul debilitas essentialis, & læsio facultatis ab vtroque procedat, non quidem à refrigeratione, vt fiens absolutè, sed sub dicta ratione, quatenus importat terminum nouum vniendum cum facto esse, siue cum refrigerato habituali. Et hoc intellexit Gal. quando dixit, Refrigeratum esse, & refrigerari, eandem habet rationem, & læditur facultas, aliter non potest intelligi.

Quinta propositio. Si pericardiũ, si pulmo, si sanguis, & spiritus, qui

continentur in ventriculis, frigescant, remittitur vsus: at verò si humiditas, aut siccitas corpus cordis in facto esse afficiant, apertum est, quod nocent facultati, & essentialiter debilitat. Tamen si sola humiditas, aut sola siccitas afficiat, & distemperet prædicta cordi vicina, non poterunt vsus, vel augere, aut minuere: quia talis mutatio vsus, præcisè, & propriè loquendo, fit à calore exsuperante, aut frigore: constitutio enim mixti, licet fiat ex quatuor elementis, tamen vsus permutatio à solo calore immoderato, vel à frigore fit.

Sexta propositio nullam habet difficultatem. Quando vsus ad ultimam dissolutionem deueniat perfrigeratis sanguine, & spiritu, aut alijs circumstantibus cor, necessarium est, ut ipsum cor essentialiter debilitetur, & fatiscat. Has sex propositiones continet locus adductus Gal.

Licet circa quintâ proposit. non levis insurgit difficultas, ut possis suspicari contradictionem esse in dictis Galen. Quare intemperies à siccitate,

&

z humiditate non possunt mutare
sum? Si vsus, & finis naturæ in con-
seruatione cordis, & consequenter in
onseruatione totius animalis, nullus
est alius, nisi attemperatio, & spiritus
animalis regeneratio, & nullum isto-
rum confici potest sine debita qua-
lior qualitatum symmetria: ergo humi-
ditas, & siccitas, vt moderatæ, con-
ducunt ad integritatem finis, ita im-
moderatæ destruent vsus, aut im-
mutabunt. Quis obsecro, aut qualis
erit spiritus, vbi immodica exuberat
humiditas? Quis concentus compo-
nentium elementorum, vbi nimia sic-
citas?

Secundò, intra duas lineas potest
parcari Gale. Nam si dicit, quòd
humiditas, & siccitas, si exsupe-
rent in corpore ipso cordis, debili-
tant essentialiter; ergo sanguis, spiri-
tus, pericardium, pulmo (quæ vi-
cina vocat cordi) si maximè intempe-
rata sint versus humiditatem, aut sic-
citatē poterunt etiam agere in
cor ipsum, & debilitare: si autem de-
bilitant, ergo mutant vsus. Aut ex-

plicet nobis aliquis, quare dixit Gal. debilitari cor ab humiditate, & sic ci-
tate, & non admittit mutari vsum à
sanguine humido, & alijs humidis, aut
siccis circumstantibus? Nam Gal.
statim in altera linea dicit, quod vlti-
ma vsus dissolutio inducit debilitatē
essentialem. Infero nunc. Ergo mu-
tatio vsus à causis præter naturam, via
est ad debilitatem essentialem. Hoc
non poterit negare Gal. nec alius pro
illo. Tunc sic. Quare, quæ possunt
debilitare, non mutabūt etiam vsum?
Quod autem humiditas, aut siccitas
debilitent, est euident. Quare hæc
duo non conuertuntur, dissolu-
tio vsus, & debilitas essentialis?
Est dissolutio vsus: ergo debilitas
essentialis (hanc iam ipse docuit Gal.)
Est debilitas essentialis: ergo vsus
dissolutio. Certè difficile est expli-
care Gal.

Dico tamen, subtilitatem Galen. in
hoc consistere, quia considerauit, quæ
sunt illæ intemperantiæ, quæ per se
mutant vsum. Istæ enim tales dicun-
tur, quia per se, & immediatè talem
cau-

Impedient. vacnationes. 57

causant varietatem, cuiusmodi sunt calor, & frigus, quarum proprium est, ut quomodocumque increcant, mutetur usus. Per calorem enim augetur, per frigiditatem minuitur: respiciunt siquidem intensiorem, aut remissionem caloris cordis. At verò humiditas, & siccitas propriè respiciunt (quatenus attinet ad præsentem difficultatem) instrumentum, arterias scilicet, & cor ipsum: quia quomodocumque increcant, efficiunt blandum, aut durum instrumentum, & consequenter, pulsus duros, aut blandos: non tamen magnos, & celeres, ut intensior calor: aut paruos, & tardos, ut intensius frigus. Et ob didixit Galen. quòd siccitas, aut humiditas non mutant usum, propriè loquendo, quia potius mutant instrumentum, & ita humiditates, & siccitates in corde, debilitant facultatem, nulla facta mentione mutationis usus. Igitur debilitas essentialis à facto esse, & mutatio usus à fiente, prædicto modo, secundum Galen. possunt explicari. Undè satis constat ad obie-

ctiones responsio. Nam licet passivæ qualitates debilitent, corrumpant, & interimant cordis temperiem, non inde sequitur, quod mutant usum per se, licet postea ad debilitatē essentialē, sequatur parvus, & humilis pulsus. Est enim magna differentia inter illa, quæ per se, & per accidens fiunt.

C A P. XIII.

De causis debilitatis virium, secundum Hippocratis sententiam.

Hippocrates alio modo, & forsitan clariori, causas debilitatis nobis proposuit (quamvis Galen. illum sine ullo fundamento reprehendere aggrediatur (lib. 2. de victu acutorum, text. 47. Sic enim ait. Neque sanè ita peritos video medicos, qui ut oportet, cognoscant eas, quæ in morbis fiunt virium debilitates, & quæ ob vasorum inanitionem, & quæ ob *πόνον*, id est, laborem, & quæ ob aliam quampiam irritationem, & quæ ob morbi acumen fiant: quas item natura, habitusque singu-

Impedient. vacuationes. 59

*singulis affectuum species omnigenas
fabrefaciat : quamvis cognita salu-
tem, & mortem ignorata ferant. Hęc
Hippoc. Existimo omnes debilitatis,
causas attigisse, non solum debilitatis
essentialis, sed illius, quæ ab humori-
bus grauantibus originem sumit.
Nam vasorum inanitio, aut per diæ-
tam, aut per sanguinis vacuationem,
aut expurgationem, aut per sudorem,
aut per insensilem halitum, si modum
excesserit, debilitatis essentialis causa
existit : non solum quia instrumen-
tum commune exhaurit, spiritum sci-
licet, sed quia partes solidas viuen-
tes, in habituales affectiones solet de-
ducere. Secundò, debilitas essentia-
lis potest contingere ob aliquam irri-
tationem. Hanc causam noluit intel-
ligere Galen. & reprehendit suum
magistrum, sed defectu consideratio-
nis: nam Hippocr. nomine irri-
tationis, intellexit, quidquid irritan-
do, & maligna qualitate afficiendo,
vires dissoluit : quòd videmus in hu-
moribus malignis, aut pestilentibus,
aut sordida putrefactione corruptis :*

tales enim humores, nullo modo gra-
uando (quia possunt esse in pauca
quantitate) sed sola venenosa, aut ma-
ligna, aut pestilenti qualitate, etiam
ipso primo die morbi, vires essentiali-
liter dissoluunt. Sed hæc iam perti-
nent ad res præternaturam; quare hic
pauca dicenda. Mirandum tamen,
quam audacter sanguinem detrahunt
aliqui medici in morbis venenosis, &
malignis, dissipato spiritu à malitia
morbi.

Labor apud Hippocr. plura signifi-
cat: solet enim nomine laboris, quid-
quid naturæ contrarium est intellige-
re, dolorem, vigiliam, anxietatem, in-
quietudinem.

Per morbi acumen, magnam, &
intensam intemperiem intelligimus,
sub qua etiam copia grauius compre-
hendi potest. Quin, & sub irritatio-
ne: nam irritatio, non solum reperitur
in prædictis causis malignis, sed in co-
pia grauiante. Tamen quia hæc (quan-
do sine malitia est) non statim essen-
tialiter debilitat, licet videatur irrita-
re, ideo de ea separato capite age-
mus.

Impedientib. vacuationes. 61

mus; hic enim solum debilitas essen-
tialis proponitur. Tandem Hippocr.
vt simus certiores debilitatis essentia-
lis, iungit prædictis causis alias, quæ
sumuntur ex habitu raro, & resolu-
bili: nam si aliqua ex supradictis con-
iungatur cum temperatura calida reso-
lubili, certissima est debilitas essen-
tialis. Concludit Hippocrat. suam
sententiam grauissimis, & terrificis
verbis: Cognitæ à medicis istæ causæ
debilitatis, salutem ferunt, ignoratæ,
mortem.

Sed dubitas, an vasorum iraritiones,
de quibus Hippoc. agit, debilitatem
causent in corde, & partibus vi-
uentibus: an solum ista debilitas attē-
datur penes defectum instrumenti,
scilicet, spiritus. Diximus enim su-
pra, quòd defectus spiritus vitalis, &
animalis cōstituit quemdam gradum,
imbecillitatis essentialis.

Aliqui dicunt, talem debilitatem
non esse essentialem partis viuentis:
quia nulla est facta intemperies: so-
lum enim interuenit absentia spiritus,
qui statim, ac reparatur alimento, po-
tū,

ru, & rebus, tenuis, & odoratae substantiae, nulla debilitas apparet, sed redit homo integer ad actiones proprias.

Tamen ego hinc elicio veritatem, quam supra proposui, differentias essentialis debilitatis, attendendas, penes defectum principij operatiui: atq; cum tale principium compleatur, non solum cordis temperie substantifica, sed qualitatiua, & spiritu debito, in quanto, & in quali, consonum est, ut quatuor gradus constituendos existimem, diuersos, penes difficulter, aut cile restaurabiles. Est itaque prima, & leuissima, quae in deperditione spiritus, facta per exercitia, aut similem causam consistit; hanc sequitur, quae per vacationes, & inter has, quae per abstinentiam fit. Tamen, quia per tales spiritus consumptiones, depauperatur calor cordis, hinc est, ut iam incipiat apparere alia debilitas, orta ex cordis mutatione qualitatiua: sed nondifficulter sanabilis est: cito enim redit homo ad integritatem, quando in animi deliquium incidit, ex

san-

Impedient. vacuationes. 63

anguinis larga missione.

Vbi notandum, hanc debilitatem vocari ab aliquibus, per consensum: quia scilicet, cor non recipit a spiritu sibi debito, quod debet recipere, & ob id fatiscit, vt brachium, quod non mouetur, quando nullum recipit influxum a cerebro. Acute dictum. Tamen cum percipiamus, ad spiritus absentiam cor positiuè refrigerari, vt demonstrant pulsus tardius, & raritas, posset aliquis defendere, debilitari cor essentialiter qualitate, quia frigescit, immoto spiritu ab opere respirato, & partibus vicinis frigidioribus: & quamuis ista species debilitatis sit in facta dispositione, facile tamen remouetur restauratione adhibita, vt dictum est. Quod quidem intelligendum venit de exsiccatione, quæ est primus gradus defectus virtutis, & de animi deliquio, quod est secundus gradus; solent enim facile restaurari. Sed audiât obsecro medici. Nulla fides adhibenda est talibus naturæ dispositionibus, quia sæpius contigit, vt tales debili-

64 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

bilitates properent in mortē, nulla ad-
missa restauratione. Quamobrem se-
per timere debemus exolutiones, &
de liquia: quia transeunt in syncopē,
qui est tertius gradus defectionis vir-
tutis. Et ita quamvis illa debilitas
(qualitativa appellata) facilē remo-
uetur, quia tamen gradus est ad aliam,
consideranda, & timenda quacumq;
ex causa: minū certē, quando se-
quitur ad insignem vacuationem re-
ctē indicatam, à medico docto cogni-
tam, & administratā quod Hipp. do-
cuit, i. prorrhetic. p. 2. tex. 5. his ver-
bis: *Qua prater vacuationis vasorū ra-
tionem contingunt impotentia, infirmi-
tesq; non existēte vasorum vacuatione,
malæ.* In cuius explicatione Gal. sic ait.
*Invalidos, languentesque in operatio-
nibus (sicuti plurimum vacuatos) in
periculo esse existima, si nulla in ipsis
facta fuerit insignis euacuatio. Nam
si virtus sine vlla manifesta vacuatio-
ne imbecilla fuerit, grauantem osten-
dit copiam, vel alicuius partis princi-
pis intemperiem.* Ex quibus colligi-
tur, non esse malas absolutē dicendas
debi-

Impedient. vacuationes. 65

debilitates, quæ sequuntur ad eua-
cuationes, quia possunt reparari: es-
se tamen absolutè malas, quæ sine vl-
la manifesta vacuatione contingunt.
Sed quamuis illæ malæ non dicantur,
quia manifestam habent causam: qua-
re paruipendendæ, cum neglectæ,
in prauas faciliè transeant?

C A P. XIV.

*De dignoscenda debilitate essenti-
ali facultatis animalis.*

CVM dictum sit, debilitatem effē-
tialē omnibus facultatibus con-
tingere, animalibus, vitalibus, & ve-
getabilibus, quæ vtuntur organo cor-
poreo apertum est, dignotionem pet-
debere ex actionibus, & alijs effecti-
bus ipsarum: sed quia primum locum
obtinet actio partis, & immediatam
ipsi facultati, ideo medici de actioni-
bus semper loquuntur: nam vt poten-
tiæ differunt per actus, ita læsiones il-
larum per actus læsos cognoscimus,
quibus adiungimus qualitatem muta-
tam,

66 *Lib. I. de reb. naturalib.*

tam, & excretum, & omnia alia accidentia, quæ consequi solent.

Debilitas virtutis animalis, licet non soleat considerari communiter ad vacuationes magnas, de quibus agimus: tamen talis potest esse, & ad tales causas secuta, ut magnum remedium per vacuationes dictas non possit exerceri. Animalis virtus sedem habet in cerebro, & ab illo in reliquas partes communicatur, quod necessariū est ad motum, & sensum. Indiget autem debito temperamento, & debito spiritu, qui ab aere inspirato materiam suscipit (ut docuit Hipp. lib. de morbo sacro, & sæpe alibi) & à spiritu vitali à corde transmissio. Ergo essentialis debilitas animalis virtutis, proficiscitur à temperamento euerso cerebri, & instrumentorum illius: ut videmus in senibus, qui ob ætatiuam intemperiem, habent defectuosas actiones animales. Illud ergo, quod in ætate senili fieri conspiciamus, etiam in alijs ætatibus, ex vi morbificæ intemperiei potest contingere, aut quæ superuenit, aut quæ à principijs generatio-

Impediment. vacnationes. 67

rationis innascitur, quæ aut calida, sicca, humida, aut frigida potest esse. De sola caliditate dubitas, quomodo debilitet essentialiter ad motum: cum potius videatur iuuare: vt in phreneticis, qui validissimos solent edere motus. Sed certè cum motus animalis ex robore virtutis procedat, nō tam gaudet nimio calore, qui exoluit spiritus, quàm eo, qui illos vnit, & conseruat in ordine ad motum. Motus autem phreneticorum potius sunt conuulsiui, & qui conuulsiui non fuerint, statim desinunt, & fatiscunt quasi flamma leuis. Itaque cerebrum, quum ad iustitiā desiderat temperamentum, quod si amittat, flaccescit essentialiter, neq; ministrare potest commodum instrumentum ad neruos, & musculos.

Secundò, debilitas essentialis huius virtutis, attenditur penes instrumenta ipsa (vt supra dicebamus, loquentes de corde) nam potest esse cerebrum optimè temperatum, sed defectus spiritus animalis erit in causa, vt sit defectus in motu: nam si non adest com-
moda

moda materia spiritus, nulla erit sapientia, nullus motus corporeus: vnde obturatis arterijs iugularibus, per quas ascendit vitalis, seu tenuissimus sanguis: aut si non obturentur, si tamen cor sibi tantum paret spiritum, & non sufficientem alijs: aut si mittat sufficientem quantitatem, non tamen debita præditum qualitate, sine dubio difficultas erit motus animalis, quæ debilitas essentialis dicenda: quia deficit vnum ex principijs conducentibus ad opus. An verò debeat vocari per essentialiam, aut per consensum, iam supra tactum est: idem enim modus respondendi.

Tertiò, potest esse debilitas essentialis ex parte instrumenti: quia musculus, in quo executiua virtus residet, impotens est ad exequendum motum imperatum, propter aliquam insignem intemperiem; ita vt quamuis in cerebro, & in spiritu nulla sit intemperies, aut alius defectus, tamen quia potentia executiua est essentialiter debilis, nullo modo natura exequatur motum, vt decet. Ergo debet medicus considerare,

Impedient. vacuationes. 69

derare, & memoria tenere omnia signa intemperaturarum, & querere diligenter qualis ista sit, quæ inhabiles reddit musculos, quando in cerebro, & alijs vijs nullum est impedimentum. Præterea cum non inueniat signa grauantis humoris, & reperiatur signa factæ intemperiei, certo poterit affirmare, debilitatem essentialem esse in partibus præficientibus motum id est, in musculis, & partibus nervosis exequentibus.

Ex his differentijs nulla potest per pulsum dignosci, nisi illa quæ contingit ob inopiam spiritus vitalis: aut ob prauam qualitatem ipsius, aut propter obstructionem arteriarum, aut compressionem: nam reliquæ fieri possunt sine cordis mutatione sensibili. Qui verò pulsus adsint, inferius dicam, quia pertinet ad debilitates cordis, cum quo cerebrum consentit, aut cuius ratione laborat.

Debilitas ergo virtutis animalis, eo solum potest vacuationes, aut impedire, aut temperare, quatenus defectu spiritus animalis laborat, & tam deie-

deiecta existit, vt neque appetere, neque mouere valeat, & sanguine egeat ad sui conseruationem, & spiritus paucos, quos habet, non liceat in euacuationibus consumere. Ad expurgationem autem, etiam requiritur debita spiritus animalis copia, & musculorum sufficiens virtus: quia illis vtitur natura ad compressionem, & medicamentum purgans spiritui aduersatur, & ad exsolutionem disponit. Quamobrem considerandus est status huius facultatis, qui constabit ex actionibus motus, & sensus. Vtinam sic posset medicus iudicare de pulsu, sicut de actionibus facultatis animalis. Sed quando de animali debilitate verba facimus, citandus est Auicenna, qui ex mente Hipp. & Gal. dicebat c. 20. 4. p. *Caue ne venam incidas eius qui habet acumen sensus in ore ventriculi, vel imbecillitatem.* &c. Præcipit tamen prius prouidentiam esse habendam (si forsan vrget necessitas euacuandi sanguinis) concludit enim, asserens mortuos esse aliquos, & alios in magnum discrimen deuenisse,

ob

Impedient. vacnationes. 71

ob negligentiam in defendendo, & confortando: quæ roboratio ad animale pertinet facultatem, quæ ibi residet.

Sed dubitabis circa supradicta, cum dictum sit, debilitates essentielles deprimi ab affectibus, qui inveniuntur in principiis actiuis ad operandum ex parte corporis: quare nulla fit mentio debilitatis, ortæ ex soluta vnitatem, & mala compositione: siquidem ad bene operandum, non solum temperies, sed vnitatem, & debita compositio concurrunt. Secundò, non videntur essentielles debilitates, quæ sumuntur ex temperie calidi influentis: nam temperies actuata (illa quæ ex influenti, & radicali componitur) propriè attingit actiones vegetales viuentis, quæ iam nõ calido influenti, sed influentia, simul, & radicali tribuuntur, quod actuatum nuncupatur, & est, & potest dici temperies partis. Tertiò quia explicando locum Hipp. diximus c. 3. posse sub irritatione etiam plenitudinem intelligi.

Ad primum dico: in hoc tractatu esse

esse sermonem de statu virium in ordine ad magna auxilia. Vires per excellentiam dicuntur, quæ totum corpus respiciunt, quales sunt in principibus residentes, cerebro, corde, & hepate: nam penes istas metimur illa auxilia, quæ vniuersa etiam sunt, sicut illæ vniuersaliter utilitati totius inferuiunt. Et ob id licet verum sit, quod luxatio est causa debilitatis in parte luxata, & diuisio continui in parte diuisa (vt dicitur in proposito dubio) tamen non ex istis fuitur vniuersalis idea, quæ dirigat vniuersalia auxilia: & ob id nunquam antiquitas has debilitates particulares contemplatur, nisi forsitan principales partes attingant, quæ rarissime accidere possunt.

Ad secundum dico, quod licet ad temperamentum actuatum pertineat illa debilitas qualitatiua, quæ recto tangitur in dubio proposito tamen quia tale temperamentum indiget continua conseruatione, dependente ab influente, qua deficiente, breuiter deficit, hinc est, vt cogamur ponere aliquem gradum debilitatis in defectu

hu-

Impedient. vacuationes. 73

huiusmodi iufluentis calidi.

Ad tertium, iam supra insinuata fuit solutio. Hippoc. vt primus, non titur his terminis, quos forsan, defessa inuenit posteritas: ille sapientiæ humanæ parens, multa paucis includit, & ita quando dixit: ab irritatione debilitatur natura, plura intellexit: debilitatur ab irritatione, quia talis affectio continuam vigiliam inducit, quia dolorem, quia anxietatem, & alia huiusmodi, atque cum plenitudo, quæ vires molestat multa habeat ex iictis, quid mirum, quod oraculum Hippoc. extenderim?

C A P. XV.

Facultatis vitalis debilitas essentialis quomodo dignoscitur.

EX propria actione cordis certum iudicium sumimus facultatis in illo residentis. Nam facultas pultrix, quæ per suos motus reliquas facultates cordis conseruat, etiam illos mutat, secundum necessitatem.

D

mani

74 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

manifestè declarans, quando robur, quando debilitas adest. Pulsus igitur erit languidus, paruus, & equalis (obsecro, vt animaduertas sollicitè quæ dico; nam loquor de debilitate sola essentiali, & non complicata cum alia). Talis ergo debilitas sèper habet pulsum prædictum, fallit tamen imperitiosæ æqualitas, nam laudant pulsum æqualem, & audent promittere salutem aut securitatem, cum tamen illa æqualitas sit magnum indicium habitualis debilitatis, æqualiter iam factæ: nam si aliqua inæqualitas reperitur in pulsu, debes suspicari aliquid aliud complicari cum essentiali debilitate: cuius causâ amittitur æqualitas, quâuis semper languidus maneat pulsus, atque cum reliquæ omnes virtutes naturales, & animales ope cordis indigeant, videbis statim ad illius debilitatem essentialem, in alijs omnibus manifestum defectum. Quomodo autem debeas cognoscere pulsum languidum, paruum, & æqualem, discretem ex Gal. aut breuius in nostris opusculis de pulsibus: si enim ignoras principia & fundamenta tractationum priorum quo-

Impedient. vacnationes. 75

quomodo poteris percipere conclusi-
ones posteriores?

Si igitur maximè languidus est pul-
sus, humilis, & parvus, cum æqualita-
te, & ita perseverat, nullus est, qui
vacuationem moliri intendat, nisi ille
qui mortē sollicitat, quod absit. Quòd
consideras omnes causas, quæ præ-
cesserunt, certior eris de ista debilita-
tione; siquidem nimia vacuatio, ab arte,
aut natura, acerrimus, & intensus ca-
lor, vigilia producta, ciborum parci-
monia, aut omnimoda abstinencia, in-
mens dolor, timor, tristitia, magnus
motus corporeus, profusus coitus, es-
sentialem debilitatem inducunt: non
illam, quam dicebamus, ad pau-
citatē spiritus pertinere, sed aliam,
quæ in cordis mutatione consti-
tuitur.

Vbi illud notandum, quòd omnes
predictæ causæ in termino ad quem,
predictum pulsum constituunt: tamē
non fit, apparent debiles pulsus, sed
in aliqua differentia particulari, quæ
sequitur speciem causæ, aut dolorem,
aut vigiliam, aut acrem calorem, &c.
Illud autem maximo opere aduer-

76 *Lib.1. de reb. naturalib.*

tendum duxi, contingere aliquando
 pulsum prædictum immutari, adhi-
 bente natura aliquem conatum. Ty-
 rones verò putant, esse grauata[m] fa-
 cultatem, & non essentialiter defati-
 gatam: nam existimant, quòd co-
 natus semper apponitur ad humo-
 rem grauantem depellendum. Et re-
 uera sic se res habet, vt dicunt, sed nò
 semper: nam in ista debilitate neu-
 tiquam complicata cum onere humo-
 rum, potest accidere conatus, excita-
 tus etiam à moderatis, aut paucis fu-
 liginibus, quas deiecta natura excute-
 re nequit, quæ fuligines, non ab hu-
 moribus prauis, aut multis eleuantur
 sed à cotidianis coctionibus per mo-
 dum. Quis in tali conatu cogitare po-
 terit de euacuatione? Nullus sanè mo-
 tis: possunt enim plures tunc com-
 gregari fumi quam antea, & natura
 nouum detrimentum, aut timens, au-
 sentiens, mutat pulsum. Conatu
 in debili virtute, vt ego existimo, au-
 mæ quædam vis est appetitiua propriæ
 conseruationis in suo corpore, & id
 motiua localiter: spiritus siquidem
 & sanguinem mouet, pertinetque: a-
 poten-

Impedient. vacuationes. 77

potentias animales. Contingit ergo tempore magne necessitatis, spiritus fluentes applicare ad locum oportu-
num, ad musculos pro motu locali, ad cor pro motu vitali, vt eripiat suum corpus ab ultimo, & proximo malo: & ita senex, aut claudus, viso leone, aut tauro, currunt, & fugam capiunt, qui antea nec se mouere poterant. Itaque vis illa coniungit has vires, que in spiritu animali, & vitali resident: quia spiritus ipsos valet mouere ob intensum animi affectum, neutiquam alios, quia illis caret: non enim applicat temperiem substantificam, quam iam amisit per ætates, neque applicat vires radicales partium, quia immobiles sunt. Applicat ergo quas potest, quas habet, paucos scilicet spiritus, & motu illo locali atterit, & incendit, vnde vsus augetur, & pulsus mutatur, Vt igitur adest conatus in facultate animali, quantumuis sit debilis, & sine villo onere, ita potest esse in facultate vitali, sine villo onere: & ita magna fallacia est, & in magnum damnū ægrotantis cedit, si quando debilis est per essentiam, apparente aliqua noua

mutatione, & inæqualitate pulsus, putat medicus aliquam esse celebrandam vacationem.

Ultimo notandum diligenter, quod à nullo video animaduersum, inæqualitatem pulsus reperiri cum debilitate per aggrauationem, & aliquando cum alijs causis, ubi nulla est aggrauatio. Medici verò non ita intenti rebus adeò serijs, & tam magni momenti, existimant oneratam esse naturam, & ad vacationes festinant, simulq; in mortem egram miserum non ducunt, sed trahunt. Et tanto frequentius casus iste deplorandus contingit, quanto ista inæqualitas pulsus solet cum essentiali debilitate reperiri, quod in sequenti capite clarissimè demonstrabo.

Hic verò conclusum accipe, debilitatem essentialem cordis, nullo alio affectu complicatam, omninò impedire vacationem, aut per sanguinis missionem, aut per purgans medicamentum. At quo pacto mensuret, & coarctet modum euacuandi, quando cum grauante humore concurrat, separatam considerationem, & separata indicia exposcit.

Rur

Impedient. Vacuationes. 79

Rurfus, debilitas essentialis cuiuscunque virtutis vegetalis, coquentis, trahentis, retinentis, expellentis, & nutrientis, non obscuras habet causas, & signa, siquidem ab omni intemperiei genere (vt sæpius diximus) ori potest. Quàm doctrinam ex lib. artis medicinalis discas, & alijs locis.

C A P. XVI.

De debilitate per aggrauationem communiter dicta.

Vires dicuntur debiles respectu obiecti, circa quòd versantur, ut respectu oneris, quòd sustinent, quamuis ipsæ in se validæ sint: & ita potest dici debilitas respectiua, siue secundum quid. Quamuis habeas optimum organum visus, & perfectum temperamentum, & excellentem influxum à cerebro, quibus gaudet potentia visiva, debilis tamen dicitur, respectu corporis solaris, aut splendidissimi obiecti, quod nequit videre eo modo, quo videt alia obiecta sibi proportionata. Similiter motiua di-

cenda est valida intra suam sphæram
 obiectiuam, sed extra illam non pote-
 rit mouere, quia opprimitur. Ita de
 vegetabilibus asserendum, coquere
 retinere, expellere, trahere, assimilarre
 poterunt suum obiectum, at si extra
 istam sphæram deducantur, iam non
 agunt (vt sic dicam) sed patiuntur: &
 quæ validæ sunt ad proprium finem
 consequendum, iam respectu impro-
 portionati obiecti, debiles dicuntur
 ita vt si tollas impedimentum, integri-
 maneant, aut citissimè reducantur,
 aliquantulum fuerint perpeffæ. Ista
 dispositio sæpius per morbos re-
 peritur, nec nil magis in ore omnium
 quam debilitas per aggrauationem
 quæ aut sola existit, aut complicata
 cum debilitate essentiali. Causam au-
 tem aggrauationis (proprie loquem-
 do) multitudinem esse omnes medici
 constituunt, quàm gubernare, aut por-
 tare natura non valet, ob excedentem
 quantitatem, respectu virium, in quo
 abstrahunt à vitio aliquo, aut mala
 qualitate, licet ista possit complicari
 Qua in parte illorum error notandus
 qui putant plenitudinem quoad vasa

sem-

Impedient. vacuationes. 81

semper esse quoad vires, aut semper
complicari: cum nil magis contra
veritatem, quam veneranda illa, & fi-
delis nobis reliquit antiquitas, vt bre-
uiter explico. Plenitudo ad vires re-
lata, non semper vitiosa est; siquidem
incipit aliquando sine vitio, quamuis
postea putrescat: in quo casu dicebat
Gal. conuenire cum illa, quæ ad vasa
nominatur. Vtraque certè in sui na-
tura non includit putredinem, aut al-
liud vitium, sed solam exsuperantem
moiem: hæc respectu continentis
loci, illa respectu gubernantis faculta-
tis. Quam sententiam ab Hippocr.
suscepimus: quia plenitudo vaso-
rum, solum respicit capacitatem va-
sorum intactis omninò viribus, imò
cum excellentissimo habitu, quem vo-
cat summe bonum; soluere tamen il-
lum præcipit, ne incidat in deterius.
Summa autem bonitas nunquam est
sine perfectis viribus. Hic est status
plenitudinis vasorum præcisè sumptæ,
quæ toto cælo differt ab alia, in qua
solæ vires patiuntur, quamuis vasa
non sint plena, imò neque me-
diocriter repleta, sed vires non possunt

D 5 guber-

gubernare fluitantes humores per vascuitates vasorum. Vnde illa perfecta exercitatorum dispositio, nullum habet sensum grauitatis, nec pulsum inaequalem, sicut altera, viresque in summo sunt robore; habet tamen maximum periculum, ne alimentis sumptis ita crescat sanguis, vt rumpantur vasa, aut suffocetur calor. Itaq; non laborat facultas. At in alia quæ ad vires dicitur (ipsa dictio demonstrat) sine dubio à primo instanti laborant, & impotentes sunt. Audi Gal. in aphor. tertium, sect. 1. quæ obiter declaramus. Ait. *Cuius rei documento esse potest bonus habitus Athletarum, qui inculpabilis existens (vt qui, & bonis abundet humoribus, & vires habeat robustas) hoc solum malum per maximum gerit, quod ad extremam peruenit repletionem.*

Quod verò à primo instanti laborant vires in altera plenitudine, quæ ad illas refertur, dicebat Gal. lib. proprio de plenitudine. Signum enim proprium illius, est sensus ponderis, animali facultate non potente tolerare. At verò in ea, quæ ad vasa
nul-

Impedient. vacuationes. 83

nullus talis sensus adest, nec vlla querela, sed præ bonitate suspecta est ista dispositio, ne accessu alimenti, defectuque exercitij incidat in deterius: quod si aliquis fuerit sensus tensionis, non pertinet ad debilitatem: quod Gal. ex p̄fesso docuit lib. de plenitudine, vbi probat, manifestam esse distinctionem inter istas plenitudines. Hæc dicta sunt obiter, vt intelligamus, sermonem nostrum in isto cap. de plenitudine esse, quæ ad vires referatur, in qua manifesta reperitur pulsus inæqualitas.

C A P. XVII.

De indicijs debilitatis, quæ fit aggrauante onere.

Non potest esse vnum genus signorum in hac re: nã cum multitudo possit animalem facultatem, vitalem, aut vegetalem grauare, ex cuiuscunque affectione aliqua emergent signa. Quod si duæ, aut omnes facultates consentiant, erunt mixta etiam ipsa signa: sed non possumus in

84 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

isto capite verbum proferre, nisi supponamus Galen. doctrinam maximè necessariam, de inæqualitate pulsus, lib. 2. de prælag. ex puls. c. 4. qui causas quatuor proposuit inæqualitatis: Obstructionem, aut compressionem instrumentorum, aut plenitudinem ad vires, aut cordis inæqualem intemperiem. Ex quibus verbis colligimus, non quamlibet inæqualitatem pulsus esse signum aggrauationis, seu plenitudinis: siquidem potest fieri ab alijs alijs causis. Facile igitur falli possumus in cognoscenda ista debilitate ex pulsu. Communiter dicunt medici (& ex mente Gal.) apparere quædam pulsationes vehementes, alias non ita esse signum aggrauationis, & adducunt exemplum supra adductum de homine portante onus. Sed interrogo. Cum multoties natura ad illas pulsationes maiores efficiendas, aut vehementiores, vires non habeat, quomodo ex pulsu cognoscas aggrauationem? Præterea, quare medici non docent alias species inæqualitatis, quæ necessario in plenitudine, aut caco-chymia solent euenire? Nam inæqualitas

Impedient. vacuationes. 85

tas in vna pulsatione sub pluribus
digitis aderit, si grauata arteria in
diuersis partibus tangit plures digitos.
Ita non erit spectandus numerus
pulsationū: imò & in vnica dilatatio-
ne poterit dignosci humorum pon-
us inæquale. Idem dici debet de
compressione.

Quòd magis constat in morbis, in
quibus cum quantitate humoris adest
qualitas irritans: est enim necessum,
vt istas inæqualitates experiatur na-
tura. Præterea, quod supra dicebam
de æqualitate pulsus in essentiali de-
bilitate, potest aliquando maximam
habere fallaciam, ob adiunctas causas,
vt ibidem insinuaui: nam febris hec-
tica pestilens habet pulsus æquales si-
miles naturali, vt docet Galen. 3. de
præ sag. ex puls. cap. 4. Ergo profun-
de rimari conuenit alias causas, quæ
solent complicari, & alia signa per-
pendere, vt ex pulsu, & illis simul
sumptis, perfecta sumatur cogni-
tio.

Quamobrem si debilitas contin-
gat propter humores venenosos, ade-
runt signa veneni, fœtor respiratio-
nis,

86 *Lib. I. de reb. naturalib.*

nis, lingua nigra, delirium, animi deliquia, vrina nigra, aut liuida, aut perturbata, inquietudo magna, &c. Pulsus verò erit inæqualis, sed paucissimas, aut nullas habebit: vehementes pulsationes, & forsitan aliquam pulsationem maiorem, sed languidus semper, & parvus, & fortiolem: nam irritatio venenosa cogit naturam ad exiliendum, & aggrediendum maiores motus, aut vehementiores; sicut enim in plenitudine sola, adest illa inæqualitas supradicta, & cognita in pluribus pulsationibus, aut in vna: ita in humoribus sua mala qualitate irritantibus contingit, quamvis multi non sint. Est tamen hæc differentia, & non parua, quòd humores maligni, & venenosi statim à principio naturam, & spiritum dissoluunt; plenitudo vero non ita. Et ob id dico, quòd in malignis, & venenosis vix inuenies aliquas pulsationes vehementes; sed in plenitudine, sine tali vitio, plures.

Tamen hic pulsus, quem in morbis malignis, & venenosis animaduerto, inæqualis in pluribus, & in vna pulsatione, adest quidem in febribus:
pra-

Impedient. vacuationes. 87

rauis, & magnæ malitiæ, & veneni,
dum incipiunt, cum augentur. At
quando in corde facta fuerit æqualis
intemperies (quæ est deterior ter-
minus ad quem) pulsus iam erit æqua-
lis, vt dicebat Galen. de pestilenti he-
ctica, qui iam propè mortem solet ap-
parere. Sed accedamus ad alia signa.
Nam segnitiam, & impotentiam ad
motus liberos (iam supra diximus) ef-
fe indicium oneratæ virtutis, quod la-
tè prosequitur Gal. lib. de plenitudi-
ne, & lib. de sangui. mis. c. 4. sed pon-
dus facultatis naturalis (de qua obscu-
rior est sermo) etiam sentitur ab ani-
mali facultate, saltem ab illis homini-
bus, qui vt ait Gal. lib. citat. de pleni-
tud. cap. 11. vegetiori pollent sensus
sentitur enim profunda quædam, &
obscura grauitas in corpore.

C A P. XIIX.

*De facultatis naturalis debilitate,
propter aggrauationem.*

V Ideo omnes asserentes, quod li-
cèt detur plenitudo respectu
virium

virium naturalium, siue merè vegetabilium, nulla (vt dicunt) habet signa, quibus cognoscatur, propria, & peculiaris: sed cognoscitur mediatè per alia, quæ pertinent ad facultates, cum quibus vegetalis consensus habet. Et ob id dicebat Galen, loco citato de plenitudine, quòd à solis illis sentitur istud genus plenitudinis, qui acuto excellent sensu. Et secundò, arteriæ inæqualiter pulsant, quia talis sympathia naturalis virtutis cum vitali existit, vt humores intra venas existentes, confluant ad arterias, nisi ita crassi, & lenti sint, vt nequeant arterias peruadere. Quod si hoc ita reuera contingit, ergo non semper, quando naturalis est onerata, erit pulsus inæqualitas. Hec certè consequentia ex prædicta doctrina elicatur: nam solàm adest, quando humores tales sunt, vt fluant in arterias, quales sunt tenues. Ergo quādo fuerint crassi, aut adhærentes venis, non erit ille motus inæqualis arteriæ. Præterea quando confluant ob tenuitatem, potius dicenda erit oppressio vitalis, quàm naturalis. Sed cogitanti mihi, quomodo sit possi-

Impedient. vacuationes. 89

possibile, quod onerata naturalis non
habeat aliqua signa propria, quibus
dignoscatur, venit in mentem, esse
quidem, sed non fuisse ab Autoribus
adnotata, quia maiori ex parte vtun-
tur alijs. Video tamen Hippocratem
illa non pratermittere: nam lib. 3. de
diæta, plures plenitudines ad vires na-
turales recenset, & illarum signa pro-
ponit. Nam nullo consensu confide-
rato, plenitudo ista præcisè attenditur
in ordine ad facultates partium, co-
ctricem, retentricem, tractricem, &
expultricem. Quando ergo coctrix
habet, plus quam valeat concoquere,
consequenter relinquit illud, & gra-
uatur retentrix retinendo, quod nec
potest, nec debet retinere: & expul-
trix incipit grauari à quanto, quamuis
nondum irritetur à quali. In statu isto,
quando nullus est manifestus consen-
sus cum alijs facultatibus, potest co-
gnosci plenitudo, quia in massa sâgui-
nea, quæ est vniuersale obiectum
coctricis, incipit calefcere totum cor-
pus, quamuis non adsit febris: cum
enim illa abundantia non possit gu-
bernari à prædictis facultatibus, ex
neces- X

necessitate naturæ (etiãsi nulla sit
 obstructio) incalescit, & disponitur
 ad putredinem. Est ergo qualitas mu-
 tata ad tactum medici. Præterea se-
 cundo erit aliqua mutatio in colore
 naturali, quia est certum indicium
 prauæ coctionis, & nutritionis. Ter-
 tiò, corporis marcor etiam incipiet,
 sine vlla causa procatactica: vt ele-
 ganter Hipp. lib. de diætâ animadu-
 erit, ponens exemplum in lignis viri-
 dibus, & igne. Vt enim ignis multis
 viridibus lignis obrutus marcescit
 suffocatione, quæ propriè non est
 marcor: ita similiter vigor naturalium
 virium flaccescit alimento impropor-
 tionato. Quæ doctrina Hippoc. po-
 test intelligi, sine consensu aliarum
 facultatum, si illud obiectum, quod
 molestat naturalem tãtummodo, ex-
 cedit limites virtutis naturalis. Præ-
 terea, prout pars naturalis fuerit gra-
 uata, talia erunt signa. Si gentis ve-
 nosum, vrina: si ventriculus, si ca-
 put, &c. à signis partium sic affecta-
 rum orietur cognitio. Ergo non so-
 lum ad facultatem animalem, & ad-
 pulsus recurrendum est, sed omnia
 meditari.

Di-

Impedient. vacuationes. 91

Diximus aggrauationem naturalis virtutis existere aliquando posse, vitali manente libera. Nunc ad vitalem dirigatur sermo.

C A P. XIX.

De cognoscenda debilitate vitalis facultatis, propter grauantem, aut molestantem humorem.

Facultate vitali oppressa, semper opprimitur naturalis, non è contraria: ratio est, quia vitalis cum fortior sit, & excellentior, & quæ naturali communicat vitalem illum influxum caloricum, quo partes actuantur, & viuificantur, necessarium est, vt oppressa principali virtute, opprimatur inferior. Cognoscitur autem debilitas vitalis ex pulsu, illius propria actione, vt cœpi dicere superius, quando pulsus est inæqualis, non solum in vehementia, sed in magnitudine, & celeritate, & frequentia, teste Galen. 4. de prælag. ex pul. c. ultimo. Vnde, quando interrogo, quomodo cognoscatur per pulsum debilitas ex aggrauatione

uatione? Respondent, quia percipiunt quosdam pulsationes fortes, alias debiles. Nondum satisfaciunt dubio. Inquit ergo Galen. quod nunquam inuenerit inæqualitatem in vehementia, quin etiam simul perciperet inæqualitatem in magnitudine, celeritate, & frequentia. Ratio, vt arbitror, hæc est: nam si vehementia est inæqualis, quia facultas exurgit, modo plus, modo minus, quia non potest æqualiter portare, & tolerare onus; vnde nō solum vna pulsatio erit vehemens, & altera languida, sed in vna pulsatione, arteria poterit incipere cum vehementia, & languescet in medio motu. Ergo eadem ratione erit necessarium, vt aliquas pulsationes faciat magnas, alias paruas: & propter defectum magnitudinis, erit necessarium, vt augeatur celeritas, & sit inæqualis iuxta magnitudinis inæqualitatem: & similiter si frequentia debet supplere defectus celeritatis, ad pensum inæqualitatis in celeritate, debet apparere inæqualitas in frequentia. Sed inexperti, & parum attenti non percipiunt istas differentias, sed solum ictum, atque

Impedient. vacnationes. 93

Itaque ex solo ictu, neque vehemen-
tia rectè potest dignosci. Itaque præ-
dicto modo dignoscitur debilitas vi-
talis cordis, & arteriarum. Quod ve-
l supra tetigi, non solum existimo esse
verum in pluribus pulsationibus, sed
in vnica pulsatione; siquidem magni-
tudo, & celeritas in eodem motu pos-
sunt habere inæqualitatē, propter di-
uersum statum facultatis (respectu o-
neris) in vna parte motus, & in alia.

Vndè magna debilitas existimanda,
quando magni, & vehementes pulsus
à contrarijs differentijs vincuntur, vt
adnotauit Gal. loco citato de prælag.
ex pul. Et ob hanc causam pulsus exi-
gui in febribus acutis per sudorem iu-
dicandis, magnā oppressionem ostē-
dunt, & præ nimia copia, & irritatio-
ne humoris, iudicationes ante tempus,
& consequenter recidiuam ostendunt,
quod annis elapsis sepe sæpius vidi-
mus.

Sed antequam ab hoc argumēto di-
scedam, dubium non contemnendū
dissoluere decreui. Contingit in fe-
brientibus reperiri pulsus exiguos, &
post vacuationes, maiores apparere;
ratio

ratio aperta est Tyronibus, quia ablata plenitudine, & natura deonerata, maius spatium pertransit, quam liberum est, & ipsa etiam potentior. Rectè dicis. Sed quare ante vacuationes nunquam percipere potuisti inæquales pulsus, & post illas, manifestè apparuit inæqualitas: imò aliquando vidimus pulsum intermittētem. An aliquid insigne, & occultum malum illatum est ab euacuationibus?

Respondeo, quòd ante vacuationes erat intensior calor, & usus maximè adauctus, & ob id in tanta urgentia, nō poterat natura quiescere, nec pulsum rarum facere, qui simulatur intermittenti, (quamvis talis non sit) sed tota erat intenta, ut satisfaceret vsui, quàm celerrimè, & frequentissimè, quamvis onerata admodum esset. At postquā per euacuationes libera existit à tanto pondere, & remittitur calor, ablata magna portione causæ, incipit natura à quocunque onere derelicto grauari, & defessa (cum iam non vrgeat intensus ille calor) quiescit paululum, & videtur intermittere à motu. Quam rationem consideraui
in

Impedient. vacuationes. 95

lib. 1. in aliquibus, qui in statu naturali ha-
bent pulsus intermittentes, & super-
veniente febre, non apparent tales
pulsus, quod in senibus sæpius re-
peries: quia scilicet, à quocunque
genere lassata facultas intermittit: at
ubi usus adaugetur, ad caloris præter
naturam excessum, urgentiæ succur-
rens, exurgit, & ad suas differen-
tias conuertitur; quod etiam in de-
clinationibus particularibus accessio-
num observavi. Quæ doctrina ponde-
randa est, ne aliquis medicus videns
tales inæqualitates, non putet incre-
scere de nouo aggrauationem, & co-
gitet semper de euacuatione, forsitan
ex ignorance huius tam necessariæ
doctrinæ. Falli certè potest quisque,
si reperit in vera declinatione talem
inæqualitatem. Illud tamen iterum,
atque iterum monere non desinam, vt
librum de plenitudine Gal. intelligas,
& fixa memoria teneas, vt scias omnia
signa plenitudinis, & omnium specie-
rum illius, quæ ibidem contra Empi-
ricos, contra Erasistratum, & alios di-
plucidè demonstrat: non enim scies
causas debilitatis factæ à grauitate, aut
mole-

molestia humorum, nisi signa omnia plenitudinum callueris. Hic autem non sunt omnia dicenda, sed plura supponenda.

C A P. X X.

Omniū supradictorum conclusiones.

ERgo cū debiles ægrotantes vario affici possint languore, ut latè explicuimus, iam obsecro aduertass conclusiones, quas in quacumque vacuandi occasione perspicere teneris.

- 1 In omni vera debilitate essentiali, integra vacuatio est prohibenda.
- 2 Moderata vacuatio, seu mediocris, potest exerceri in mediocri debilitate, cæteris omnibus indicationibus concurrentibus.
- 3 In summa debilitate, nullatenus est vacuandum, neque mediocriter, neq; per interualla.
- 4 In magna debilitate, sed non summa, si magna vrget vacuandi necessitas, prædicendo prius in quanto verifetur infirmus periculo, & quantum
immi-

Impedient. Vacuationes. 97

immineat, vtendum est epicrasi, paulatim euacuando, & paulatim renutriendo, alimento humori peccanti apto. Teste Galen. 9. meth. cap. 10.

Quæ euacuatio, aut sectione venæ, aut purgatione facienda est: pro ratione scilicet corruptelæ humorum, & prout humor corruptus sāguini commixtus, aut supernatans est: nam iste expurgatione, ille verò sectione venæ expellendus. Ex Galen. 9. meth. citat.

Debilitas, cuius causa fuit nimia vacuatio, magis impedit vacationem: siue vacuatio fuerit ab arte, siue à natura, aut manifesta, aut insensilis. Tales enim ægroti potius cibandi, quam euacuandi.

Quando debilitas sequitur ad dolo- rem, aut ad morbum malignum, aut internam inflammationem, licet probeat integram euacuationem, tamen magis euacuandum est, quàm ante dicta debilitate: & ratio est, quia huius debilitatis causa est humoris præsentia, qui si in corpore manet, adhuc vires amplius proster- get, atque cūm ex cibi exhibitione

E cau-

98 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

causa mali soleat augeri, maximas noxas poterit efficere. Quod his verbis dicebat Gal. com. 48. secundi de ratione victus. *Qui ob dolorem, aut morbi acumen parum valentem habent facultatem, vacuatione interdum magis, quàm repletionem indigent: imò qui cibum his exhibet, maximum adfert detrimentum.*

8 Hæc à cibo abstinencia intelligenda est, quando mediocriter debilitatæ apparent vires: tamen si multum concidant, illis certè reparandis attendendum, priusquam vacuemus. Hanc conclusionem proposuit Galen. 12. metho. cap. 1. dicens. *Ergo si concidant vires, non tamen vehementer sint iam exsolutæ, sed adhuc resistunt, ad symptoma tantum sumus attentum, atque id quam primum tollere maturamus. Sin iam resolutæ vires sunt vehementer, non modo symptoma sedare, sed illas firmare properamus.*

9 Debilitas per aggrauationem quando diu perduravit, vel ita vehemens est, vt magnam spiritus partem suffocauerit, vacuatione certè indiget, sed partita: quia hoc modo op-
prel-

Impedient. vacuationes. 99

pressâ naturâ, iam quodammodo vero, & proprio afficitur languore.

Si debilitas per aggrauationē, quæ^{IO} sit recens, & ob id, neque insigniter refrigerauerit, neq; notabiliter suffocauerit spiritum, & calorem natium, magna opus est euacuatione, sæpe sæpius per sanguinis extractionem, nonnumquam per expurgationem. Istæ enim naturæ oppressiones sæpius ob multitudinem sanguinis, non raro autem sanguinis crassi, pituitosique euenire consueuerunt, & solēt ad extremū suffocationis deducere: quas Hippocrat. 4. acutor. 23. dicebat, venarū interceptiones, his verbis. *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones faciunt, si sano absque occasione, aut forti alia causa id contingat. Venam igitur brachij dextri internam secare oportet.*

In debilitate per aggrauationem, ^{II} tres gradus cōtemplandi sunt, vt sciamus quando, & quomodo sit vacuandum. Primus gradus est, quando adest pulsus inæqualitas, & tunc audacter extrahimus sanguinem, ex Gal. 2. de causis puls. cap. 2. Secundus gradus

E 2 est,

est, quando adest pulsus carentia, quā Græci asphyxiam vocant, in qua & si multitudo sit copiosior, quia tamen timemus extinctos esse multos spiritus, propter suffocationem, & adesse multitudinem crudorum succorum in venis, vacuationes partimur, & non ita copiosas facimus, sicut in causa decimæ conclusionis. Tertius gradus est, quando tanta est multitudo, vt in syncopas incidat homo: tunc enim in ipsamet accessione syncopali, si spes adest euadendi ab illa, non mittimus sanguinem, sed frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, & alijs reuulsionibus vtimur (in ipso inquam syncopes tempore) ad ignobiles partes retrahendo, vt transacta illa imagine mortis, ad vacuationem deueniamus. De qua inferiùs agendum, cū sermo erit de rebus præter naturam. Atq; hæc de viribus dicta sufficiant.

C A P. XXI.

De fœtura.

INter res naturales vacuationem impediētes, enumeranda est fœtura, siue vteri gestatio (si ita licet loqui)

Impedient. Vacuationes. 101

qui) Si quidem vacuatio in tali statu maximum damnum potest adducere matri, & foetui, partim defectu alimenti facultate vtriusque debilitata, partim motione ipsa, foetu ab utero eradicato, vt solet in purgationibus accidere. Quare venae sectionem videtur impedire, virtutis gratia, & hac ratione ad res naturales reducitur ista consideratio: nam cum foetura species quaedam sit euacuationis, cum corpus matris sanguine inaniatur, ob foetus nutritionem, dicente Gal. lib. de venae sectione aduersus Erasistratum, c. 5. necessario ex duabus vacuationibus succumbet facultas: nam cum hac, & matrem, & foetum debeat alere, periculum est, ne deficiat. Et ob id Hippocrat. dicebat 5. aphor. 31. mulier utero gerens sanguine misso ex vena abortit, & praecipue si foetus grandior sit. Qua in parte duo expendam vtilissima in praxi. Primò, quomodo se habeat sanguinis missio in ordine ad abortum, an impediatur illum, an acceleret. Secundò, an liberius sit vacuandum primis mensibus, an postremis, vel e contra.

E 3 Omnia

Omnia quæ dicta sunt de debilitate essentiali verum habent etiam in grauidis, & maiori indigent attentione: nam si debilitas in alijs corporibus impedit vacuationem, quanto magis in vtero gerentibus, quæ proprias, & foetus vires respicit? Solum dubitari posset de debilitate per aggrauationem dicta: nam cum sanguis debeat sufficere pro matre, & foetu, videtur esse necessaria magna, & suffocans plenitudo, vt sanguis emittatur, aliàs non licere: nam de plenitudine quoad vasa nullus dubitare ausus est: petit enim statim vacuationem, ad bonum matris, & foetus. Igitur de altera aggrauatione loquendum est.

Certum est, mulierem foetum perdere posse, aut propter motum corporis, aut animi, vel ob immodicam alterationem, aut ob inedia, aut suffocationem, aut ob peculiarem vteri affectionem, de qua alibi agendum. Ergo quemadmodum inanitio, aut sensibiliter, aut insensibiliter facta abortire facit, ita ob immodicam repletionem foetus, non secus ac mater
potest

Impedient. vacuationes. 103

potest facile mori. Videmus aliquando puerum exire tumidum, & liuoribus plenum. Quis dubitat plethoram fœtui communicari à plethora matris? Ergo, vt puer euacuetur, debet euacuari mater. Quò fit (& non sine magno medicorum consilio) vt nonnullæ fœminæ sanguine plenæ, cum videant secundo, aut tertio mense abortum imminere, vacuationem non timeant ante consuetum abortus tempus, atque cum maxima utilitate, siquidem fœtus retinetur. Et hoc est, quod Hippocrat. insinuauit ad initium 4. epidem. dicens. *Acheloi uxor sexta morbi die abortiuit, sanguinea existens.* Quasi diceret, sanguine multo repleta. Et huius rationem exhibet ipse Hippoc. mirificè certè, lib. de natura fœtus, longè à principio, inquit. *Si enim acruatim, & multus semel veniret, genitura spirationem habere non posset, sed sanguine multo accedente suffocaretur.* Quare affirmandum existimo, nostrum Hippocrat. non raro prægnantes per sanguinis missionem euacuasse. Sed dixit quinto aphoril. 31. Abortire vena

fecta : quando , scilicet , plenitudine , non molestante , audet aliquis taliter euacuare .

Et ideo cum sine multitudine sanguinis grauida euacuatur , ut sæpè contingit in morbis acutis , aut doloribus vehemētibus , nō pendentibus à plenitudine , sed ab aliquo alio humore putrefacto , aut calido , & acris , periculum est abortus , ob defectum , scilicet alimenti . Hoc respexit Hippocrat. 5. aphorif. 30. dicens . *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto , lethale .* Quia febris inrerficit fœtum , & sanguis mittendus , & tenuis victus : ratio adiungenda est , quia ambo alimentum fœtui detrahunt .

Ergo vteri gestatio , siue fœtura sui tutelam indicat , tanquam res naturalis , & inter naturales , ad bonum vniuersale speciei , & indiuidui directa , implorauitq; manus auxiliares medici , ne ab onere humoris tantum opus impediatur , & ne virtus illa formatrix , ut diuina à Galen. vocata , suffocetur . Accipe verba à Galen. lib. de venæ section. aduersus Erasistratū ,
cap.

Impedient. vacuationes. 103

cap. 4. Quæ ille ad virtutem oneramentam dixit, ego ad formatricem.

Idem proficitur Auerr. 7. collig. capit. 4. his verbis. *Ego autem dico, quod phlebotomia, quando adest repletio, qua embryo non indiget, non est mala.* Et Auicenn. 1. 4. cap. 20. *Prægnans (inquit) & menstruata non phlebotometur, nisi propter magnam necessitatem.*

At verò in alijs morbis acutis, quibus coniungitur plenitudo, vidimus gravidas euacuari secta vena, quater, quinquies, & sexies, cum fœtus incolumitate. Celsus in hoc casu tuto curari gravidam mulierem venæ sectione aiebat. Quomodo verò sit intelligendum, præsentē plenitudine esse vacuandum, inferius disces, cum de causis præternaturam agemus. Sed si interrogabis, ex qua parte sanguis extrahendus est? Respondeo, nullo modo ex talo, quia esset maximum peccatum, ob manifestum periculum abortus: quia vacuatio ex hac parte menstrua mouet, & vterum descendere facit. Ergo nisi adsint signa manifesta fœtus mori, non licet ita

lem venæ apertionem tentare.

Erit ergo sanguis mittendus ex brachio, & si fieri potest, ex vena cephalica (& non ex basilica) sensim enim sanguinem vacuat, vt in dysenteria. Aetius consulebat. Quod si artifex non inueniat cephalicam, scindat communem, seu venam nigram, quam Hispani vocant, *vena de todo el cuerpo*: hæc enim minorem habet consensum cum foetu. Semper tamen vellem commendatos foetus: quia licet sæpius foeliciter eueniant vacuationes, tamen sæpius nascuntur languidi, & enervati, & toto vitæ tempore macilenti: vnde non probo audaciam illorum, qui venam tali aperiunt, licet adsit levis etiam suspicio grauidationis. Vide quid agas, aliquando credendum est mulieribus, vt dixit Hippoc. Si ergo mulier dixerit, aliquam esse suspensionem conceptus, non negligas, sed considera, vtrum possis ex brachio sanguinem detrahere, ne foetum perdas.

Sed interrogas, an liceat sanguinem mittere ex talo, vt aborsus fiat, ad liberandam matrem in periculo constitutam?

tutam? Dico, non esse facienda mala, ut inde eueniant bona, & ita non licet foetum interficere. Quidquid Halyabbas dixerit: censeat enim, quod quando de morte matris timetur, nullo modo curandum est de foetu. Sed certe non omnino vera loquitur, nisi intelligas, quod quando periculosa est affectio, non adeo curandum est de foetu, ut matrem negligas: sed auxilijs certandum aduersus morbum, quae auxilia non sint prorsus certissima mortis causa foetus, aut matris. Igitur illud est affirmandum, nullum auxilium directe adhibendum esse ad foetum interficiendum, ut mater incolumis seruetur: bene tamen conceditur, tentare aliquid licere cum periculo foetus: nam vacuatio periculum affert alterutrius, aut matris scilicet, aut foetus: at vero omisio vacuationis, utriusque mortem adducit. Quando ergo in istis angustijs extiterit medicus, ut ex omissione vacuationis certissimum sit periculum mortis, matris simul, & foetus, eligendum minus malum, salus scilicet, alterius. Nam mortem foetus nequaquam eligimus, sed

108 *Lib. I. de reb. naturalib.*
non possumus illi subuenire.

C A P. XXI.

An audacius extrahendus sanguis primis mensibus, quam postremis, ut docuit Hippocrates.

Aliqui purant primis mensibus, factum adeò esse tenellum, ut ex quacumque vacuationis motione dissoluatur, & cum præ imbecillitate nequeat reuelli auxilio resistere, facile alimento destituitur.

Secundò, cum ex quolibet mense superfit semper melancholicus sanguis nutritioni factus inutilis, & in partu tanta sanguinis copia appareat, ad magnam matris utilitatem, verisimile est, postremis mensibus copiam sanguinis redundare, qui rectè per venę sectionem tolli possit, citra factus iacturam.

Tertiò, calculationes quasdam machinantur, quibus nituntur colligere, ex quolibet mense certam quantitatem asservari, cui addita illa, quæ ex postremis resultat, in magnam molem assurgit plenitudo, quam indicant vbera

Impedient. Vacuationes. 109

opera magis plena vltimis mensibus, & multorum alimentorum assumptio : nam primis mensibus ob magnum fastidium, parco vtuntur grauidæ alimento.

Sed nos, qui Hippocrat. medicinæ parentem semper colimus, illius dictis subscribendū putamus, & tanquā legibus obediendū. Ait ergo li. de natura fœtus. *Primis diebus exiguum sanguinem sibi assumere fœtum.* Cum enim cotidie increseat, multo copiosiori indiget alimento, si primo mense, v. g. binis eget vncijs, secundo certè quatuor egebit, & proportionaliter in reliquis. Igitur in postremis multum absorbit alimentum : & ob hanc causam fame afficiuntur grauidæ, quanto grandior fœtus est (vt simul obiectiones dissoluamus) & fastidio cibi molestantur primis mensibus, quia multa quantitas superest sanguinis. Si autem multus adesset vltimis mensibus, non ita esurirent.

Præterea quomodo esset verum, quod Hippocrat. docuit, nono mense fœtum exitum sollicitare, ob alimenti defectum? Dicent fortassis, sanguinē deten-

detentum esse prauum, & cacochy-
mum. Rectè dicunt. Indigebit ergo
purgatione magis, quàm venæ sectio-
ne: est enim omninò inutilis nutritio-
ni sâguis ille, & in alienam, & prauam
naturam migravit. Itaque sanguis bo-
nus, quo debet nutrirî fœtus, paucus
iam præstatur à matre vltimis mensi-
bus, respectu magnitudinis fœtus, &
ob id querit alimētum: quòd verò re-
dundat, iam non est sâguis, sed prauus
humor niger, aut alij ex corruptione
sanguinis generati: quò fit, vt men-
strua vacuatio purgatio dicatur, ab
Hippocrat. & alijs antiquis. Ad istud
verò argumentũ illustrandum ad sunt
plura loca, Gal. 3. epidem. com. 3. Æ-
gro. 2. text. 73. & 1. epidem. part. 3.
text. 21. Ægrot. 4. & 1. prorrheti. par. 2.
tex. 48.

Mammas tumidas reddi primis mē-
sibus etiam conspeximus, & perma-
nere tumidas, & cum aliqua lactis ef-
figie: non tamen valde tument, do-
nec pepererit mulier. Vndè non cer-
tum signum abundantia existit in vl-
timis mensibus.

C A P. XXII.

Quare Hippocrat. dixerit, purgamenta puerperij, esse velut sanguinis a victima?

O Biter dicendum, quare Hippoc. laudauerit sanguinem, quem nos prauum, & deterrimum esse pronunciamus, lib. de morb. mulierum, post medium, inquit. Prodeunt autē puerperij purgamenta sanæ mulieri sufficienter, primum sesquiheminæ mensura, aut paulo plura, postea adhuc pauciora, iuxta hanc rationem, donec cesset. Prodeunt autem, velut sanguis a victima, si sana, velut dixi, mulier fuerit, & sana futura est, & cito coagulantur, ac purgantur, &c. Quæ certè verba penitus ijs, quæ diximus, aduersari videntur. Sanguis enim victimæ, & cito gelascens, optimus est, & inculpatus apparet. Equidem posset aliquis dicere, lib. de morb. mulier. non esse Hippoc. sed Dioclis, qui lib. de morb. muli. conscripsit, asserente Gal. 6. epidem. part. 2. text. 45. quauis multa vtilia contineat, ita vt Gal. tan-

tanquam genuinum hunc lib. addu-
cat. 4. aphor. 2.

Hunc locum sic amice explico. A-
git summus dictator de mulieribus
exacte sanis, in quibus sanguis gene-
ratus ita optimus, à liene, & vesica fel-
lis depuratus, in uterum descendit, ut
si quæ portio pravi succi remaneat, ea
insensilis sit, cum multo, ac bono sa-
guini sit mixta. Quod significare vo-
luit Galen. 1. epid. p. 3. text. 21. cum
dixit: *Mediocriter bonum nonnunquã
exire, sed inculpatum haudquaquam.*
Quæ sententia eo innititur fundamẽ-
to, quod sit rarum inuenire corpus ita
sanum perfectè, & exactè, præsertim
mulierum, quæ intemperantes sunt,
multoque magis grauidæ, quæ licen-
tiam deuorandi sibi arrogarunt.

Vel dicendum (ut aliqui) sangui-
nem exire in puerperijs, velut sanguis
victimæ; ille, scilicet, qui statim à
partu excernitur, qui ex ruptione ve-
nularum, propter primum impetum
promanat. Procedente verò tempo-
re, sanguis qui excernitur in puerpe-
rio, est ille, qui toto tempore gesta-
tionis uteri reservatur, simul cum fe-

cun-

cundinis. Sed magis placet prima cogitatio.

Quod autem menstrua vacuatio purgatio simul vocetur ab Hippoc. s. deo quidem verum habet: quia ut plurimum simul cum multitudine sanguinis, si aliqui sunt pravi humores, etiam pelluntur, quasi electi fuissent à medicamento: quod conspiciamus etiā in finita vacuatione sanguinis optimi, & in multa multitudine peccantis, apparent purgantia quodammodo biliosa, pituitosa, aut melancholica, prout fuerit mulieris cacochymia; quin & ipsa menstruatio solet esse talibus implicata purgantis. Igitur sanguis victianæ in perfecte sana reperitur, ut dicit Hipp.

Sed redeo ad institutum. Existimandum est (loquendo de foeminis, quæ mediocriter bonum habent sanguinem) minorem esse quantitatem sanguinis in ultimis mensibus, ob insinuatias causas, & maiorem copiam esse in tribus primis mensibus. Quare notandum maximè arbitror (ad actum purgatiuum) quod purgatio, siue vacuatio à partu naturali, non debet, nec solet

solet esse tam copiosa, sicut ea que debet fieri in abortu, qui contingit primis mensibus. Sit ergo diligens medicus, supplendo vacuationes post abortum, magis quàm post naturalem partum, nisi aliud urgeat: video enim aliquos statim à partu magnam quantitatem sanguinis extrahere, timentes ne cesset natura à sua vacuatione. Est ergo magni momenti ista cōsideratio: nam solet remanere mulier multo tempore impedita ad nouam fœturam, vel ob debilitatem contractam, aut ob defectum sanguinis necessarij.

C A P. XXIII.

De usu medicamenti purgantis in grauidis, quid sentiendum?

DIxi quomodo se habeat fœtura, in ordine ad sanguinis de tractionem. Nunc quomodo se habeat in ordine ad medicamentum expurgans. Primò, certum est, quòd sicut sanguinis missione nullo modo vti possumus in grauidis, sine magna, & urgenti necessitate, presente, aut imminen-

Impedient. vacuationes. 115

minente; ita neque purgatione, imò
forsan multo minus: nam aliæ ratio-
es sunt in vſu medicamenti, quæ non
concurrunt in vſu ſanguinis miſſionis:
quia medicamentum expurgans indu-
cit magnam commotionem in corpo-
re. Secundò, ſurgendi frequentia,
maximè obest fœtui. Prætereà tertio,
quia medicamentum non caret aliqua
âcrida, & venenosa qualitate, quæ fœ-
tum attingens, poterit illum perdere.
Quartò, quia ferè omnia medicamen-
ta purgantia ſunt amara. Et Hippoc.
alimenta amara grauidis obesse dice-
bat lib. 1. de morb. Nam alimenta
âcrida, inſuauiſſima, aut amara, abortum
facilitare aſſerit. Si ergo talia alimenta
abortus cauſa exiſtunt; ergo medica-
menta purgantia, quæ talem habent
conditionem, infeſtiſſima erunt. Hæc
que (inter alias) rationes, medicum
adhibere debent ſolicitem, vt magna
meditatione purgatione vtatur.
quare, vt Auerroen. 7. colliget, dimi-
ttemus, & alios Autores varijs quæſtio-
nibus implicitos, placuit in re ita
breui, & neceſſaria propoſitiones qua-
dam excipere, quæ tanquam vexilla,
& ſigna

& signa ducant medicum, ne viam veritatis amittat. Quæ propositionum (vt existimo) resolutiones sunt, & conclusiones omnium disputationū, quæ in hoc argumento versantur.

1 Prima propositio. Licet fœtura impediatur vsus medicamenti purgantii, tamē talis potest esse necessitas, vt cogat ad expurgationem moliendam. Hæc est euidentis: siquidem nil magis ex arte, quàm vt magnum periculum vitemus, aliquod auxilium experiri. Prius tamen alta consideratione sitandum, an ita iunctæ sint indicationes purgandi, & scopi, vt nullo alio medio possit causa tanti morbi deturbari: quæ res ad vnguem explicata est in questione de minoriatiua purgatione, crudâ existente materiâ, quam infra attingemus.

2 Secunda propositio. Hippocrat. rumorem gentiam humoris proposuit, tanquam ideam ad expurgandam mulierē gravidam, aphor. 1. Vtero gerentes sunt purgandæ, si materia turget.

3 Tertia propositio. Nomine turgentis intelligenda est motio localis humoris velox, & irrequieta, de parte

partem; in quo statu, patet, periculum ne irruat in partem nobilem, simul mater, fœtusque pereant.

Quarta propositio. Intelligi etiam debet turgentia ipsius naturæ vitalis, cuius humor non turgat in actu purgationis, ut explicabimus in lib. 3. huius operis ex professo: apparebunt enim desiderantia naturæ desiderantis, & appetentia repellere, & non potentis. Hanc dispositionem voco veram turgentiam, & expellendam, quæ quando elucet, non periculum vitæ, multo efficacius indicat purgationem, cuius indicationis rationes, inferius attingenda.

Quinta propositio. Hæc prædicta turgentia naturæ viuentis, desiderantis repellere, appellatur à nobis propriissima turgentia, licet alij sint turgentia, & quinquagesima. Ostendo breuiter istam quartam, & quintam propositionem. Nam accedimus ab Hipp. eadem die turgentia humores purgare, quia mouentur ex parte in partem, cum periculo vitæ, in quo casu natura potens est ad illos mouendos: non enim mouentur à se ipsis, sed à facultatibus corporis viuentis.

Ergo

Ergo quando ita rebelles, indomiti, & inobediētes sunt, vt nullo modò à natura viuenti possint, neque alterari: neq; moueri localiter ad loca debita. Quid, obsecro, faciet ars? An relinquet naturam extinguī? An desiderijssimū velut proprius loquar, an appetitui naturæ, & turgentia radicali, non respondēbit medicus minister illius, & manum porriget? Equidem tentandū est auxilium: & in hoc casu non eadē die, vt dicebat Hippoc. de turgentia humorū, sed illicò, nullo expectato tempore: nam ista vrgentia celerius petit auxiliares manus, quia celerius periculum. Turgentia humorum subtilium, calidissimorum, acrium, mordacium, calorem nostrum exsoluerunt, largi potu frigida detinetur, frænatur, temperatur: cucurbitulis, & frictionibus ad partes ignobiles accendatur. Vias, per quas debet purgari humor, decocto origani, & pulegiij aperiebat Galenus (vias inquam disponēbat, non humorem) Aliquas ergo dat inducias turgentia humorum, tamen turgentia propria naturæ, quæ vera vrgentia est, nullam prorsus dilationem

Impedient. vacuationes. 119

onem admittit, nullū tempus exspectat, nullam præparationem, nullum quod temperans, aut deliniens, sed solam purgationem. Talis est periculus naturæ status, talis humoris cōsuetudo, & præternaturalitas.

Est autem ista purgatio tam ex arte, ut non sit permittenda cuilibet medico, sed cordato, peritissimo, & in arduis operibus exercitatissimo.

Si ergo tam necessaria est ista indicatio, & tam obscura principia, à quibus debet sumi, quanto magis in prægnantibus, quæ propter fœtumpurpationi maximè obstant, ut magis cōstat ab it infra.

Sexta propositio: Licet ista tam gra- 6
vis necessitas medicum possit cogere ad exequendam purgationem, quocumque mense grauidationis, tamen minus graue, & minus periculorum est purgare medijs mensibus: nam postremis, & primis timendus magis est abortus. Ratio est Galenica, quia primis mensibus tenera sunt ligamenta, & cotyledones, quibus continetur cœleptus fœtus, & à quolibet motu facile rumpuntur, ut fructus, seu flores

res arborum, si à vento concutiantur: decidant. Et vltimis mensibus, praeficcitate franguntur ligamenta, & foetus decidit, sicut maturi fructus. Sed dubitas, quos vocamus vltimos menses, & primos? Variè enim loquuntur Autores. Sed ad concordiam reducemus.

- 7 Septima propositio. Primos menses vocamus cum Hippocrat. primum, secundum, & tertium; postremos, septimum, octauum, & nonum; ita vltimus timenda sit coacta purgatio in quarto, quinto, & sexto: quia his mensibus medijs fortius alligatus est foetus: quia neque sicca, & dura sunt ligamenta, vt in postremis, neque facile praehumiditate cedunt, vt in primis. Intentio aphorismi haec fuit.

Vnde non probo opinionem illorum, qui dicunt, septimum mensem comprehendendi inter medios, & putant dixisse Hippocrat. à quarto, vsque ad septimum, inclusiue. Inquit textus. *Quadrimestres, & vsque ad septimū, id est, quinto, & sexto.* Quis tibi dixit includi septimum? Et ratio quam adducunt tam parui est momenti, vt potius

Impedient. vacuationes. 121

potius nostram firmet sententiam. In-
quit Mercurialis, quod cum in septi-
mo soleat natura ad bonos partus irri-
tari, non est timenda purgatio, quia si
fœtus protruditur, vitalis erit. Hæc est
imaginatio huius viri, & aliorum, mi-
hi verò non probata: nam ob eandem
rationem, tale opus non debet tentare
medicus, quia ante naturalem, & de-
cretorium diem legitimi partus, non
licet naturam iuuare, aut immutare.
Si autem vterus, & fœtus tentant par-
tum, symptomaticè id fit, & non ex
præscripto naturæ.

Neque turberis, si legas Galen. &
Hippoc. 1. epid. ægrot. 13. de illa gra-
vida trimestri, cui motus fuit venter,
& eiecit biliosa: videtur enim Gale.
trimestres aptas dicere ad purgationē,
sicut quadrimestres. Sed aduertendum,
ubi per trimestres intelligere, quæ iam
acceperunt aliquid de quarto mēse: si-
cut puerū, qui attingit principiū quar-
ti anni, dicimus esse trium annorum.

Illud tamē silentio non est prætere-
ndū, quod licet Hip. menses: signauit
pro purgatione grauidarum, docendi
causa locutus est in gratiam rudiorū,

F — nam

122 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

nam ipse naturam, & speciem rei inspiciens, motum fœtus considerans, purgationem securiorem facit, quando fœtus iam formatus ad motum est idoneus, non ad motum extra uterum, sed ad motum in utero: tunc enim signum est esse sufficientis roboris, ut possit resistere medicamento iniurijs, & fortiter secundinas esse alligatas. Istud verò tempus motionis est vari-um, nam sequitur ad formationem peractam: formatio autem aliquando citius, aliquando tardius perficitur, ut ipse docuit Hippoc. Ergo sentiet grauida motum fœtus, aliquando 4. mense, aliquando quinto: non est tamen indiuisibilis numerus dierum.

Excepto autem tempore motus in utero, reliqua tempora suspecta sunt, & timendus abortus, ut dictum est.

C A P. XXIV.

*Qualia sint medicamenta, quibus
medicus uti potest in utero
gerentibus.*

AD errores euitandos de hoc argumento, breuiter accipe necessaria. Non audias Autores, qui laudant
vsum

Impedient. Vacuationes. 123

vsu cassiæ: lenit enim, & emollit
vias, & simul cotyledones, quo nil de-
terius. Hoc damnum cassiæ aliqui ti-
mentes, miscent aliquid simul pur-
gans, & adstringens, vt myrobalanos,
aut rhabarbarum. Alij solent miscere
pulverem aromatici rosati, aut san-
talorum. Ego quantum possum cas-
siam fugio, ob eius lubricitatem. Sunt
enim aliqua medicamenta suspecta, ta-
men mixta prædictis roborantibus pos-
sent exhiberi. De rhabarbaro ita ab
omnibus laudato, dubitant aliqui, nam
(vt dicunt) mouet vrinas, & ex con-
sequenti menstua. Secundò, quia
ob suam amaritudinem maximè nocet
gravidis, vt suprà dicebam ex Hippo-
crat. Sed certè non existimo hanc ra-
tionem esse sufficientem, vt, si ne-
cessarium sit rhabarbarum, non exhi-
beamus: non enim est recensendum
hoc medicamentum inter propria diu-
retica, neque inter vrinam mouentia,
vt quis potest perspicere à sufficien-
ti partium enumeratione. Nam pro-
priè diuretica, excedunt rhabarbarum
in calore, & siccitate, & ita attenuant,
& extrahunt partes tenues, & aqueas

124 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

sanguinis, vt remaneat sine sero cras-
sus, spissus, melancholicus, densatus,
ita vt exsuperet multa quantitas feri,
ficut in coagulatione lactis, quæ tra-
hatur à renibus: hæc sunt propriissimè
diuretica. Quis tamen audeat tam cõ-
tra sensum opinari, vt dicat, rhabar-
barum hoc modo mouere vrinam,
cùm eius siccitas, & caliditas nunquã
talem producant effectum? Non qui-
dem sunt talis intensiõis: vndè nun-
quam enumeratum est à Galen. inter
italia medicamenta.

Præterea, non mouet vrinas, præ-
stando copiam ex se ipso, vt faciunt
melones, pepones, & semina illorum:
quia non talem habet humiditatem;
Ergo non mouet vrinas, neque secun-
do, aut primo modo. Tingit tamen
vrinam suo colore: aut quia aliqua te-
nuis, & vaporosa substantia ipsius,
per illas vias distributa fuit: aut aliqua
portio bilis per illam regionem à na-
tura fuit expulsa. Medicamenta pur-
gantia, quæ aliqua vi tractrice pollent,
non ita sunt limitata, vt vnã tantum
circumscribant regionem: trahunt enim
humeres ad vias ductuum, & naturam

maio-

maiolem partem craslioris humoris
per ventrem transmittit, aliquam per
vrinas, sequens sepius pondus ip-
sius humoris, aut leuitatem. Vnde
experientia didici, omnia medicame-
ta purgantia vrinam aliquo modo im-
mutare. Ergo rhabarbarum cum ha-
beat partes roborantes, & adstringen-
tes, firmabit cotyledones, & humores
peccantes, si biliosi sunt, optimè de-
ducet, quamuis aliquid natura moue-
at ad vrinas, vel portio tenuis medi-
camenti renes attingat.

Sed quamuis libenter concedere-
mus, rhabarbarum vrinam concitare,
non inde sequitur vterum ad aborsu
irritare, aut menses mouere: nam præ-
terquã quod adstrictio illius est ma-
nifesta, tamen in rigore loquendo,
& medicamentorum naturas contem-
plando, non valet consequentia. Mo-
uet vrinas. Ergo & menstrua. Hanc
doctrinam discite à Galen. 5. de simpli.
med. fac. capit. 22. Itaque rhabarba-
rum ob suam adstrictoriam, & corro-
borantem vim, potest tempore neces-
sitatis grauidis ex hiberi. Quod verò
nobis obijcit Heurnius, amaritudinem

timens, nil obstat: quia Hippoc. prohibet generaliter vsum alimentorum habentium insignes qualitates; nam distributa talia alimenta, necessum est, vt vterum irritent, aut foetum alterent. At non est æqualis ratio de medicamento amaro, & corroborante: nam quod posset turbare amaritudine, firmat adstrictione. Præterea, solo vno die cōtingit tali vti medicamento. At alimenta insignis qualitatis, acris, aut amaræ, continuitate nocerent; aut saltem quatenus alimenta mixta alijs, vsque ad foetum deuenirent, cum maximo damno illius: rhabbarum neutiquam, sed simul cum humore pellitur extra corpus, virtute corroborata derelicta, in quo euentu maius videmus commodum, quàm damnum.

Alij vtuntur mana, aut sero, aut tamarindis, aut syrup. rosaceo ex noue infusionibus rosarū rubrarū; quæ medicamēta nō cognouit Hipp. saltē omnia: quamuis si attētius eius libros euoluimus, leuissima purgantia aliquādo illi fuerunt in vsu, vt lac asini nū, mercurialis herba: possetq; aliquis existi-
mare

Impedient. vacuationes. 127

mare, non semper præcepisse Hip. vti
efficacibus illis medicamentis in gra-
uidis, quantumuis turgeat humor.
Nam licet species turgentis humoris
petat ex se speciem trahentis medica-
menti: tamen ratio, & experientia o-
stendunt, quod dato leui medicamen-
to purgante, ad ventris turbationem,
sequitur humoris peccantis in venis
decurfus: tam certè mobilis est, vt
ubicumque vacui adsit capacitas, illuc
fluat: & ita sic talia purgantur, qua-
lia oportet, partim leuiter tracta,
partim præ mobilitate excurrentia, si-
ue succedentia, natura inter has diffi-
cultates, ad regionem per quam voca-
tur, aspirante. Et ita suspicor Hip. non
semper vsum fuisse calidissimis medi-
camentis in vtero gerentibus, sed ali-
quando mitissimis suo tempore co-
gnitis.

Vltimò aduertendum est, non es-
se tantam quantitatem medicamenti
adhibendam prægnantibus, sicut in
alijs. Primò, quia debemus vitare
quantum possumus, inflationem ven-
triculi, ne vterus comprimatur. Se-
cundò, vt facilis actuetur. Tertio,

128 *Lib. 1. de reb. naturalib.*

quia si natura desiderat expellere, vt dictum est, in vera turgentia, & in magna vrgentia, manu ducente solum indiget: sic enim completa erit purgatio. Quartò, quia in grauidis periculosus admodum est fluxus ventris, dicente Hippoc. 5. aphorif. 34. *Mulier in vtero gerenti si alius plurimum profuat, periculum est ne abortiat.* Equidem magis timere debes hoc periculum, quàm quod potest sequi ad sanguinis detractionem: quia vt dicebat Galen. 2. acutor. Post ebibitum pharmacum, non est in nostra potestate purgationem sistere. Ob id ergo hoc consilium maximè probaui, vt nunquam grauidas eradicatiuè, & vna vice purgarem, sed partitis vicibus, & miti medicamento, renutriendo interim. Hæc certè est lex conseruationis fœtus, & matris. Semper tamen vteri corroborandi diligentia habenda. Umbilico igitur applicandum aliquid, aut frustum carnis assæ, cum pulu. corallor. & rosar. aut panis recens imbutus succo cydoniorum, & menthæ, cum eisdem pulueribus, &c. An verò maior facultas re-

qui-

Impedient. vacuationes. 129

quiratur ad purgationem, quàm ad sanguinis missionem; non medio-
cris est difficultas: agitatur tamen ab omnibus autoribus. Resolutio nostra ex varijs Gal. locis apparet in tractatu proprio de purgatione, & sanguinis missione, vbi probatum est, maiorem virtutem requiri ad sanguinis missionem, tamen magis debere nobis constare de virtute necessaria ad purgationem. Igitur hæc conclusio loco citato declaratur. Posset autem aliquis dubitare, an purgatio per vomitum sit magis proficua, & secura in grauidis, quàm per infernam aluum? Cui respondet Auicen. 4. 1. cap. 11. in postremis verbis. *Faciendum non est vt prægnans vomat, quia superfluitates corporis ipsius in ea non egredientur, & vomitus, & labor eam ad æstuationem perducit. Faciendum est igitur vt quiescant.*

LACTIS GENERATIO inter res naturales numeranda, aut moderatur, aut impedit vacuationes.

A Ntequam ad res nonnaturales deueniamus, oportet non inutilem

tilem considerationem inferere. Viden Medicos vulgares præcipere evacuationes nutricibus, & his quæ lactis generationi incumbunt, tam intrepidè, quasi nullum esset impedimentum. Galen. certè, de venæ sectione aduersus Erasistratum capit. 5. lactis generationem genus quoddam euacuationis nominauit. Si ergo vacuatio est, tantum oportet de vacationibus artificialibus auferre, quantum per lactationem inanitur, vt ex vtraq; vacuatione compleatur perfecta indicatio, vt monuit Gal. 9. meth. cap. 5. Igitur nutrices, aut nullatenus, aut parcè euacuandæ; quod prudenter intelligendum est, nisi talis sit vacuandi necessitas, vt lactatio sit postponenda, ad idque, quod vrget concurrendum. Tamen si nutrix, aut ob nimium amorem pueri, aut quia ille alias nequit māmillas arripere, sibi puerulum coniunctum habet, vt etiam contingit in pauperibus, in hoc casu, si necessaria sit vacuatio ex arte, prædicta consideratione est exercenda, quando morbus alijs non cedit auxilijs: qualia sunt victus ratio, balneum,

Impedient. vacuationes. 131

um, frictio, potiones temperantes,
leuiuscula subpurgatio. Hæc de la-
cte breuiter dicta sint. Nam longum
poteram contexere discursum contra
Martianum, qui ex mente Hippoc.
vult, lac generari ex alimentis, quæ in
prima stabulantur regione, antequam
ad iecoris transeant officinam. Tamen
quomodo debeant explicari Hippoc.
verba, non est huius loci; existimamus
tamen falsam esse sententiam huius
Autoris.

LIBER SECVNDVS.

*De rebus non naturalibus
impedientibus magna
auxilia.*

CAP. I.

De aëre.

Ed iam ad sex res non naturales accedamus, quia possunt impedire euacuationes integras, quas affectus species postulat. Quædam impediunt, in quantum virtuti officiunt, aut vacuationi contrariantur: vt aer calidus, motus, & vigilia, vehemens gaudium, aut inanitio. Quædam effatu digna, vt menstrua: quædam verò, velut causa sine qua non appellata; quoniam si prius non auferatur, nequit vacuatio prodesse, aut rectè fieri, vt repletio, aut ventris, aut intestinorum, aer frigidus, metus.

De ambiente prius pauca, & necessaria. Hippoc. & ad sanguinis mis-
fio-

tionem, & ad purgationem, aerem
ambientem, vt impedimentum consi-
derauit. Nam lib. 6. epid. part. 3. text.
vlt. dicebat. *Tempus impedire sangui-
nis extractionem.* De purgatione sa-
tis tritus est textus. Sub cane, & ante
canem, &c. Notissimæ sunt rationes.
huius Hippoc. præcepti, & plura Gal.
loca, quæ consulto præmitto. Cum
enim virtutis custodia sit semper præ-
oculis habenda, nullus dubitat, quan-
tum lædatur natura à sanguinis extra-
ctione, in vehementia aeris caliditatē
exsoluitur siquidem spiritus, & in-
diaphoreticos, & lethales sudores de-
uenit æger. Quod non solum intelli-
gendum est de statu præsentis (vt re-
ctè docuit Galen.) sed de futuro: si
enim hodierna die temperatus est aer
& expectas feruorē æstiuum, timere
debes vacationem: non quidem fi-
dem debes adhibere diei temperato:
qui solet inter æstiuos incidere, cum
exspectes tempus calidissimū, ubi de-
fessa virtus ex vacatione fatiscit, &
exsoluitur. Quod adnotauit Galen. 9.
meth. cap. 3. & lib. de sanguin. mī.
cap. 14.

Sed

Sed certè mirandus Gal. nil in tactū reliquit: lib. 2. de composit. secundum locos, cap. 1. considerandam docuit domum ægrotantis, pro auxilio exequendo in curatione. Vnde monemur, talè esse debere sitū cubiculi ægrotantis, & ita artificiosè dispositū, vt ambiens non impediat euacuationes necessarias: nam si hyberno tempore, domus, aut camera meridionalis sit, & a ventis aquilonaribus libera, & debito igne calefacta, vt apud diuites videmus: Æstate verò, humilia domicilia, crassis parietibus obducta, septentrionem respicientia, sine dubio nulla ratione habita temporis; aer pro vacuatione corrigitur.

Aliam considerationem induxit Auicenn. cap. 20. 4. 1. parum esse aperiendam venam tempore calido, ne spiritus multus effluat. Quæ sententia Auicenn. temperanda est: nam si humores peccantes essent crassi, quomodo per angustum foramen exire possent? Intelligenda est ergo, si humores tenues sint, exhibunt, & minus de spiritu exhalabit. At ne medici audacter euacuationes imperent, nulla

Nulla habita temporis ratione, audi-
ant obsecro duo Galen. loca, & te-
naciter memoria teneant. Lib. 1. de
art. curat. ad Glauc. cap. 14. Ipsa
præterea aeris temperatura loco acci-
dentis cuiusdam habenda est, quando
exquisitè calida, ac sicca fuerit, qua-
lis est tempore medio inter canis ortū,
& Arcturi. Atque ideo omnes, qui-
bus medici nihil omnino de temporum
statu cogitantes sanguinem eduxe-
runt, interierunt. Si etiam valde fri-
gida fuerit, tunc quidem sanguinem
mittere est formidandum, cum non
ignoremus, non parua ex similibus se-
qui pericula. Alter locus est 4. de ra-
tione victus. text. 19. in fine com. ubi
complens Hippoc. textum, addit sco-
pum sumptum ab aere ambiente, his
verbis. Verum ut nihil desit, adiciā,
& eum qui ab ambiente nos aere de-
sumitur scopum, cum fuerit abundè
calidus, & siccus, ita ut cito ab eo cor-
pus euaporet. Nempè tunc à san-
guinis missione abstinemus, etiamsi
morbus magnus fuerit, uigensque æ-
tate homo.

Certè qui hæc legit, quomodo
tem-

tempore æstiuo, & in ista tam calida Madriti regione, præcipuè hoc anno, tam audacter mittit sanguinem? Quid mirum, quòd multi interierint, vt dicit Galen. Sed quid mirum si tantum aberrant multi, vt mittant sanguinem solius refrigerationis gratia? Sed de his alibi.

C A P. II.

An uenæ sectio periculosior sit purgatione in calidissima aeris constitutione.

POsset quis in controuersiam vertere quod propositum est: nam apud Hippoc. a quo pede vtrumque auxilium currere videtur, vt supra tetigi, ex aphor. Sub cane, &c. & 6. epid. part. 3. tex. vlt. Sed quod ego sentio vno verbo exprimam.

Quod quaritur est. An in morbo exposcente sanguinis missionem in æstate, timenda adeò sit venæ sectio, ac in morbo exposcente purgationē, eodem tempore timetur expurgatio.

Respondeo, quòd si de validis, ac calidis medicamentis est sermo, periculosior est purgatio, quàm venæ sectio.

sectio: nam purgatio triplici nomi-
ne nocet, & quia vacuatione debili-
tat: & quia commotione fatigat; &
ultimo, quia calore immodico inflam-
mat. At venæ sectio vnica ratione ti-
metur, scilicet, quia vacuatione de-
bilitat.

Tamen si de leui purgatione loqua-
mur, quæ blandis perficitur medica-
mentis, tantum abest, vt noceat, vt
potius loco venæ sectionis, eam in
æstate exerceamus: quia, vt docuit
Galen. lib. de venæ sect. contra Eras-
strat. capit. vlt. quodammodo mi-
nuit plenitudinem leuis purgatio.
Quin etiam, & medicamenta leuia
multa sunt, quæ quietè euacuant, &
simul temperant ardorem, vt serum,
cassia, &c. Sed interrogas de cœle-
stibus aspectibus, an impediant euac-
uationes? Ad aeris enim constitutio-
nem pertinet ista consideratio. Sunt
aliqui ita addicti Astrologiæ, vt nil
sine obseruatione astrorum exequan-
tur. Respondeo. Franciscum Val.
omni laude dignum (vt alia multa te-
tigit fœ liciter.) ita circa hanc rem de-
creuisse, quid sentiendum sit. 7. lib.

con-

138 *Lib. 11. de reb. nō nātūrāt.*
controuerſ. cap. 18. Amice, obſecro,
ne quando curationibus morborum
incumbis, aliquid cogites de aſtris:
ſed ſi neceſſitas poſtulat, exequere
auxilium. Quando verò non curatio-
ni, ſed præcautioni invigilas, elige
tempus quod tibi videtur magis aptu,
fugiens plenilunia, & nouilunia, &
ſolſtitia, & quidquid aliud tibi offe-
runt Aſtologi. Ab aſtris ſumitur
indicatio. Libenter admitto: ſed in-
telligendum, quando non eſt alia ma-
ior neceſſitas. Nam vt ſapiens domi-
nabitur aſtris per actus liberoſ volunt-
tatis, & rationis; ita natura afflicta, &
morbo oppreſſa, per auxiliares manus
docti Medici, dominabitur, & mor-
bo, & ſtellis. Incenditur domus, &
tu patulus eleuas figuram, vt decernas
an conueniat mittere aquam ad extin-
guendum ignem? Exſpectas vt tranſeat
plenilunium, aut ſolſtitium? O va-
nitas pernicioſa.

*INTER VER, & Autumnum
controuerſia ad euacuandum.*

A Vicen. 4. l. c. 5. ita ait. Et ſci-
to quod tempus quo maior canis
aſcen-

ascendit, & frigoris fortis, non est tē-
pus sumendi medicinam: medicina enim
in uere, aut autumno est bibenda. Et
uer quidem est, cum niues de montibus
adunt, & post uer quidem uenit aestas,
in qua non est sumenda, nisi res subtilis;
Autumnus uerò est ueri contrarius.
Textus est apertus. Vetat medica-
mēta fortia in diebus maximè calidis,
& frigidis: medicamenta uerò subti-
lia, id est blanda concedit. Elegit
autem Ver, & autumnum, ut meliores
manni partes ad vacuandum, sed non
distinguit inter illas; imò dicit, autum-
num esse cōtrarium Veri. Quibus ver-
bis videtur eum excludere.

Dico, quòd si vires spectemus, quę
necessarię sunt ad vacuandum, aptius
tempus existimandum vernale, in quo
vires maximè florent. In autūno enim
vires non ita valent, tum ob illius ine-
qualitatem, tum quia sequitur ad æ-
tatem, quę calidum maximè exsol-
uit. Igitur firmiores facultates habe-
mus tempore veris, & propter propriā
aeris temperiem: & quia collectum
calidum inuenit ex hyeme præterita.
Igitur ad purgationem, & venę se-
ctio-

ctionem eligibilis est tempus. Veris ob rationem dictam. At si ideas humorum contempleris, ad purgationē autumnus aptior censendus, quam ad venę sectionem: quia sunt cumulari varij humores prauę qualitatis, ex victu inordinato, & potu in æstate, & ob inæqualitatem autumnī, quę vario modo, & præternaturali disponit humores. Dixit autem Auicē. Autumnum esse Veri contrarium (existimo) ob dictas à me rationes: & quia sicut Ver vitalia principia sua temperie roborat, ita autumnus frigidus, siccus, & inæqualis, illa debilitat.

C A P. III.

An ratio ambientis cogat æstate per superiora, hyeme per inferiora purgare?

ETiam ad discursum de rebus non naturalibus pertinet ista non inutilis cogitatio. An scilicet, tempus hyemale impediāt purgationem per superiora, & tempus æstiuale impediāt motum per inferiora? Oritur ratio

ratio dubitandi ex varijs locis Hippoc.
in quibus videtur contradictionem in-
voluere. 4. enim aphor. 4. dicebat. *Me-
dicari æstate superiores magis, hyeme
verò inferiores* & Aphor. 6. *Graci-
les, & facile vomentes per superiora,
cauentes hyemem: vomentes verò dif-
ficulter, & mediocriter bene carnosos
per inferiora, cauentes æstatem*. At ve-
rò lib. de salubri diætâ. tex. 15. Sex
menses brumales vomere præcipit, &
reliquo tẽpore per inferiora euacuare.
Hanc dissensionẽ Gal. dirimit in com.
hoc modo. Humores in morbo præfeti
esse purgandos per eam regionem per
quã repunt. Quare cum multa pituita
adeft in vẽtriculo tempore hyemis, &
multa copia bilis à vesica fellis tempo-
re æstatis, tendit ad intestina, ideò per
vomitum esse vacuandos hyeme, &
æstate per clysteres: eos scilicet, tan-
tum succos, qui per tales feruntur re-
giones. At verò vbi præcautionis
gratia à toto corpore expurgamus, per
contraria loca euacuamus, vt facit in
aphor. Quod autem Hippoc. non de
eodem modo vacuationis loquatur in
ytroque textu, constat. Nam lib. de
salub.

salub. diet. Vomitus, & deiectione in
 prouocat sine medicamento purgāte:
 in aphorismo vero utitur medicamē-
 to expurgante: quia scilicet, in aphor.
 vacuationem à toto corpore intendit:
 at in lib. de dieta, ea solum educere,
 quæ in ventre continentur. Sed quā-
 uis Gale. peritet, & alij Autores in
 defensione, aut explicatione Hippo.
 securius existimo, quando totum ex-
 purgandum est, mitiora medica-
 menta trahentia, & vere purgantia,
 hyeme posse dari; deiectoria, seu per
 infernam aluum purgantia, æstatis tē-
 pore. Ratio est, quia si humor con-
 tentus in venis, biliosus est, facile tra-
 hetur vi medicamenti ad ventrem in-
 feriolem, per quam certè regionem
 minus inflāmat eger: cum enim mo-
 tus qui fit in vomitu calefaciat, & me-
 dicamentum trahens expurgans per
 vomitus sit calidius, quàm deiectori-
 um, crudele præsidium arbitror esta-
 re humores per supernam ducere re-
 gionem. Ergo tam hyeme, quàm æ-
 state per inferiora trahendus humor,
 nisi sua sponte bilis ad ventriculum
 confluat: præsertim cum bilis sua na-
 tura

tura superiores regiones inuadere cō-
sueuerit, ac proinde ad inferiores par-
tes reuellenda est. At si pituita, aut
melancholia redundet in corpore, ac
venis, contraria ratione sepe per vo-
mitum vacuare melius est, præcipuè
hyeme. Primò, quia cum ex sua na-
tura soleant tales humores crassi ad
inferiora descēdere, grauissimis mor-
bis materiam præbent: fient enim la-
pides, vteri obstructiones, colicæ, po-
dagræ, abscessus, & alia plura mala.
Igitur iure optimo reuellēdi tales hu-
mores per vomitum. Si autem cura-
tionem febrium chronicarum cōtem-
pleris, fere omnes Autores inuenies
consulentes vomitum, & Auicē. 4.
c. 11. & 13. Quod non solum intel-
ligas fieri ad vacuationem eorum,
quæ circa ventriculum existunt, sed
etiam ad totum corpus à colluue hu-
morum liberandum. At quando in
superioribus partibus morbus time-
tur, aut iam adest, per inferiora vacu-
andum humorem volumus, cuiuscum-
que sit naturæ. Nam indicatio à tem-
pore desumpta imbecilla est, vbi præ-
dicta repugnent: repugnant autem ve-
hemen-

hementer reuulsionis indicatio, & ca-
lefactionis motus iam dictus.

Possent tamen aliter Hipp. interpre-
tari, vt vocem illam Græcam *ῥαπα-
νίζειν*, id est, purgare per superiora;
nō accipiat pro usu medicamenti tra-
hentis, & purgantis per superiora, sed
pro quacumque vomitus prouocatio-
ne (est enim magnum discrimen) ita
vt velit Hipp. in morbis æstatis bilio-
sis, vomitum prouocemus, vbi præ-
sertim bilis eo inclinauerit, vt cogno-
sces ex nausea, amaritudine oris, &
anxietatibus. Sic vera dixit, & hoc
consilio solemus vti. Quamuis, vt
verum fatear, verbum *ῥαπανίζειν*
nunquam tali modo Gal. fuit inter-
pretatus. Quod si ita Hip. intelligere
velis, omnia patent: siquidem sem-
per quò vergunt humores, per con-
uenientem regionem euacuandi. Hye-
me ergo pituita solet ventrem in sanis
opplere, æstate verò venter inferior
bile repletur in sanis, in ægris etiam
& superior. Quocumque igitur ver-
gat, eo vacuandus medicamento, &
tempori, & morbo apto: non tamen
necessariò medicamento attrahente,
vomitorio.

CAP.

C A P. IV.

De inanitione, & repletione.

INter res non naturales, inanitionē,
& repletionem enumerauimus
in superioribus. Sunt quidem aliquæ,
quæ impediunt, aut retardant exe-
cutionem istorum auxiliorum, de
quibus agimus. Cibus nondum co-
ctus, aut fæcum in intestinis copia
retardant; venæ sectionem: nam
si fieri potest, prius deturbandę feces,
& cibus proximè ingestus coquen-
dus, & postea ad magnum auxilium
accedere oportet: nisi vrgeat talis
necessitas, vt ordinem inuertat: vt
magnus casus ab alto, spuitio, aut vo-
mitus sanguinis, anginosa suffocatio,
& alia similia. Si enim facile, & citò
balano, aut clystere possint inte-
stina mundari, ante vacuationem: sin-
minus, satius est ad id quod magis vr-
get prohibendū, accedere, & postea ad
ventris prouidentiam deueniendum.
Repletio autem cruditatum primę re-
gionis inter res præter naturam enu-
meranda. de qua inferius agemus.

G

Sed

Sed ad inanitionem menstrua purgatio merito reducitur, tanquam euacuatio, quæ inter res non naturales recensetur: siquidem modo naturalis, modo præter naturam existit. Quomodo ergo impediatur vacuationes ab arte, declaremus.

C A P. V.

Menstrua vacuatio inter res non naturales potest impedire euacuationes.

GAL. lib. de venæ sect. aduersus: Erasistr. c. 5. Menstruam purgationem sub inanitione videtur collocare: vnde videndum est quando, & quomodo impedire valeat euacuationes ab arte, aut illas metiatur. Hærent & dubitant medici etiam periti, in hac re. Primò, quia duabus vacuationibus debilitatur mulier. Secundò, quia fortasse vna vacuatio alteram impedit: vnde aliqui dum menstrua fluunt, aliam vacuationem tentare reformidant, etiam in morbis acutis: cum sæpius in perniciem ægrotantissæ eueniat menstruatio, neque morbum finiens,

finiens, neque alijs remedijs locum
præbens. Hoc ergo accuratius expen-
dendum, sed claritate qua potero
maxima.

Video multos, qui indistinctè in
suppressione menstruorum sanguinem
mittunt ex brachio, propter quandam
sententiam Aetij. Ergo ad rem. Ut
ine periculo ægrotantis ab alijs eua-
cuationibus abstineamus, præsentem
muliebri euacuatione: primò inspi-
cere oportet, an purgatio hæc præ-
sens sit, aut iam iam eruptura. Se-
cundò, an ubi præsens est, ea mole
languinem à corpore demat, eoue-
impetu, ac celeritate, qualem morbi
ipsius acuties, magnitudoque desi-
derat. Tertiò, quem locum posside-
at affectio, quamque celeritatem se-
cum adducat. Si enim non adsunt
menstrua, sed imminet, & morbus
inducias prebet, differri certè potest
euacuatio, si morbus ita parvus est,
ut in euacuatione menstruorum spe-
remus auxilium.

At si maior morbus est, nec induci-
as pollicetur, audacter vacuare o-
portet, minuendaque est vacuatio,

pro ratione futuræ menstruationis ;
quam metiri debemus ex alijs præte-
ritis menstruis : nam si speramus na-
turam large euacuaturam , moderatè
incedimus , nisi aliud vrgeat .

Si autem vnica sola vacuatio est ne-
cessaria , ea ex talo fieri debet , ne va-
cuatio , quæ speratur , cohibeatur . At
verò , si talis morbus est , vt intelligas
plures vacuationes esse necessarias , si
copiosissima adsit sanguinis abundan-
tia , primum quidem ex brachio , & il-
licò ex talo poteris vacuare , vt placuit
Aetio , cuius sententia explicanda
breuiter , ne error committatur : ab-
solutè enim falsa est , nisi quibusdam
adnotatis .

C A P. VI.

*Aëtij sententia explicata de ve-
na secanda in cubito, vt pro-
fluant menstrua .*

SI proponam ipsa verba Ae-
tij , non ita intrepidè venam
brachij secandam decernent medici
sed iuxta methodi vniuersalis , le-
ges

ges, & secundum doctrinā traditā de
vacuatione, & reuulsione. Ergo Ae-
tius lib. 16. c. 59. ita pronunciat. *Que*
plenitudinis causa non purgantur, con-
gruo menstruorum tempore magis gra-
uantur, doloresque circa lumbos perci-
piunt, flatuque replentur, quem saltus,
distensionesque, & horrores totius cor-
poris necessario consequuntur: sed præ-
cipue insigni venarum tumore digno-
cuntur. Atque ista quidem copiosa san-
guinis missione sanantur. Cubiti igitur,
ac malleoli venas secare oportet: de-
niceps euacuato sanguine, quæ superi-
us memorauimus portiones, & fomenta
locis adhibenda. &c. Ita Aetius. Ob-
secro vt contēpleris de verbo ad ver-
bum huius viri sententiam, & clarif-
simè inuenies depictam plenitudinem
ingentem quoad vasa. Vt igitur ve-
nam cubiti scindere præcipias in hoc
casu, non quælibet plenitudo sufficit,
sed ad vasa, & hæc magna. Habet au-
tem ista plenitudo quandam proprie-
tatem peculiarem: nam propter tumo-
rem venarum, & tensionem partium,
non potest fieri compressio: compres-
sione enim fit expulsio. Sunt autem

omnia uasa impedita : atque cū uacuatio menstrualis incipiat à partibus supremis ad infimas , ab eis , scilicet , quæ sunt supra septum transversum , ad eas quæ sunt infra septum , consequens est , ut partes mandantes prius pellant ; non possunt autem pellere , nisi comprimantur , nec possunt comprimi , nisi vacuetur . Ergo in tam magna plenitudine rectè Aetius incipit à sectione venæ cubiti , quia ad originem causæ recurrit ; tamen hoc non in alia plenitudine audet , sed in prædicta . Pro cuius maiori claritate , primo , ponderandum est vnum quodque signum propositum ab Aetio . Horrores totius adsunt , grauitas , saltus , distensiones , dolores per totum corpus , & præcipuè tumor venarum , non quilibet , sed insignis .

2. Secundo , ponderandum est , quanta sit Aetij sollicitudo ad venam tali secandam ; non enim interponit tempus inter vnā , & aliam sanguinis missionem , sed dicit . *Secundam esse venam cubiti , & malleoli* . ut saltem cogites statim quam breuissimè ad talium deuenire : tam est efficax indicatio ,

Impedient. mag. auxil. 151

io, quæ sumitur à parte, per quam
olet fluere humor vacuadus. Sed pri-
us proposuit venam cubiti, inspiciens
ationem à me supra allatam, vt quis
posset suspicari, non esse tempus inter-
medium, sed simul illas euacuationes
esse faciendas, secundum Aetij sen-
tentiam, vt legitur, interpretatam. Ter-
o, oportet hæc omnia in promptu ha-
ere, vt facias firmum, & utile iudi-
cium: nam posset contingere, vt suffo-
cetur mulier sanguine misso ex bra-
chio, concurrente ad præcordia san-
guine, ex partibus inferioribus conuo-
cato. Quapropter notavi attentius al-
terum locum Aetij, eodem lib. 16. c.
9. in fine. *Pro molestiæ verò magni-
tudine, si ægram adolescentem, & san-
guineam nacti erimus, deliberabimus,
an cubiti vena secanda sit: postremo quæ
uenes prouocant propinabimus, &
essis mitioribus vtemur.* Attēde ver-
a grauissima. Prius cogitat, vt de-
ternat, an cubiti vena secanda sit.
Nonne sufficit, quod sit adolescens,
& sanguinea? Neutiquā, sed cogitat se-
cundo, an magnitudo causæ talis, & tā-
ta sit, qualis hæc erit: sine dubio illa

152 *Lib. 11. de reb. nō natural.*

erit dispositio, quam supra. c. 59. referebat, insignis venarum tumor, dolores, grauitates totius corporis, &c. Itaque de hoc dubitat, an sint talia signa, vel non, & ideò dixit. *Deliberabimus, an cubiti vena secanda sit.* Hæc pro sententia Aetij. Vide nunc quam facile exequaris, quòd Aetius inter manifesta illa signa dubius cogitat.

Hæc dicta sint de vacuandis mulieribus nullo affe^{ctu} particulari oppressis, sed vniuersali illa plenitudine grauatæ, quam depinximus, aut febre affectis, quæ vniuersalis morbus est, aut quando partes infra septum transversum laborant, quæ aliquid suscipiunt à supremis, vt dictum est.

At verò, quando aliquis morbus particularis adest, vt phrenitis, angina, pleuritis, pulmonia, hoc opus, hic labor, hæc occasio errandi. Sed Deo dante, omnia clarescent.

C A P. VII.

Si affectus grauis supra septum transuersum partes occupat, imminentibus, aut fluentibus mensibus, quid faciendum?

ANtequam sententiam nostram proponam, locum Gal. recitandum duxi, nunquam obliuioni tradendum, lib. de venæ sect. aduersus Erasist. cap. 5. in hunc modum fundamentum iecit nostræ cōclusionis. *Velim itaq; audias iam veritatem ipsam, me preconē, tibi denunciantem. Quod mulier, si rectē expurgetur, neque podagris, neque articulorum doloribus, neque lateris inflammationibus, neque peripneumonijs, capiatur: sed neque epilepsia, neque apoplexia obnoxia sit, aut respirationis, vel vocis ablatione, rite purgata vllō tēpore infestetur. Nūc verō menstruis fluentibus, aut phrenitide, aut lethargis, aut conuulsionibus, uel tremoribus, rigoribusue mulier aliquando correpta est? Num etiam vel melancholia laborantem, aut mania*

G S nexa

154 *Lib. II. de reb. nō natural.*
uexatam, aut quæ ex thorace spueret,
uel uomeret ex ventre sanguinem, aut
cephalæa laborantem, aut synanche
præfocatam, aut aliquibus id genus
magnis, & uehementibus affectibus
impetitam, cui menses recte excerne-
rentur, quandoque conspexisti? Verum
his retentis eam cuilibet malo implica-
ri facile est, huicque rursum euacua-
tiones medentur. Hæc Galen. aurea,
sicut & totum illud caput §. contra
Erasistratum, aureum est. Aduerte,
omnia mala quæ refert, affectiones
sunt particulares partium supernarū,
quæ in quantum particulares, & ma-
gnæ, petunt vacuationem ex vena
propinquiore. Tamen cum in eodem
capite ex Hippocrat. refert, non solum
ad causam deueniendum, sed ad prin-
cipium causæ, ad occasionem, & ad
causam occasionis, totum scopum
conuertit ad excitandas, & promouē-
das menstruationes: quia existimat
vel fluentibus, vel non fluentibus
menstribus, sanguinem illum qui debe-
bat expurgari, esse tantorum malorum
causam. Ita attentos nos reddit ad so-
licitandas ex talo sectiones venarum.

Quamo-

Quamobrem non te fallat vrgentia
mali: lethalem errorem facies, si in
prædictis affectibus, iam imminenti-
bus, aut erumpentibus menstruis, sā-
guinem mittis ex brachio: impetus
enim humorum ad vterum illo prin-
cipio morbi, sequendus est, vt ex ta-
lo raptus sanguis non petat superiora;
ex brachio verò reuocatus, ad superio-
ra, cōtra naturæ impetum causam ma-
li augebis proculdubio, & mortē ac-
celerabis. Ergo prima vacuatio sem-
per facienda ex talo, in illo princi-
pio principiāte, vt loquuntur in scho-
lis.

Atque ne contradictionem inue-
nias in nostris scriptis, memini me
lib. 3. Auic. cum agerem de curatio-
ne affectuum capitis, ponderasse, quod
Auic. venam capitis illico secare do-
cet. Quare non venas totius, commu-
nem, siue nigram, aut basilicam? Sed
certe ibi loquitur de affectibus, quan-
do nulla præsens, aut imminens com-
plicatur vacuatio desiderata à natura,
cōsuetæ naturæ, ad cuius defectum,
aut imminutionem, sequuntur capita-
les morbi. Vnde vt omnibus indica-

156 *Lib. II. de reb. nō natural.*

tionibus satisfiat, illa prima euacuatio fit à parte, scilicet, à cephalica, ne pereat æger, & statim, aut quam breuissimè fit à vena totius, aut à basilica, vt misceantur, vacuatio, deriuatio, & reuulsio. Tam est celer mortis periculum, vt non possit ex spectare natura reuulsionem, & deriuationem, & postea vacuationem à parte. Si igitur subleuatur pars, deposita aliqua quantitate humoris contenti in venis circa partem, & ita non perijt homo, & statim impedis per reuulsionem, quod fuit de nouo, poteris hoc modo optimum finem consequi. Et hæc est ratio, quare Auicenna incipit à sectione venæ particularis. At verò in præsentī casu, de quo agimus, licet affectus sit particularis, existimamus esse incipiendum à sectione tali: quia humores sunt, aut deberēt esse actua-liter in motu, vt tendant ad vterum, ex intentione, & appetitu proprio naturæ. Ergo ad partem affectam illos retrahere esset omninò periculosum. Continget autem tibi sapius, vt vnica, aut altera vacuatione facta à talo, liberetur mulier ab vrgentia mali

malis particularis, capitis, guttutis, aut pleuræ. At si post istas vacuationes morbus vrgeat, accede ad vacuationes particulares cum magna sollicitudine menstruorum, per frictiones continuas, cucurbitulas, ligaturas, balnea. Et hæc vide obsecro in actu sanguinis missionis à brachio, antea, & postea. Quidam peritus, & doctissimus præcipiebat, dum sanguis è brachio extrahebatur, pedes, & crura in aqua calida decoctionis chamæmeli, & arthemisiæ immitti, & cū eisdē herbis, & aqua simul trahi vsque ad ruborem. Alij, valente virtute, nō dubitant vno die duas exercere vacuationes, aliam ex talo, aliam verò à vena propinqua. Sed quando imminentibus, aut fluentibus mensibus, tanta huius vacuationis sollicitudo est, quid dicendum, si à partu morbus aliquis acutus enixam corripit? Equidem in præcedentibus dicebamus, primam saltem vacuationem esse ex talo: tamen, post partum, non solum primam, sed alteram, atque tertiam. Hoc explicandum.

C A P. VIII.

Fernelius, ne occasio sit errandi, explicatur.

Fernelius in hac re tyronibus occasionem dedit errandi: nam lib. 2. meth. agens de venæ sectione, cap. 7. curationem incipiendam dicit à sectione venæ brachij, & postea ad venas accedendū inferiores. Hæc autem sentētia absolutè, vt legitur, displicet profecto: quia si administretur talis vacuatio, euenient vteri eleuationes, & suffocationes supernarum partium, recurrentibus humoribus ad partem affectam, qui incipiebant fluere per loca consueta menstruationis. Et hæc indicatio est prima, & vniuersalis, quæ debet præcedere, ex natura indicationis à causa, & à motu illius (vt respondeam rationi Fernelij) Cū igitur causa, quæ fluit ad partem affectam, sit, quæ debet fluere, aut quæ etiam fluit ad loca menstruationis, oportet certè illam dirigere, & reuocare totā per vterum: quia natura facilius pellet
per

per conluetam regionem, & deferet
aliam inceptam symptomaticam via,
quo nil melius desiderari potest. Pel-
lere ad pleuram, aut fauces, vel ad ce-
rebrum, tempore mēstruationis, sym-
ptomaticum omninò est, pellere ad
venas vteri, omninò naturale. Ergo
credendum est, vacuationem ex talo
ex peti, & admitti à natura, & affe-
tam particulam citius liberari. Vnde
Fernelius non facit primam euacua-
tionem ex brachio, nisi ad præsentia
copiosæ plenitudinis, vt declaratum
est ex mente Aëtij, quæ vehemens co-
pia, si contingat cum vrgentia, potest
primo vacuari per venam brachij, vt
dicit Fernel, & secundò per venam
tali, vt supra dicebam. Vbi seruanda
est doctrina Auic. c. 20. 4. i. ex men-
te Galen, interponit enim vnā horā
inter duas euacuationes. Itaque in
isto conflictu magnæ, & ingentis ple-
nitudinis, mensibus imminentibus,
poteris venam secare in brachio, &
transacta vna hora, secare in talo: vel
secundum gradum vrgentiæ, & fluxus
menstrui, primam facere ex talo, &
transacto simili spatio, alteram ex bra-
chio;

chio; semper tamen incumbendum,
 magis euacuationi per inferiora. Sed
 præcipuè in enixis magna differentia
 est in hac re. Afficitur morbo acuto
 mulier imminentibus, aut fluentibus
 mensibus: alia post partum afficitur
 etiam morbo acuto. Interrogo, quam
 differentiam conspicias ad euacuandū?
 Eris ne æque sollicitus ad secandas in-
 feriores venas, aut ductus vrgentia,
 acutiei morbi, vtramque mulierem
 euacuabis primo ex brachio, postea
 ex talo? Equidem licet in re hac dif-
 ficili, multum debeam tribuere
 prudentiæ medici, qui ponderare de-
 bet causarum exuperantiam, & gradus
 vrgentiæ, tamen asserendum con-
 stanter existimo, enixas non vnica vi-
 ce, sed secundò, tertio, & quarto, &
 sæpius si opus est, esse vacuandas ex
 talo, quantumuis videatur acutus
 morbus. Certè non est credibile, quā
 perniciosus sit retrocessus sanguinis
 puerperij ad partes superiores: multo
 magis lethalis, quàm menstrualis
 eius mulieris, quæ non peperit. Con-
 sultò relinquo varias rationes, & au-
 toritates in re ita aperta.

Ergo

Impedient. mag. auxil. 161

Ergo enixa pluries vacuanda ex ta-
lo, antequam ad superiores uenas re-
curras. Quod si coactus sis ad uenas
altas secandas, multo maior diligentia
præstanda est in frictionibus, balneis
calidis, cucurbitulis, ligaturis, & alijs,
quæ crura continuè exerceant: et
enim numquam securè euacuatur ex
brachio enixa, usquedum per qua-
draginta dies sufficienter fuerit ex-
purgata. Brachiorum uia coacta est,
neque fidendum, quod cessauerit
purgatio uteri: nam quæ relinquin-
tur à partu, non ex uenis brachij, sed
ex talo per uenas uteri, petunt eua-
cuari. Quod si medici hanc indica-
tionem facillè deserunt, putantes suf-
ficienter esse purgatam mulierem, ad
noxas inemendabiles deuenient.

Illud autem silentio non est præ-
tereundum, si in euacuationibus sym-
ptomaticis (quamuis omninò sym-
ptomaticæ sint) debemus exspectare
parumper, ut videamus quid utile,
aut inutile ferant: quomodo se habeat
natura, an forsan debilitetur, an com-
modum aliquod percipiat. Quare
non exspectabimus, cū naturalissima

ap-

162 *Lib. 11. de reb. nō natural.*

apparet vacuatio menstrualis, enixæ, aut non enixæ. In qua non solum sanguis superfluous, sed tres alij humores pravi expurgantur per desideratam, & convenientem regionem, quo tempore, simul fit sanguinis missio, & expurgatio. Quæ duo opera nunquam unico auxilio potest ars perficere, nisi forsan naturam imitando, per venas tali sectas, quando segniter, aut diminutè procedit. Quod licet multis locis Hipp. & Gal. sit præceptum: tamen eleganter lib. de sanguin. mis. cōtra Erasist. c. 4. his verbis.

Cū didicero, quæ probe ab illa perficiuntur, semper addito eo, in quo illa deficit, facile ei adiumento esse poterō; rursus si ipsa nil penitus mouet (id quod quandoque morbosarum causarum vehementia superata patitur) tum ego illud omne suggerere entar, &c. Est igitur inferior vacuatio in enixis summo opere sollicitanda, si natura, aut tardè, aut diminutè expellit: hinc enim mala superiorum partium nutriuntur, vt ex Galen. dixi: Qua in parte oportet contra obstetrices, & vulgares medicos aduerte-
re,

Impedient. mag. auxil. 163

re, non esse accidentia puerperij calidis mitiganda medicamentis, aut alimentis. Putant moueri melius menstruam purgationem. Sed falluntur: proculdubio: nam siue adsit morbus acutus, siue non adsit, solent promoueri similes vacuationes non ita calidis rebus, sed potius temperatis, & non nihil frigidis; nam vterus ex labore partus fere dilaceratus facile à calidis inflammari potest. Atque cum dolores, quos enixa patitur, excitentur à sanguine calido exeunte, potius quam à frigore, apertum est, quod non calidis, sed maxime temperatis, & potius ad aliquam frigiditatem inclinantibus debeant medicus uti. Vnde Auic. aquam hordei aliquando concedit. Nos vero victum tenuem, & aliquando, si opus est, mediocrem, sed facilem concoctu exhibemus, & iuscula ex auiculis cum petroselino, & capil. veneris: cinum, & aromata, & alia calida prorsus interdicentes.

Sit ergo vltima conclusio, menstrua purgatio (si recte fit) regulariter loquendo, aliam impedit: si imperfecte, semper per eandem regionem aliam petit,

petit, multo magis in enixis. Si vr-
geat multum peculiaris morbus in
partibus supra septum, prima a talo in-
cipienda, & statim ad venam supe-
riorem, & iterum ad talum. At in
enixis, non vna solum detractio, sed
altera, atque tertia securior ex talo ::
quamuis interueniat aliqua ex vena
superiori propinqua parti affectæ. Sed
præ oculis habendum illud cōsiliū,
quod tot locis nobis relinquit Gal. tā-
tum esse auferendum sanguinē, quan-
tum deficit ex menstrua purgatione,
vt ex artificiali & naturali, fiat illa,
quæ necessaria est, neutiquam libera-
lior: flaccescent enim vires, & morie-
tur mulier. Itaque coniectandum
semper in hoc morbo pendēte ab hu-
more, quot vnciæ euacuandæ, v. g.
euacuare necessarium est (inspecta
plenitudine, & sæuitia morbi) quin-
quaginta vncias. Ergo si natura eua-
cuat 25. debes euacuare alias 25. vt
ex vtraque vacuatione finis optimus
sequatur. Hunc terminum non de-
bes excedere: habet autem latitudi-
nem, nam quædam mulier minus
quàm alia menstruat, vna magis
san-

Impedient. mug. auxil. 165

Si venosa sanguinea, quam alia.

Est autem dignissimum consideratione, quod supra tetigi, quam facile medici relinquunt inferiores venas, certe cum manifesto periculo. Putant enim qui segniter ista contemplantur, quod transactis quadraginta diebus purgationis, facile possunt euacuari per brachia. Sed haec. Magnum deliramentum: cum non omnes mulieres habeant eundem terminum purgationis, neque easdem vires expulsiuas. Aliquae debiles sunt, & retinent aliquid superflui, & putat medicus absolutam fuisse purgationem vteri, & quaerit venas brachij, & miserè moritur infirma, accidentibus morbi acuti, & accidentibus veteribus; ab utero siquidem morbi causa suscepit, & nutriebatur, sed latebat ars mandans, quia putabat tyro, morbum nullam cum utero habere connexionem. Si potest febris ardens ex vteri affectione proficisci, nonne aliae species febris, & aliae inopinatae terminationes ad mortem enixae, medici dedecus?

CAP.

CAP. IX.

Quomodo motus localis corporis se habeat in ordine ad uacuandum.

- M**otus inter nonnaturales causas enumeratur. Videndum ergo quomodo impediat vacuationes, aut si forsan ad illas disponat.
- 1 Primò, illud certum est, in febribus acutis, calidorumque succorum redundantia, motum localem corporis summopere vacuationem impedire, & præcipuè qui immodicus est; resoluntur enim vires, & humores aridi, & biliosiores redduntur, & furentes. Ad vacuationē autem omnis perturbatio, siue corporis, siue animi fugienda est.
 - 2 Secundò, vulgaris error notandus; est quorundam ē plebe, qui aut febrientes, aut non febrientes, adeunt domos scindentium venas, vt per venæ sectionem euacuentur, qui quam primum vacuatio facta est, in propria se conferunt domicilia, antequam sanguinis motus sedetur, vnde non pauci in animi deliquium incidunt in ipso itinere.

inere, ita ut semimortui à prætere-
litis in lectum adducantur. Quã-
rem meo iudicio, non solum motus
præcedens, sed etiam subsequens est
maximè considerandus. Et ob id A-
sc. agens de remouendis nocumen-
is, quæ accidunt ex regimine sanita-
is, tract. 1. c. 3. dicebat. *Venæ se-*
ctionem non debere fieri post motum;
et paulo post subdit. *Et postea succedat*
quies. Quod etiam docuerat 4. 1.
20. Quod vero cuique medico po-
erit accidere, libenter referam (nam
mihi sæpè accidit) Accedunt aliqui
interrogantes, quid faciendū sic in hoc
casu: nā est illis necessariū statim iter
agere, quod ueutiquam possunt ex-
cusare, & alia ex parte indigent venæ
sectione: aut quia plenitudine magna,
et febre laborant, aut incipiente alio
morbo. Quid respondebis obsecro?
Quid ego responderim dicam. Ve-
nam quidem secandam esse, ob morbi
speciem: tamen propter iter futurum,
tali auxilio abstinendum, ne in ipso
minere, aut syncope, aut phrenitide,
aut alio periculoso superueniente affe-
ctu periclitetur æger; nisi post vacua-
tio-

tionem tanto tempore quiesceret, quocumque
possim exactè percipere, an talis sit
dispositio, ut ratione itineris maius
non incurrat periculum.

Pro cuius maiori claritate notandum est, aliud esse agere de recrementis, quæ quotidie generantur in nostris coctionibus, & de illis, quæ citra magnam febrem in valetudinarijs, aut in febribus longis necessario succrescunt: aliud verò est loqui de excrementis putridis, quæ ex vi intensæ & acutæ febris resultant. Nulli dubium potest esse, quod excrementa primi generis melius pelluntur, intercedente motu locali corporis, quàm alio auxilio. Quod breuiter docuerat Gale. 3. Aphorism. text. 15. his verbis. *Nam in siccitatibus superflua humiditates dissoluntur: per imbres autem intra corpus collectæ putrescunt, nisi quis singulis diebus collectas exercitijs expurget. Quæ enim fit per balneas euacuatio: parua est, & solam ferè cutem euacuat: quæ autem sunt per carnem, & solidiores partes dispersæ superfluitates, hanc sufficienter balneis euacuantur, &c.* Præfert igitur Galen. motum localem alijs

lijs auxilijs, ad excrementa deturbā-
la: quod non solum in sanis intelli-
gi potest esse verum, sed in ægris, qui pos-
sunt citra damnum exerceri, & sine
metu accensionis febrilis, & in vale-
aduarijs. Non quidem expedit ad
medicamenta purgantia confugere,
quando motus localis expulsionem
excitare valet. Itaque neque balnea,
nec aliud auxilium, putrida recremen-
ta euacuat, sicut motus. Igitur solum
specta putredine, & recrementis ex
la resultantibus, nullum damnum,
sed commodum potest exsurgere ex
motu. At si ingēs calor adsit, si iudiciū
aliquid expectatur, aut symptoma
aliquid timetur graue, proculdubio
motus prohibendus est. Quod verò
de sanguinis missione dixi, idem de
purgatione intelligendum.

C A P. X.

*Quod motus localis vacuationem hu-
morum crassorum, & frigidorum,
non solum non impedit, verum iuuat,
ex mente Hipp. & Gal.*

Oximus de motu in calida dispo-
sitione: nunc de illo aliqua adno-
tanda,

tanda, quando humores adsunt ita
 crassi, glutinosi, & quasi frigore ge-
 lati, vt fluere nequeant, nec ad vias
 naturales expurgationis, nec ad artifi-
 ciales ab arte inuentas. Apertum qui-
 dem est, neque per venæ sectionem,
 neque per medicamentum trahens ta-
 les humores euacuari posses cū sint, ad
 fluxum inepti. Igitur motus localis
 maximè iuuat, & disponit attenuan-
 do, calefaciendo. Quam doctrinam
 adnotauit Auicen. 4. 1. c. 20. ex men-
 te Galen. lib. de venæ sec. c. 21. Si au-
 tem æger iacet in lecto, & motum ag-
 gredi non audet, aut ob aliam ratio-
 nem non expedit, certè in hoc casu
 frictiones leues linteis calidis exequē-
 dæ ante vacuationem. Et quibus bal-
 nea sunt consueta, etiam maximè pro-
 sunt: fundunt enim sanguinem, & ad
 exitum habilem reddunt. Vnde in
 morbis melancholicis maximè proboc
 vsum balnei, & post balnea, si opus
 est, sanguinem detrahare decerno
 quia tenuatus humor, & alijs mixtus
 me lius concurret ad locum scissuræ, &
 melius exit. Quod intelligendum est
 nisi adsit plenitudo magna, quæ prius
 poscat

Impedient. mag. auxil. 171

poscat deponi. De purgationibus di- 3
cit Hipp. lib. 4. Aphor. 13. *Cum bibe-
t quis elleborum, ad motionem corpo-
is ducere magis, ad somnos verò, &
quietem minus: indicat autem nauiga-
tio turbari motione corpus. Et Gal. in
comm. inquit. Quies siquidem in eodem
statu conseruat, motus verò transmu-
tat, atque alterat corpus.*

Eadem ratione video aliquos me 4
dicos ex spectantes motū humoris in
quartana, & morbis melancholicis, ad
medicamentū purgans propinandum,
referentes ita factum fuisse ab Hippoc.
6. de Affectionibus. & 5. Epid. De
qua re alibi.

Similiter ante expurgationem so- 5
let Hipp. balneis uti 6. Epid. p. 5. text.
9. Gal. in comm. Lauandos esse ægros
& nocuit sæpè, ante veratri sumptionem,
nonnumquam post assumptionem.

Imò non solum ad veratrum su- 6
perandum, sed etiam ad sanguinis mis-
tionem exercendam, quando sanguis
cassus est, utilem putauit Gal. vsum
balnei, in eodem comm. ut etiam de
motu nuper dicebam ex mente ip-
sius.

- 7 Quod autem motus moderatus sit utilis ante vacuationes humoris crassius, quando non adest febris talis, quae motum istum impediat, colligi potest ex Hippo. & Galen. 6. Epid. p. 3. context. 31. *Prodicus febrientes interficiebat cursibus, luctationibus, fotibus calidis. Malum febriculosum inimicum fami, circuitibus multis, cursibus, frictioni, &c.* Si haec verba Hipp. contra Prodicum recte introspectas, videbitur nostram mentem esse Hippocraticam. Diximus, nimium motum localem esse omnino perniciosum, aliquem tamen esse proficuum. Ita dicit Hipp. febrem inimicam esse circuitibus multis. quasi dicat, paucos circuitus prodesse. Exiguus motus etiam à Galen. conceditur. lib. de sang. mis. c. 20. Avic. 4. 1. cap. 20. Gal. 6. Epid. p. 1. com. 6.
- 8 Illud autem, quod supra insinuauimus, semper memorare debes. Nō dicimus motum esse proficuum ratione febris, sed ratione uacuationis, quando tales humores ad futuram uacuationem potius motum securè attenuantur, aut concoquantur: nam aliter securus non esset motus, potius desiderat medici quidem
- tem

tem humorum crassorum, ut coquantur, nisi adeò rebelles, aut hærentes sint, ut motum desiderent. Quod luculenter docebat Gal. ex mente Hippocr. 6. Epid. p. 1. com. 6. his uerbis. *Exercitationes conducere arbitratur Hipp. tanquam multitudinem vacantes, & pituitosum, crudum, crassumque omne ad maturitatem ducentes, & attenuantes, & corporis omnes particulas roborantes.*

Quod in febribus longis pendentibus à magnis obstructionibus lienis, aut hepatis, quotidie experimur, quantum ualeat motus ad febrem tollendam, ablata causa obstructionis, & colore in natiuum mutato: ut in curatione febris albæ, aut morbi uirginei comprobatum est.

Vnde hæc forsitan est ratio, quare inter antiquos medicos consuetudo inualuit, ut ad missionem sanguinis in mulieribus ex pede, meliorem horam putent uespertinam, seu circa crepusculum, ut promoueantur menses: nimirum calore, & motu totius diei humores crassi minus hærentes, & quasi uinculis soluti, melius de-

scendunt ad inferiora: quod Iacobus de Partibus obseruatū relinquit. Sed hæc de motu corporis sufficiant.

C A P. XI.

Quod motus animi maximè vacuationes impediat.

- 1 **D**iximus de motu corporis. Sed magnum pondus habet consideratio hæc, quia diuinior.
- 2 Gaudium expandit spiritum ad externa, cor frigidius relinquit. Si mortem hoc pacto vidimus, aut legimus: accidere, quanto magis timēda est vacuatio, quæ etiam depauperat spiritum? Ergo si necessitas vrget, prius sedanda talis affectio, vt cor ad statum pristinum reducatur, recuperatis spiritibus, vt valeat vacuationem tolerare.
- 3 Ira, licet non soleat vt gaudium intertimere, sed multos non valdè animosos debilitare potest: & certè si vacuatio artis accederet, accederet etiā animi deliquium. Non igitur tibi contingat iratos vacuare.

In

In timore quis audet aut sanguinē
extrahere, aut ex purgare? Nam me-
us propter debilitatem, quam potest
inducere, etiam ob subitum ad inte-
riora humorum recessum, valet va-
riationes impedire. Si medicamentū
tēpore assumeret eger, mortis ma-
nifestū periculum ex suffocatione ac-
cidere posset. Præterea videmus in
his qui timent, venam sectam nihil
sanguinis effundere, aut si quis fluit,
quod fluere debet, sed tenuissimum:
quo fit, vt statim iubeamus venam
claudere, donec metus omnino re-
cedat. Et forsan hæc est causa, ob
quam Galen. ob timiditatem quando-
que venam non secatur. 9. Method. cap.
7. Tamen aduertendus locus: nam
dicit. *Quod si propter medici ignoran-
tiam, vel ægri, aut propinquorum ti-
miditatem vena non secatur.* &c. Vbi
non loquitur (vt suspicor) de affectu
timoroso, de quo hic loquimur, sed
de hesitantia ægri, & propinquorum,
ob suspicionem ne male habeat ex sã-
guinis missione, propter diffidentiam,
quibus ignorans medicus, & rudis, ne-
scit philosophicè ostendere rationes,

& causas euacuandi; his enim recte declaratis, & periculo explicato, nō vacuetur statim æger, amittit metum, & spe firmatur. Tamen aliter res habet, nam medicus rudis, (vt voce Galenica vtar, in eo cap.) vincitur facile rationibus ægri, & propinquorum; & ob id dixit loco citato. Propter ignorantiam medici, & propter timiditatem ægri. Si medicus sciret illum animi affectum, ortum ex falsa quapiam opinione, depellere, certe non præteriret occasionem vacuandi.

Tamen maximè notandum est, talem posse esse ægrotantis, & propinquorum timorem, vt prædicto èuentu, liceat ad alia auxilia transire: vt ibidem facit Galenus: sequacess enim Erasistrati vociferabantur, & dicebant, aliquos fuisse mortuos præ timore, ante venæ sectionem, alios perijsse in ipsamet sectione: vt refert Galenus de venæ sect. aduersus Erasistr. cap. 2. ad explodendam omnino sanguinis detractionem.

Igitur omnia prius sedanda sunt, & si quæ virium iactura e metu orta fuit,

fuit, prius reparanda.

De tristitia idem philosophandum, 6
interna vrit, exsiccat etiam ossa ipsa,
si diuturna est, si recens, suffocat, &
utroque modo debilitat vires. Ex pul-
sibus quidem tristitiæ, & timoris, col-
liges quantum tales affectus vacua-
tiones impedian, aut retardent.

Inter animi affectus amor locum 7
obtinet, qui in quantum amor, nil ha-
bet in hoc capite ad medici contem-
plationem. At quatenus nunquam
sine aliquo motu appetitus, hominem
tenet. (loquimur de amore sensiti-
uo, quo mortales agitantur) Apertū
est secundum illum motum, quo in-
flamat, posse impedire vacuationes:
nam aut mœrore, aut nimio gaudio,
aut frigido timore, aut desperatione,
aut alijs animi perturbationibus mi-
serè concutitur animus. In quo casu
idem asserendum, ac de singulis dixi-
mus affectibus.

De raptu & extasi attentius philo- 8
sophandum, vt dicemus in tractatu
de diuino in morbis ad lib. Hip. de
morb. sacr. nunc sufficit dicere, omne
auxilium impedire. Vidimus in quo-

dam raptu putasse assistentes esse apoplexiam, & sanguine misso (mirum) poterat anima euolare tamen ex tali vacuatione in magnam deuenit æger debilitatem, & plures morbos. Sunt quidem maximè momenti istæ considerationes, quamuis parvæ aliis quibus videantur.

C A P. XII.

De somno.

S Omnis exiguo tempore mihi videtur impedire venæ sectionem; nempe non statim à somno mittendus sanguis est (nisi aliud vrgeat) sed aliquo interposito spatio, ut humores ad interiora per somnum moti expandantur, possintque rectius venæ sectione vacuari. Quod Gal. optimè aduertit lib. de sanguin. mis. c. 20. dicens. *Cum autem nil huiusmodi aut vrgeat, aut prohibeat, præstat manè venam incidere, non protinus ex somno excitis, verum circiter horam vnam iam antea vigilantibus.*

2ª Sed meritò dubitas circa locum. Gal. lib. de optim. secta ad Thras. c.

§ 8. ubi contrariam sententiam videntur proferre, ait: *nonnullis conferre ante venæ sectionem dormire*. Sed adverte, non esse contradictionem in dictis Gal. sed consonantiam: nam potest esse somnus conferre ante venæ sectionem (quando aliud non urget). Nonne potuit superflua vigilia præcedere, aut quid aliud, quod virium restaurationem per somnum petat? Ergo Gal. lib. de sanguinis missione proquitur, dum aliud non urget. Sic melius est vigilantem ægrum tenere, per illud tempus à Gal. signatum. Sed quando sermo incidit de somno, utile erit explicare, an liceat post venæ sectionem dormire, etsi extra institutum videatur.

C A P. XIII.

De somno post vacationem.

EX natura somni elicies primum decretum in hac re; nam cum in somno recursus fiat sanguinis, & spiritus ad viscera, apertum est, quod si in partibus internis multitudo humorum adfuerit, aut putredo, aut fluxio

quæpiam, aut paulo post timetur, somnus post vacationem maximè nocebit. Equidem si adest multitudo sanguinis, aut putrescentium humorum (quod maximè debes notare) ex retractione suffocabitur calor: quo fiet, ut augeatur putredo, & pululet alia de nouo.

2 Quare in internis inflammationibus, aut in fluxionibus ad viscera, pessimus est somnus: quin etiam & in pestilentibus affectibus, & venenosis, in quibus afflicta natura, saltè principatum cordis desiderat à tali malo liberare (concurrit enim semper venenum ad cor) In his quidem maximè timendus somnus post vacationem.

3 Quo fit, ut in quibus speratur aliqua accessio, suspectus etiam sit post venæ sectionem.

4 Sed quando post sanguinis missionem timetur debilitas, aut magna resolutio, ut in calidis & siccis, tum temperaturis, tum temporibus, & regionibus accidere solet, permittendus somnus est.

5 Secundò potest permitti, quando vena secatur propter dolorem existent-

astentem in patte externa. Sedat quidem talem dolorem somnus, vt dicebat Auicenn. 4. 1. c. 30.

Tertiò, si humor qui relinquitur post venæ sectionem paucus est, & per somnum euinci potest.

Quartò, si puer est, & crudis abundat. Somnus in pueris multos finit morbos.

Quintò, si fluxio aliqua ventris, aut sanguinis adest.

Sextò, in morbis melancholicis, & maniacis, in quibus predominatur fictitas. In his casibus ex arte somnum permittimus: quamuis duo sint quæ persuadeant non esse dormiendum. Primò metus, ne ligatura soluiatur, & multus effluat sanguis, vt adnotat Fernellius. Secundo, propter membrorum contractionem, vt ait Auic. 4. 1. cap. de phlebot. Tamē maior est utilitas quæ ex somno sequitur: possumus præterea venam securè ligare. At contractio membrorum accidit in primis relatis casibus, in plenitudine internarū partium, in putredine, &c. Sed in sex ultimis neutiquam accidit, nisi per exigua, vt nullius sit momenti.

trimenti. Causa contractionis membrorum post venæ sectionem est (vt arbitror) insinuata. Auicenna enim ait.

Quia inter phlebotomiam quoque, & repetitionem, non est dormiendum, ne cum sanguine expellantur superfluitates, quæ attrahuntur: propterea quod humores per somnum ad corporis profundum trahuntur, &c. Hæc Auic.

Quare cum ex venæ sectione humores sint commoti, somno accedente, velocius concurrunt ad interna; & viscera grauantur. Igitur quando aliquis ex sex prædictis casibus non vriget, non conuenit dormire post venæ sectionem, sed exspectare per vnam, aut duas horas, vt sanguinis motus sedetur.

13 Quando autem multitudo tota vacuata est, vt in synochis, in quibus Gal. tam profusas faciendas præcipit vacuationes, somnus laudabilis est. Dormiebat ille iuuenis 9. Meth. 4. c. neque fricatus, & abstersus linteis sentiebat, neque vocatus. Gal relinquebat, neque sinebat excitari, & pluries illum visitabat; ille autem dormiebat cum magno virium prouentu.

Continetur enim iste somnus re-
atus à Gal. in nostris sex casibus, in
primo, & tertio.

Diximus in sexto casu, concedi
omnium in delirantibus, maniacis, aut
phreneticis; non solum quia reme-
dium affectus est, cum somnus hume-
det; & ob id delirium ex, siccitate, &
calore ortum sedat, sed etiam quia
tales infirmi solent delirando ligatu-
ram tollere. Quare rectè Aviceenna
animaduertit, quod in his affectibus,
& in illis, quos per noctem, aut hora
dormiendi oportet euacuare, scissura
venæ sit angusta. 4. 1. capit. 20. Et ob
id 1. 3. tract. 3. cap. 3. dicebat. *Et
oportet vt sit cautela in ligatione vite
super ipsam, ita vt sit firmata, quam
motus ipsius, & agitatio irrationabi-
lis non soluant. &c.* Quando ergo A-
uicēna dixit. *Et post phlebotomiā suc-
cedat quies, & non dormiat quantum
ei fuerit possibile.* Intelligendum est,
nisi aliud indicans sit, quod petat som-
num.

De expurgatione fere eadem est
ratio: nam post purgationem inchoa-
tam non oportet dormire: stabit
enim,

enim, aut cessabit purgatio, & alia ex parte humores ad interiora cōcurrent, quo nil infelicius. Consueuimus verò post exactam, & perfectam purgationem somnum concedere: sicut Galenus post longam sanguinis detractio- nem, ad humectandum corpus à me- dicamēto exsiccatum, vel ad reparan- dos spiritus deperditos somnum con- cedit.

C A P. XIV.

De Vigilia.

- D**E Vigilia loquimur, quæ mere- res non naturalis est, non de il- la quæ morborum, & causarum præ-
 1 ter naturam est soboles. Nam hæc po-
 tius petit vacationem, non ut vigilia,
 sed ut oritur à causa humoralis caput
 distemperante, de qua infra agendum
 est. Tamen vigilia quæ alias causas
 sequi potest, sine dubio vacationem
 impedit, aut retardat, aut maximè
 2 moderatur. Nam si aliquis, aut pro-
 pter nocturna studia, aut aliam quā-
 piam sollicitudinem insomnis est, aut
 ob aliud impedimentum, ista vigilia
 à causa

à causa procatactica nō tolerabit vacu-
ationem: vt meritō dixerit Galenus 3
lib. 1. ad Glauc. cap. 14. Vigiliam pos-
se impedire vacuationem, sicut aer.
Quod Galenus significare voluit, quā-
do eodem lib. cap. de febribus cum
accidentibus, dixit. *Ita etiam si ve-*
hementissima vigilia, aut dolor inten-
sus egrum vexauerint, cauendæ sunt
subitæ, & multæ vacuationes, &c.
Quod de purgatione etiam sit intelli-
gendum, apertum existimo.

Sed intelligenda sententia Galeni, 4
quando eò vigilia denenerit, vt vires
fregerit: quo casu prius oportet auxi-
lijs, quæ somnum inducant, & vires
reficiant, egrum leuare, & postea va-
cuare.

Tamen si malum ita virgens est, vt 5
celerrimum exposcat auxilium, pru-
dentia medici maxime necessaria est,
vt uacuationem mensuret, secundum
statum virium, inspiciens non solum
præteritam vigiliam, sed futuram, quæ
timetur. Parce ergo vacuandum,
semper vires reficiendo, ante vacua-
tionem.

C A P. XV.

*De usu venereorum, quem inter
res non naturales medici re-
ferunt.*

V Sum venereorum inter res non naturales medici recēsent: quia si (vt ipsi putant) aliquando iuuat, tamen ita solet vires deicere, vt magna auxilia impediat. Et ob id Auicenna lib. 3. fen. 20. cap. 11. dicebat. *Coitus euacuat de substantia cibi postremi: quare debilitatem assert, cuius similē alia non asserunt euacuationes, & euacuat de substantia spiritus rem plurimā.* &c. Quare non mirum quod lib. de remouend. imped. cap. 3. prohibeat venam secare post coitum.

Sed pro Auicennæ explicatione animaduertendum est, perniciosam esse multorum audaciam, in extrahendo sanguine his, qui post coitum infirmantur. Apparent autem aliquando pulsus validi, enitente natura debilitatem profectam ex penuria spiritus reparare, magnis tractionibus aeris, &
san-

sanguinis, ut spiritus generetur. Putat
verò inexpertus esse fortes dilata-
tiones, & oriri à robore virtutis: atq;
num necessum sit aliquas esse debiles,
ut impares, confundit inæqualitates
pulsus ex coitu, & inæqualitates ex vi
morbi. Quam in re magnus latitat error,
ita ut viderim plures infirmos post
coitum morbo correptos, ad lethalem
statum, & ad mortem devenire ex
sola sanguinis detractiōe. Est ergo
maximè ponderandum, qualis, & quā-
ta sit debilitas, & qualis egri temperi-
s, & quem gradum virgentiæ morbus
obtineat. Sunt equidem aliqui, qui fa-
cile veneris euacuationem tolerant:
sed precipuè tempore hyemis, quan-
do corpora minus effluunt per cutem,
qualia sunt calida, & humida: hæc
quidem minus à coitu debilitantur, &
magna debet esse imbecillitas, ut im-
pediat magna auxilia, dicente Galeno
lib. 6. de sanitate tuenda. Nonnulli
venerunt, qui usque ad senium citra noxam
venerunt: hos dixit calidæ, &
humidæ naturæ. Quod si huic tempera-
turæ accedat cutis densitas, minus coi-
tus noxam sentiunt. Quod alijs ver-
bis

bis dixerat 6. de morb. vulg. p. 2. com. 26. inquit. *Solos eos iuuare, qui fuliginosas, & fumosas ob naturalem interperiem transpirationes habent.* Tamē notandum ex prædictis locis, & 8. Meth. quod sicut coitus minus debilitat relata corpora, ita maximè calida, & ficca. Quare dolendum est, & maxime opere fugiendum, quam sine discrimine tempore æstatis in morbis acutis, complexionē calida, & ficca, post diffusam, & lasciuam vitam, sanguinem mittunt tyrones medici, dicentes. Morbus acutus est, vrgentia magna. Ergo oportet hæc omnia, & alia multa alta consideratione expendere. Renuit calida & ficca complexio vacuationem veneream, ab eaque impesse debilitatur. Rursus ab ambiente, rursus à copia humoris biliosi, non à sanguine (vt multi putant.) Igitur extractio sanguinis lethalis solet esse in prædictis causarum combinationibus. Quis dubitat? Imo non dubitat audax, & qui non audit. Vide quanta cautione, quàm paulatim, quàm rarò tantam vacuationem debes exercere.

Sit ergo cōclusio, qui coitum exercuerunt

uerunt, biliosi, aut debiles, tempore
æstiuo, aut in ediam passi, prout plu-
res, paucioresuè resolutionis causæ ve-
neri accesserunt, plus aut minus va-
cuandi. Quinimo talis esse potest sta-
tus causæ morbosæ, & morbi acuti,
& virium, vt alterantibus, & clyste-
ribus, magnam curationis partem per-
ficiamus, natura interim se paululum
reficiente, & leuante ad alias vacua-
tiones perferendas.

Sed dices, Auicēnam post coitum
sanguinis missionem præcepisse, lib.
3. fen. 1. cap. de dolore capitis ex coi-
tu. Sed lege attentè textum: nam di-
cit. *Si adsit multa vaporatio, & effu-
matio totius corporis ad cerebrum, con-
tingit, vt motu coitus agitetur plenitu-
do, & caput recipiat quod molestet.*
Igitur in isto casu magis est quod agi-
tatum temansit, quam quod debilita-
tum apparet. Sed certè rem infinitæ
varietatis non possumus ad normam
determinatam redigere: plura sunt iu-
dicio periti artificis relinquenda, qui
vires contempletur, naturam causæ,
& illius motum, futurum exitum, &
alia innumera, quæ inferius sunt expli-
canda

canda, cum de causis præter naturam
agemus. Sed antiquitas audaces in-
euacuando coerces. Regulæ igitur
seruandæ in hoc casu, declaratæ sunt.

C A P. XVI.

De cibo, & potu.

Cibus & potus ad repletionem re-
ducuntur. Dè cibo autem sub
ratione cibi aliquid suprà insinuau-
mus, in ordine ad vacuandum: Si au-
tem corruptus cruditatis species con-
stituatur, infrà habebit locum, cum de
rebus agam præter naturam. De po-
tu, illud solum adnotare decreui, quia
impedire vacationes, si frigidus sit:
humores refrigerans ad motū reddit
ineptos. Quamobrem ubi multus po-
tus aquæ frigidæ, aut vini præcessit,
Auicenna sanguinem non euacuat,
quia aqua frigida sanguinem densat,
vinum agitat humores omnes. Equi-
dem inter causas infelicitis exitus mul-
torum morborum, enumerandus est
tam largus frigidæ potus, & vltus ni-
uis: nam cum vrgeat necessitas va-
cuandi

mandi, nec tēpus exspectandi præster
ducias, vt humores ad sanguinis
dissensionem, aut purgationem præpa-
rantur, necessarium est, vt conden-
tis manentibus humoribus in caui-
tibus internis, educantur tenuiores,
et fluxiles, cum incredibili agotantis
damno.

Tamen licet Auice. dixerit frigida
potum, & vini copiosi impedire va-
cuationes, non æquali modo intelli-
genda sententia: nam aqua frigida
non habet boni ad vacuationem, ob ra-
tionem dictam: vinum aliquo modo
potius indicat, quàm impediatur. Hæc
generaliter dicta sunt, agendo de
re ita antea acta.

At in particulari sunt aliqui, qui a-
quam tribuunt frigidam ante vacua-
tionem: melius tamē facerent, si in bi-
liosiss, & calido tempore (si necessa-
ria est sanguinis detractio) vtantur
frigida aqua, cui aliquid de succo gra-
torum admisceatur: sic feliciter to-
nerat natura, & roboratur. At in cō-
traria temperie, & tempore, biscoctū
vino imbutum, aut aliquid aliud ro-
borans, & attenuans vtiliter exhiben-
dum.

dum. Quod ad sanguinis missionem habere locum potest, ad purgationem neutiquam, cum melius sit ad medicamentum purgantis sumptionem veni-
triculum esse ieiunum.

Conueniens autem erit, ut si aliquis fuerit euacuandus per sanguinis de-
tractionem, & aqua frigida fuerit v-
sus, roboretur prius medicamentis
ventriculo applicatis, quæ simul cale-
faciant, & roborent. Quod autem
de potu aquæ frigidæ in hoc loco di-
xi, intelligendum paulo ante vacua-
tionem. Tamen alia maior considera-
tio exurgit, quando prima regio v-
niuis frigescit. De quo infra, quan-
do de prima regione disseram.

De rebus naturalibus, quæ valent
impedire venæ sectionem aut purga-
tionem, dictum abunde existimo. Nun-
ad rem difficillimam, arduam, & om-
nibus viribus contemplandam (fauē-
te Deo) accedimus. De rebus, scili-
cet, præter naturam, quæ eadem va-
cuationes impedire possunt.

LIBER TERTIVS.

*De rebus præter naturam
impedientibus magna
auxilia .*

CAP. I.

*De causis, humoribus impedientibus
vacuationem sanguinis .*

Dicebamus tria esse genera rerum præter naturam, vel differentias. Nam quidquid humanæ naturæ contrariatur, aut est causa morbi, aut morbus, aut accidens, quod consequitur. Atque cum de vacuatione institutus sit sermo, apertum est nomine causæ, non intelligi causam aliquam externam, quæ vacuationi non subijcitur, neque incorpoream, qualis est affectio animi. Argendum ergo est de humoribus, ex quorum perfecta moderatione in actiuis, & passiuis sanitas dependet, & morbus multiplex, ab illorum am-

2 Cum omnis vacuatio (de qua agimus) culpabilem humorem respiciat, clarum est, quod qualis fuerit humor, & qualis locus in quo oberrat, talis erit vacuatio. Prius ergo de causis humoralibus in ordine ad sanguinis detractionem: deinde de impedimentis ad purgationem: & ultimo de flatibus aliquid dicam, quatenus impedire valeant.

3 Proponamus leges, & statuta ex Gal. à quibus Auic. & omnis antiquitas numquam discessit. Ergo 4. de fanitate tuenda cap. 4. sic statuit. *Humores alij priusquam ad exactum sanguinem perueniant, veluti semicocti sunt: alij prorsus incocti, crudique, alij paulo absunt à sanguinis forma. Rursus alij sanguificationis velut ultima pars, qui utique caloris excessu proueniunt: quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à sanguine recesserunt. Vbi paululum, vel intra sanguinem restitutum, vel ultra processum est, audacter mittendus sanguis est; ubi pluss consideratius agendum; ubi plurimum in his nullus omnino mittendus est. Hæc ille.* Hoc statutum angustioribus ver-

bis

Impedient. mag. auxil. 195
his confirmat. 6. Epid. p. 3. cap. 43.
licens. *Expedi aliquibus eorum qui*
sanguinem expuunt, sanguinem detra-
hi, quibus scilicet copiosus est, & non
hum insigniter ad alterius humoris na-
turam conuersus, non detrahendus est
utem ijs quibus iam mutatus est, &c.
Istam Galeni legem confirmat Auicē-
na capit. de pheboto. 2. 4. 1. illis ver-
bis, a nobis propositis in principio hu-
ius operis. Istam tam antiquam, tam
solidam, & salutarem doctrinam vi-
deo hoc tempore oblitteratā, & deser-
tam. Ego pro viribus conabor illam
dilucidē explicare, & pro tam neces-
saria & publica causa elegi scholasti-
cum morem. Sic omnium animi, &
ingenia quiescunt, si rationes contra-
rias audiamus, & dissoluamus.

C A P. II.

Est difficultas, an aliqui humores in-
tra venas impedire, aut omnino
prohibere possint sanguinis
detractionem.

Primo probatur, quod venæ sectio
conueniat quibuscumque humo-
ribus intra venas existentibus: nam.

I 2 venas

aperto foramine exire debent necessa-
rio. Ergo quocumque modo humores
peccent, deturbari possunt per sangui-
nis missionem.

2 Secundò, quia si ob aliquam ratio-
nem humores intra venas impediunt
sanguinis missionem, ea est, quia di-
stant à natura sanguinis, & ex conse-
quenti cum ista vacuatio sit vniuersa-
lis, omnes euacuabit tam malos, quàm
bonos, meliusque erit medicamentum
expurgans. Hæc videtur communi-
or ratio pro ista sententia, tamen non
conuincit: imò potius, quamuis di-
stent humores, & alienati sint, exhibū-
t per venæ sectionem, vt apparet ad scē-
sum in vasis extrinsecis. Medicamen-
tum autem licet trahat prauos, hoc fit
cum maxima commotione, quæ com-
motio maximè fugienda est, præcipue
in febribus. Ergo sanguinis missio in
quacumque cacochymia erit ex vsu
atque adeò nullus humor, aut crudus
aut putridus, dummodo sit intra ve-
nas, valet impedire venæ sectionem.

3 Tertiò efficaciter morbus ma-
gnus, & virtutis robur, sunt scopi scē-
guinis detractionis. Ergo his scopis app-

paren-

parentibus, non est cur possit impediri sanguinis euacuatio. Sed humores præter naturam, maximè distantes à natura sanguinis (v. g. biliosi, aut crudi, aut maligni, aut adusti, aut putrefacti) possunt causare morbum magnum intra venas existentes, præsentem virium robore. Ergo exercenda est sanguinis missio, atq; ideò humores, propter distantiam à sanguine, non valent impedire talem vacuationem.

Confirmatur. nam in febribus ardentibus, ex præcepto Gal. sanguis mittitur, etiam ad animi deliquium. Sed exquisita febris ardens, à sola bile incensa, aut putrescente distante à sanguine progignitur. Ergo sine peccato sanguinis, debet vena secari, neque humores, aut supra, aut infra sanguinem valent impedire talem vacuationem. Et ex consequenti sententiæ illæ Galen. supra adductæ, & Auicen. non habent locum in acuto morbo ab humore separato, & segregato à sanguine.

Solet responderi ad istas rationes, quòd quando sinceri humores seorsum à sanguine putrescunt, aut præter na-

turam inflammantur, aut maligna, qualitate afficiuntur, non possunt constare vires: quia natura in tam aliena humorum conditione, non potuit rectè nutriri, & ex consequenti debiliss erit, neque tolerare poterit sanguinis euacuationem.

S Sed efficaciter contra istam responsionem insurgit ratio. Concedunt omnes, morbum magnum posse oriri ab humoribus distantibus à sanguine, siue à solitaria cacochymia, nullo modo peccante sanguine: tunc sic. Sed in tali statu possunt vires constare. Ergo mittendus sanguis est; quod ex præsens contra textus supra positos. Ostenditur: quia Galen. 1. aphor. text. 17. docet, posse coniungi virium robur cum humorum corruptione, vt in principio diximus huius tractatus. Loquitur apertè Galen. meo iudicio de humoribus intra venas (vt tacite obiectioni respondeam) non de cibis corruptis in ventriculo: nam deliramentum videretur, onerato ventriculo prauis succis hominem saginare multis, & frequentibus alimentis. Sed ista dubitatio nulla non est ad rem. Probatum enim existit-

existimo autoritate Galen. coniungi
viriū robur cum magna cacochymia.
Ergo si adsit magnus morbus, con-
ueniet sanguinis detractio; adsunt
liquidem scopi.

Quia in omnibus febribus putridis 6
uuat Galen. mitti sanguinem, ut leua-
ta natura reliquum superet. Per putré-
dinem autem fiunt humores distantes
a sanguine. Ergo isti non impediunt,
sed poscunt talem uacuationem.

Quia nullo modo melius tollitur 7
obstructio in putridis, quàm sanguinis
missione: est autem obstructio comes
putridarum.

Quia detractio sanguinis in eadem 8
proportionem relinquit humores, quia
equaliter uacuat, Ergo non est pericu-
lum, ut extrahatur sanguis bonus, &
remaneat malus humor, quæ uidetur
ratio Fernelij.

Quia ventilatio impedit putredinē. 9
Sed per sāguinis missionem fit magna.

Quia reuulsio à foco putredinis ma- 10
gnum auxilium semper fuit in feбри-
bus putridis: hæc autem reuulsio rectè
fit sanguinis missione.

Alia plures Gale. sententiæ in Me-

thodo, & alibi possent adduci pro ista
parte: sed vtilitati, & breuitari incum-
bo. In tam graui negotio non decreui
conclusiones statuere, nisi prius nota-
bilia quædam, & fundamenta propo-
nam ex antiqua Philosophia Hippoc-
& Galen.

C A P. III.

*Notabilia pro conclusione.
stabilienda*

PRimò notandum, massam sanguini-
neam esse quoddam quasi mixtum
ex quatuor humoribus compositum
& temperatum, à sanguine præci-
pua eius parte denominatum: in cuius
temperatone, & partium vnione
posuit Hippoc. lib. de Natura humana
sanitatis causam, & in illius intempe-
ramento, & segregatione, causam mor-
bi, & doloris.

Non tamen ex ista sententia potest
probari humores esse tantum virtua-
liter in massa sanguinea, vt opinatur
Fernelius. Nos eam exquisitâ mixtio-
nem, quæ ducit ad formarum corru-
ptionem, negamus: sed volumus mi-
sceri,

Impedient. mag. auxil. 20

sceri, & contemperari, & in ordine
d sanitatem conuenire humores, quā-
quam formas proprias substantiales
ontineant: sic enim docuimus in
tractatu de Humoribus. Tamen quam
ententiam sequi studueris, non est ad
nem, de qua agimus: nam quomodo-
umque, certum est, quod calore pre-
ter naturam agente, aut alia qualitate
contraria, potest amittere massa san-
guinea illam conditionem debitam,
& mixtionem (quæ cū illa sit) qua
inter se unitur, & qua subdita est mē-
bris solidis, & virtutibus nostrum cor-
pus gubernantibus.

Inseruit tamen multum ad decla-
rādam doctrinam istius notabilis sta-
tus elementorum in mixto. Nam sicut
per putredinem mixtum, dissoluitur in
partes, ex quibus componitur: ita simili-
ter massa sanguinea cū alteratur,
& corrumpitur, dissipatur, & appa-
rent humores effræmati, & cum sin-
ceris formis, vt fex vini, & spuma, &
id quod viride in vino nominatur. Bi-
lis contemperata sanguine, & pitui-
ta, non ita pallida, amara, nec ca-
lida existit; separata tamen à prædicto

confortio, calidior euadit, amarior
pallidior, irritat, mordet, pungit,
vt dicebat Hippoc. loco citato, dolorem
rem infert membro, vbi segregatur
& membro ad quod tendit.

2. Secundò notandum, quòd ista se-
paratio humorum, quæ fit à causa præ-
ter naturam, talis potest esse, vt impe-
diat sanguinis missionem. Sed dubi-
tas quando, aut quem gradum separa-
tionis debent habere humores, vt im-
pediant talem vacuationem. Respon-
dendum, quòd ista separatio debet esse, vt
ad supernatantiam. Aliqui obijciunt
nobis, vocabulum hoc (supernatantia)
esse barbarum, neque Latinum, neque
Græcum, neque talem dispositionem
reperiri posse in humoribus. Sed ego
libenter fero, dummodo meis studiis
aliquid conferam bono publico. Su-
pernatantes humores vertit Hermannus
Campensis. eodem modo vertit
Trincauellius Galen. in com. lib. Hippo-
crates explicat, supernatans, id est, im-
permixtus: Humor igitur ille qui de-
bet esse mixtus, & contemperatus
alijs, & contra proprias leges naturæ
superfluit, incapaxque redditur, vt

permi-

permisceatur, iste talis dicitur supernatans, ut Galen. lib. de nat. hum. lib. 1. Hippoc. text. 23. Pro abundanter intellige nunc dictum supernatans, ut si manus id, quod non est cum ceteris omnibus commixtum, supernatans reputa appellatum. Non barbarum est vocabulum, quo etiam Plinius utitur, lib. 24. Aqua supernatans spongijs tollitur, pudet de nomine agere. Humores debent mergi ad inuicem in massa sanguinea, ille qui non mergitur, eleganter dicitur supernatans.

Igitur terminus ad quem istius separationis talis esse debet, ut impediat prorsus vacuationem sanguinis: nam humores peccantes, & morbum facientes ita separantur ab optimo sanguine, ut iam non sint capaces mixtionis: sed segregati à natura, aut tendunt ad cavitates vitales, ut in morbis lethali- bus, aut ad ventriculum, aut ad caput, &c. Quod communiter video in tenuibus humoribus, & biliosis. Alij vero ita crassi sunt, aut densi, aut glutinosi, ut tanquam feces, & recrementa grauia adhæreant parietibus vasorum, ubique infinita mala efficiant, & con-

munificent cordi; contingitque in tali-
 bus, ut sanguis extractus nil mali habe-
 at, sed sit quasi victimæ, ut aiunt. A-
 peritur vena (proh dolor) humo-
 res peccantes, non possunt exire, quia
 alij adhærent, aut grauitant, aut præ-
 densitate torpescunt; sanguis verò pul-
 cher, & viuudus, qui diligenter custo-
 ditur à natura pro cordis sustentaculo,
 exit necessario, & necessario labefa-
 ctatur æger. Qui funestus casus quoti-
 die accidit (ut supra tetigi) in his, qui
 liberaliter, & ventri, & veneri indul-
 gent. Ventri quidem, quia longis po-
 tionibus, & frigidis, & conuiujs in-
 feruiunt, veneris nullum modum ob-
 seruantes, sed pro ratione voluntatem,
 aut voluptatem sequentes. Et præterea
 in illis contingit, qui licet temperati
 sint, & à libidine abstracti, prauo vi-
 ctu vsi sunt, aut intempestiuis corpo-
 ris, vel animi motibus agitati.

Est tamen pulchra animaduersio,
 quod ista segregatio humorum à dua-
 bus causis potest oriri, quarum vna-
 quæque varios fortiri potest modos,
 aut differentias (utcumque volueris
 nominare, dummodo res intelligatur)

Pri-

Primò possunt separari ex vi putredinis, vt dixi, & ex omnibus illius causis, quæ plures sunt, & ex omnibus causis malignæ qualitatis, aut corruptelæ. Nam massa sanguinaria omnibus modis corruptionis subiecta est, putredini, vstioni, congelationi, rarefactioni, veneno, malignitati, & cuilibet alij contrario, quod primis, aut secundis aduersatur qualitatibus, & earum modis. Secundò, tales humores possunt separari, & supernatare ex ipso principio suæ generationis: quia iecur autor quatuor humorum, talibus intemperamentis affici potest, vt generet humores separabiles, & alienos à consortio sanguinis, difficulter miscibiles, imò nunquam miscibiles, vt in hydropico, aut alijs affectibus hepatis. Tales humores non supernatant, neque adherent, aut grauitant: quia per nouam putredinem separati fuere. Sed quia in exordio suæ generationis ab hepate mutuati tantam inconuenientiam: atque cum humores præter naturam possint etiã extra iecur generari (vt alibi docuimus) supernatantia ab illis certe partibus

tibus exordium sumet, quia multæ species pituitæ nonnaturalis à ventriculo distemperato proficiscuntur, quin & aliquæ species bilis. Vide iam quàm plura sint, & varia principia supernatantiæ.

Rursus hæc separatio differentias potest habere, secundum differentias, & species humorum peccantium, & penes maiorem, aut minorem irritationem naturæ. Pro cuius maiori claritate perpendere oportet, supernatantiam non esse turgentiam, aut turgentiam speciem, ut aliqui docti insinuant. Distant certè. Explico: existimo, quod tota massa sanguinaria (ob multitudinem ad vires, antequam sint signa supernatantiæ) potest turgere, aut esse causa turgentiae naturæ, ut suo loco dicendum est. Ergo aliquando potest dari aliqua turgentia sine supernatantia. Si vires totam massam commouent huc, illucque, antequam suscitetur putredo, quæ humores separet, nonne talis dicetur turgentia sanguinis? Quis dubitat? Rursus supernatantia datur sæpius sine turgentia, ut in febribus merè putridis,

tridis, & longis, & alijs morbis pendentibus ab humoribus sinceris non turgentibus. Ergo supernatantia, & turgentia res sunt distinctæ: siquidem vna sine alia esse potest.

Sed aduertendum, quod omnis turgentia bilis, aut pituitæ, aut melancholiæ separatim, aut simul, incipit à supernatantia (non loquimur nunc de sanguine, vt nuper dicebam) Itaque in hoc casu omnis turgentia fundatur in humoribus separatis iam, & solutis à consortio sanguinis: & talis turgentia habet coniunctam supernatantiam (quam vocamus) sed non è conuerso: ratio est aperta, nam nunquam turgēt prædicti humores, nisi quia supernatantes, & separati à sanguinis debito consortio, & vim inferunt virtuti expultrici membrorum, quæ virtus in varias illos mouet, & agitat partes, vt ab illis liberetur. Ergo supernatantia semper præcedit talem turgentiam, & illam concomitatut. Vnde asserendum est, istam separationem esse viam, & tendentiam in turgentiam. Vide quanta sollicitudine ista principia debeas ponderare.

Mul-

Sæpius contingit in morbo febrili, aut sine febre, mortem repente euenire, neque medicus præsensit, neque assistentes quid hoc sit. Quia humores isti separati iterum, atq; iterum misso sanguine non exhibant, sed manebant magis indomiti, & supernantia mutata fuit in turgentiam: aut vt melius loquar supernantia superuenit turgentia vnico aut altero motu ad cor, aut aliam partem principem directo; quia vires debiles erant. O miserandum accidens; quia fuerunt occulta primordia turgentia, quæ latitabant tanquam in feminario, in illa quieta, & fallaci supernantia: ideo nunc experiris funeralia lethalis turgentia, quæ aut metastasi, vel vt dixi, vnico, solo, & funesto motu elucefcit.

Sæpius vidi (neglecta purgatione talium humorum in febribus continuis) miserandos euentus. Omnes indicationes volunt aliqui adimplere per sanguinis detractionem.

Itaque incipiunt humores turgere à supernantia, tanquam à termino à quo: nam per illam redduntur aciores,

res, mordaciores, molestissimi, ita ut nulla pars viuens, aut sentiens illos tolerare possit: & hinc incipit actus secundus turgentiae.

His suppositis, elicimus conclusionem. Supernatantia praecipue, ut talis est, impedit sanguinis missionem. Haec ostenditur autoritatibus Gale. & Auicen. supra citatis, quas ut leges habemus, fundatas in doctrina Hippocrat. & ratione probatur: nam ista separatio humorum solitane, & praecipue sumpta, nil aliud dicit, quam praesentiam humorum separatorum a sanguine, propter prauam aliquam qualitatem putredinalem, aut alterius naturae, repugnantem consortio sanguinis, aut ita exorbitante quantitate, ut nullam habeat proportionem, ut possit misceri, subigi, & coqui. Sed tales humores per se indicant attemperationem, & correctionem, aut purgationem electiuam. Ergo sicut petunt vacuari hac specie vacuationis, ita renuunt, & impediunt sanguinis detractionem.

Sed dices, non esse efficacem rationem: Petunt purgationem. Ergo impedi-

pediunt sanguinis missionem. Aduer-
 te obsecro vim rationis; nam dico,
 quòd isti humores ita indicant talem
 auxilij speciẽ, vt nequeant auferri per
 sanguinis missionem. Patet, quia il-
 la separatio fit prædictis supra modis,
 ex vi causæ præter naturam putrefaci-
 entis, aut alio modo corrumpentis, &
 separantis istos humores à consortio,
 & miscella sanguinis. Ad do nunc, &
 ex vi facultatis segregantis bonum à
 malo, quæ duplex est, expultrix mali,
 & attractrix boni. Itaque vt incipiunt
 humores separari, etiam incipit natu-
 ra, quod nocuũ est auertere, & quod
 optimum, in mixtione debita tetinere:
 simulque regiones respiciens, ad quas
 humor melius inclinat: & sic videbis
 tenues ad caput aliquando tendere,
 aliquando ad ventriculum per vom-
 itu n: crassi, aut adharent vasis, aut
 inferiora petunt. Vnde soleo dicere,
 quòd supernatantia est principium,
 siue terminus à quo turgentia, &
 vrgentia, vt per se patet: nam omnia
 ista sequuntur ad tales, vel tales qua-
 litates humoris, hoc aut illo modo in-
 festantis. Ergo cum vrgentia, turgẽ-
 tia,

a, & vrgentia ab humoribus acerbis,
z prauis purgationem expostulent,
epugnant necessario sanguinis mis-
sioni: quia natura talium humorum,
z natura viuens, simul sequuntur re-
sponses, ad quas inclinant, certè satis
diuersas à scissura venę: & in hoc sen-
tu tales humores impediunt sanguinis
tractionem, quia neque possunt,
neque debent exire per venam scissā.
Ergo extracto humore non peccante,
nulla erit conferentia, neque toleran-
tia, nullaque vitę spes: nam extra-
huc sanguis, qui non peccat, & re-
manet causa morbosa integra. & cum
debiliori virtute. Ergo rectè dictum
est, quòd supernatantia propriè dicta
impedit apertionem venę.

Hanc existimo fundamentalem ra-
tionem illius sententię Galen. supr.
recit. 4. de sanit. tuend. cap. 4. & 6.
pid. p. 3. com. 43.

Vndè si contrariorum contraria est
ratio, cùm humores separati minen-
tur magnos, & perniciosos motus, ita
quando cum sanguine mixti quiescunt,
& mitescunt: vt colligi potest ex ip-
satione contrariorum, & Galen. in-
finuat.

212 *Lib. III. de reb. præternat.*

sinuat. 4. de sanit. tuend. cap. 2.

Tamen quia ea, quæ dicta sunt, videntur aliquantulum vniuersalia, & medicus particularia petit, audias pauca verba circa singularia.

C A P. IV.

De vnaquaque cacochymia per se.

CUm tâta diuersitas sit inter separatos biliosos, pituitosos, melancholicos, & serosos, humores & creditas merito quem modum in his seruare debeas. Rectè interrogas, præcipuè cum sint aliqui textus Gal. & aliorum, quoniam mediocrem habent difficultatem.

DE BILIOSA SUPERNANTIA.

Trallianus explicatus.

Prius de ista dicendum, quia humores biliosi multo citius, & frequentius separati sunt ob suam caliditatem, & acrimoniam simul cum leuitate, quod etiam serosis contingit, postea pituitosis, tardius melancholicis.

is. Dubitas ergo, quia in biliosa supernatantia æquè extrahitur sanguis, sicut in plenitudine sanguinea. Nam Trallianus, autor grauis dicebat lib. 2. cap. 2. Itaq; febres ex putredine, & sanguinis redundantia ortæ venæ sectione curari debent: non tamen minus etiam his, qui à bile infestantur sanguinem detrahes, siquidem turgens ad purgationem idoneus, crassior, & copia tibi peccare videatur. Locus difficilis Tralliani, nam videntur æquales facere indicationes ad mittendum sanguinem in biliosa, ac in mere sanguinea redundantia; quod non solum cōtra ea quæ diximus, sed aduersus fundamenta Galeni quæ in principio iacta sunt.

Respondeo Trallianum non velle indicationes esse æquales omninò, quoad quantitatem sanguinis extrahendam, sed quoad genus auxilij. Explico. Detrahendus est in sanguinea, detrahendus etiam, quamuis simul redundet bilis cum sanguine: sed in hac non ita copiosè, ac si non redundauerit, quia illud præceptum est semper perpetuum, non tantam esse quantitatem

214 Lib. III. de reb. præternat.

iratem sanguinis extrahendam, quā-
do alij humores à massa deflectunt, aut
ipsa massa infecta apparet alijs humo-
ribus. Exempli gratia, in tertiana ex-
quisita, quamvis adsit redundantia
sanguinis, mittendus certe, non ta-
men ita largiter, ac si non fuisset mor-
bus biliosus. Quando ergo dixit Tral-
lianus. In biliosis non minus mitten-
dus est, loquitur de genere auxilij
(more Hispanico) non de quantitate.
Equidem sequentia verba Tralliani
nostrā explicationem insinuant. Sub-
dit enim. *Nam perspiratu discutere
materiam ita latitantem, & putre-
scentem. Concludit, quippè minor effici-
tur, &c.* Hæc certe causalis plane
demonstrat mentem autoris, scilicet,
mittendum sanguinem, non tamen
multum, sicut quando sola sanguinea
viget plenitudo. Et licet priora ver-
ba illius videantur obscura; tamen
nil aliud indicant, nisi quod, quan-
do complicatur abundantia sangui-
nis cum aliqua specie cacochymiae
intra venas, quæ purgationem postu-
let, potius incipiendum à sanguinis
detractione. Trallianus enim, quan-
do

Impedient. mag. auxil. 215
quādo solabilis sine abundantia sangui-
nis infestat, purgationem faciendam
docet lib. 12. cap. 3. Maneat ergo ve-
na, supernatantiam biliosam, quantū
ex se, impedire: sanguineam licet nō
impediat, moderatur tamen, tempe-
rat, & minuit quantitatem. Doctrina
Hippoc. 6. epid. in illo celebri
textu. Impedimentum in his, qui san-
guinem inolenta exspuunt, anni tempus,
febris, bilis. Quasi dicat. Quod
si adsit morbus venæ sectionem ex-
poscens, bilis multa, & præcipuè su-
pernatans impedit integram fieri, tē-
perat, & minuit quantitātē. Ob quod
dicebat Auicen. Caue ne ægrū ducas
ad vnum extremorum, vel ad crudo-
rum frigiditatem, aut biliosorum ef-
feruescentiam. Quæ duæ sententiæ
Hippocrat. & Auicen. conueniunt
verbis Gale. supra citatis. Conuenit
his, qui sanguinem expuunt, &c. Quā-
tum verò delirent, qui ob solam re-
frigerationem sanguinem extrahunt
in biliosis, explicabo inferius in re-
sponsionibus ad argumenta.

CAP. V.

De serosa supernatantia, & pituitosa: ubi de hydrope.

HÆc species cacochymia notissima est in ascite, in quo morbo magna copia serosæ, & aqueæ humiditatis exundat, & pauca quantitas sanguinis. Quis autem non videat, morbum esse magnum, & omnibus modis esse perniciosum, & lethalem sanguinem extrahere, etiam in paucissima quantitate. Habituali intemperie hepar afficitur, vires debiles sunt. Quod etiam in leucophlegmatia animaduertendum, in qua magnus etiam recessus à naturali statu, & paucissima sanguinis quantitas conspicitur. Etenim ob id dixit Galen. lib. aduersus Iulianum. Hydropicum iugulat, qui sanguinem mittit.

Licet obiter notandum, aliquando posse mitti sanguinem in leucophlegmatia, siue anasarca; non tamen in ascite, aut tympanite. Aliqui medici non dubitant de ista vacuatione, in dicto

dicto casu anasarcae, si ad aliquam
compressionem sanguinis superueniat,
aut menstrualis, aut hæmorrhoidalis,
aut è naribus, &c. Sed obsecro mira-
bilem Galenum audiant, numquam
deserentem, quas proposuimus su-
per indicationes. Quarto igitur de
ratione victus Hippocrat. textu cen-
tesimo, & vndecimo, iam propè fi-
nem libri, loquens de anasarca, sic ait:
*Sempè hic solus cum incipit, eget in-
terdum sanguinis detractiōe, cum
scilicet, ex retentione, vel hæmorrhoi-
dis, vel muliebris, vel ex quapiam, quæ
a plethorica sit causa inceperit: tym-
paniam uerò, & ascitem nullus per
sanguinis missionem sanare est au-
sus, &c.*

Certè tātillum immorabor his Ga-
leni, verbis explicandis pro optima
ratione.

Imprimis iam vides, quàm conso-
lè loquatur suis principijs. Semper
proposuerat indicationem ad sangui-
nem mittendum, desumi, non à
corbo, sed ab specie causæ, quæ cum
sanguis est, audacter mittendus, si ve-
rò à natura sanguinis deflectit, & in-

K

alienam

alienam separatam, & supernatantem naturam fuerit permutata, ad p̄sum & gradum permutationis, & alienationis, permutatur indicatio, & incipit apparere necessitas expurgationis, & obscurari indicatio sanguinis missionis: tantumque increescere potest prædicta separatio, & alienatio à natura sanguinis, vt vnā guttam extrahere (si possumus sic ponderare rem hanc) sit ægrum iugulare. Textus præsens id testatur. In tympanite, & ascite, quia materia peccans, & causans morbum magnum, ita exorbitat, & aliena est à natura sanguinis, neutriusquam iste mittendus est, nisi consulto volueris hominem iugulare. At in anasarca, vel leucophlegmatia diuersa res est, ob duplicem rationem. Primo, quia humor peccans distat à sanguine, sed non ita sicut flatus, & aqua. Secundo, quia si mitti debet, id fit quando talis morbus accidit ob suppressionem alicuius euacuationis sanguinis, & non aliter. Tunc recta curatio ducit ad causam, & causæ principium, & quærit regionem illam, peccantem, quam talis sanguis solebat euacuari.

qui

qui detentus, obstruens, & calorem
suffocans, morbum frigidum tandem
efficit.

Sed quando dices, talis vacuatio
exercenda est? Audi obsecro. Galen.
lar è prædicat, tentandam vacuatio-
nem cum incipit morbus, non post-
quam iam inueteratus est, neque in
statu, neque in augmento, sed quan-
do incipit. Quid est, quando incipit?
Quod tempus est, quando incipit?
Respondео. Aut in ipso primo insul-
su, recenti suppressione illa euacua-
tionis, aut quatuor, vel octo primis
diebus, vel tempore statuto cruditatis.
Quid hoc? An in hoc morbo hoc est
peculiare, vt si omittatur in principio
sanguinis detractio, postea non pos-
sit effici? Vide obsecro quam reli-
giose Galen. suam doctrinam, & leges
artis insequatur. In principio huius
morbi moderatè potest mitti sanguis,
& non largiter: quia probabile est tunc
temporis non esse omninò permuta-
tam massam sanguinis ad alienam na-
turam; postea verò iam alius rerum
status, iam alia humoris dispositio,
alius modus virium, propria, & sim.

220 *Lib. III. de reb. præternat.*

pliciter cacochymia censenda, purgationem petens, calefactionem, fermenta, iam habitus refrigeratus, melius sperare poteris menstruationem suppressam, aut aliam vacuationem, adhibita vna, & altera purgatiuncula, & renutritione optima, euacuata frigida, crassa, obstruente materia, quam deposita portione sanguinis, qui maximis de causis est in corpore necessarius. Hec igitur est ratio ob quam Galen. in principio audet moderatè sanguinem detrahere in anasarca, & non in alio tempore, scilicet, antequam insigniter sanguis fuerit mutatus: nam postea nullum locum habet talis vacuatio, nisi in ægri perniciem.

Ergo humores tales purgationem postulant. Iam legisti, quod nulla spectata mora serosos in principio, sine vlla dispositione præhabita, purgare docuit Galen. lib. quos, & quando, quia supernatantes cum sint, & nullius coctionis capaces, medicamentum requirunt: leucophlegmatia verò prædicta cautione tractanda est, quando ad suppressionem sequitur, & humores, quia initia habent aliqua sanguinis
suo

Impedient. mag. auxil. 221.
quo modo disponendi. Tamē an pre-
parandi sint humores serosi, & aquei
inferius attingam.

C A P. VI.

*Melancholica cacochymia an
impediat sanguinis mis-
sionem.*

R Estat vt de cacochymi amelan-
cholica dicamus, quat enus im-
pedire prorsus, aut modum impo-
nere potest vacuationibus prædictis.
Est autem distinguendum, sicut in
alijs diximus: nam licet melancholia
superflua sit mixta sanguini (& solet
melancholicus sanguis appellari) & hac
ratione in aliquo affectu indicet va-
cuationem sanguinis, tamen pruden-
ter agendum: quia, vt diximus, iam
incipit apparere purgationis indicatio,
& ideo cautè, & moderatè sanguis ex-
trahendus. Vidimus plura, & maxi-
ma mala ex frequenti vacuatione in
melancholicis, vnde Auicen. 4. 1. cap.
20. *Sanguis inquit melancholicus facit, vt*

K 3 *fre-*

222 *Lib. III. de reb. præternat.*

frequens imminutio sit necessaria, quæ in præfenti quidem alienat, sed in senectute pervenitur inde ad malas ægritudines ex quibus est apoplexia. Quem textum fere eisdem verbis repetit part. 3. tractat. 4. cap. 12. Et si enim ratione crassitudinis oporteat sanguinem mittere, quia nequit natura humorem ita crassum euincere: ut docuit Galen. lib. de sanguin. mis. cap. 10. tamen necessarium est calidum innatum refrigerari in absentia spiritus exhausti. In præfentia melancholici succi non potest esse copia spiritus ob contrarias, quibus pollet qualitates. Ergo remanere debet frigidior totus corporis habitus, & ad ulteriorem melancholiam paratus.

Vndè quando Gale. in redundantia sanguinis melancholici suadet sanguinis missionem: ut in curatione lapidis renum. 6. epid. & in curatione melancholiæ morbi. lib. de locis aff. interpretandus est de moderatissima vacuatione. Elegans locus id insinuat lib. de sanguin. mis. cap. 10. dicens. Ceterum in redundantia humoris melancholici, sanguinem mittere præstat,
aut

aut, certe omninò medicamēto vti, etiā
bilem expurgante. Quid clariùs po-
tuit dici? Existimauit iuxta artis le-
ges, non posse melancholicum suc cū,
ine maximo damno per sanguinis va-
cuationem extirpari, & ideò propo-
suit expurgationem, tanquam adæ-
quatum melancholicæ supernatantiæ
auxilium. Hæc loca insignia Ga-
leni oportet memoria tenere, vbi Ga-
len. agit ex professo de vacuādi ratio-
ne, & alios textus circa res particula-
res, qui si contraria docent, per præ-
dictas leges, & statuta, corrigendi, &
temperandi, quod in præsentia nobis
contingit.

C A P. VII.

*Locus Gal. ex 3. de locis affect. de
curatione melancholiæ ex-
plicatus.*

ADuersus dicta extat Galen. 3. de
locis affect, agēs de melācholia
morbo, vbi curationem misso sangui-
ne copiosè exercet: ait, quòd si tenuis
exierit, supprime statim; si verò cras-

fus, relinque, vt largiter exeat. Quæ
sententia audaces facit medicos in hac
re, & videtur Galen. sui oblitus.

Respondendum, Gal. loqui iuxta
præfentes occasiones, & causas mor-
borum: nam qui totum illud caput le-
gerit, inueniet tentatiuam vacuationem
facere, vt sciret, an totum corpus re-
fertum esset sanguine melancholico,
& consequenter ad cerebrum manda-
ret simile succum. Est alia curationis
norma: vbi enim cerebrum patitur per
consensum, semper transmittentes
partes euacuamus. Ergo sanguinis
missio, quæ non conuenit cerebro per
essentiam affecto, conuenit certe
laboranti per consensum à toto. Spe-
cies autem causæ talis est, vt queat
partim tali vacuatione deturbari, quia
plethora est melancholica, aut ad vi-
res ex mixtione multæ melancholiæ
cum multo sanguine. Itaq; in hoc casu
non propriè supernatat melancholia,
quia licet abundet, mixta tamen est à
prima generatione: quod maximè no-
tandum in hoc loco. Refert Galen.
victum præcedentem fuisse omninò
melancholicum, & continuo talem.

san-

Quis sanguinem fuisse generatum, quem
finit fluere (intellige pro virium, &
multitudinis ratione) sicq; cerebrum
à tanto malo liberat. Tamen si sola
melancholia supernataret separata,
sanguine existente in illa debita quan-
titate, & bonitate, quam exoptat na-
tura, procul dubio non mitteret san-
guinem, sed balneo, & alimentis bo-
ni succi negotium perageret. Ipse
quidem gloriatur, se melancholiam
hoc modo curasse, & suos
amicos testes facit. Vbi notandum, nul-
lam vacuationem exercuisse per me-
dicamenta purgantia, neque per san-
guinis missionem, sed certè loqueba-
tur de melancholia incipiente à parua
causa, quam mitioribus tentabat auxi-
lijs destruere. Quantum verò præster
balnei vsus in hoc morbo, & ad ip-
sum, & ad causam explicare, esset ab
instituto recedere. At si de euacuan-
di ratione in affectibus melancholicis
desideras exactam, & antiquam do-
ctrinam habere, lege librum eruditis-
simi Alphonsi de Sanctacruce, vene-
randi parentis nostri, de melancholicis
morbis, & illorum curatione: vide-

226 *Lib. III. de reb. præterna.*

bis fluëta clarissima ab antiquissimis
fōtibus decurrētia, & ab vniuersitate
illa Parisiēsi toto orbe celebratissima,
emanantia, quam pater meus, matrem,
& magistram agnoscit: vt suis testatur
scriptis.

Ergo hic finem impono, eadem
conclusionē proposita, ac in superiori-
bus, separatam melancholiam esse
purgatiunculis expellendam; mixtam
verò cum sanguine, sanguinis detra-
ctione euacuandam, non largè, sed
cautè, vt dicebat Auicē. & statim ad
purgationem accedendū. Ergo locus
Galen. nil contra ipsum Galen. inno-
uat.

C A P. VIII.

*Quod licet vitium in ipso sanguine co-
gnoscat, antequam omninò se-
parentur humores, non ob id
sanguis copiosè vacu-
andus.*

PLura diximus de supernatantia
completa humorum: pauca de
statu sanguinis, quando ex illius affe-
ctio-

ctionibus incipiunt seminaria, siue
exordia cacoehymiae. Ergo in isto ca-
pite de sanguinis mutatione dissero,
antequam terminus ad quem sēfibilis
demonstretur nouae supernatantiae.

Nil magis receptum, quam largiter
vacuare, quando suspicio est putrefa-
ctionis, aut malitiae sanguinis. Et licet
ut saepius contingit, infelices sint
exitus, medicus tamen gloriatur om-
nia possibilia auxilia fuisse proposita,
quia nulla dies, neque hora sine linea,
multis vacuationibus celebratis, qui-
bus extrahebatur sanguis pessimus,
malignus, venenosus: putantque lai-
ci illas vacuationes fuisse ex arte, &
defecisse agrum ex vi morbi, non ex
alia causa. Videamus, an vitia parti-
cularia sanguinis, etiam incipientia,
impediant omnino, aut mensuram
imponant venarum vacuationi.

Sit prima propositio. Putrefactio
sanguinis (commune vitium) non im-
pedit sanguinis detractionem, sed po-
scit: non tamē ita largiter, ac cum sine
putrefactione in calescit. Hec est eui-
dens ex doctrina tradita: nam ma-
teria peccans est sāguis facilē per ve-

nas vacuandus, nullo modo subditus medicamento expurganti, neque alterantibus cohibendus. Nota, quod dixerim, putrefactio sanguinis, non putredo: nam per putrefactionem, intelligimus ipsum fieri putredinis, per putredinem, ipsum terminum. Quando ergo putrescit sanguis, audacter vacuamus, antequam ex toto putrescat. Est tamen hæc notabilis differentia, quod in febre putrida ex sanguine putrescente, non mittimus sanguinem usque ad animi deliquium; tali enim vacuatione utimur in synocha magnæ plenitudinis, antequam tantum nobilis humor putrescat: tunc adsunt indicantia exposcentia, & nulla impediencia. At verò quando putrescit, non est possibile vires ita constare in præsentem, & in posterum. Secundò, cacochoymia est parata in exordio. Itaque largiter euacuamus, sed non ad animi defectum. Quod etiam Galæ fecit: siquidem illos duos agrotos, synocha laborantes, alterum euacuavit usque ad animi deliquium, quia sine putrefactione sanguis multus incalcescebat: alium verò putrida affectum

Et cum vacuauit quidem, sed non ad
extremum. Hanc ergo mensuram
imponit putrefactio in fieri.

At putredo in termino magis limi-
tat quantitatem, & gaudet multipli-
catione numeri, & repositione melio-
ris succi. Alitur natura sanguine, sed
non putrido. Ergo non est possibile vi-
res esse robustas ad largas vacuatio-
nes, quando alimenti adest penuria.
Quæ doctrina intelligitur de putredi-
ne sanguinis, coniuncta cum putre-
scentia alterius. Hoc modo cohæren-
tia docemus nostris conclusionibus,
& Galeno, & arti. Ostendo, quia
putredo, vt est in termino, nul-
lum aliud habet auxilium pro vita
patientis, quam vt expurgetur: quia
putredo ista omnino corruptum, &
dissolutum relinquit sanguinem, & ex
consequenti, supernatant partes sepa-
rate sub alia forma, & magis ma-
gisque separantur à virtute viuentis
ad expuisionem per commodas regi-
ones. Ergo vt sic, tãquam impedimẽ-
tum existit sanguinis missionis: atque
adeo, illud quod proprie est in fieri,
postulat venæ sectionem, quando sã-
guis

guis non amisit suam formam. Unde notabilis error illorum animaduertitur, qui quanto deteriorem, & infectiorem magis sanguinem vident in vasculis, tanto copiosiores præcipiunt euacuationem. Maneat ergo stabilitum, quod si putredo sanguinis in termino ad quem, habet se ut noua complicata cacochymia, quæ hac ratione aliquo modo impediēbat: sed quia iuncta est cum sanguine putrescente in fieri, ideo antecedit venæ sectio; sicut dicebamus de biliola supernatantia iuncta cum plethora, aut cum plenitudine ad vires. Et ob id eleganter Gal. exhibet rationem, ob quam sanguinem mittit in istis febribus, dicens: ut leuata natura, concoquat concoquenda, & expellat expellēda. Quid expellet? Certe putridum in termino: quia hoc genus humoris nullius beneficij est capax, quia accessit ad ultimam priuationem, à qua non est regressus, reliquum est ut foras mittatur. Quid concoquet? Sine dubio poterit suo virifico calore ab anima gubernato, vnire quod separari incipiebat, sanguinemque suum rectificare, ne ulterius

ius putrescat. Quod opus vitale (vt
existimo) in naturalibus edocuit mi-
us ille Gal. ponens exemplum in vi-
o acescente . Quod iam acetum fa-
tum est , ad antiquū statum recurre-
re non valet, at quod acescit , me delā
discipit , & ad integritatem reuocatur
pristinæ bonitatis . Sed dices. Si quod
putrescit potest coqui, vt quid vacua-
tur ? Dico, quòd non attendis dicta
Gal. & cogis nos ad producendum ser-
monem, quando aspiramus ad breui-
tatem . Euacuamus , quia tantam
quantitatem putrescentis sāguinis nō
potest natura vnire, & coquere , leua-
ta potest. Et ita vacuatio hæc respicit
id quod putrescit, tanquam si fuisset
iam putridum, quia si non exercetur,
putrescet , & respectu huius est præ-
cautoria, & respectu multitudinis est
vacuatoria .

C A P. IX.

*De vitio sanguinis pestilenti, maligno,
aut venenoso, an impediatur san-
guinis missionem, & quo
modo?*

ANtiqui sub vitio sanguinis plu-
ra intellexerunt, quæ forsitan
non

non ita distinctè tradita in uenies,
sed obscura, & confusa. Nostri labo-
ris erit (Deo fauente) in tam graui
negotio, obscura illustrare, confusa
distinguere.

Multa sunt communia pestilenti,
malignæ, & venenosæ qualitati, quæ
sub vnica contemplatione comprehē-
di possunt ad præsens institutum,
quatenus impedire valent vacuatio-
nes, aut temperare.

Separemus certa ab incertis. Tres
qualitates nobis proponuntur, pesti-
lens, maligna, venenosa, quibus so-
let esse communis altera, quæ dicitur
contagiosa. Pestilens aliquando sta-
tim elucet, lethalisq; est, aliquando
verò latitat in principio, maligna etiã
in principio occultatur, & postea ser-
pit, & insurgit; venenosa, prout natura
eius fuerit, aliquando statim, aliquãdo
sicut maligna manifestatur in augmē-
to, aliquando in statu, & sæpius
in declinatione falsa, & fraudulenta
(loquimur nunc de ephemera pesti-
lenti) In omnibus his dispositionibus,
febre acuta comitante, si adsit ali-
qua

qua plenitudinis species, etiam me-
diocris, viribus sufficientibus, num-
quam dubium mihi fuit ad extrahen-
dam moderatam sanguinis quantitatē,
partitis vicibus, vt Galen. faciebat in
vitio, & corruptela sanguinis, renu-
triendo, & reparando, & contempe-
rando medio alimento corruptionem
ipsam. Suppono qualitatem humori
inhærere, vt in causa: neque ob hoc
dico corrumpi primario humores, vt
statim dicam.

Nunquam cogitavi de purgatione
in principio minoratiua, aut alia, vt
absurdè faciebant quidam medici,
quos fusc cōfutaui in meo opusculo
de peste Vallisoletana, nisi forsan
prius ventris partes abstergere esset
necessarium. Cum enim natura desi-
deret ad emunctoria in ipso principio
inimicum depellere ab internis ad
externa, quod nititur in omnibus hu-
moribus uenenosis, taliter infectis, &
sic carbunculos, parotides, puncticu-
las, & alia exanthemata sollicitat, ma-
gnus error est in hoc casu medican-
tū tribuere, quod à circumferentia
ad centrum moueat, quando ad am-
bitum

bitum inclinatur, inclinatur statim à principio morbi. Ergo dubium est de uenæ sectione, in præsentia istarum qualitatum, dubium inquam apud aliquos. Sed illorum dubium, utinam remoraretur audaciâ aliorum, qui in istis febribus ita sanguinem effundunt, sicut in putridis, & synochis.

Dico ergo quòd Iacobus Pons Lugdunensis, qui nuper de sanguinis missione scripsit, probare conatur, non esse mittendum sanguinem in istis tribus febribus, vsque dum compescatur qualitas illa venenosa, maligna, aut pestilens: quia per istam vacationem accidit vt qualitas repat ad cor: nam sanguinis missio mouet venenum ad interiora, quod videmus in rabie: si enim hominem morsum à cane rabido euacuaremus vena secta, statim illud venenum tenderet ad interna. Idem in carbunculis, & lue venerea, in alijs malignis, & pestilentibus dispositionibus: quia inanitis partibus confluit ad interna replenda, ne detur vacuum, sanguis ille infectus, & cor apprehendit. Ergo non est mittendus.

Præ-

Præterea quia non valent vires.
Ultimo adducit experimenta pestis
in illa Prouincia, in qua moriebantur
omnes, qui per venam sectam euacua-
bantur.

Parui momēti sunt obiectiones istæ,
conclusio est firmiter tenenda. Quod
si istæ qualitates resident in massa san-
guinea, vt frequenter contingit, non
impediunt sanguinis effusionem, sed
inmensurant, quatenus latenter fran-
gunt vires cordis: nam licet à prin-
cipio morbi vti debet medicus anti-
dotis, alexipharmacis, & selectis ali-
mentis medicamentosis, tamen si re-
linquit ipsum humorem, in quo subie-
ctatur maligna illa, aut venenosa, aut
pestilens qualitas, nulli dubium, quin
citius cordi comunicetur, & inten-
sius. Ostendo istam conclusionem
ex vi principiorum artis, contra istū
opinantem: quia vrgens indicatio
locum habet primum in arte, reliquo
non neglecto. Sed reuulsio, & retractio
humoris venenosi, aut maligni, vr-
get primo, ne decumbat in cordis sub-
stantiam, cum qua habet naturalem
antipathiam. Ergo statim à reuulsio-
fione

ne est incipiendum. Sed hæc non
per purgans medicamentum. Ergo
per venæ sectionem.

Secundò, si vena secta cōfluunt hu-
mores ad interna per ramulos venarū
internarum, vt dicit ista opinio, cer-
te non erit mittendus sanguis in pleu-
ritide, aut alia interna inflamma-
tione.

Præterea, supposito quòd ista qua-
litas in hæreat massæ, (nā potest alibi)
debes vacuare massam sanguineam,
quia hæc est breuior curatio, & secu-
rior. Sicut putrescētem vacuas, qua-
re non venenatam, malignam, aut
pestilentem? Non potest stare disse-
rentia nisi in modo, & occasione, &
in mensura quantitatis.

Debeo igitur dissoluere propositas
rationes. Dico ad primam, quòd se-
cta vena, omnes humores venarum
mouentur ad orificium, successionem
necessaria corporum fluentium, aliter
non fieret, tollendaque esset omnis
reuulsio. Si ergo sensus demonstrat,
humores reuelli ab internis ad venas
externas. Ergo fluunt humores ad lo-
cum venæ sectæ; & ita quantum ad
hoc,

hoc, non est periculum cōcursus qualitatatis uenenosæ ad interna, quia istæ qualitates non habent motum proprium, sed mouentur ad motum subiecti quo sunt, scilicet sanguinis. Cùm ergo humor non fluat ad internas partes secta vena brachij, neque ipsa qualitas. Vbi notare velim (ne in nostris dictis contradictio reperiatur) quod supra dixi, sanguinem fundi in biliosa supernatantia, quia (inter alias rationes) bilis subterfugit exitum, & exit sanguis laudabilis, ipsa vero furit, & mouetur ad alias partes. Sed hoc ratione solius missionis sanguinis non potest contingere in his qualitatibus, de quibus agimus, quia istæ per se loquendo non sunt loco motiuæ, sed suo modo corrumpentes, & destruentes mixtionem vitalem cordis, quasi fuissent primæ qualitates intensæ. Ex quo sequitur, quod non possunt leuitare, aut grauitare, idest, non possunt mouere localiter humores versus interna, sicut leuitas facit in humore bilioso, qui denuclatus à crassis, subterfugiens locum scalpelli, solet petere caput, aut præcordia, sicut pituita, quæ hæret,

hæret, & melancholia quæ grauitat, vt supra declarauimus. Restat ergo, vt malignæ qualitates moueantur localiter ad motum humoris, in quo sunt, verus venam ruptam, quando sanguis extrahitur.

Sed notandum, quod istæ qualitates talis sunt conditionis, vt etiam possint operari per partium continuitates usque ad interna, & ita, quamuis non mouerentur huc illucque humores, contingit communicari cordis humoribus in eius ventriculis existentibus, & tandem substantiæ ipsius.

Quò magis conuincitur, vt quam citissime, si in humoribus est talis qualitas, extrahantur humores, ne communicet ut solidis partibus cordis.

In lue venerea, aut bubone Gallico, si adsit species causæ indicans, mittendus sanguis ex vena, quæ ducat humorem ad inguina, vbi est tumor, vt crescat, & suas terminationes quærat. Inscius verò apparente tumore, nil de illo curat, sed talum relinquens, aperit brachiales, & cogit naturam mutare regiones.

In morfu canis, non confluit virus ad

id interna, quia humores illuc ten-
ent: ipsa enim venenosa qualitas per
continui alterationem serpit modo
predicto, siue tollas sanguinem, siue
non tollas, tangit citius intima san-
guine misso: quia pauciora corpora
uenit, quibus resistat, & ita peruenit
id interna. Vnde error est in morsu
anis sanguinem detrahere ex vena:
sed tota indicatio vertitur ad virulē-
am substantiam per partem sugendā,
trahendam: quia qualitas rabida à
solidis incepit, & continuitate partium
id principes deuenit. Nos vero lo-
quimur de qualitate maligna, quę pri-
mam antipathiam in humoribus de-
monstrat, respiciens cor.

Debilitas virium talis potest esse,
ut prorsus impediat missionem san-
guinis, & talis, ut parumper consen-
iat. De quo argumēto plura diximus
in superioribus, agentes de debilitate.

Restat dicendum, quare multi mo-
iebantur, si per venas euacuabantur,

Audi quæso. Quæ hucusq; dixi de
istis qualitatibus, intellige, residenti-
bus in massa sanguinis, præcipue in
quarto humore, sanguine, hic facil-
limè

limè ista mala suscipit, & prius quàm
 alij humores: nam & ob alias commu-
 nes putredinis causas veneni induit
 naturam, vt semē, & lac. Didicisti hoc
 ex Gal. lib. de locis. Atque cùm hoc
 ita sit, non aberraret, qui talem san-
 guinem ita infectum prudenter euac-
 uaret, semper vires inspiciens, & re-
 parans, vsus Gal. consilio multis in
 locis. Hoc tamen non ita strictè intell-
 ligas, vt semper sanguinem funderē
 debeas per venas: cōtingit enim in his
 febribus aliquando vires statim flac-
 cescere, & melius erit per cucurbitu-
 las scarificatas sanguinem infectum
 ad cutem reuocare: quam regionem
 solet tentare natura in omnibus vene-
 nis, corde se per arterias totius cor-
 poris exonerante. Apparent puncti-
 culæ lividæ, & maculæ, quæ etiam
 solent esse assumpti veneni signa. Vidit
 Vallesium illum magnum, ante venarum
 vacationes statim totum homi-
 nem scarificasse, ne virus ad intimas
 serperet.

At quia qualitas malefica non so-
 lum quartum, & selectum humorem
 sed aliquando solam bilem flauam
 aut

Impedient. mag. auxil. 24r

ut atram, aliquando pituitam, & se-
rosam molem solet aggredi, intacto
sanguine (mirum dictu) Alia quidem
incedendum, quàm propalare, ef-
fugere de febrium scribere curatione. So-
lum hæc dixerim, vt intelligamus
maiori plures, vt Lugdunensis refert in
la peste, quia forsan alij humores
peccabant, adeò alieni à sanguine: iste
autem in pauca quantitate existens,
vacuatus per venas, mortem accele-
rabat: quia hoc est commune damnū
in fluxu omnibus vacuationibus naturæ, & ar-
tis, vt si non euacuentur talia, qualia
oportet, nulla sit tolerantia, nulla
conferentia.

2 Sed erit alia ponderanda causa? Erit
quidem, nam qualitates venenosæ, &
estilentes, seu quocumque modo
malignæ, non humores, sed spiritus,
non venas, sed arterias solent inuade-
re, imo & carnes: in quo euentu, ne-
que euacuationes per venas, neque
purgationes prodesse possunt, quia
neque peccat sanguis venarum, neq;
alij humores. Quid miraris, quòd plu-
res moriantur? Agitas causam, quæ
non peccat. Debemus ergo inquirere

L

vbi

ubinam sit pernicioſa qualitas : nam ſi
 eſt in ſolo ſpiritu vitali, ſi in animali,
 aut ſi forſan ſtatim in parte ſolida cor-
 dis firmatur, quid prodeſt ſanguinis
 miſſio? Prodeſt ad mortem citiſſimā.
 Sed relinquamus hæc omnia tam ne-
 ceſſaria, quàm difficilia, quia non per-
 tinent ad iſtum locum, ſed ad lib. de
 febribus.

C A P. IX.

*Obiectiones primo loco propoſitæ
 diſſoluuntur.*

Nunc quieſcet animus, ſi argu-
 menta priora, & dubitationes
 aliquas diſſoluamus.

Putabas indiſtinctè omnes humo-
 res, & æqualiter exire per venam
 ſectam. Fernellius huius erroris oc-
 caſio fuit, quia dixit, in equali pro-
 portione remanere humores poſt
 venæ ſectionem. Aliud autem aggre-
 bat Fernellius, & non legiſti attentè
 Occaſionem dedit: concedo, ſed di-
 cebat ſe amplius explicare, ut non
 errares. Igitur quando maſſa æqua-
 liter putreſcit, æqualiter exeunt hu-
 mo-

amores, & æqualis remanet propor-
tio. Tamen si putridus vnus humor
est, & reliqui intacti, sensus demon-
strat, quòd si talis humor est verè se-
paratus per putredinem à consortio
sanguinis, pauca quantitas illius exit
per venam sectam, & sanguis in ma-
iori portione. Ergo post euacuationem
etiam remanebit inæqualis proportio,
quia manet minus de sanguine, &
multum de humore putrido. In ter-
tianiis exquisitis, & morbis purè bilio-
sis quotidie hoc cernimus: si sanguinẽ
extrahis, videbis in vasculis maiorem
portionem sanguinis, quam bilis.
Quare hoc? Quia refugit bilis ob suã
supernatantiam, cõsortium sanguinis,
& mutans locum, cõfluit ad ventricu-
lum, vel ad aliam partem, exitque
viuidus ille fluor sanguineus, & quæ
erat tertiana, transit in continuam, &
continua in acutam. Quare? Quia
post missionem sanguinis non ex arte
factam, bilis relicta est in corpore,
maior in quantitate, mordacior in
qualitate: sanguis verò qui erat eius
contemperamentum, effusus est in-
culpatus.

Et hoc est quod Auicenna dicebat.
*Cauene ad vnam duarum ægrum per-
 ducas, vel biliosam efferuescentiam,
 &c.* Sed p. 4. tract. 2. cap. 7. agens de
 febre putrida, studensque crassum, &
 viscosum succum redundantem eua-
 cuare, verba quædam profert, mutua-
 ta ex Gal. doctrina, sed memoria re-
 tinenda. *Et consilium meum in phle-
 botomia est, vt dimittatur quantum
 possibile est: si autem non est possibile,
 tunc multiplicatio numeri est melior
 multiplicatione quantitatis. Oportet
 enim vt non euacuetur multus sanguis,
 quoniam vacuat multum de eo, cuius
 non est necessaria vacuatio.* Doctrinam
 expressa Gale. cap. 4. de sanit. tuend.
 sepius citato, vbi ait. *Inspicere autem
 quantitatem conueniet: vt v.g. Si bo-
 nus sanguis exiguus sit, reliquus vero
 succus plurimus, in his abstinendum
 à detractioe est &c.*

Ergo argum. nil conficit: nam num-
 quā probari poterit, quod humor pec-
 cans separatus, & supernatans, & ma-
 ximè distans à sanguine, exit per le-
 ctionem venæ, relinquens eandem
 proportionem: nam vt ostendimus
 fluit

fluit maior quantitas boni, & minor, aut nulla mali humoris, quia talis supernatantia non solum distat qualitatibus à sanguine, sed loco.

Ad secundum patet ex dictis. Sed rursus dico, quòd cacochymia mixta sanguini non impedit venæ sectionē. At si omnino est separata, & sanguis unculpatus manet, sine dubio renuit talem vacuationem, imo prorsus impedit.

Neque obiicias fundamentalem illam sententiam Gal. ex 4. de sanit. non esse ad rem, quia ibi agit de sanitate statuenda, hic agimus de morbis. Atque adeo si morbus fuerit magnus à sola cacochymia, exposcet venæ sectionē.

Respondeo, Gale. sibi consona loqui: nam similes sententias adduxi ex methodo, & alibi, quando agit de morbis curandis. Nam principia artis, & sanis & ægris sunt communia, sanis ad præcauendum morbos, & conseruandum optimum statum, ægris ad recuperandam sanitatem. Vniuersale principium artis tale est, materia peccans est educenda, quæ non peccat, & necessaria omnino est ad vitā,

relinquenda est, aliàs mors expectanda.
 Hoc principium omnibus corporibus
 est commune. Si ergo cacochymia
 est vere supernatans, non mixta cum
 sanguine, indicabit purgationem,
 quamvis morbus sit magnus, non ve-
 næ sectionem: quia peccans materia
 debet euacuari, non alia.

Commotio verò à medicamento,
 minoris momenti est, respectu utilita-
 tis, quæ consequitur.

Tertia obiectio etiam dissolvitur ex
 dictis. Negamus quòd morbus ma-
 gnus, & virium robur indicent venæ
 sectionem, pertinent ad scopos, sed
 non sunt indicantes: in hoc enim vi-
 deo magnam fallaciam inter medicos,
 confundunt scopos cum indicationi-
 bus, differunt tamen quàm maxime,
 indicationes vacuandi hoc, aut illo au-
 xilio, sumuntur a specie causæ hu-
 moralis, & à modo illius: hæc circū-
 scribit auxilium, alia quæ contempla-
 ris, (præter speciem causæ (non indi-
 cant speciem remedij, sed imponunt
 modum remedio ipsi iam inuento
 per indicationem. Virium robur,
 morbi magnitudo, ætas, tempus, aer,
 regio,

regio, scopi sunt quidam magis necessarii, & propinqui, alij remotiores, & minus moderantes auxilia.

Ergo si adsit morbus magnus, & virium robur, quid ad rem? Ad sunt scopi generales, sed non adest species causæ humoralis, quæ indicet hoc, aut illud magnum, & ex consequenti, si adsit species supernatantis humoris alieni omnino à natura sanguinis, adstet indicans purgationem, ut multis locis edocuit Gale. cum Hipp. satis aperte, ut statim dicam.

Quantum argumentum de febre ardenti nullam habet efficaciam. Asserimus constanter non esse mittendum sanguinem in febre ardenti, pura, & rigorosa, in qua sola bilis omnino separata peccat, sanguine non peccante, neque quantitate, aut qualitate. Sola ergo attemperatione, & purgatione curatur. Idem affirmandum de febre ardente à pituita falsa, aut à sola melancholia torrefacta, aut putrefacta circa cordis vasa, quam admittit Avicenna. Tamem si tales humores mixti sanguini peccant, sanguinem detrahendum, quia iam adest species causæ ex-

polcentis, scilicet sanguis, aut multus,
 aut infectus alio humore. Dicas ob-
 secro, an inueneris aliquem locum in
 Galeno, in quo doceat fundendum
 sanguinem in tertiana exquisita? Nul-
 lum certè inuenies, quamuis ex pro-
 fesso illam curat lib. ad Glau. quia
 inspecta natura causæ, purgationem tan-
 tum petit, & temperationem, sicut
 ardens ex bile. Et ita tam frequenter
 conringit medicis vt duplicentur ter-
 tianæ simplices, & fiant grauissimæ, ob
 sanguinis defectum, & exuperantiam
 bilis. Nos nisi videamus signa misce-
 læ, aut abundantia sanguinis, aut im-
 minentis maioris mali, abstinemus à
 tali vacuatione. Vnde Gal. 1. Aphor.
 22. agens de ardentibus febribus, &
 magnis doloribus, mittendum esse
 sanguinem numquam dixit, sed va-
 cuandum vsq; ad animi deliquium, fa-
 cta prius consideratione, an effundere.
 Sanguinem, vel purgare conueniat.
 Equidem ista præcepta in philosophiæ
 principijs fundata numquam deserenda.
 Si Gal. incipiente magna inflam-
 matione, aut dolore vehemente, co-
 gitat prius quid agendum, an mittat
 sangui-

sanguinem, vel expurget. Ergo sumit
speciem vacuationis, non ex morbo,
sed ex specie causæ, semper puram ca-
cchymiam expurgando, semper san-
guinem multum, aut vitiosum effun-
dendo.

Quando verò dixit, in ardētibus fe-
brib. mittendum sanguinem vsque ad
defectionem, attende, quòd loquitur
secundum traditam doctrinam, quia
in illis inuenit speciem causæ expo-
scentis: diximus enim supra, quòd
duo illi iuuenes curati à Gale. ille qui
euacuatus fuit ad animi deliquium, la-
borabat febre ardenti syncho, sed
non putrida. At verò alter syncho
putrida, in qua non est ausus ad deli-
quiū animi peruenire, quia iam inci-
piebat cacochymia apparere: tamen
abundè vacauit.

Quint. arg. nil contra nos. Concedi-
mus posse vires constare cum magna
cacochymia. An ob id effundere debes
sanguinem, nisi adsit species talis cau-
sæ? Sola ergo cacochymia indicabit
purgationem, mixta verò cum sangui-
ne non impedit sanguinis missionem,
sed impedit copiosam. Quæ doctri-

na habet latitudinem, si maior est plenitudo, quàm cacochymia, aut è contra. Erit ergo mensuranda quantitas hoc aut illo modo.

Sextum confirmat dicta. Nam quādo dixit Gal. *Leuata enim natura, &c.* clare insinuat, se loqui de oppressiōe, & onere naturæ, non ita de solâ qualitate cacochymia.

Ad septimum, obstructio tollitur, prout fuerit causa, si multus aut vitiosus sanguis, illius detractione, si crassi, & pituitosi, aut similes humores, nequaquam, fusione sanguinis, sed incisione, apertione, attenuatione, tandem absterfione, & purgatione.

De ventilatione quarit octauum argumentum, credens, omnes febres admittere sanguinis detractionem, quia ista vacuatio ventilat, & frigefacit. Magnus error. Dicimus, numquam esse fundendum sanguinem, ventilationis gratia, nisi alia causa per se exposcens adsit. Prius magnus artifex respicit quod est per se, deinde id quod secundario sequitur, non è contra. Vis refrigerare? Placet, refrigerare: sed non cum maiore damno, mis-

pleo vitam thesauro. Refrigerata per se,
da aqua frigidam. Non id potest? Re-
frigera ex accidenti, si adest species
causae subdita venae sectioni: quia
quod est per se, praecedit necessario
quod ex accidenti: si non adest cau-
sa per se, cum tua refrigeratione agis
ad mortem. Sed dicas obsecro: cali-
dissima est bilis praeter naturam, quare
non purgas illam, ut refrigeres totum
habitum corporis? Semper ne refrige-
rare promissisti per venae sectionem?
Non vides illas refrigerationes totius
corporis, ad quas Hippoc. deducit
23. Aphorism. 1. sectionis. Refrigerat
quidem per deiectiones, non per ve-
nae sectionem. Quare non cogitas de-
refrigerando corpore, expulsa bile?
Semper semper amicus noster sanguis
culpandus, cum non sit calidus, sicut
bilis praeter naturam? Valeat ista eua-
cuatio sanguinis ob solam refrigera-
tionem, recedat ab usu. Quod fiat
tentè legas loca Galeni, quibus venti-
lationem inducit, inuenies aliam an-
tecedere indicationem, ventilationem
esse comitem, & non primario indi-
cantem.

Nonum argumentum petit longā tractationem de foco putredinis, propriam lib. de febr. vno verbo respondet. Reuulsio à foco putredinis facienda: libenter concedo. Sed quiss te docuit reuulsionem semper per venæ sectionem, cum sæpius debeat fieri per medicamentum expurgans, iuxta ideam humoris peccantis. Puerilia sunt hæc: tamen de his iterum, inferius.

Actum est iam de humoribus intra venas existentibus, qui valent impedire, aut mensuram imponere magnis auxilijs.

Sed antequam vltius procedamus, de flatibus aliquid dicendum, vt promisi superius.

C A P. XI.

Quando flatus impediunt, aut poscant venæ sectionem.

CUm flatus in qualibet nostri corporis regione generari possit (quamvis circa ventrem magis, vt dicebat Hip.) necessarium est aliquid dicere

dicere de illo, antequam ad alia tran-
seamus.

Flatus propter varias causas sue ge-
nerationis, vario modo impedit, aut
admittit vacuationes. Nulli dubium,
quin si in toto corpore ex abundantia
multorum humorum frigidorum, ca-
lore diminutè agente eleuatur copia
flatus, impedire debet sanguinis detra-
ctionem, & postulare potius conco-
ctionem causæ, & purgationem. Rursus
si flatus accidit propter inconcoctio-
nem ventriculi à superante frigore,
impediet etiam, nisi aliquid vrgentius
molestaret.

Tamen cum flatus sæpius accidat,
quia pituita alicui membro calido ac-
cedit; aut à melancholico succo de-
tento, & calefacto, vt in liencsis, aut
obstructis feminis. Certè in tribus
casibus non impedire venæ sectionem,
sed potius admittere existimo. Primò
in retentione menstruorum melan-
cholicorum. Videbis ingentes iu-
gitus flatulentos, qui sanguine missò
ex talo remouentur. Secundò, in
quibusdam liencsis, quibus melan-
cholicus succus, faex sanguinis cum
ipso

ipso sanguine abundat, & circa lienē
 calefcit, & flatus calidi generantur: vt
 vidi in aliquibus hypocōdriacis. Ter-
 tiō in alijs hepaticis, qui ob nimiam
 iecoris caliditatem, non solum cale-
 faciunt proprium sanguinem, qui est
 nutrimentum hepatis, sed ante tem-
 pus trahitur chylus, & rapitur cum
 quātitate pituitæ, & in illis venulis
 mesaraicis, & iuxta iecur, ex crudo
 chylo, & pituita elenantur flatus. In
 istis tribus casibus sine dubio non im-
 peditur vacuatio, sed petitur, vt de-
 monstrat euentus, tales lienofos, &
 hepaticos, & obstructos, sanguine
 misso liberari, peccante semper caco-
 chymo sanguine, qui detinetur in par-
 tibus prædictis. Vnde Hip. 2. de
 morb. pop. p. 5. tex. 11. dicebat. *Ven-*
tositatem venæ sectio soluit. Hæc in-
 terpretatio facilis est, & vera: non
 est recurrendum ad ambages Iacobi
 Esteue Valentini, qui verbum Græ-
 cū *Ανεμ. ἰσχυρ.* transfert, subuentaneum,
 & statim discurret ad obscurum, & in-
 fœcundum seminis fluxum, quem
 dicit sanguine misso sanari. Melius
 noster eruditissimus Vallesius, Fla-
 tum

Impedient. mag. auxil. 255

rum ex Hippocrate lib. de flatibus,
multarum sanguinis perturbationum
esse causam, & consequenter letuari
sanguine extracto. Rectè quidem, sed
cum videam plures flatus à causa ca-
lida, vt dictum est, in qua & sanguis
melancholicus feruet, rectè dixit
Hip. *Flatum soluit sanguinis detra-*
ctio,

C A P. XII.

De his humoribus, qui in prima re-
gione possunt impedire ve-
næ sectionem.

Relictis alijs diuisionibus corpo-
ris humani, diuisionem sequi-
mur, quæ pertinet ad vacuationes mor-
biendas.

Prima ergo regio continet ventri-
culum, intestina, mesenterium, ca-
uam iecoris, & lienis, pancreas, hy-
pochondrium dextrum, & sinistrum;
 tandem omnes partes vsque ad gib-
bam hepatis exclusiue, & versus si-
nistram, vsque ad lienē, in qua tunicae
molliores, & aliae duriores, & glan-
dulosa particulae. Habet rursus ven-
trculus

tricus proprias tunicas, & tres regiones, imam, quæ fundus dicitur, mediam, & supremam. Intestina multiplicia, tenuia, & crassa, superiora, media, & infima. Sunt autem in istis locis tot latibula, & cavitates, ut nemini possit esse dubium, multos humores, & varias excrementorum species in illis posse cumulari, aut quia ibi generantur, aut aliunde transmittuntur.

Clarum est, quod quælibet res præter naturam ibidem potest generari: quamvis quatuor humores naturales solum hepatis germina dicamus.

Oh quot genera febrium sortiuntur causam existentem in latibulis huius primæ regionis, & medicus dummodo clystere eluerit intestina, aut alteri diligenter leuiter purgauerit, statim iterum atque iterum sanguinem mittit, & nunquam cessat à sanguinis de- tractione, putas causam, & focum putredinis (ut communiter loquitur) esse in venis totius corporis, aut in maioribus. Nonne poterit esse origo in partibus huius primæ regionis, quass non potuit mundare leniens medicamentum,

mentum, quia fortiter haerentes humores, aut antiquas cruditates non potuit eradicare, aut (quod a nemine video ponderatum) quia humores prater naturales ibidem geniti, non cedunt nisi eligenti medicamēto: sunt enim biliosi, pituitosi, & melancholici, & tandem incoctiles. Quis dubitat, quin purgatio fuerit irrita, si solum lenitiua fuerit. Sine dubio sic contingit, & morietur æger, quia prima regio non fuit mundata ut oportebat, & sanguine extracto contingit unum duorum, aut ut venæ sugunt incoctiles humores, aut quia non poterunt sugere præ imbecillitate, aut quia resistentia crudorum talis fuit, ut in eodem loco manentes, perniciose a qualitate acquisita, os ventriculi miserabiliter torquerent, & cor simul affligerent vsq; ad mortem, acuta febre excitata, nullaq; profint remedia, quia non attingunt ipsam absconditā, & hærentem causam.

Sed dices: adest inæqualitas pulsus cum febre continua. Ergo est putrida, cuius causa in venis commoratur: ad sunt anxietas, inquietudines, lingua nigri-

nigricās, sicca, aspera. Quid ergo? De-
 beo attendere ad primam regionem,
 cum omnia hæc signa sint febris pro-
 fectæ ab humoribus venarum? Ergo
 posthabita prima regione, detrahami
 atque detraham sanguinem. ¶ Audi,
 collige vires ad percipienda quæ di-
 cturus sum. Non sis ceruicōsus, nec
 cōtumaciter inhæreas propriæ opinio-
 ni, præcipuè quando laboras pro sa-
 lute, & vita. Detestor medicum du-
 rum, & indocilem. Sæpius mihi
 contigit audire meos discipulos, (ipsi
 sciunt) & cogito quod Deus potest
 illis dare aliquid lucis ad operandum,
 quod mihi denegar ob meam superbi-
 am, dummodo infirmus liberetur, utar
 cuiuscumque consilio.

Soluiam igitur istam difficultatem,
 maxima qua potero claritate, qui-
 busdam conclusionibus propositis.

Primò certum est, omnia signa fe-
 bris humoralis putridæ venarum pos-
 se reperiri in febre à cruditatibus pri-
 mæ regionis putrefactis, aut vstis, aut
 alio modo deprauatis, aut in alienos
 humores conuersis. Pulsum enim
 adesse inæqualem tanquam certo cer-
 tius

Deus affirmo. Galen. id docuerat 3 de
puls. c. 16. Nam si dicit, ex
multis cibis ingestis inordinatum, &
nequalem pulsum apparere, conse-
quenter ex alijs speciebus cruditatū,
humorum præternaturalium in
prima regione generatorum, pulsus
erit inæqualis. Et ostendo, quia omnes
causas inæqualis, & inordinati pulsus,
reperiuntur affectis venis to-
tus corporis, possunt etiam reperiiri
febre à prima regione: in ea enim
possunt esse causæ inæqualiter grauan-
tes, inæqualiter distemperantes, inæ-
qualiter obstruentes, inæqualem di-
positionem producentes in corde, &
ceteris. Velocitatem verò, & magnitu-
dinem pulsus aperte proposuit Auic. Erit
ergo pulsus magnus, celer, & inæqua-

Præterea secundo certum est, in
causa adusta, & nidorosa apparere
maculam rubrā, similem ei quæ in syno-
chismo: nam sufficientes causæ sunt ad
maculam tingendam, aut mixtione alicui-
us portionis biliosæ, aut intensione
caloris; id enim clarè docuit Auic. a-
mens de ephemera ex cruditate.

Tertio

Tertiò certum est, sapius esse linguam aridam, & nigram, quia tunica ventriculi tantopere distēperata, est & fuliginibus nigris ex ipsomet ventriculo, & alijs partibus primæ regionis eleuatis, hæc linguam aridam, asperam, & nigram reddere valent. Similiter aderit rubor faciei, dolor capitis, difficultas respirationis, septo transuerso compresso.

Hæc cum ita sint, magnum periculum imminet, imo certa vitæ desperatio, si tam magno impedimento existente, sanguinem detrahas, non cognita exacte specie cruditatis, à qua febris oritur, tam similis humoralis venarum. Signa febris putridæ, calor intensior, inæqualitas pulsus, cum frequentia, & celeritate, vrina rubea, dolor & grauitas capitis, inquietudo, anxietas, fastidium cibi: omnia, hæc reperiuntur in febre, ex cruditate, de qua loquimur; quam cum non distinguis à putrida venarum, detractò sanguine, auges mala, & iugulas agrotantem. Igitur cognito isto impedimento, neutiquam conuenit ad scindendas venas properare: nam si talē materi-

Impedient. mag. auxil. 261

arteriam venę sectione vacuare ten-
eres, manifestum esset deliramentū,
prius mortem ægri videres, quam
peritum talium cruditarum per venas;
consideres viam arctissimam, & cir-
culos ab ista regione vsque ad 2. Re-
ram quod mihi cōtigit. 28. die mor-
grauissimi, vocatus, inueni peritum
medicū strenuē se gessisse in eius cu-
ratione, & multas, & copiosas san-
guinis vacuationes exercuisse, & in-
terdum cucurbitulas scarificatas. Erat
autem eger studijs deditus, Regis, &
regni consilij distractus, & impedi-
tus; videbatur autem agere animam,
difficilē respirans, cum dolore intenso
in thorace, & pectoris, cum nigra, & aspera
lingua, pulsu veloci, inæquali, ma-
rubescens. Cum autem esset paratus bar-
bitonsor, seu venarum artifex, ex prę-
cepto periti medici, ad celebrandam
sanguinis detractionem, tetigi ventrē,
& omnem primam regionem profun-
de tangens, et per omnes partes dis-
currrens, mihi persuasi, ex vita antea-
ta, & continuis vigilijs, & studijs, aut
ex erroribus victus, aut alijs, aceruari
ma gnam copiam flatuum crassorum,
&

& variorum succorū crudorum, cau-
sam euidentem tantorum accidentiū
atque per dies omnes anteactos, num-
quam ad venas potuisse transire, nec
per tā angustas venas hepatis ad gibo-
bam eius percolari. Animo igitur alaa-
cri iussi chirurgum abire, & suble-
purgationem parari, ex catholico bee-
nedicta, & de coctione emollienti, cri-
saccaro rubro; clystere iniecto quate-
deiecit, non excrementa communia
solum ex alimentis, sed qualdam mee-
lancholia: adustæ partes, & aliorum
humorum crassorum, incepitque ex-
clamare, tam facili auxilio se iam iam
liberari. Peritus tamen medicus senti-
per suspectus, mihi dicebat, quod illi
lingua, malignum aliquod internu-
inflammatorium affectum ostēdebat
semperque adesse necessitatem pec-
venas euacuandi: aut ratio danda
quare illa lingua cum febre hoc nos
indicaret. Nos verò securi de euentu
dicebamus esse fuligines ex prima re-
gione, & febrē adhuc ex eadē cat-
sa, licet posset coniungi altera ex ve-
nis. Igitur ementiuntur sepius
igna, quæ possunt ex varijs partibus
oriri,

iri, quia similitudines sunt fallaces.
natura ergo nostri infirmi ab illa sub-
gatione non cessauit aliquas eua-
nationes moliri per ventrem, & vri-
s, conualuitque breuiter, sine vlla
anguinis detractioe. Per tot itaque
es potest dnrare hæc indicatio, ne-
lecta in principio? sine dubio potest,
et misericordia Dei accidit profecto
aus cognitio, non viribus nostris.
Sed dices. Quomodo distinguā in-
ter hæc signa? Quando affirmare po-
tero signa esse febris humoralis ve-
narum, aut contentorum in prima
regione? Rectè dubitas. Hoc opus, hic
labor. Respondeo. Longam requiri
experientiam, & meditationem. Sed
quid considerauerim dicetur: hinc
manuducere ad certiores contem-
plationes. Ego cum viderem non
conuenire signa istius infirmi cum af-
fectu venarum, decreui tangeri
primam regionem, & manu compri-
mente sentiebam rugitum, simul cum
tensione varia, iam cedente, iam in-
sistens partibus non cedente. Videbam
post factas plures vacuationes sangui-
nis, non esse temere mittendum. Ter-
tiò,

riò, hoc impedimentum per tactum
cognitum, posse deturbari, quamuis
aliquid in venis esset: quia hoc mihi
semper còpertum habeo, primam re-
gionem derelictam, aut oblitam, esse
conseruantem causam, aut generatri-
cem multorum malorum in venis in
progressu morbi. Si conseruans est
necessario tollenda, vt causa sine qua
non, si generatrix, præcipuè indicat.

Quartò, vrina erat fere similis na-
turali, & alia ex parte non aderant
signa veneni, aut malitiæ, quamquam
febris se ostendebat cum tantis acci-
dentibus. Ergo genus venosum parum
aut nil indicat in hoc casu, et ponde-
rat magis læsio primæ regionis,

Quintò, consideraui quòd in fe-
bribus acutis vtimur sæpius po-
culis, & Alexipharmacis frigidiori-
bus, & in tertianis duplicibus conti-
nuis etiam, & in alijs, præcipuè tempo-
re æstatis: & quamuis reserata fuerint
in principio prima regio, iterum in
eodem morbo solet obstrui, et premi-
tam potionibus, quam alimentis in-
quinatis à febre, & consequenter
quasi ex reliquijs, et residuo morbi

prima

Impedient. mag. auxil. 265

prima laborat regio, et medicus solet
existimare esse reuersionem, aut re-
rudescentiam ipsius morbi in venis,
sim tamen sit complicatio, aut quasi
terminatio causarum precedentium.
aque quamuis prima hæc regio non
laboraret à primo morbi insultu, ta-
men postea potuit, aut ex dictis cau-
sis victus, et potionum, aut ex tran-
spositione humorum, et metastasi:
que adeò istis consideratis, audacter
relinquendæ sunt venæ, & quærenda
vacuatio prædicta, quæ subpurgatio
vocatur ab Hippocra. sub qua intelli-
gitur alia etiam, quæ licet eligat præ-
dictos humores, quia tamen parce-
re, interceretur, subpurgatio dici potest,
quæ locum habet, quando per clyste-
res prædictos non cõpletur indicatio.
ergo satis vt arbitror, constat, quan-
tum impediatur ista dispositio vacuatio-
nem sanguinis, & quàm similia habe-
re accidentia cum febre putrida, ad
ducendos medicos.

Illud autem monere non desinam,
hoc tempore, quando per totam Hi-
spaniam vsus niuis inoleuit, & non
modocumque, sed quæ frigidior,

M

& in

& in gelu conuersa, eo laudabilior: potio, vt vnius oris, & gutturis transvolans voluptas totius corporis tristitiam pariat. Non vitupero niuem, sed tempero.

Asfiduus verò vsus frigidissimæ, primam regionem debilitat, coctiones retardat, crassos, lentos, glutinososque succos reddit, & pituitam vitream generat, qui humor ita partibus adhæret, vt nullis soleat subijci medicamentis; & dolores incredibiles, & morbos difficiles pariat: & in febribus humoralibus, solus iste humor segregatus, ab alijs, in ista prima regione persistens molestias facit tales, vt sæpius credamus, esse malitiosam febrem, ob symptomata: quia calor paruus, accidentia verò magna elucent. Et sine dubio fallimur, quia accidentia oriuntur solent ex istis humoribus ita hærentibus, vt maximè vexent tenacitate & penetratione simul: & cum sint difficilis incensionis, febriculam excitant quasi tepidam, & putamus malignam punctularem. Existimamus hoc esse maximè ponderandum, quia cum adsint etiam pulsus inæqualitates,

Impedient. mag. auxil. 267

ates, & anxietates, & calor præter-
naturam quasi paruus, putat medicus
se sanguinem mittendum, quia fer-
it putredo, & malignitas in venis.
hinc infelices euentus. Vide
tanta, & fraudulenta mala ex potu
gido, & inordinato victu profici-
antur, ita tenacia, & resistentia, vt
principio morbi inuicta perseueret,
umque sanguis extrahatur, peioris
unt conditionis, & maioris periculi.
quod etiam in superioribus anima-
uerti, agens de humoribus crassis,
& lentis venarum totius corporis:
quia non solum in prima regione, de
ua nunc loquimur, sed in secunda,
difficiles, & mali euentus pariunt di-
positiones, si per venam sectam ten-
es vacuationem. Si enim diximus,
xuenis non posse tales humores ve-
a secta exire, sine magno detrimen-
to, quomodo possunt ex prima re-
gione?

Solet autem in medicorum colle-
gio, quando consulunt de morbi cu-
ratione, dubitari, an prima regione exi-
tente cruda, cum acuta venarum fe-
bre, quæ sanguinis vacuationem po-
stulet,

stulet, debeat primus dies purgationi dicari, & secundus venæ sectioni?

Respondeo per aliquas propositiones. 1. Si cruditas levis est, quæ clysteri cedat, & parco victui, poteris ventrem eluere, & sanguinem mittere eodem die.

- 2 Si ex ingestis, & prauo, atque antiquo usu rerum non naturalium, & nausea, & alia primæ regionis grauata signa adsint, quamuis febris vrgeat, debes leue medicamentum exhibere, aut saccharum rosatum alexandrinum, aut syrupum vocatum Principis, qui ex succo Alexandrino, & saccharo cõficitur; aut syr. purgatiuum. 9. infusionum ex descriptione Regia, addito decocto cordiali sênato. Equidem non video cassiam in usu, forsana, quia admodum lenta, & non eradicat adhærentia, & crassa, soletque mouere multa, & euacuare pauca: quamuis Vallisoletani medici peritri antiqui illam probabant: altero verò die poteris sanguinem detrahare.

Ratio est, quia licet febris vrgeat, etiam purgatione temperatur, quia aufer-

infertur quædam concausa ipsius fe-
bris, & tollitur impedimentum ma-
num ad exercendas reliquas vacua-
tiones. Secundò, quia præcautionis
ratio (ne febris acuta fiat malignio-
sæ conditionis, & difficilioris curatio-
nis) oportet tantam, & hærentem cru-
ritatē deponere: erit enim causa pra-
morum accidentium, si intus relinqua-
tur. Tertiò, quia opus tam necessa-
rium non debet committi cuilibet
clysteri, quantumvis acri, sed pur-
ganti medicamento, quod finem artis,
et naturæ perficiat, et compleat. Ex
quibus constat, non detrahi aliquid
de indicatione, quam præstat acuta,
et vrgens febris, sed potius securius
compleri: video tamen clystere pur-
gante multos vti, cum magno pericu-
lo futuri euentus. Id ego non probo.
Iyrones autem vt sunt audaces, et
multa temere aggrediuntur, vno die
urgant electiuè, simulque mittunt
anguinem. Sed quæ non faciat iuue-
lis feruor? Quâuis possibile est tam
quam vrgentiam inueniri.

Igitur vt ad alia pergam, sequi de-
bemus consilium Galen. 4. de sanitate

tuenda cap. 5. dicentis. Quippè venæ
 incisa bonum sanguinem emittit, ma-
 lum vero, qui in primis maximè veni-
 circa hepar, & mesenterum colligi-
 tur, in totum attrahit corpus. Quæ
 sententia non tam rigidè seruanda est
 vt si aliqua se obtulerit vrgentissima
 causa vacuandi sanguinem, non poss-
 sis vacuare, vt in celeri angina, au-
 alia similis periculi inflammatione.

*QUÆ HUMORVM dispositio
 impediatur purgationem.*

Diximus super ius de abundantia
 vel supernatantia humorū: nūc
 opus est explicare, an talium humorū
 cruditas, vel alia dispositio valeat im-
 pedire purgationem: an necessariū
 præparationem aliquam exposcant.

Magna hic quæstio de minoratiū
 purgatione, quam ex professo eleganti-
 ter agitant omnes neoterici, & antiqui
 in tractatu de purgatione. Ego aliquā
 adnotabo necessaria, forsan ab aliis
 relicta, & claritatis gratia, per quæ
 dubia procedam.

Sed iam opus est, vt conclusionem
 propo-

Impedient mag. auxil. 271
proponamus, dubijs præpositis suo or-
dine.

Dubitare quis posset, quare crudi-
as humorum constituitur, tanquam
impedimentum purgationis: præci-
pit enim Hippocrat. nec vlllo modo
tangenda, aut mouenda ea quæ cru-
da sunt. Quid habet cruditas in se,
ut obstaculum sit expurgationi? Et
conuincet dubitationem, quia experimur
facilius, cruda expelli à natura,
quam per morbos, quam per sanitatem:
vix, & à medicamēto trahi cum pa-
tientis vtilitate. Ergo crudum, in quā-
dam crudum, præcisè loquendo, nullā
facit repugnantiam ad expulsionem.
Dico quod crudum, aut potest su-
ceptare aliquod beneficium ab arte,
aut natura, aut nullo modo aliquid
proficuum aptum est recipere, quod
est notatu dignum. Si aliquid potest
recipi recipere, retinetur à natura; re-
tineri verò, impedimentum est ad ex-
purgationē: quia retentio, & expulsio,
motus, & quies, sibi adinuicem ob-
stant. Ergo illa cruda non sunt mo-
uenda, quæ retinentur à natura, vt ali-
quod ab illis commodum accipiat, si-

cut sunt alimenta, aut alij humores, in quibus quærit viuens, si posset, suam similitudinem imprimere, aut saltem reducere ad meliorem statum, quem vocant ad benignum. Itaque in istis duobus casibus, cruditas retenta à natura, contrariatur purgationi: quia addit aliquem bonum finem retinetur, & cum utilitate naturæ retinentis. Ergo crudum vt sic, non repugnat purgationi, nisi in quantum retinetur à vitalibus facultatibus: retinetur autem propter aliquam similitudinem. Sed quam similitudinem, cum sit omnino dissimile in termino à quo? Dico habere crudum aliquam similitudinem, saltem genericam, aut mediam. Retinet certè natura panem in ventriculo, quamuis non sit ita similis, vt in termino medio, aut vltimo. Sic etiã humores crudi retinentur in venis, quãuis cum vestigijs putredinis (quia habent aliquas partes reducibiles ad benignum) tamen si fuissent alimentitij: quia quantum attinet (aduertas obsecro) ad finem naturæ, eundem habet in alimentis, & in humoribus istis, quamuis non conuertat ex totis humores

numores malos, simul conuertit alios
mentitios. At verò aliud est crudum,
ita alienum, ita dissimile, vt neutiquā
natura possit retentionem illius appe-
tere, vt humor putridus in termino,
enenosus, malignus, & si aliqui alij
sint ob aliquam conditionem inco-
nuenientes. Isti certē, vt taliter crudi,
non impediunt purgationem: quia
neque à natura, neque ab arte sunt su-
ceptiui alicuius beneficij, propter re-
motam dissimilitudinem, & ob id non
retinentur à natura; si non retinentur,
non obstant purgationi, & motui lo-
cuali: imò (vt dicemus) conducunt
ad motum purgationis.

Re. Sed dubitabis, quia in principijs
febrorum nil excernitur naturæ ra-
tione, sed violenter ex vi causæ sym-
ptomaticæ: vt docuit Gal. 4. aphor.
2. Quæ doctrina nullo alio innititur
fundamento, nisi in amplexu illo ge-
nerali, quo natura retinet omnia in
principio morbi, tam bonum, quam
malum humorem similem, & dissimi-
lem, ac si posset aggredi coctionem:
tam post hanc excitatur expultrix ad
expellendum.

M

§

Re. Re.

Rectè dubitas. Sed aduerte, hanc esse
 se excellentiam artis ratione vtentis
 vt cognoscat, quando natura amplec-
 titur inimicum inuincibilem, à quo
 debet superari; quando verò è contraria
 Ipsa certè, vt determinata solet esse
 ad vnum, ignorat alterum; in quo cassi-
 indiget arte. Lex communis illa est
 vt retineat coquenda: sed quando im-
 ter ista sunt alia incoctilia, à quibus
 mortale damnum accipere debet, quid
 faciendum? Ipsa quidem naturali inco-
 tu licet tibi videatur detinere omnia
 indifferenter: si tamen habet eruditum
 ministrum, cognoscentem humorem
 fraudem, cogit ad purgationem; co-
 git dico humorem, non cogit naturam.
 quia hæc non detinet humorem inco-
 ctilem, sed potius detestatur; detinet
 solum coctilem per se, in quo inueniunt
 aliquid assimilabile, alium vero ex acci-
 denti. Atque, quod iste sit ordo natu-
 turæ, vel (vt pressius loquat) quod ista
 sit appetitio naturalissima ad expellē-
 dum incoctile, à priori quidē colligitur
 quia appetitus, vt fertur in obiectum
 sibi naturale, ita dicit fugā ab obiecto
 omninò corruptiuo. Rursus, vt dicunt
 tenden-

endentiam in bonum: ita dicit vnionem cum illo, amplexum, quietem, & retentionem illius: & vt dicit fugam, & auersionem, ita non caret medijs, quibus propellat suum contrarium. Hoc principium euidentius est in appetitu intellectiuo, & sensitiuo: euidentius quoque in appetitu naturali, tam vegetali, quam aliorum corporum. Videmus, quidem similia similibus iungi, & alia pellerè. In historia de plantis, & virtutibus lapidum plura inuenies. Nunc ad rem. Ergo natura nostra cum illis nunquam vincendis humoribus, nunquam dicet quietem, vnionem, & amplexum; dicet tamen auersionem, & ad pellendum propensionem radicalem.

A posteriori, quia ab vno Hippoc. & que ad nostra tempora visa sunt plures vacuationes in principio factae, aut cruda existente materia, quae symptomatice vocantur, cum maxima vi-
ae utilitate, vt eruditissime probat Boister Vallesius §. controuers. c. 5. Discurre per lib. de morb. vulgar. & videbis lib. 3. morb. pop. 2. p. text. 2. & de morb. pop. par. 1. de illo, qui

habitabat in horto Dealcis, & lib. 22
 ep. 1. p. text. 9. Ergo signum est na-
 turam radicaliter, & in suis internis
 principijs appetere expulsionē illius,
 quod non decet, neque potest retine-
 re. Itaque cum istis humoribus tanta
 contrariæ conditionis, nunquam dicitur
 quietem, neque verum amplexum.
 Atque ad hoc opus expulsionis, si ip-
 sa non valet, aut ob imbecillitatem, aut
 ob nimiam contrarij resistantiam, in-
 diget magno ministro. Et hanc existi-
 mo esse Philosophicam rationem, quæ
 potest inniti minoratiua purgatio. At-
 que adeò istud genus cruditatis non
 impedit, sed acclamat purgationem,
 habetque adminiculantem naturam
 vitalem, vt dictum est, siquidem ap-
 petit. Ex quibus sequitur, in hac pur-
 gatione minoratiua medicum esse
 imitatore naturæ.

Dubitas, quomodo potest appetere
 expulsionem humoris, quem non in-
 uenit incoctilem, & dissimilem; nam
 cum mixtus sit alijs, non apparet talis
 dissimilitudo ita contraria, vt indicet
 auersionem, & dissonantiam obiecti-
 uam ad appetitum. Ergo non appetit

natura

natura talem humorem pellere: & sic
nunquam erit adminiculans ad actum
purgationis.

Dico, diuerforum humorum mix-
tio, aut rudis miscella, aut aggregatio,
aut iuxta positio (quodcumq; volue-
ris) non tollit actionem qualitatum in-
ter se, & vnus humoris in alium: quia
si adhuc in mixtione perfectissima,
quæ excludit formas miscibilium, re-
manet actio, & passio inter diuerfas
partes mixti, quid dices de diuersis
humoribus mixtis, seruantibus suas
formas? Sine dubio agent, & patien-
tur inter se. Quare ergo non agent in
partes viuentes nostri corporis? Agēt
quidem, sed multū dissimiliter, vnus-
quisque humor per qualitates, quas
habet, coctilis per qualitates mites, &
domabiles, incoctilis, & alienus, per
qualitates rebelles. Itaque natura in
humores coctiles magis agit, quam
patiatur ab illis, ab humore incoctili
magis patitur, quam agat. Ergo fal-
sum est dicere, humorem incoctilem
non esse obiectum facultatis expellē-
tis in principijs morborum. Et osten-
do præterea, quia aut separatus, aut
non

non separatus ab alijs, semper seruat eandem conditionem, & rationem excrementi; solum potest esse differentia penes minorem, aut maiorem irritationem, quam imprimi naturæ viuentis: quia mixtus non ita irritat, sincerus maximè molestat.

Et hoc quidem fallacissimū signum est apud eruditos, et eos qui iam senescunt in artis operibus: quod maximè ponderari desidero, nisi præ claritate dicendi vilescat. Explico.

Humores peccantes in principijs morborum, sunt in multiplici differentia. Sed ad præsentem dubitationem duplex modus explicandus sufficit. Quidam irritant qualitatibus manifestis primis, aut secundis, quorum notitia manifesta est etiam cuilibet medico, saltem ex sensu infirmi, si ipse medicus attentionem præstet ad percipiendas acrimonias, caliditatis intensionem, et tenacitatem humoris renitentis: et hæc, omnia, vt fieri possunt in principio.

Alij sunt humores, qui nullum habent manifestum peccatum, perti-
nens ad prædictas qualitates: habent
tamen

tamen aliquam qualitatem deleteriā,
qua mixtioni spiritus, & cordis con-
trariantur, non per qualitates exce-
dentes primas (vt dixi) sed per secun-
dam qualitatem, quo casu quieti sunt:
humores, æger non affigitur, non ia-
ctatur, vrina non turbatur, omnia vi-
dentur esse in pace, cum tamen deie-
ctio virium vitalium se ostendat, at-
tentè inspicientibus. Si igitur illi hu-
mores in principio molestabant natu-
ram manifestè, ad quorum expulsio-
nem aspirabat expultrix ante coctio-
nis aggressum, multo magis intendet
in principio expellere istos, qui quan-
to magis in agendo occulti, tanto sunt
lethaliore. Obsecro, vt non metia-
ris statum facultatis expellentis, &
humorum, solum penes maiorem, aut
minorem irritationem, aut penes in-
quietudinem ægri, & alia accidentia:
ita vt quando non irritant, tu etiam
legnis, & otiosus sis; sed debes pon-
derare dissolutionem vitalem ex sola
præsentia, & cōtactu talium humorū,
quo nihil terribilius dici potest. No-
scit autem statutum huius indicatio-
nis, qui in pulsibus cognoscendis diu-
tur-

turnos, & studiosos inpendit labores. Hec dixerim, ut appetitū naturę viuētis consideremus ad expellendū quęcumq; intuibilem humorē, ad cuius expulsionē solet indigere manu ducēte: & hūc statū soleo appellare naturę turgentiam in actū primo: non enim potest exire in secundum, mouendo tales humores, quia tales sunt, ut anticipent debilitatem illius, & non audeat pellere, quia non potest; imò potius fugit, & comprimit se, neque dilatat arterias, ne trahat versus cor venenosos halitus. In tanto periculo quid facies? Si sanguis paucus est in venis, neque cucubitus ad cutem, neque clysteribus ad ventrem malignos succos vales allicere? Nonne (si reliqua omnia cōsentiant) tentabis partem deponere, miscendo cordialia cum ipso medicamento? Non debes expectare veram coctionē, quia prius accedet mors. Dixi veram coctionem, quia falsam læpius vidi, & cum vrina bona perire ægrum. Sed quia hæc iam pertinent ad curationem febrium malignarum non pestilentium, ad alia transeamus.

Hec

Hæc saltem dicta sint, vt discedant
nam ab ore omnium frigida illæ ratio-
nes. Natura retinet. Ergo non vacuan-
tulum. Non habemus illam admini-
culantem, non trahit medicamen-
tum, &c. Omnia ista argumenta
procedunt ex ignorantia principio-
rum.

Est igitur purgandum moderatè,
quando humores separati, licet quieti,
tales sunt, vt natura illos vincere non
possit, & ab illis superari. Multa si-
gna habeamus. Neque vllum impedi-
mentum est cruditas, sed potius moti-
uum, & indicatio, quod Gal. satis
clare docuit. 4. aphor. 1. his verbis.
*Non tamen omnes quæ (loquitur de
gravidis) hoc tempore indigent purga-
tione, permittit purgari: sed si mate-
ria turgeat (inquit) vel cogat acce-
lerare, aut vrgeat, & premat. Sic
testatur codex Græcus, vt rectè ad-
uertit Anton. Musa.*

Sed dubitas, quare in tam graui ne-
gotio non se explicuit Hipp. in aphor.
22. Concocta medicari, &c. Dico,
quod Hipp. exemplum posuit in tur-
genti, & non in vrgenti: quia perpe-
tuum

tuum magis est, purgare turgentes, non
ita perpetuum, purgare vrgentes: quia
sæpius mixti sunt cum sanguine, &
cedunt feliciter sanguinis missioni:
tamen ob id non negavit deberi pur-
gationem vrgentibus benè separatiss
à consortio sanguinis. Non certè no-
uum est in Hippoc. sub vno exemplo
aliud intelligere, quòd habeat similem
rationem. At vrgens quam similis
censendus turgenti.

Præterea, probatur nostra sententia.
In turgentibus, expurgamus tribus de
causis, attestante Gal. 4. aphor. 10.
Primò, ne robur dissoluatur. Secun-
dò, ne febris augeatur. Tertiò, ne
humor irruat in partem principem:
quæ certe causæ omnes c ncurrunt in
vrgenti supernantia, vt per se pa-
tet: nam insuperabiles humores ob
suâ malitiam, aut aliam prauam qua-
litate, nisi in principio minorentur,
increscit maximè febris, dissoluetur
virtus, & pars princeps ab illabente
humore fatiscet, ita vt periculum
futurum, quod est in turgentia actua-
li, iam sit præsens in vrgentia ista, de
qua nobis est sermo. loquimur enim
de

le purgatione, vt euacuatorium auxilium est, quia de hoc est dubitatio, nam de expurgatione, vt reuulsorium aliqui non dubitant, vt est videre in tract. de purg. Itaque asserimus, humores istos, licet non fluant actu, sed quieti sint, esse vacuandos, propter tres illas causas, quæ in turgentia inveniuntur.

DE PURGATIONE
reuulsoria.

Sed contra illos, qui etiam negant reuulsionis gratia esse purgandos humores crudos, extant plures, & euidentes rationes apud Auicennistas, c. de curatione phrenitidis, etiam ex mente Gal. vbi probatum est, in ipso primo insultu incipientis phrenitidis à sincera bile, à sanguine segregata, neque sanguine peccante, esse exhibendum medicamentum expurgans. Aliqui vero ad pauca respicientes, in omnibus febribus, & in omni incipiente morbo, reuellere à foco putredinis per sanguinis detractionem semper contendunt.

Neque

284 *Lib. III. de reb. præternat.*

Neque illis sufficit autoritas Gal. lib. 1. de compos. medic. per loca, ubi statim in alopecia pituitam, & vtramque bilem, & idem facit in manantibus capitis vlceribus, expurgat. & li. 2. in dolore capitis, & 13. method. plures oculorum inflammationes vno die sanasse dicit expurgatione.

Idem Hipp. 4. acut. 64. Hos si ab initio purgare volueris, ante diem quintum facito: quod in fracturis, & vulneribus fecit. & Galen. 4. method. Ergo humorum cruditas nullo modo impedit, aut vacuare, aut reuellere, dum adest vrgentia.

Sed dubitas ex trito satis loco. Cruda passio non cedit, &c. Hippoc. 4. acut. 22. eius verba sunt. *Quicumq; verò ea quæ inflammata sunt, medicamentis soluere conantur, statim per morborum initia, ij non solum ab incensa, inflammataq; parte nil adimunt, cum non cedat, obsequaturque, quæ cruda adhuc est affectio: verum quoque, & quæ morbo resistentia, & sana sunt, absumunt, contabesciuntque, ductoque ad imbecillitatem corpore morbus superior enadit, qui v-*
bi

Impidient. mag. auxil. 285

corpus vicerit, remedium non ha-
et.

Tyrones hanc sententiam maximè
contrariam putant his, quæ diximus
de purgatione reuulsoria, in phreni-
de, & alijs similibus affectibus, &
nihil probat contra vacuatoriam,
quando licet non sit inflammatio par-
ticularis, sunt saltem crudi succi.

Sed non obstat, nec contrariatur
Hippocrat. nostræ sententiæ, quam
ius esse putamus. Dico in isto tex-
prohiberi purgationē in affectibus
inflammatorijs hypochondriorum, nō
in alijs, urgente necessitate. Explico,
quia in text. 21. antecedenti, & hoc
expressè loquitur de inflammatio-
ne iecoris, vel aliarum partium sub
opto transverso, in quibus perniciosā
iicit purgationē in principio, & præ-
ferendam esse sanguinis missionem, &
ex arte quidem: ipse enim præceperat
vias debere esse patulas, vt purgentur
humores. Sed quomodo erunt patulæ,
compressæ, & dolorosæ à partibus
inflammatis? Quo pacto non incre-
set inflammatio, si à toto corpore
trahat tractio humoris ad partes inflam-
matas?

286 *Lib. III. de reb. præternat.*

matas? Est itaque insigne impedimē-
tum inflammatio hypochondriorum;
atque ita ad sanguinis missionem est
recurrendum statim.

Quia, & si alias esset causa sincera,
& supernatans, & omninò separata à
sanguine, quæ peteret purgationem,
tamen ad euitandum maius periculū,
debet reuulsio fieri per venas, quia
neutiquam per ventrem fieri potest:
reuellitur etiam simul aliquid humo-
ris peccantis. Ita fuit mens Hippocr.
text 21. & 22. citatis.

At in principijs aliarum inflamma-
tionum, cerebri, & thoracis, temperari
debet ista doctrina, secundum Gal. 2.
aphorif. 23. Cerebro inflammato, aut
pulmone, in ipso primo insultu, &c. A-
liquando opus erit incipere à purga-
tione (nota aliquando) si concurrant
omnes indicationes, & scopi purga-
tionis; tamēn vt plurimum incipien-
dum est à sanguinis detractioe. Ita
Galen. inchoantibus morbis, si quid
tibi videtur mouendum, moue, præ-
cipuè per sanguinis missionem, non-
nunquam purgationē: & idem con-
firmat in pleuritide descendente. 2. a-
cut.

Impedient mag. auxil. 287

at. Igitur Hippoc. consuluit, quod
pius faciendum est: sed non negat,
quod aliquando sit exequendū aliud.
Sed notandum (relictis hypochon-
riorum inflammationibus) quod
quando Hippoc. negat, medicamenta
gargantia, crudo existente tumore, id
cit respectu humoris cōtenti in par-
te: ille siquidem neutiquam cedit,
sque dum, aut manus chirurgica ac-
cedat, aut medicamentis resoluenti-
bus exhalet, aut aliam terminationem
discipiat: tamen respectu humorum,
qui sunt in fluxu, & tendentia ad par-
tem affectam obsidendam, quis dubi-
tat posse aliquando exhiberi pharma-
cum, præsertim si venæ sectio aliqua
præcesserit, quæ venas melius dispo-
nat ad compressiones? Quo d docuit
Galen. lib. de ren. affe. & id fortasse
insinuauit Hippoc. quando dixit loco
cit. 4. de ratione victus, text. 21. *Nam
venæ sectio in his præferenda venit.* At
si post venæ sectionem imminet ma-
nifestum vitæ periculum, nisi copia
crassi, & superuacanei humoris expur-
getur, qui neque clysteribus potuit
deponi, in tali euentu, melius est pe-
richi-

riclitari cum ægroto, & pharmacum
exhibere.

Et quod hæc fuerit Hippo. mens
colligi potest ex lib. de medicamentis
expurgatibus, ubi non minus nos red-
dit formidolosos ad expurgandum a-
te declinationem, & sæpius nocere
inquit. Tamen ibidem subdit. *Si die
purgationis superstes permanserit, &
una cum purgatione remittat febris
sanus fit.* Quibus verbis duo aperte
insinuat, & purgationem posse fieri
& posse prodesse. Qui locus mihi vi-
detur singularis, ad existimandum in
urgencia (de qua est præsens sermo)
Hip. pharmacum exhibuisse minora-
tuum: nam primo agit de febribus
acutis. Secundò postquam timuit,
aut abstinuit à purgatione: ait tertio
(si die purgationis superstes sit æger)
explicans in magno periculo consti-
tutum ægrum bibisse pharmacum, &
profuisse. Ergo iniquum est non tem-
tare illud auxilium, quod in simili pe-
riculo unicum restat;

Quod etiam docuit ipse Hippo. lib.
de locis in homine, sic scribens. *Cum
enim morbus periculosissimus sit, in his*
peri-

Impedient. mag. auxil. 289
periclitari oportet; si enim successerit,
anum facies, sin minus, quod etiam
liās futurum erat, id ipsum perpeti-
ur; quā sententiam Celsus fere tran-
tulit.

C A P. XIII.

*Locus Hippoc. expenditur lib.
de humoribus. Animaduer-
sio in Gal.*

Offeret se locus difficilis Hippoc.
lib. de humor. com. 2. text. 21.
alia eius verba. *Multa autem pur-
ganda sunt, eaque non propè iudicatio-
nem, sed longius; rarò autem in acu-
tis multa ducenda sunt, in delassatis
verò, totum.* Istum textum adduxi in
tholis, cū iuuenilis disputandi fer-
tor urgebat ad probandam minora-
tionem humoris crudi, ex mente Hip.
nunc maturius, & breuiter pondera-
o mentem senis, & Gal. in comm.

Tres inuenio propositiones in isto
textu. Prima est, multa purganda
sunt, non propè iudicationem, sed
longius. Secunda, rarò in acutis
multa ducenda. Tertia, in delassatis

N
autem

autem totum. In quarum explicat-
 tione Gal. obscuriorem reddit sensum.
 Ego non detorquebo, sed iuxta prin-
 cipia Hipp. & Gal. explicabo, Pri-
 ma propositio docet, esse purgandam
 multam humorum materiam, si opus
 fuerit, sed non circa crīsim; nam es-
 set naturam à debito fine retrahere; &
 sicut malum censetur, anticipari crī-
 sim, v.g. quæ debebat fieri in septimo,
 fieri in sexto, quia videtur opus poti-
 us naturæ errantis, ita medicus erra-
 ret, si circa diem crisis pharmacum
 exhiberet. Quæ doctrina Hippo. illos
 notat, qui quasi lege conducti, purgant
 die sexto, si septi. sit aliquid à natura
 mouendum. Ergo præcipit Hippoc.
 esse purgandum (si necessaria est pur-
 gatio) longè à iudicatione. Gal. hanc
 particulam (longius à iudicatione)
 explicat, à parte post, quasi dicat
 post criticum diem exspectare debe-
 mus quid faciat natura, si non expel-
 lit, ars debet supplere. Certè duo ha-
 bet difficilia sententia hæc Gal. ¶ Nam
 in commentario totus est in explicando
 ordine facultatum, respectu crisis.

Con-

concoctrix perficit suum munus, & tracta coctione, insurgit expultrix, iam vocat autorem, & causam curationis. Ergo si iam perfectè concocta est materia, & debet incipere expultrix, si non incipit, ut quid debet expectare medicus? Nonne timor est, ne aut humor iam concoctus in aliquem periculosum abscessum tendat, aut nova materia trepidine malignetur, cum ultra neque possit concoqui, neque nutrire? Ergo concocta purgare oportet, si natura non expellit.

Quorsum ergo Gal. illam particulam (longius à iudicatione) intelligit parte post, id est, ut transeat multi dies post tempus iudicationi dicatum.

Sunt quidem diuersæ facultates, concoctrix, & expultrix, diuersis utentes instrumentis, & potest esse una fortis, & alia debilis, & consequenter erit necessarium, non longius differre purificationem desideratam, & convenientissimam naturæ, ut ipsa non moueatur, moueas tu hora motus eius, aut paulo post.

Tamen cum illa particula (longius) habeat latitudinem, declarandus Gal.

iuxta prudentiam medici, ut cognoscat, quando potest expectare, quantum temporis: si enim timet aut recursum, aut malum abscessum, aut alia accidentia, statim naturam pigram excitet, & secundum rationem virium concoctos humores purget.

Sed quare locum ita difficilem relinquit? Quid est, multa expurganda? Quid est, multa ducenda in acutis raro? Quid est, in delassatis totum? Ego si me non fallit assidua Hippocratis & Gale. lectio, existimo, in hoc textu habere etiam sufficiens fundamentum purgatione minoratiua, quae tam abstrusam, et excellentem sequitur indicationem, ut ad solos eruditos pertineat executio: nec vellem medicos iuvenes, sine maiorum consultatione, Hippocraticum hoc adire remedium. Secundo ad nostrum textum.

Certum est, in istis tribus propositionibus loqui praeceptorem nostrum de morbis iudicabilibus absolute, secundum hac distinctione. In prima dicit, non esse purgandum circa iudicationem: iudicantur verò morbi acuti
aut

aut ex decidentia tales. In secunda,
superius loquitur de propriè acutis, si-
quidem dicit: in acutis rarò. In ter-
tia, constituit delassatos, id est morbo
acuto correptos, & delassatos, & ve-
ratos à lassitudinibus morbosus. Sed
cedo ad primam propositionem.

Multa sunt purganda longe à crisi,
non quidè si natura coctis humoribus,
cum dāno suo quiescit, vt dictum est:
sic enim medicus vacuare statim de-
bet. Sed sensus Hippocr. est: si na-
tura tardè, & lentè, aut diminutè ex-
cellit, debemus purgare: hoc tamen
nō possum perficere statim, sed ex spe-
rare decet per aliquod tēpus, et cōte-
nari, quomodo se habeat in sua paula-
tina vacuatione, quem fructum reci-
piat, an consummare valeat feliciter.
Hæc autē consideratio locum habet
in crisis, quæ paulatim fiunt, &
imperfectè: de his asserit Gale. longe
iudicatione esse ab arte supplendas,
quia prius debemus experiri naturæ
notum.

Sed quare illa prima propositio nō
possit itelligi de purgatione minorati-
va, quæ in principio morborū adhibetur

quando materia est cruda, aut ob nimiam quantitatem, aut ob prauam qualitatem inuincibilem? Ostendit posse sic explicari, nam hæc est, quam reuera nobis proposuit Hipp. quando dixit. Inchoantibus morbis, si quid tibi videtur mouendum, moue, vnde etiam Gal. in com. Hæc est etiam, quam longius solet distare à tempore iudicationis: imò, et quæ si futura est iudicatio, ad illam disponit, sicut de sanguinis missione dicere solemus. Ergo sicut Galen. insinuat, longius à iudicatione, à parte post, multo melius venit explicandus textus, longius à crisi: id est in principio morbi; hoc siquidem tempus longius distat à iudicatione, & tantum abest, vt turbet naturam, aut distrahat, quin potius purgata materia peccate, felicius aggredditur expultrix incoctiles, & concoctrix coctiles.

Secundò, quia hæc purgatio, de qua in prima propositione, non versatur circa turgentes, vt per se patet: nam vel ex mente, & explicatione Gal. solum in secunda propositione agit Hipp. de turgentibus, quando dicit: *In ac-*
cutis

acutis rarò. Quæ verba sunt ex aphor.
ubi clare agit de turgentibus, cū præ-
ceditatione purgandis, quia rarò tur-
gent. Neq; dicendum est, versari cir-
ca concoctos: patet, nam longè ante
indicationem non sunt humores per-
fectè euicti, & cocti. Coctiones iu-
dicii celeritatem, & securitatem ostē-
dunt. Præcedunt ergo. Igitur quan-
do Hippoc. dicit: *longè à indicatione*
expurgandum, manifestè loqui-
tur de cruda materia, quæ non potest
expelli, si tota relinquatur viribus na-
turæ. Si iam incipit concoquere, &
faciliter pergit, quis turbare ausus
erit? Ergo loquitur de tempore
indicationis, longè à indicatione.

Secunda propositio facilè expli- 2.
catur à Gal. (*in acutis rarò*) præci-
pit scilicet, purgandum *in acutis*, si
materia turget: rarò verò turget.

Tertia propositio mutat ordinem, 3.
quantum ad speciē auxilij, & quan-
tum ad mensuram vacuandi. Loque-
tur in duabus primis, de purgatio-
ne, & loquitur in tertia de delassatis,
quod est, maximè à lassitudinibus vexa-
tis, morbo magno correptis: indicant

verò tales magnæ lassitudines, im-
 gnâ quantitatem humorû, vel rum-
 pentiû vasa, vel vires opprimentur
 (quæ sunt duæ species plenitudinis)
 in his dicit esse vacuandum totum
 humorem: quia plenitudo ad vasa tam
 magnam poscit vacuationem: imò il-
 lam exercuit Galen. ad animi deli-
 quium. In alia verò, quæ ad vires, et
 totum vacuandum humorem, qui
 premit, vsque dum vires victricæ
 maneant, & superiores, antequam ac-
 ueniat corruptela. Scis quod vtraque
 plenitudo, vt sic, & absolutè, caret v-
 tio, sed ea quæ ad vires, paruo tem-
 pore durat: quin tendit in corruptio-
 nem. Ergo in vtraque totum humor
 superantem præcipit euacuari: in ea
 quæ ad vasa, ne illa mala, quæ timen-
 tur, adueniant: in ea quæ ad vires, ne
 corruptela incipiat, & serpat.

CAP. XIV.

*Claritatis gratia communes obie-
 ctiones dissoluntur, propter scho-
 lasticos, licet ex dictis
 clarescant.*

Dices. Natura nō euacuat in prin-
 cipio. Ergo nec medicus eius
 imi-

imitator . Dico , quòd medicus optimus est imitator naturæ , & ob id purgat aliquando in principio : quia natura ipsa id solet facere cum afflicta , & oppressa est , & hoc quidē cum magna vtilitate . Ille aphor. famosus , in perturbationibus ventris , & vomitibus sponte factis , &c. de omnibus loquitur vacationibus factis à natura , aut in augmēto , aut in statu : & omnibus communis est vna , & inuiolabilis regula , vt si talia , qualia debent purgari , purgentur , censenda sit optima , & laudabilis vacuatio , quantum attinet præcisè ad talem vacationem . Ergo medicus optimus imitatur naturam in simili periculo .

Ad secundum dico . Si humores 2
sunt quieti , debent vacuari , quando fallaci quiete quiescunt ; maius enim damnum succrescit naturæ ex illa falsa quiete , siquidem patitur cum vitæ periculo , & nil agit .

Ad tertium . Quando purgamus humores 3
ita crudos , illos educimus , non bonos . Duæ concurrunt causæ , vt hic fiat , quia medicamentum malos trahit , non bonos , & expultrix , ma-

los sequitur, retentrix, bonos retinet. Hic est ordo naturæ.

4 Ad quartum diximus, naturam esse se adminiculantē, similia appetentem, & turgentem in actum primo: solum deficit conditio ex parte passi, ut in inoratione fiat, quod restat, magis obediens.

5 Ad quintum dico, humores esse trahibiles à medicamento, quamuis sint alijs mixti. Rideo quando tales audio illationes, quasi fuissent amissæ, & corruptæ similitudines interrrahens, & tractum: intellige, quod licet malus humor cum bono sit mixtus, trahitur à medicamento: quia attingitur à qualitate illa motiua, quæ fuit à medicamento, & hoc sufficit; attingitur malus, & alienus, bonus, quia non peccat, retinetur à viuenti. Præterea attende, quod per illam quam vocas mixtionem, non deperditur forma humoris, aut similitudo cum medicamēto. Ergo quis prohibet trahi?

6 Ad sextum dico, quod ut natura solet per malos abscessus in mortem tendere, ita per euacuationes sympto-

Impedient. mag. auxil. 299

otomaticas dictas, solet salutem re-
cuperare, vt multi ægroti apud Hip.
cuprà relati. Nos emulamur naturam
rectè operantem, non sinistrè.

Ad septimum, nomine turgentium, 7
cubintellexit vrgentes: eandem liqui-
dem habent, aut maiorem efficaciam
in indicando, ac turgentes: nam tur-
gentes, aut cucurbitulis, aut potio-
nibus frigidis frænamus, aut coerce-
mus, & fieri potest, vt clystere ad in-
ferna ducamus; vrgentes verò, & fal-
laciter quiescentes, sola vacuatio de-
urbat.

Ad octauum dico. Etiam medicus 8
rarò per initia debet purganti mino-
rativo vri: quando, scilicet, viderit
indicationes sufficiètes ex signis mul-
torum, aut malorum humorum di-
stantium à natura sanguinis, aut tam
mala qualitate affectorum, vt natura
non coquens succumbat.

Ad nonum, omnes contrarij textus 9
intelliguntur extra vrgentiam, cum
illis vrinis tenuibus, et nebulosis. Si
non adsint signa vrgentiæ prædictæ,
non est purgandū, sed clistere vrendū.

Ad decimū, idē dico, pro fluuiâ ve- 10

rò sanguinis in principio, si morbus
 non sit ex sanguine, rectè damnat Gal.
 I. de Cris. cap. 8. At verò si morbus
 oritur à causa sanguinea, confert, eua-
 cuata eadem specie humoris peccan-
 tis. A similibus profluuijs didicit Gal.
 mittere sanguinem in principio, ad
 animi vsque deliquium; si verò pro-
 fluuium sanguinis accidit in morbo
 purè biliolo, aut melancholico, erit
 malum, vt signum, et vt causa. Hanc
 regulà accipe ad omnes similes obie-
 ctiones textuales explicandas, vt tan-
 tum deflectat euacuatio à bonitate,
 quantum discedit, à specie humoris
 peccantis. Ad pensum vacuationis
 mutantur vires, si vacuatur quale o-
 portet, roborantur, si è contra, fatif-
 cunt. Ergo si aliqua vacuatio est sym-
 ptomatica, erit quoad tempus, quia fit
 in principio: si tamen euacuat talia,
 qualia oportet, non est detestanda,
 quia causa salutis existere potest, &
 ideo aliquando in aliqua necessitate
 vrgentiæ meritò imitanda.

II Ad vndecimum, ille locus Gal.
 sæpius explicatus est. Omnes va-
 cuationes in principio non sunt ex le-
 ge

Impedient. mag. auxil. 301

ge naturæ regulariter operantis. Con-
credimus libenter: sed quæ nunquam
leficat in necessarijs, prouidit sapien-
ter, vt si aliquando premeretur, appo-
neret conatum ante coctionem, vt ex-
belleret inimicum, quem tolerare po-
tea non poterit. Et ita omnes Gal. au-
horitates semper intelliguntur, solum
attendendo vim causæ morbificæ, vt
signa dant suæ violentiæ: tamen neu-
quam sunt à natura merè errante, sed
proficiente in melius.

Quis dixit, quòd tales euacuatio-
nes sūt opera causarum morbosarum?
Asserendum est (vt explicemus Gal.)
esse opera naturæ vitalis læsæ, et irri-
tatae, sed talia qualia oportet excer-
nentis, et properantis, licet per labo-
res, ad salutem. Debebat contemplari
Gal. quod ipse docuerat in lib. de diff.
morb. & sympt. cū philosophū age-
bat. Coctio in nocituo, id est, coctio,
qua per febres humor putridus redu-
citur ad benignum, actio symptoma-
tica est: quia læsa à principio læso.
An ob id nō habet leges natura? Habet
quidem, & ad finem bonum conse-
quendū, vt illā adiuuemus oportet. Ita
vacua-

vacuatio symptomatica, quæ per morbos fit à natura, actio est ipsius nature, sed læsæ, per quam si trudit quod stimulat, imitanda, laudanda.

Ad 12. de atra bile, nil nouū inuenit Gal. in com. 22. 4. sect. Aphor. nam existimat, quod sicut malum est alios humores excerni in principio morbi, ita dicendum de atra bile. Sed nos iam explicuimus, quo pacto istæ vacuationes malæ sint, et quando bonæ: forsan atra bilis hoc habet peculiare, illa scilicet, quæ propter igneam vim assata, et terram fermentat, et muscas fugat, inter alios humores, maxime naturam irritat, stimulat, et labefactat. Quare quāuis euacuata causetur bonū aliquod: sed ita dilaceratam relinquit naturam, ob effrenem conditionem, vt significet magnas internas intemperies. Sed hoc non tollit purgationem artificiosā, nam artifex si tam effrænē succum debet mouere, miscebit potioni, quæ roborent, deliniant, et demulceāt tā acres qualitates, ne motus peiora inducat. At speramus semper maiore vtilitatem, quam damnum.

Ad 13. dic, recte Celsū dixisse. Nā sanguis

sanguinem mittimus, non solum in abundantia sanguinis, sed in vitio eius: neque solum in vitio eius proprio, sed etiam in illo, quod resultat ex miscella aliorum pravorum humorum sanguine. At purgatio semper respicit humores diuersos separatos, & supernatantes, alienos à natura sanguinis, sua qualitate molestantes.

Dubitas rursus de foco putredinis, quia focus adest in omnibus febribus putridis: atque cum in illo sint humores putrescentes, & magna caloris intensio, cuius ratione trahit, confluuntque de nouo humores, sanguinis missio semper exercenda erit: nam valet vacuare aliquid, quod in foco continetur, & reuellere quod fluit.

Dico, focum esse multiplicem, & varium, quia nil est aliud, quam id quod fouet, aut conseruat febrem putridam: hæc potest conseruari ab aliqua intemperie calida iecoris, generantis copiam bilis praternaturalis. Erit ergo focus iecur ipsum, vt contingere potest in aliqua tertiana exquisita, quæ licet septem periodis terminetur, si tamē calida iecoris intemperies durat,

ret, suppeditans materiam, vltra prædictos terminos progredietur. Obstructio etiam est focus, qui comitem habet prohibitam ventilationem putredinem, & tandem febrem conseruat. Quæ relinquuntur in morbis, recidivas facere cōsueuerunt (partes, scilicet, humoris crudi non victi, qui aliquando nec obstructionem, nec sensibilem facit intemperiem) talis humor focus putredinis est: quia in eo resident seminaria putredinis, in diem recidiuæ custodita, quasi ignis consopitus, & cineribus obentus. Istæ verò, & si quæ altæ sunt focorum differentia, solent inueniri seorsum, & simul, & in diuersis corporis partibus: nam in prima, & secunda, & tertia regione. Quorum omnium explicatio ad libros pertinet de febris.

His suppositis, constat idem esse dicendum ad istā dubitationem, quòd in superioribus ostendimus: semper inspiciendam speciem propriā causæ humoralis, vt species eligatur vacuationis. Focus solam bilem retinet? Reuellendam, aut vacuandam bilem indicat. Solam melancholiam conseruat

feruat? (vt lien in quartanis) Hanc deturbandam dicit. Sola intemperies continua generatione morbum fouet? Duplici manu vtendum esse suadet: nā attemperari pars desiderat, & productum expelli.

Crudi succi seminaria relictā, si optimo victu non possunt corrigi, purgationem acclamant. Vide iam omnes focos humorum sincerorum citra sanguinis missionem aboleri. Sed qualis sit focus in febribus sanguineis, aut continentibus, non pertinet ad hunc locum: quia agimus nunc de febribus pendētibz à sinceris humoribus, citra sanguinis miscellam, quæ ex necessitate debēt habere similes focos, auersantes sanguinis detractionem. Sed maxinē notandum, quod licet cœperit febris, (vt sæpe contingit) cum sanguinis præsētia, tamen post ablātā omnem quantitatem sanguinis peccantis, perseverante putredine, remanent iam humores ita alieni, vt focus mutatus sit; nam antea erat focus humorum simul cum sanguine, sed post plures venæ sectiones, & intensiorem putredinem, est focus since-

rorum, & separatorum humorum putrescentium. Ergo distingue focos, & distingues curationem.

¹⁴ Ad decimum quartum, dices. Si focus cōsistit solum in quadam ignea intemperie iecoris, quæ fouet, & conseruat accessiones tertianas, generatione continua portionis bilis præternaturalis, nonne post purgationem attemperabis, potionibus vtilibus, syrupis, aut apozemate facto ex arte, aut balneo partiali, aut inunctionibus, & victu attemperante? Quid habet sanguinis detractio cū attemperatio-
ne simplici, quæ debet fieri per se, & non ex accidenti? Morbos debes curare per contraria; nunquam curationem ita ridiculam inuenies in medicina parentibus, vt sanguine non peccante, dicant esse attemperandum iecur sanguine detracto. Illud saltem inuenies, existentibus scopis sanguinis missionis, consequi etiam, vt temperetur corpus. Hoc dico de foco cōsistente in sola intemperie, quia nunquam indicat per se sanguinis detractiōem, nisi cum alio vero exposcente coniungatur. At si cū intemperie
rie

erie complicetur obstructio, clarum
flect esse agendum cum obstructio-
ne simul, illam referando, humoribus
crassis attenuatis, viscidis incis: non
tamen semper pendet obstructio ab
humoribus exoscentibus sanguinis
detractionem. Atque ita falsum est fo-
cum putredinis semper petere talem
vacuationem, sed illa, quæ obstructio-
ni, & putredini contrariantur. His
tamen absolutis, expendere oportet,
quid sentiendum de humoribus inco-
stilibus, quales sint, an aliqui verè ta-
les dicantur.

C A P. X V.

*De humoribus incoetilibus in
speciali.*

IN superioribus diximus, eam cru-
ditatem humorum supernatantiū
exposcere purgationem, quæ naturam
vexat, vt nisi statim aliquid depo-
namus, periculum vitæ immineat,
quæ doctrina videtur vniuersalis. Cō-
solationum est videamus impedimenta
particularia, quæ sunt ex parte
humo-

humorum: & primò enumerare conuenit, & distinguere differentias humorum incoctilium, vt hinc ponderemus, an sint, aut non sint impedimenta ad purgationem moliendam.

1 Primò, humores possunt esse incoctiles largo modo, ob solam quantitatem nimiam, quam dispositionem uoco respectiuam, quia in ordine ad vires tales dicuntur; nam si minuantur, natura feliciter aggreditur superare quòd restat, vt si tanta sit copia bilis, aut pituitæ, aut alterius humoris, qui sanguis non sit.

2 Secundò sunt aliquæ substantiæ ex propria natura incoctiles, vt lapides: ita tumores canerosi, aut schirrofi, nō possunt concoqui, aut maturari, quia ex natua conditione, & mixtione, humores contenti sunt incapaces talis beneficij. Quæ doctrina ex 4. Meteor. clarescet; non enim omne mixtum est coctile, sicut non omne est friabile.

Ad istam secundam differentiam reduco venena insuperabilia à nostra natura, & humores taliter venenatos: nam tales substantiæ non per motum proprium coctionis, sed diuerso modo

do aut vincuntur, aut extirpantur.

Tertiam differentiā constituo quo- 3
rundam humorum talis naturæ, vt li-
cet aliquem gradum coctionis recipi-
ant, tamen ita tardè ad perfectam de-
uenire possunt, vt priùs æger ab acci-
dentibus, & morbo periclitetur.

Quarta differentia illorum humo- 4
rum censenda, qui, licet superentur,
& coquantur à nostro calore, tamen
vapores qui eleuantur, dum coctio fit,
partes principes maximo afficiūt pe-
riculo. Qui hæc non contemplatur, re-
linquit naturā, dicēdo. Agitur coctio,
non est turbanda, iam vacuationes
sanguinis factæ sunt, nunc quiescere
oportet. O fallax consilium. Notan-
dum ergo, quòd non sufficit vt coctio
fiat, sed quòd securè, sine lethali dam-
no partium principum.

Sed dicet aliquis. Impediri possunt
vapores ne occupēt caput, aut cor, re-
percussuis, frictionibus, & alijs auxi-
lijs.

Aduertas obsecro, & rem grauiissi-
mam audi. Non loquimur de morbis
à toto genere salubribus, sed de his, in
quorum causa latitat pernicies, & cō-
sequen-

sequenter periculum vitæ. Contingit ergo vt talis causa humoralis agitata per coctionem, emittat partes quasdam vaporosas, aut tenues, in quibus malitia existeret, non in mediocribus, aut crassis; medicus verò contemplatur signa coctionis in his, & non videt tenues malignam qualitatem eleuare, & quasi in plastro ferre vsque ad intimiora membrorum nobilium. Si re-percussius vteris, forsan crassefcet, & detinebuntur in membro, aut retrocedent ad maius damnum: si cucurbitulis, parum, aut nil proderis, nam coctionem plus retardabis, calore auocato, & non attinges partes vaporosas, quæ internas vacuitates peruagantur, & interim dum in hoc laboras, aut phreniticus, aut syncopiticus, aut lethargicus fit æger. Igitur tales humores vocamus incoctiles, in hac significatione: quia si speramus perfectum statum, & terminum coctionis, prius multo peribit æger, ob pericula quæ sequuntur in actu prædictæ actionis coctricis: nam licet coctio emendet putredinem in vna parte capaci, in alia non potuit.

Sed

Impedient. mag. auxil. 311

Sed dubitas: nam in hoc casu non oportet agere cum humoribus, qui poquuntur, sed cum tenuibus, qui eleuantur, celebrabiturque aliqua reuulsio, non tamen vera euacuatio.

Rectè dubitas. Sed notandum, quòd arte euacuandi sunt tales humores minoratiuè, & est vacuatio per se: ex accidenti verò retractio à principibus membris: quia inspicimus primò causam ipsam totalem, quæ cum periculo coquitur, & secundariò partes, quæ separantur, & eleuantur, malitiam deferentes. Non equidem aliter possumus tollere prauum effectum tales coctionis, nisi minuiamus tales humores, & per regiones ducamus maximè contrarias, & longinquas à partibus principibus. Quam plures liberati sunt hoc consilio: erant satis vacuati per sanguinis missionem antè optimum, in hoc die apparebant coctiones, sed cum periculo partium principum, & in octauo, aut decimo, aut alio die securo, secundum speciem morbi, manu ducebamus humorem decocto communi cordiali purgante, mixto cum syrupo borraginis. Putabant

bant infirmus, & assistentes quotidianum esse syrupum, & ad vesperam deiectionibus leuatus, salutari fallacie gratias agebat, & extollebat auxilium.

Alia differentia potest considerari in hunc modum. Quando diuersitas ad est humorum, & quidam efficientes febrem, qui tardè coquuntur, alij verò prauī, qui solent misceri cum semicoctis, in malaque terribilia ægrotū deducunt: equidem humores isti ex sua natura coctiles sunt (illi scilicet, qui causantur febrē) tamen quia dum coctio fit lentè, & tardè, periculum est ne alij prauiores misceantur, ad maiora damna causanda, consonum erit: non expectare vltiorē coctionem. Ad istas quatuor differentias possunt aliæ, (si quæ sunt) reduci.

Tamen dubium est, quid sentiendū de serosis, & tenuibus: nam Galenus statim in principio illos præcipit expurgare, lib. quos & quando. Ex quo loco maximum colligimus argumentum ad fundandam minoratiuam purgationem, cruda existente materia: nam si humores peccantes sunt tenses, & serosi, cur non erunt euacuandi?

li: quod vt exactius consideretur,
li qua præmittenda sunt.

C A P. XVI.

Quas coctiones considerauit Hippoc. in humoribus.

COmprimo sermonem ad quasdā alterationes, quibus nostra temerities ab anima gubernata, emendat, et corrigit humores discordes, & præternaturales, aut perficit alimenta in ordine ad nutritionem. Has duas coctionis differentias primus docuit Hippoc. nam lib. de natura pueri dicebat. *Fructus coqui adiutos à calore solis*: quibus verbis, illam perfectissimam coctionem, quæ maturatio dicitur, insinuauit. Aliam subiunxit minus perfectam, dicens, primo Epitem. *Coctiones excrementorum semper esse bonas*: à quo Arist. mutuatus est metheo. dicebat. *Coctio alia formā respicit, alia formam quandam, qualis vrina apparet, & in pure.*

Vbi notandum, victoriam hanc naturæ, quàm in excrementis manifestat,

O nil

314 *Lib. III. de reb. præternat.*

nil esse aliud, quam omnium qualitatum
prauarum, quoad fieri potest, amotio-
nem, aut reductionem ad similitudi-
nem qualitatum residentium in soli-
dis membris, quod fit, ut hæc coctio
semper ea quæ coquuntur dulcoret,
& demulceat. Ita Hipp. lib. de lociss
in homine, quasi diceret: omnem a-
lienam abigit qualitatem, & quoad
licet, reddit propinquius naturæ. Om-
ne siquidem quod nutriturum est, sub
ratione dulcis alere debet, ut dixerat
Arist. quod memini me declarasse: non
quod necessario sit dulce, sed nomine
dulcis intelligendum, nostræ naturæ
familiaris, & carens inimica qualita-
te, & incoctili. Quod etiam docuerat
Hipp. lib. 4. de morb. dicens. *Alimē-
tum hominis debere esse leue: quasi*
diceret suaue, familiare, subiicibile,
mitigabile: quod alijs verbis explicui
it 3. acutor. Malitiam coctorum tollit

Quam doctrinam numquam Galee
deseruit: siquidem 2. acut. text. 444
inquit. *Cruda bilis flaua admodum est*
& acris, & male olens. &c. Vnde
acrimoniam coqui dicere consuevit
ut li. 1. prorrh. com. 1. Quod à diu

Impedientib. mag. auxil. 315

Io Hipp. desumpsit, lib. de veteri medicina, sic mirabiliter dicente. *Quantum autem tempore bilis eleuata fuerit, & cruda, & meraca, ac intemperata, nulla arte, neque dolores, neque febres curare possis, &c.*

Iam vides ex Hippo. coctionem illam perfectissimam, quæ maturatio ductuum est, cui correspondet perfectio alimenti optimi, quam acquirunt perfecta assimilatione ad nostra membra alenda: & secundò, aliam alterationem, quæ coctio etiam nominatur, qua humores domantur, & delinuntur, ablatis extremis qualitatibus, ad quandam teporem, & remissionem reducti: sed non ad ultimam illam, perfectam maturationem, ob incitatem passi, sed ad quandam mensuram vt possint subijci, facultati pultrici.

Hac doctrina Hippocratica supposita, dubitari potest in scholis, & consultationibus curatiuis.

CAP. XVII.

An humores serosi, & tenues, ex propria conditione sint apti in principijs morborum ad purgationem, nulla expectata coctione, an verò impediant.

P Utant aliqui serosos humores esse incoctiles ex propria natura, quia aquei: nam ut aqua non est coctilis, quia non est mixtum, sed corpus quoddam simplex, carens oppositis patibilibus, quæ sunt materia coctionis, eadem ratione, & serosi humores, quia aquei. Colligunt autem hoc ex Aristotele 41. meteor.

A posteriori etiam, quia quæ coctionem subeunt, crassiora euadunt, & aqua tota in vaporem vertitur vi caloris.

3 Confirmant ex Gale. lib. quos & quando. cap. 7. cuius verba. *At hæc omnia etiam tempus monstrabunt, si quidem inter initia morbi, tenues & aquosos humores euacuabis, ubi tenaces,*

ces, & crassi fuerint, quales suapte
natura sunt pituita, & nigra bilis, cō-
coctionem exspectabis. Hæc Gal. Cui
subscribit Aëtius lib. 3. cap. 23. Si ergo
nitio purgandi sunt tales humores,
indiciū est ex propria natura inco-
ctiles putasse etiam Gale. qui semper
Hipp. clamat, exspectandam co-
coctionem.

Sed locus elegans Gale, id stabilire
videtur lib. 2. de facult. nat. c. 9. cui
de generatione, & corruptione
succorum, circa finem ait. *Verum*
feri genera omnia, quæ in succis haben-
tur, sunt excrementa, purumque ab
his esse postulat animalis corpus: reli-
qua verò, quæ prædicta sunt, vsum
aliquem naturæ conferunt, & quod
crassum est, & quod tenue. Certè sa-
is apertè docet, omne ferum, quocūq;
tempore, esse obiectum facultatis ex-
cellentis, cū humanum corpus, vt
anum sit, ab illo esse liberum expo-
stulet. Quod non diceret Gale, si ali-
quam coctionem ferre posset: expe-
ctaret si quidē, vt in alijs humoribus.

Alij autores putant, serofos statim
vacuandos, non quia incoctiles sint

ex propria natura, sed quia tenues, & facile trahibiles à medicamento expurgante. Huius sententiæ fuit Razzis, qui solo sermone reprehenditur ab Auicenn. fen. 1. 4. quamvis à Manardo omnibus suis nervis defendatur. lib. 12. epist. 1. argumentis Auicenn. respódens. Sed hic autor non vidit doctrinam supra citatam Hippocratis lib. de vet. medic. quam Aristoteles distinctius explicuit. 4. meteor. Ergo serum omne coctile est illa secundæ coctione ab Hippocrate tradita: dormari siquidem, & mitigari potest à natura, ut alij humores alieni à sanguine, utraque bilis, prava pituita, &c. Tamen coctionem illam perfectissimam, quam fructus assequitur, alimentum subire non potest.

Igitur serum falsum, aut acre, calidum, aut putrescens, corrigi potest & temperari, dulcedinem, aut suavitatem aliquam accipere ab arte, & à natura; ab arte quidem, per contrariorum adhibitionem: à natura, quia eius temperatura calida, & humida animalium propria, semper demulcet, quæ falsa, arida, & acerrima sunt.

Con-

Contraria facile dilues. Ad primum
dic: serum non esse aquam, sed mixtū
quoddam aqueum, potestque coctio-
nem illam imperfectam subire: & ob
id dixerat Aristotel. 4. meteo. omnis
humor præter aquam igne crassescit,
& cocturam admittit.

Ad secundum, iam patet quid di-
cas, nam serum non est aqua, vt dictū
est, & consequenter non totum vapo-
rabile, sed vt mixtum aqueum (sicut
lij humores) corrigibile est & emen-
dabile.

Ad tertium ex Gale. dic: non inde
colligi ex illa autoritate serosos esse
incoctiles, sed purgandos docuit ci-
lius, facta comparatione ad crassos;
tum propter suam fluxibilitatem, &
maiores obedientiam: tum etiam,
quia sæpius contingit tenues purgari
in principio, et felicius purgari, quàm
crassos. Itaque noluit Gale. legem sta-
tuere, qua semper serosi succi in
principio purgarentur, sed tantum in-
nuavit, illorum purgationem facilem
esse, respectu crassorum. Præterea te-
nuum, et aquosorum promptitudinē
ad irruendum in partes principes, re-

formidans Galen. consultum esse existimauit, illos sæpius ante coctionem, vacuandos, crassos autem rarò, quasi diceret: in acutis morbis à tenuibus, et serosis pendentibus, ab initio solemus expurgare: in longis verò, qui à crassis, et viscidis oriuntur, coctionem expectamus. Ita certè videtur interpretari Auerro. 7. Col. cap. 9.

At ubi spes est tales succos tenuiores superandos (vt sæpius in tertiana fit) coctio illis debita expectanda est: Ergo hoc sit manifestum, serosos humores, non esse ex propria natura incoctiles, sed ex accidenti, aut ob multitudinem, aut quia in tali loco existant, vt non possint debitum beneficium naturæ susceperare, vt in ascite contingit, aut ob prauam qualitatem illis adiunctam. Atque adeò, quantum attinet ad expurgationem minoratiuam, idem de serosis, ac de alijs dicendum, non esse exspectandam coctionem illam secundam ab Hippocrate dictam, si urgeat aliquod periculum maius, quod medici prudentia metiri debet. Quis (interrogo) tempus conerit in rectificanda aqua hydro-

pico-

opiorum? Quis exspectat coctionem?

Nullus.

Sed poterunt tales humores, ut supra diximus, aliquo modo demulceri, & subigi, aut viæ aperiri, per quas debent fluere, nisi aliud urgeat.

Ad locum Galen. de facultat. nat. medico, nil afferre contra dicta. Est quidem omne serum excrementum, in quo convenit cum omnibus humoribus putridis alienis à sanguine: fediffert, quia facilius vacuatur, & frequentius in morbi principio, ob rationes iam dictas.

CAP. XVIII.

Ea, quæ in habitu corporis, siue in tertia regione continentur, an, & quomodo impediant evacuationes?

Dices, nullam esse in re positam difficultatem: nam indicatio sumpta à situ, sicut contenta in ventriculo vomitum petunt, in intestinis, & caua hepatis, deiectiones, in vena, & gibba hepatis, evacuationem

O s per

per vrinas, aut venæ sectionem; ita-
quæ in carnoſo ambitu extra venas
continentur, per cutem extrahi deſi-
derant, & ita nullum præſtat impedi-
mentum: imò è contra ſanguinis miſ-
ſio, & expurgatio impediunt talium
humorum exitum, per retroceſſum ad
interna, & in magna pericula deue-
nire poterit æger.

Vndè Galen. 4. de ſanit. tuendi.
cap. 6. *Cauere oportet, vbi in ſolidis
partibus mordacia excrementa re-
dundant, reuulſum ad interiora.* Quam
ſententiam Auicenn. ſequutus in cap.
de phlebot. poſt perfectam vario-
larum apparitionem, abſtinendum
eſſe à venæ ſectione dicit. Sed quid
ſentiendū ſit in hac diſpoſitione, pau-
cis aperiam.

1 Humores cõtenti in variolis, mor-
billis, tuberculis, puſtulis, eryſipela-
te, maculis malignis, & alijs quibuſ-
cumque huius cenſus, exiſtentes in
genere carnoſo, id eſt, extra venas
capillares, per cutem euacuari deſi-
derant, atque hæc illis eſt regio depu-
rata à natura.

2 Atq; ſi complicetur cum laſſitudi-
ne

Impedient. mag. auxil. 323

ne merè vlcerosa, quæ affectio est etiã
tertiæ regionis (nullo modo læsa se-
cunda) eandem etiã viam vacua-
tionis desiderant. Vt quid (dicas mi-
hi) violentia naturæ inferenda, reuo-
catis humoribus ad venulas, & inde
ad maiores, atque mutato situ, de
ignobili membro ad nobile?

Tamen sæpius solent ista exan-
themata cum lassitudine phlegmo-
nosa, tensiua, aut cum signis virtutis
intus oppressæ complicari; quo casu
venas vacuare sine dubio oportet.
Primò, quia ad id, quod magis vrget
intendendum. Secundò, quia putan-
dum est ex venis sic repletis foueri
etiã, quæ in tertia regione mole-
stant, atque fieri posse (vt re vera cõ-
tingit) vt neq; grauate inte vnę partes
propellāt, neq; externæ peculiaria ex-
crementa deturbent. Itaq; in tali cõpli-
catione tertia regio oppressa, non re-
pugnat, imò postulat venæ sectionē.

Sed maximè notandum, exire ali-
quando variolas, aut morb illos ita
lacidè cum febre, aut sine illa, vt
error sit venam secare. Commoda
regio est, nullum accidens vrget, neq;

324 *Lib. III. de reb. præternat.*

ex pulsu, aut alio signo potest intelligi latitans malum. Quorsum sine vlla indicatione audet medicus turbare: crism? Quæ iudicantur, finire oportet. Et in hoc casu intelligendus est Auicenna, quando dixit, non esse vacuandum apparentibus variolis; atque existimans quarto die incipere eruptionem, dicebat, post quartum non esse phlebotomandū. Tamen hæc nostra consideratione tēperandus tantus autor, aliter falsum diceret.

Sed dubitas, an sicut prædicta intelliguntur de sanguinis missione, ita etiam mutatis mutandis, possint intelligi de purgatione? Petis omnia quæ supra dicta sunt de supernatantia. Sed vt omnem errandi occasionem tollamus, dico, breuibus quibusdam propositionibus rem coarctans.

Sanguis missus est in principio, ratione indicantium, & iam impetu incipit natura pellere ad cutim; sine obsecro parumper (vt facimus in alijs vacationibus) ne mittas sanguinem, nec ex purges: quia quando natura est in illo primo impetu ad aliquam regionem, cum maximo periculo illam

inter

intertarbas, aut debilitas: habet sufficientes vires ad maculandam cutem, & tu illas debilitas, ne possit perficere vacuationem, & maneat intus venenum. Et hæc est potissima inter alias ratio, quare plures moriuntur ex febre punctulari: quia nunquam cessas à sanguinis extractione, adhuc in ipso impetu exeuntium macularum, quia putas esse vacuationem simpliciter symptomaticam, & totum te conuertis ad internas partes inanandas.

Cùm vides anxietates in ista excretionem, putas iuuari naturam phlebotomia, & moues venenum ad cor, quòd à natura mouebatur ad cutem.

Ergo si in altera visitatione (oportet frequentissime visitare infirmum, vt faciebat Galenus) inueneris vnam, aut alteram tantummodo maculam, & ægrum conflictari, neque frictionibus, aut cucurbitulis leuari, bene vides non posse comprimì venas ad expellendum, debetque vacuare, & statim fricare. Ergo illæ maculæ, aut variolæ, raræ, & paruulæ, & cum afflictione patientis, non impediunt, sed postu-

postulant vacationē per venas, quia adhuc vires grauantur, at si non grauantur, interius quid faciendum?

Dico in senibus, & debilibus non iuuandam esse istam vacationem cutaneam, per apertionem venarum, sed per cutis scarificationem. Est in senibus cutis dura, sicut & compacta, propter ætatem, conuenietque scarificatio cutanea. Maximè certè timenda egritudo puncticularis in cute clausa. Aperienda ergo: atque in debili virtute expultrice leuandus æger per attractricem ab arte. Parum pellunt internæ partes, attrahant externæ, ut impleatur dictum Hippocrat. secant homines lignum ferra, alter trudit, alter trahit; sic non patientur insigniter vires, & venenata materia auertetur.

Duo mala facis vacuando ex venis, quando debes vacuare ex carnosissimis partibus, debilitas cor, & cōfluunt ad illud humores maligni: quia inanitæ partes necessario recipiunt, mille rationibus Philosophicis, quas nunc fugio.

§ Memini me cum Gentile quæstionem excitasse, an in prædictis casibus vena secta moueantur humores ad intimam,

tima, an ad externa, fortiter affirmā-
tibus aliquibus, circa scissuram con-
currere, non ad viscera, & ita ad car-
nosum genus trahi. Sed in hoc est ma-
xima fallacia: nam deposita omni ple-
nitudine ad vires (vt supponimus)
manent partes internæ destitutæ, &
certò certius putandum diuidi humo-
res, quosdā motos ad scissuram venę,
& alios ad supplēdum vacuum inter-
num: atque cū isti praua sint quali-
tate affecti, quis dubitat cor incidere
in vrgentiora pericula? Itaque conce-
do Gentili, moueri aliquos ad venam
scissam, sed affirmo reliquos replere
vacuitates internas, & hinc pericula,
& mortes in casu prædicto.

Sed de purgatione diuersa, & cla- 6
rissima ratio illucescit. Incipiunt ap-
parere macule, & cū satisfeceris sa-
guinis missioni, medicamentum ex-
purgans exhibuisti, magnum errorem
comisisti: quia licet sanguinis missio
erat rationibus dictis interdicta, ha-
bebat tamē illud fallax assylum, quod
mouebat humores ad scissuram venę.
Tamen expurgatio facta à medica-
mento, nullam habet excusationem:
omnino

omnino est contra attem, & contra naturam: quia adest motus ad circumferentiam, tu moues ad centrum: quando recedunt humores à corde, & visceribus, tu laboras, vt accedant, ad vitæ principia.

7 Vndè, transacto die quarto, cotidie, mane, et vesperi inspicienda est cutis, vt si vnā solam maculam vides nouam, neutiquam cogites de purgatione: quia solum illud signum ex parua macula (simul cum alijs) impedimentum sufficiens est ad expurgationem, quia indicat inceptum motum ad cutem.

Ex dictis satis aperta manent verba illa Gal. 4. de sanit. tuend. *Cauere oportet, vbi in solidis partibus mordacia re-
dunt excrementa, reuulsum ad interiora.*

Sed dubitas, si initium eruptionis, vario larcū, morbillorūq; aut aliorum similium, complicatur cum recenti, & insigni onere primæ regionis, à niue, & varijs alimentis grauata, quid faciendum?

Satis superque de simili argumento dictū supra, & nunc dubitas, quasi nō habe-

haberes medicamenta taliter primæ
regioni dicata, quæ neutiquam tur-
bant secundam, nec reuulsionem illā,
quam timet Galen. concitare valeant.
Quādo fortes clysteres nō sufficiunt;
non quidem si expurgatur prima re-
gio ita onerata, reuelluntur humores
venarum, & partium carnosarum, sed
melius natura insurgit, & melius cō-
primit venas versus cutaneam regio-
nem; nam talis potest esse frigiditas
primæ regionis, vt cor, & viscera cō-
primit, & ad syncopē deducat. Quo-
ergo pacto, vitales facultates poterūt
suiam sarcinam venarum superare, si
coarctantur à prima.

C A P. XIX.

*De morbis, qui impediunt
magna auxilia.*

SI de causis humoralibus impediē-
tibus, aut mensurantibus vacua-
tiones, aliquid restat, suspicor redu-
ci posse ad ea quæ dicta sunt. Nunc ad
morbos deueniendum: qua in parte,
scilicet non omnes percurramus in spe-
cie,

cie, tamen ex his poteris eandem methodum in alijs ita exercere.

Morbi qui vacuationem valent impedire, alias ab alio affectu indicatam, aut sunt in intemperie, aut in compositione, aut soluta unitate; ac morbos in intemperie, alios partis, aut totius statuere oportet. Quare similem considerationem in his habere possumus, ac in naturalibus intemperantijs, in principio huius lucubrationis propositis.

In frigidis, et humidis intemperiebus, venesectionem reformidamus. Primum quidem cordis, secundò, cerebri; tertio, hepatis; quarto, ventris.

In calidis ac siccis morbis, purgationem magis timemus, ac præcipue quidem ventriculi. Secundo hepatis; tertio cordis; quarto cerebri, et renum, ob primum, aut vltimum medicamenti occursum, vt supra tactum est.

D V B I V M.

Sed meritò dubitas, quãdo est magis timenda vacuatio, in naturalibus partium intemperantijs, an in mor-

Impedient. mag. auxil. 331

morbosus. Ventriculus Petri est calidissimus à principiis generationis, aut accenditur, et Ioannis est calidissimus ex vi morbi, in quo est magis timenda vacuatio? In eodem subiecto, etiam viget dubium.

Dico, distinctionem esse necessariam, quia diuersa potest esse ratio: nam si morbofa calida intemperies augetur propter purgationem, v. g. clarum est, citius tendere agrum in mortem ex vi morbi, quam si illa intemperies fuisset natua, quia hæc tardius adducit periculum: nam discrasia ætatis non ita celeriter intenduntur, ac morbofa.

At è contra, si consideres difficultatem maximam, quam ars inuenit in attemperanda natua inemperie, & facilitatem in attemperando excessu morbofo, apertum est, esse magis timendam intensionem naturalis intemperaturæ. Patet hæc philosophandi ratio: nam aduersus sensibilibiter morbofam intemperiem, magis adiuuantia habemus principia vitalia, quam aduersus intemperaturas congenitas ab ortu generationis: quia istæ plus par-

participant de ratione habitus, qui difficulter tollitur.

C A P. XX.

De frigida, & humida vniuersi corporis in temperie, vbi iterum de hydropo.

IN superioribus, agētes de humoribus alienis à sanguine, decreuimus ex mente antiquitatis, quid sentiendum sit de frigidis, & humidis hydropicorum humoribus. Nunc redit eadem consideratio, quatenus morbus frigidus, & humidus vniuersalis, omnibus corporis partibus communis; frigida siquidem, & humida intemperies, fere hydropes omnes committatur, & solet præcedere, relinquens siccam tympanitim. Cum igitur febris putrida complicatur, quæ missiorem sanguinis exposcat, satis est apertum, quantum obfit, & impediatur prædictus morbus, quamuis ratione causæ suffocantis calorem, aliquando liceat venam pertundere, semper tamen cum metu, & moderatione: licet

Impedient. mag. auxil. 333

Ecce putrida febris copiosam euacuationem exposcat: concurrunt enim in hac intemperie duo maxima impedimenta, quæ aut tollunt, aut parciſſimè mensurant vacuationem, virium scilicet, imbecillitas, quæ necessario cum tali intemperie coniungitur: & abundantia copia humorum crudorum, instantium magno interuallo à sanguinis natura, vt supra diffusè diximus. Igitur frigida, & humida intemperies, quæ cachexiam inducit, id est, malum corporis habitum, declinantem ad frigidum, & humidum, & tantum hydropicum, venæ sectionem prohibet, quantum est de se.

Vndè in superioribus satis explicatum manet, non esse mittendum sanguinem ratione hydropsis, nisi fortè requatur ad aliquam sanguinis retentionem, qui solebat vacuari, à qua calor suffocetur, & frigescat, diximus. Neque talem sanguinis vacuationem fecius fieri in principio, antequam ex toto habitualis factus sit morbus. Et in hoc casu admittimus doctrinam Aetii lib. 3. cap. 22. & Paul. lib. 3. cap. 47. Quam limitationem Aëtius etiam

334 *Lib. III. de reb. preternat.*

etia sequitur est. Sed Aui. Fen. 14. li. 3. tract. 4. cap. 12. de curat. cachexia, aiebat. Et deuitent phlebotomiam, quantum possibile est, & si fuerit necessaria propter repletionem sanguinis, au- de super eam cum timore, & partire in diebus tribus, aut quatuor, & cum plus est necessaria phlebotomia: & quando causa est ex retentione sanguinis hemorrhoidalis, aut menstruo- rum, &c. Quod ex Galen. mutuatus est de venæ sectione cōtra Erasist. ca. 6. ex Hipp. mente 2. epid. Sed viden- dus Galen. lib. de tremore, rigore & palpitatione. c. 5. Hæc volui addere ad caput de serosa supernatantia.

Aliquis ad hoc caput reducet a- poplexiam, paralyfin, tremorem, con- uulsionem, stuporem cum Galen. lib. aduersus Erasist. cap. 6. & lib. de dif- fer. mor. cap. 5. Videntur tamen ad morbos in compositione posse redu- ci. Quare ad morbos in intemperie redeat oratio.

Frigidi igitur affectus sanguinem detrahendum impediunt, quia san- guine exhausto ingrauescunt, vt à re- mouente prohibens: sanguis enim, &
spiritus

spiritus calefaciunt membra, & illis
vacuatis, frigescunt. Eadem ratione
sicca intemperaturæ impediunt ta-
lem vacuationem, vt hectica, & ma-
asmus torridus, & alius qui senium
ex morbo à Gal. consuevit nominari.
b. de marcore, & sanguinis missio-
nem, & purgationem impediunt: nam
sicca augetur, & vires iam debiles,
debiliores fiunt.

C A P. XXI.

De refrigeratis.

Quia ista complicatio sæpius
contingit, claritatis gratia, per
quasdam propositiones procedam.

Omnis refrigeratio, absolutè lo-
quendo, impedit venæ sectionem:
quia hæc magis refrigerat, & morbum
frigidum auget (vt dictum est) ablato
calfaciente.

Tamen in specie loquendo, ta-
ta possunt complicari, vt non im-
pediant venæ apertionem. Hæc pro-
positio constat ex loco, & modo refri-
gerationis, & ex his quæ sequuntur:

nam

336 *Lib. III. de reb. præternat.*

nam si sola cutis refrigeretur, & per
clausos poros non possit exire debita
copia excrementorum, clarum est ac-
cendi febrem, cui pro natura illius
succurrendum venæ sectione (quam-
vis præmissa frictione) quia quod vr-
get est incendium internum, & refri-
geratio potius fuit causa caloris, detē-
to effluuiio consueto: atque adeò non
impedit, sed ex accidenti indicat va-
cuandum, quia indicat vrgentius ma-
lum internum.

Tamen si perfrigeratio, non solum
cutanea est, sed penetrans ad interna
& humores cōgelans, visceraq; refri-
gerans, talis dispositio omninò impe-
dit venæ sectionem, per contrariam
rationem duplicem. Primò, quia im-
temperies frigida augetur, Secundò
quia densati humores fluere non possunt
ad sectam venam, quamvis au-
multi, aut putridi sint: quem statum
ex pulsus coarctatione, ex relatione
causæ præcedentis, & ex doloribus
internarum partium, ventriculi, lum-
borum, &c. cum sensu frigiditatis
coniunctis cognoscemus.

Sed interrogas, quam ob causam
frigus

frigus ante accessionem impedit venesectionem? Aliqui enim, aut ignorantes, aut audaces, falso aliquo fundamento innixi, non dubitarunt in ipso principio accessionis sanguinem deprehendere, & vitam cum morte commutare.

Dico, multiplici de causa tale frigus impedire sanguinis missionem, & purgationem. Primò, quia laborat maximè æger in illa humorum commotione, sufficitque diei malitia sua. Secundò, quia fugiens calidum influens ad interna, maioris boni gratia, ut expellat scilicet, per loca destinata, aperta vena, cogitur exire violenter. Tertiò, quia illo tempore refrigerationis separat natura bonos à malis humoribus, malos, ut pellat longè à corpore, bonos ut amplectatur. Pellit autem potius secundum communem Gal. opinionem iam receptam, à vasis extrinsecas: in isto verò motu sanguinem deprehendere, certum est exire optimum venis, siquidè deturbat malos ad carnes. Quarto si ad pancreas pelluntur, ut Cornelius (in aliquibus) rectè putavit, bene vides, tunc sanguinem mitte-

P re per

338 *Lib. III. de reb. præternat.*

re per venas, esse omninò lethale, expellente natura per vomitum, aut ventrem prauum humorem, & tentante malo artifice per venas, depuratum, & sincerum sanguinem effundere. Atq; quamuis gratis cōcedamus, etiam exire tunc prauum sanguinem, impossibile tamen est duos tam inordinatos motus tolerare naturam, ex quo cōtingere solet, vt in aliquam partem principē portio aliqua decumbat inæqualiter mota, aut virtus omninò fatiscat.

Purgationi obstant calidæ, & siccæ intemperaturæ. Primò, quia purgantia medicamenta fere omnia calida, & sicca sunt. Secundò, quia ipsa vacuatio exsiccat.

Quando ergo talis est intemperantia, vt integram purgationem impediat, coniectare oportet, & comparisonem facere inter vrgentiā affectus, & damnum, quod potest efficere remedium adhibitum: atque quando affectus vrgentissimus est, noxa verò vacationis magna quidem, sed quæ mortem non afferat, læsio potius, quam mors est eligenda: vt aliquando dixit

Galen.

Galen. Atque hac in parte prudentia
medici maximopere necessaria est,
quæ recto iudicio, rectaque lance
conferre possit noxam vnius cum pe-
riculo alterius; quod certè literis ne-
quit mandari, omniumque eorum,
quæ sunt in arte, censeo difficillimum.
Quod intelligens diuinus ille Hipp.
initio. lib. de diebus decretorijs, dice-
bat. *Magnam artis partem esse, de his*
quæ rectè scripta sunt, posse considera-
tionem facere, ac iudicare, &c. Hoc
verò iudicium, sine longa experientia,
& obseruatione, & sine magna consi-
deratione fieri non potest.

Igitur coniectura vsus exacta, si in-
tellexeris affectum vacuatione nō in-
tegra, longo temporis spatio abolen-
dum, existimo melius esse, morbi
longitudinem eligere, quàm ob eius
vitam ablationem, in difficiliorem no-
tam incidere, aut partis, aut totius.

Interim alijs auxilijs naturam leua-
re oportet, vt addamus, quod deficit
vacuationi, quam non potuisti face-
re integram, ob contraria indicantia:
g. si sanguinem mittis parcissimè, ob
rigidum cor, iecur, aut ventriculū.

membra ista ante, & post vacuationē, mille quidem modis calfacere, & roborare sollicita, quorum magnam copiam apud practicos inuenies. Et idem, quod dico de partibus, intellige de toto.

De putrida febre cum hectica, aut marcore complicata, magna exorta controuersia est; nam cum habitualis siccitas sanguine indigeat, & virtus essentialiter debilis sit, in magnam dubitationem veniunt medicorum consilia.

Breuitertamen dicam, quid sentiā, iuxta leges artis, si primo auferam nouum quemdam errorem, circa febres hecticas.

Ex rore putrescente febrem quandam constituunt aliqui, & non dubitant de mittendo sanguine, quia dicunt esse putridam, & nullo alio auxilio aboleri. Sed falluntur omnino; nam si talis febris datur, extra venas causam habet: quia & ros iam est alimentum solidiorum membrorum, & amisit formam sanguinis, attractusque fuit à venis capillaribus vi facultatis attractricis: atque si difficile est humorem

Impedient. mag. auxil. 341

morem cōtentum in parte inflamma-
ta ducere per venā maiorem, tamen
impossibile videtur, quòd ros rur-
sus ingrediatur per capillares, & in-
de ad maiores, & ad orificium venę.
Certe nullus erit tam sine mente,
vt in tali febre, ratione huiusmodi
toris, putet mittendum esse sangui-
nem, nisi fortè coniungatur alia cau-
sa, quæ præstet indicationem: sed
potius frictionibus, aut cucurbitulis,
tale putrescens ros esset vacuandus,
aut balneo.

At in præsentī consideratione, agi-
mus solum de intemperie calida, &
sicca, quæ obstat euacuationi, & in-
ter tales intemperies, hectica primum
locum obtinet, quæ habet tres partes,
aut tempora (species vocant commu-
niter) Ego sequor antiquitatem, & cō-
stituo primam in calore habituali
præter naturam cordis, cum consum-
ptione roridæ substantiæ, ex qua colli-
gimus viuentem partem ita esse habi-
tualiter intemperatam, vt aduenien-
tem sanguinem, quem debebat con-
uertere in roridam substantiam, poti-
us exsiccat, & resoluat in substantia.

cordis . Secundam constituo in eodem calore, cum altero gradu siccitatis, ad consumptionem cambij. Tertiã ad consumptionem vltimę humiditatis, quę dicitur gluten. Has siccitatees docuit Gal. & ex eius mente Auicem.

Si ergo complicatur putrida cum prima specie hecticæ, quia tunc solẽt adesse vires, potest mitti sanguis, paratissimè tamen, & per interualla: præsertim si putrida eius generis sit, quę poscat tale remedium.

Sed aduertendum, quòd ista febris aliquando solet aggredi à principio id est, nulla alia febre præcedente: quo casu, in complicatione putridę, magis potest medicus præbere fidem vacationi, quia non est ita debilis virtus, sicut in hectica, quę succedit alijs febribus, in quarum curatione, & propter vacationes, & alia auxilia, debilitatæ admodum sunt vires. Itaq; licet valde timendum sit sanguinem mittere in putrida cum hectica, multo magis, si aliæ febres præcesserint.

Sed nullum antiquum autorem legi, qui mentionem fecerit sanguinis missionis in complicatione putridæ

cum

Impedient. max. auxil. 343

cum hectica, cum tamen aliqui purgationis meminerint. Tamen non dubito, quin aliquando cōtingat sanguinem putrescere tali modo, vt parcissimam vacuationem exposcat: hoc autem rarò euenit. Sed quare rarò? Quia debilitata natura, cui aduenit calida, & habitualis intemperies, potius generat cacochymiam, & humores purgationem petentes.

At in secunda, & tertia specie maiorem vim habet ista contemplatio: quia vires debiliores, & maior inanitio, quę repositionem exposcat, non ablationem: & cum hecticam curare non possis, nisi prius putridam auferas, hoc respicere oportet, non oblita hectica, nam putrida celerius interimit ægrum, hectica tardius. Atq; ob id duplici de causa primo loco putridam inspicimus, & quia est conditio, sine qua non, & quia vrgentius indicat, ob celeritatem motus.

Quamobrem vitam protrahere curabimus, & putridam, si non per venę sectionem, saltem per leues purgatiunculas auferre (nisi aliqua colliquatio adsit) ac statim per temperatissimam

344 *Lib. III de reb. preternat.*

balnea, & humectantia alimenta cum aliqua absterfione, vt sunt ptiffana, iura ex hordeo, lactuca, cucurbita, ac cicoreo confecta.

Semper animaduertendo, quod si putrida ex tenuioribus, & calidioribus succis fuerit orta, eo magis in hectice curatione persistere debemus: quia hoc pacto etiam causam febris attemperamus, & deturbamus; at verò si crassior, & pituitosior causa febris fuerit, eo parcius partes hecticæ agenda. Sed iam hæc transeunt ad aliam tractationem, insinuasle sufficit. Calida, & ficca intemperies, sine affluxu humoris, etiam quantum est de se, impedit purgationem catarcticam, & per medicamenta calida. Quare cùm complicatus affectus, qui talem petat vacuationem, Alfarauij consilium admittimus, qui cap. de curatione hecticæ, quando bilis redundantia viget in venis, quæ putredini apta est, expurgare consulit per medicamenta, quæ alimenta quodammodo sunt, quæ euacuent absque calfactione, & ex siccatione: vt est inquit succus Lebleb, & morabarios, & violarum, &

Impedient. mag. auxil. 345

in succo lebleb, siue succo lupulorum
myrobalani infusi, in quo etiam dissol-
uatur, & coletur medulla cassiæ fistu-
lae, & manna, & violæ: aut bibat iu-
lep. cum infusione myrobalanorum,
& similia. Et postea addit: & quan-
do laxaueris, & mundificaueris cor-
pus, tunc accedas ad regionem, et
curationem hecticæ, &c. Vide quo
pacto prius agit de causa febris putri-
dæ, postea de hecticæ, & quomodo
vitur blandis, & humectantibus me-
dicamentis purgantibus.

Similiter in euacuatione melâcho-
licæ, & pituitæ faciendum, eligentes
quæ minimum calorem, aut nullum
inducant.

Frigida, & humida intemperies cū
humore (vt supra tactum est) non so-
lum non impedit, imò poscit purga-
tionem, ita vt augenda sit eo casu pur-
gantium quantitas: tum ob succorum
redundantiam, tum quia hebetior
est in his solet pigram efficere pur-
gationem: & secundò, quia humo-
res non sunt ita faciles ad motum in
his morbis, præsertim si frigus cum
humiditate coniungitur. Si verò sola frig-

P S gidi-

ginitas sine humore existit, iam supra tactum est, quid faciendum.

De humidis illud solum adnotare libuit, non admittenda esse humida medicamenta, vt cassia fistula, præcipue, quando ex humiditate debilitas ventriculi, aut aliorum viscerum contracta est. Sic colligitur ex Mesu illo peritissimo; nocet enim cassia, quando ob nimiam humiditatem facultas debilis est, siquidem laxat, & auget retentricis imbecillitatem. Tandem in morboris intemperaturis, similem facimus coniecturam, ac in naturalibus. Quare ad morbos compositionis transeamus.

C A P. XXII.

*De morbis in compositione, qui
vacuationes impediunt.*

O Portet prius referre morbos in compositione, vt inductione quadam veniamus in cognitionem eorum, qui obstare possunt, aut impedire. § Ex Gal. lib. de diff. morbo. cap. 6. quadruplex est morbus in compositione.

compositione, in formatione, numero, magnitudine, & situ. Ex his morbi in formatione, & magnitudine videntur vacuationem impedire. Et ob id formatio iterum diuidenda est: nā alia est in figura, alia in meatuum cavitatē, alia in superficie.

Rursus ex his soli morbi meatuum impedire videntur vacuationes, qui aut nimis patentes, aut nimis stricti redduntur. Est ergo multiplex affectus iste: nam quinque differentias inuenit Gal. lib. de caus. morb. cap. 7. aut coalitu, aut angustia, aut compressione, aut subsidētia, seu conuēntia, densationeue, & vltimo obstructione: inter quas affectiones sola obstructio vacuantibus prædictis repugnare videtur. Rursus cum obstructio à varijs causis possit oriri, subdiuidenda venit: quæ enim à multitudine proficiscitur, non impedit, sed exposcit quam citissimè vacuationē sanguinis. Et hæc est illa celebratissima vacuatio in omnibus synochis, et in alijs febribus acutis.

At verò, si obstructio oriatur à lentis, crassis, & frigidis humoribus, non

rarò impedimento esse solet ad venæ
sectionem: imò quantum est ex parte
prædictæ causæ, obstare videtur. Quod
argumentū breuiter, sed separato ca-
pite attingendum est.

C A P. XXIII.

*An obstructio, quæ pendet à crassis,
& lentis humoribus, impediat
sanguinis missionem.*

A Liqui non timent in omni ob-
structione, cuiuscunque sit na-
turæ, sanguinem mittere. Ego existi-
mo esse perniciosum errorem, humane
salutis destructorem, & secundo es-
se contra rationem Philosophicam.
Atq; vt in principio proposui, discur-
ram per conclusiones, opiniones re-
centiorum vanas relinquens, antiqui-
tati semper inhaerens.

Inscriptio huius difficultatis, non
indiget explicatione: nam quæris v-
trum obstructio orta à solis crassis,
aut lentis humoribus, requirat venæ
sectionem; non loqueris de obstru-
ctione orta à multitudine, & copia
massæ

massæ sanguineæ, quæ venas opplet, quia de ista causa nullus dubitat: cum hæc, vltimo inuenta febrium humoralium curatione, primo loco petat vacationem, qua omnes intentiones complentur; & idem dico de alijs similibus obstructionibus. Dubium ergo est de sola obstructione, à glutinosis, lentis, aut crassis humoribus, qui sæpe semper frigidi sunt. Qua in re pulchra aliqua sunt adnotanda ad curationem, si prius ratiunculas recentiorum audiamus, qui putant, omni obstructioni deberi sanguinis missionem.

Quia obstructio habet aliquid fiens, & aliquid factum. Ergo saltem ratione fiens, idest humoris illius, qui confluit ad illam, consonum videtur agere de mittendo sanguine.

Quia sanguinis missio facit fluere humores omnes ad venam sectam. Ergo successione quadam, etiam fluent humores illi crassi, & visceri, facientes obstructionem: quia vitandi vacui spatia, etiam lapides ipsi mouentur, multoque magis humores obstruentes.

Et

3 Et Galen. id. docuit Method. lib. 83. c. 4. agens de hac obstructione à crassiss, & lentis humoribus, his verbis: *Ergo ut transpiret, maiore auxilio est opus: ac siquidem vel puer, vel senex sit, sanguinem detrahere non licet. Inter has etates, ubi agro robur non deest, secunda vena est, etiam si plenitudinis signa non adsint.*

Ex ista sententia magnum conficiunt argumentum. Gal. loquebatur eo capite de curatione ephemeræ, ortæ ab obstructione. Si in ephemera, quæ levis febris est, & orta a viscidis, & crassiss succis, sanguis mittendus, sine vlla plenitudinis præsentia. Ergo in intensioribus febribus, aut alijs morbis, à simili ortis obstructione sine vlla plenitudine, mitti debet sanguis. Atq; adeo morbus hic in compositione non impedit, sed poscit talem vacuationem, ut aperiatur obstructio, ut fiat transpiratio, &c.

Nos consonè loquentes his, quæ de supernatantia supra diximus ex mentee antiquitatis, idem prorsus nunc in obstructione, à crassis, & lentis humoribus profitemur,

In

In primis quantum attinet ad mentem Galen. illud audeo affirmare; nusquā dixisse, obstructionem à crassis solummodo, & lentis profectam, detractionem sanguinis ex pascere: inuenies tamē hoc remedio uti, si multitudo sola, aut simul cum crassis, & lentis inueniatur, aliter nequaquam: imò expressè i i. meth. cap. sæpius citato ait. *Verum cum neque obstructio, nec putredo curari per sanguinis missionem possint, reponi aliquid sanguinis debet ad spaciū curationis.*

Et per se, & propriè loquendo, ex doctrina ipsius patet: nam præcisè putrescentia, ut sic, coctionem, & correctionem petit, iuxta illud artis medicæ, coctio est, quæ facit cessare putredinem. Obstructio ut sic, solum petit apertionem; hæc autem fit tenuantibus, incidentibus, & tandem abstergentibus, quæ localiter moueant id quod incisum est, & separent à partē obstructa. At in isto opere nil habet sanguinis missio. Ergo relinquitur esse perniciosum, & à methodo alienū mittere sanguinem in obstructione à solis humoribus crassis, & lentis.

Præ-

Præterea vtor eadem ratione, quam adduxi, agens de supernatantia serosa, & pituitosa hydropicorum. Per sanguinis missionem extrahitur quoddam calidius, & quod facile ad exitum paratur, qualis est tenuis sanguis. Hoc autem humore extracto, necessarium est, ut lenti & frigidi inculcati, manent frigidiore, & ad motum ineptiores. Hæc est ratio, quare Galen. in quartana, & melancholia, ubi sanguis à vena fluens tenuis exierit, præcipit claudere venam, i. ad Glauco. & 3. de locis, quia viderat ex trahi calidum, & tenue, quod non peccat, & remanere crassum, & lentum, quod morbum facit.

CAP. XXIV.

Quando obstructio à crassis, & lentis humoribus non impediat.

Dixi id quod est per se, dicam nunc, quod ex accidenti: nam in artis operibus magnum locum habet hæc indicatio, quia contingit, ut non possimus deuenire ad id, quod est:

Impedient. mag. anxil. 353

per se, nisi prius aliud tollamus: & certe respectu finis intenti, bene potest dici per se. Sed querimus res, nequam nomina.

Primo illud tyronibus notum est, talis obstructio. coniungatur cum lenitudine, ab istius ablatione esse accipiendum, quia impedit agere de obstructione: ipsam siquidem magis occludit, & quanto magis obstructionem tractamus, magis illam augere est necessum, multitudine non depota, per confluxum humorum ad partem obstructam, cauendumque, ne humores magis impingamus. Et ita, & cautionis gratia & curationis facilius sanguis mittendus.

Sed alia est contemplatio ad eruditis pertinens, quam discant, & attendant tyrones.

Obstructio à frigidis, crassis, & lenibus humoribus, alio modo ex accidente potest indicare vacuationem, propter locum quem occupat, qui occludit, humores regurgitare in venas coarctat, atque adeo oportebit istos morata vacuatione per venam sectam trahere. Secundo, quia ob oppilationem

lationem hepatis semper sanguificat, si
 deprauatur, talisque sanguis reliquum
 suo vitio commaculat. Tertio, pro
 pter obstructionem lien non valet mee
 lancholicum succum allicere, & e
 consequenti per venas oberrans, totam
 massam inquinat. Et hoc existimo esse
 fundamentum Auic. in cap. de cur
 ratione, oppilationis hepatis. & Fe
 15. lib. 3. c. 3. de icteritia. Sunt qui
 dem singulares texus: ait lib. 3. fem
 1. 4. tract. 2 cap. 6. *Et quando antri
 quatur oppilatio, indiget phlebotomia
 basilica, & solutio.* Rursus lien
 obstruatur, non rectè trahit, & re
 gurgitat melancholia, sicut si debili
 tatem patitur similiter, aut non trahit
 aut diminute trahit. Quod de vesica
 fellis docebat Auicem. loco citat. de
 icteritia, sic ait. *Et scias, quod quan
 do peruenit oppilatio retinens cholera
 in hepate, in quocunque locorum sit he
 patis, & fellis, oportet vt ex ea fiat
 hepar calidius quam est, & genere
 tur cholera, plus etiam quam genera
 tur tempore sanitatis: facta autem
 causa fellis, aut propter debilitatem
 eius ab attrahendo ex hepate, & præ*
 cipue

Impedient. mag. auxil. 355

recipit cum est cum debilitate hepatis,
à separatione, & expulsionem, aut pro-
pter vehementiam virtutis attrahen-
tis, & implet ipsam vice una valde,
& non capit ipsam, propter ipsum
quod illam repleuit, & extendit: de-
inde cadit virtus eius, & non tra-
hit, &c. Quibus verbis docet, quod
obstructio solet esse causa abundantie
humoris in reliquis partibus, exem-
plo vesicæ fellis, quæ multum reple-
ta, nouum humorem non potest nec
recipere, nec trahere, & consequen-
ter regurgitat per totum corpus. Er-
go hoc modo indicat obstructio va-
cuationem, & efficacius, quanto anti-
quior est, non quidem vt obstructio,
sed quia est occasio, vt regurgitantes
humores redundent in corpore. Di-
ctum non vt obstructio, quia re vera ob-
structio à crassis, & lentis humoribus,
quo antiquior, eo magis repugnat san-
guinis missioni: quia tentaciores sunt
humores impacti, & difficilius re-
nouentur à partibus obstructis. Petit
ergo euacuationem secundariò, & ex
accidenti, quatenus est causa regur-
gitationis humoris ad venas.

Quod

Quod in feminis non menstruatīs
 quotidie conspiciamus, si antiquata est
 oppilatio, clarum est vnoquoque mē-
 se recurrere ad venas, aut in illis re-
 manere superfluum, quod debuit ex-
 purgari. Multo ergo alacrius vacuan-
 dæ diu oppilatæ, ex retentione men-
 struorum, quam illæ quæ recens oppi-
 latæ sunt, quamuis oppilatio sit à fri-
 gidis humoribus. Solet certe oppi-
 latio induci à frigido, lēto, & quod re-
 gurgitat potest esse calidū sanguineū,
 aut biliosum, aut vtrumque: simili-
 ter si obstructio sit in brachio, aut cru-
 re, aut alia qualibet parte, quæ non
 permittat alimentum intrare ad alen-
 dum, clarum est, esse occasionem re-
 dundantiæ in reliquo corpore: non
 secus, ac mutilatis membris dixit Ga-
 len. accidere sanguinis redundantiam.
 Vnde colliges, quod obstructio a vi-
 scidis, & crassis non indicat vacua-
 tionem sanguinis (semper enim hæc
 resistit) sed redundantia quæ regur-
 gitat.

Quare quando Gal. Auic. & alij
 autores, in morbis ex obstructione
 sanguinem fundunt: vt in apople-
 xia,

Impedient. mag. auxil. 357

ia, epilepsia, surditate, oculorum
hebetudine, torpore, paralyfi, con-
uulsione, icteritia, lienis, aut hepatis
obstructione, aut duritie, & etiam
renum, vt in lapide obstruente, &
asthmate, id dumtaxat faciunt, aut
quando obstructio ex multo sangui-
ne, aut vitioso orta est: aut cum in
torpore multus bonus, aut multus
stagnans redundat, nam alias extrema
est perniciēs. Quod intelligens mirus
le Galen. 3. de loc. affect. cap. 7. ita
dicebat. *At hæc distinctio non par-
uum habet in curatione momentum:*
quidem vbi vniuersum corpus san-
guinem melancholicum continet, cu-
rationem à venæ sectione incipere o-
portet: vbi verò solum cerebrum in-
firmum, sanguinis detractio non
proderet, quantum attinet ad hanc dispo-
sitionem, &c. Quam doctrinam sūxit
Auiicē. lib. 3. fen. 15. cap. de dolore
lienis. *Et non fiat (inquit) phleboto-*
mia, quamuis iudicet eam communi-
us medicorum, nisi apud necessita-
tem, & pauca, &c.

Quamobrem toto cœlo aberrare
los arbitror, qui in obstructionibus
anti-

antiquis sanguinem mittunt, ob eam
 solam rationem, vt humores inculca-
 ti ponantur in motu. Sed hoc perni-
 ciosum inuentum non exacte potest
 deleri, nisi singulis argumentis propo-
 sitis respondeamus. Videbis quomo-
 do obstructio inueterata à crassis, &
 lentis humoribus sanguinis missione
 dimoueri nequat, quantum attinet ad
 naturam ipsius obstructionis, vt sæpius
 dixi.

C A P. XXV.

*Obiectiones propositæ dissoluuntur, &
 quibus recentiores probant ob-
 structionem crassorum, &
 lentorum deleri san-
 guinis missione.*

TRia nobis obijciunt. Ad primum
 dico, obstructionem fientem
 tolli vacuatione reuulsoria, secundum
 speciem causæ: nam si à multo sangui-
 ne, vel à vitioso, quamuis non mul-
 to conueniet illius detractio: si verò
 ab humoribus ita alienis, quales sunt
 lenti, crassi, & pituitosi, quis dubitat
 quin purgatio sit exequenda, vt supra
 satis-

atissimè probatum est, agentes de su-
pernatantia.

Quod autem factum est, incisio-
nem, tenuationem, & absterfionem
ostulat.

Secunda ratio est, quæ non solum
in scholis, sed in consultationibus ita
communiter circumfertur, vt nil ma-
gis tritum. Hæc successio ad id, quod
vacuatur omnes torquet, omnes dico
vulgares. Explicare igitur oportet,
in humores inculcati, & durati in
parte obstructa, exeant, successione
ad id, quod vacuatur per venam se-
ctam. Tractio fit, vel à calore, aut
à proprietate, aut similitudine sub-
stantiæ, aut successione eius quod
vacuatur, vt vitetur vacuum: quam-
vis tractionem à calore, aut dolore
volumus reducere ad eam, quæ fit ra-
tione vacui. Hanc diuisionem colliges
ex Galen. 2. de dif. feb. & 1. de sim.
med. facul. & in lib. de facult. natur.
Nam tertio de facul. nat. c. vlt. sta-
uit differetiam inter motum tractio-
nis, qui fit ob similitudinem substan-
tiæ, & eum qui fit successione ad id
quod vacuatur: nam quod ob simili-
tudi-

tudinem trahit, nonnunquam (si ita
sors tulit) trahit quod grauius est, sicut
inuenit sibi simile: at successione
ad id quod vacuatur, prius id trahitur
quod leuius est: quod autem prius suc-
cedet, propinquum magis, quam remo-
tum luce clarius existit; quod expe-
rimento etiam constat, nam fluxile
præcedit durum, et tenue crassum.

Ergo ubi sanguis in corpore tenuis
est, vena quidem scissa, tenuis effluet,
quem sequetur alius tenuis
citius quam crassus, infarctusque
nisi tam terribilis sit tenuiorum, et
fluxilium euacuatio, ut etiam impa-
cta suo modo dimoueat. Atque an
utile sit ingentem boni, et inculpatri
succum copiam vacuare, ut tantillum
impacti humoris extrahatur, tu vide-
ris.

Nam quod medicamentum vim
tractoriam ob similitudinem habens,
vix potest educere, cum instar clauis in
meatibus angustis hæreat, qua obse-
cro ratione persuaderi potest, succes-
sione extrahendum, ubi alij humores
in corpore adsunt, liberè ob fluxilem
substantiam statim currentes.

Nam

Impedient. mag. auxil. 361

Nam etsi Gal. (vt tacitè respondeā
ubitationi) 3. de Nat. Facult. cap. vlt.
icat, successione eius, quod vacuatur,
tiam quod longius abest, trahi, &
noueri, id certè dixit, quando per fi-
tulam duram, ab aliquo sugente, tra-
henteque, ne detur vacuum: nam in
to casu, quod longius est, trahetur,
& succedet, aut fistulæ latera coibunt,
ut rumpentur. At in corpore hu-
mano, nec vis aliqua externa vim in-
fert sanguini, aut violentiam, qua
humores impacti, & resistētes succe-
dant: prius enim venarum latera con-
ident, quæ non ita duræ, & inflexi-
les sunt: coire certe necesse est, & ina-
ritas sibi met adhærere, vt vacuum
impleant.

Satius certè, atque in miserorum
grotantium vtilitatem foret, si huius-
modi, inculcos terreos, lentosq;
humores, emollientibus, inciden-
tibus, humectantibusque præsidij ad-
motum habiles reddere curares, vt
postea, aut medicamenti trahentis vir-
te, aut cucurbitulæ propius appli-
cæ violentia, ab antiqua sede remo-
ueres, vt si quando venæ sectione vti

Q

vo-

voluisses, post hanc, attenuationem
& præparationem tentares; vt sup. te-
mente Hipp. & Gal. docuimus, ager-
tes de causis lentis, crassis, & frig-
dis: hac enim præattenuatione,
emollitioneq; fortasse venæ sectio-
ni cederent attenuati humores. Quam
sententiam philosophica ratione fun-
ditam, vel eo libentius amplector
quia alius ante me illam excogitauit
Matthæus de Gradi, insignis medicus
lib. 3. cap. de varicibus. & 9. ad AA-
mans. c. 10. Quare aduertant studi-
si, atque erga ægrorum miseras pie-
tate ducti, ne temere in acutis mor-
bis, quibus complicatur aliqua ex istis
prædictis obstructionibus, copiosè,
integre sanguinem mittant, asseren-
tes se acuto morbo attendere: nam
(vera loquor) millies in noxas immen-
dabiles ægros deductos ob hanc ne-
gligentiam conspexi.

Quis à pituita asthmaticis, epilep-
ticis, obstructis pulmonibus, quis in
scirrhis tumoribus, aut vteri oppilla-
tionibus, hepatis, aut lienis, &c.
crassis humoribus, deinceps sangui-
nem largiter mittat, aut sine metu?

Ex

Impedient. mag. auxil. 363

Ex illa autorit. Galen. magna con-
uersia, & diuersitas opinantium
orta est, et confusio ad curationē:
amen si huius tractationis, et do-
ctrinæ Galenicæ principia constanter
neas, numquam errabis.

Diximus Auic. epilogum fecisse,
vniuersam Gal. doctrinam breuif-
nis verbis comprehendisse, quæ ta-
sunt, vt sæpius sint referenda.

*non est phlebotomandus, nisi vnus
eorum, aut ille qui debeat cadere in
gritudines sanguinis, & cadet in eas,
ut ille qui iam cadit. Et vnusquisque
eorum nō phlebotomatur, nisi ob mul-
titudinem sanguinis, aut propter vi-
tium sanguinis, aut propter vtrumq;*

Cum igitur in ephamera ex ob-
structione, non minima, sed magna,
reperiatur, et talis, vt alijs auxilijs
non cedat, sed declinationem exten-
dat, cum signis putrescentiæ humo-
rum, rectè Galen. quamuis non sint
multitudinis signa, venam secatur, quia
incipit vitium sanguinis apparere:
ndè non curat per se obstructionem
actam, sed præcauet futuram peri-
culosiores, et impedit fientem, et

damnum, quod maius est, scilicet
 febrem, ex vitio, & putrescentia san-
 guinis, ortam quidem cum misce-
 fuliginum, & vaporum putridorum
 alterantium sanguinem, quin etiam
 miscella prauorum humorum redun-
 dantium. Itaq; iam in illa extensa de-
 clinatione ephemeræ, adest principium
 putridæ sanguinæ, quamuis nulla
 plenitudo ad vasa: vitiosus verò suc-
 cus semper sanguinem inquinat,
 vires incipit afficere.

Imò relictis nugis recentiorum, cō-
 primo veritatem, quam sequitur Aui-
 cen. ex Galen. & dico istam senten-
 tiam ex 8. meth. c. 4. debere sic inte-
 ligi: vitium solum sanguinis, sine vlla
 plenitudine, neque ad vasa, neque
 ad vires, posse venæ sectionem indi-
 care, alijs annuentibus. Et hæc fuit
 mens Galen. quando dixit. *Quamuis
 non sit multitudo* prosequitur enim
*sic. Præstat enim vitiosi succi pariter
 emissæ, ad detergendas obstructions
 accedere, &c.* Vitiosum succum
 vocat sanguinē à prauis humoribus
 iam alteratum, non alienum, & ve-
 re supernatantem, sanguine prorsus
 inta-

contacto; illum siquidem per se, & se-
sum peccantem, semper expurganti
medicamento propellit. Nunquam hoc
potuit intelligere Horatius Auger.
per inculcat aliquam plenitudinem,
ignorat hanc explicationem ex A-
scen. & veris deductam principiis.
Sed simul insinuat Galen. quod li-
et ista vacuatio fiat in principio (ut
dicam) principiante putride, & in
declinatione extensa febris epheme-
re, ad multa prodest, ut sapius cum
diximus: quia viam praestat ad
etergendas obstructions, ut postea
medicamenta securius operentur, ut
transpiratione facta, inhibeatur parata
in putredo, & temperetur calor. in-
ter quas commoditates inuenies quas-
dam ex accidenti sequi, alias per se
dicare.

✕ CAP. XXVI.

*Aëtij, & Tralliani sententiae, quae
videntur dictis contrariae. A-
lia apparens contradictio in
doctrina Gal. componitur.*

A Etius videtur sentire contra su-
pradictam Gal. doctrinam: ait
nim. Sanguis mittendus est, si etiam

366 *Lib. III. de reb. praternat.*
plenitudinis adsunt signa. Quibus
ostēdit, quod si non adsint talia signa
non est mittendus. Verum sine dubio
Aetius habuit codicem alium Galeni
minus excultum, aut textus ipsius
mendandus.

Tamen cū Trallianus lib. II. c. 11. de ephem. ex obstructione, dicit
Quod si non copia, sed crassi, viscosi
que humores obstructionem procreant
sanguis mittendus non est; sed decoquantur
Etis potius quibusdam utendum, qui
ex tenuare possunt, ita ut non cal-
fiant. Quae sententia accepta sine
dubio fuit ex Gal. II. met. c. 4. in firmis
his verbis. Vbi namque abundantia
humorum est, hos vacuabis, ubi crassi
si sunt, & glutinosi, tennes eos,
fluxiles efficies, &c.

Sed si legas lib. II. met. c. 10.
detur maior contradictio, nam sic
bet. Ostensum enim in prioribus
est, si ijs auxilijs, quae obstructiones
ximant, uti non vacuata prius abun-
dantia, velimus, fore ut non modo
proficiamus, sed etiam affectum
iorem reddamus, pugnantis scri-
cet, inter se indicationibus. At si
cnata

Quod uata multitudine, ad curandam ob-
structionem accedamus, &c. Iam vi-
des contradi-centia loca. Hic Galen.
non euacuat, sine præsencia multi-
tudinis; supra verò dicebamus cum
illo, etiam si plenitudinis non adsint
signa, esse vacuandum in ephemera ex
obstructione, quæ transit in putrida.
Rursus Aetius, & Trallianus viri pri-
mæ classis, sine notis plenitudinis nō
mittunt sanguinem. Quid dicendum?
Aliqui istam contradictionem ex
Auicen. placitis componunt. 1. 4. cap.
3. Vbi sic ait. *Et si non sentis multi-
tudinem humorum, imò sentis oppila-
tiones, & quod ipsæ sunt accidentes
grossitudine eorum, & viscositate
ipsorum, tunc fortasse non indiges
phlebotomia, & euacuatione super-
flua, imò indiges apertione.* Qui-
bus verbis, mediam videtur sequi
sententiam, scilicet, non esse mitten-
dum sanguinem largiter, sed mode-
ratissime. Tamen ego firmiter in hæ-
reo Gal. & Auicen. doctrinæ, quam
supra explicui, & tetigi 1. lib. ad 2. ca-
put: quamuis enim nulla sit multi-
tudo, neque ad vires, neque ad vasa,

neque partis, aut totius, & sine præ-
 uo motu locali sanguinis, puto debe-
 re venam secari, existente vitio san-
 guinis, alijs auxilijs non cedente, di-
 cat quidquid voluerit Augenius. Vn-
 de Aetius, & Trallianus deserendi,
 & Galen. fides adhibenda, sed Hip-
 poc. à quo ista bona emanant, vt in
 principio agentes de supernatantia,
 visum est.

Galen. loca conciliantur facilè, nã
 8. met. 4. dicit. *Quamuis non adsit
 multitudo, esse mittendum sanguinem,*
 lib. verd 11. & 9. intelligit multo me-
 lius extrahi posse, existente multitu-
 dine, & abundantia. Itaque non ne-
 gat, sine multitudinis præsentia (si ad-
 sit vitium) debere mitti. Quibus re-
 ctè ponderatis, facilè antiquitate am-
 plexa, inter varias recentiorum argu-
 tias securus ibis.

CAP. XXVII.

*De morbis in magnitudine impedi-
 entibus vacuationem.*

T Vmores aliqui præter naturam
 venæ sectionem impediunt;
 scimus

scimus enim, hepatis præcipuè; dein-
de lienis, vteri, ac mesenterij, aut al-
terius partis, fere eadem ratione, qua
prædictæ obstructions, impedire.
Præterquam quod, efficacius prædi-
ctæ obstant euacuationi, quantum ex
seipsis est: vt antea de obstructionibus
monstratum est.

Impediunt autem vehementius,
quanto scilicet difficilius tales mor-
bi sanescunt, & ad eorum medellam
copiosiori indigent calore, & sangui-
ne, diuturnioresq; sunt affectiones. Oe-
demata verò, vbi in partibus sunt nõ
infimæ notæ: & prætereà aquosi tu-
mores, vt hydrocephalus, ascites, tu-
mor in ventre, ac tympanites, aquosa
hernia, & flatulenta, semper sangui-
nis vacuationem, indicatam ab alio af-
fectu minuere videntur; ipsi tamen
tumores (vt dictum est) per se re-
nuunt. Quæ omnia probationem fir-
mam habent ex his quæ diximus de
causis.

CAP. XXVIII.

*Pleuritis inter tumores an im-
pediat, aut minuat sanguinis
missionem?*

Locus ille Hip. 6. epid. p. 3. tex. 40. occasionem dedit huic adnotationi, ait enim. *Impedimentum in cruenta spuentibus, anni tempus, pleuritis, bilis.* Quod pleuritidis affectio calidis fomentis non remissa, sanguinis missionem efflagitet, tyronibus manifestum est. Sed quando duæ indicationes concurrunt, eandem vacationem sanguinis exposcentes, ut spuitio sanguinis, & pleuritis, quomodo est possibile, ut vna aliam impediatur? Imò potius auget vim vacuandi.

Eruditissimus Vallesius antesignanus noster, & noster, quia Couarruianus, in com. huius loci, pleuritidem esse ait impedimentum: quia, complicata cum hæmoptoica passione, ipsam auget: nam ex creatio, quæ iudicat, expurgat pleuritidem motu locali tussis, auget ruptionem venarum,

Impedient. mag. auxil. 371

rum, quæ quietem omnimodam ex-
poscit. Eleganter quidem, si agamus
de duobus affectibus complicatis,
quales sunt hæmorrhagia, & pleuri-
tis. Nos ad institutum nostrum inter-
rogamus, an pleuritis venæ sectionem
aliquo modo impediat; nam plures
tyrones legentes hunc textum, &
videntes spuitiones sanguinolentas,
poterunt dubitare. Hic infirmus spuit
sanguinem, & pleuriticus est. Qua-
re ergo dixit Hipp. in spuētibus san-
guinem, pleuritis impedimentū præ-
stat? Bene certè dubitant, nam in hæ-
moptoica passione adest sputum san-
guinis cum tusi; idem etiam in pleu-
ritide sanguinea.

Dicam, quod sentio, in primis Val-
lesius, licet vera profiteatur, tamen
Hipp. in hoc loco, & tex. anteceden-
ti, agit de impedimentis sanguinis mis-
sionis, ut Gal. in hoc sensu prosequi-
tur. Atque adeò inquirendū est, qua-
re pleuritis dicatur impedire sangui-
nis missionem? Impedit quidem (ut
ait Vallesius) curationem solutionis
continui venarum: quia per tussim ma-
gis aperiuntur venæ, quæ constringi

deberent. Sed quærimus, quare impedit reuulsionem per venam sectam brachij?

Gal. in com. paruam pleuritidem, & leuem, in qua spuitur sanguis, impedire dicit venæ sectionem, quia alijs auxilijs potest curari. Frigida explicatio; nam reuera leuis pleuritis cum sanguineo sputo, non impedit, sed postulat leuia auxilia (si leuia auxilia secuta sunt, quando cum dolore sanguis spuitur) Quamobrem mihi suspecta est Gal. doctrina, quamuis dicat in illa historia, sine sanguinis missione se talē ægrum curasse; nam vt sanguinis missio est magnum remedium, ita est moderatissimum, si in parua quantitate extrahatur sanguis.

Mihi videtur diuini Hippoc. mens fuisse, pleuritidem impedimentum esse, non ad missionem sanguinis, sed ad largas euacuationes: quia cū morbi causa ad duas pertineat potentias, ad animale, quæ tussi expellere debet, & ad naturalē coëtricem, quæ inaturat spuenda, clarum est, quod si tenorem, & robur animalis non serues, parum refert, esse euictam, & cō-

coctam materiam. Multos vidi suffo-
catos pleuriticos, à materia iam cocta
ad exitum parata, sed ob defectum
virtutis animalis perierunt. Ergo hoc
est proprium pleuritidis. Sub vno qui-
dem exemplo, reliqua intelligere
consuevit Hip. & omnes morbos in-
tellexit, qui à facultate animali de-
bent ultimo euinci, qui obstant ma-
gnis euacuationibus, ne facultas ani-
malis fatiscat, & non valeat trudere,
quæ iam concocta, aut superata sunt.

Rectè ergo Vallesius morbi cum
morbo fecit comparisonem. Nos
de pleuritide intelligimus, non com-
plicatum affectum inspicientes, sed
vt impedit largas vacuationes: has
certè admittet synochus, aut hepatis
inflammatio, non pleuritis.

De morbis in compositione dicta
sufficiant: nam his exemplis ad alia
deuenies, supposita exacta notitia
methodi medendi. Nam si omnes
morbos complicatos percurrerem,
longa terenda esset via, siquidem om-
nium fere malorum curatio esset pe-
ragenda, quod in tertium lib. Auicen.
Si Deus Optimus Maximus voluerit,
per-

374 *Lib. III. de reb. præternat.*
perficiemus. Sed de purgatione dis-
serendum aliquid cum magna vtili-
tate.

CAP. XXIX.

*Perutilis discursus de morbis
in compositione, purgatio-
nem impredientibus.*

Purgationem (quamvis ab aliquo
affectu indicatam) prohibere
possunt morbi in compositione, ob-
structio, aut conuiuentia, seu consi-
dentia, vt hac dictione voluulum ex
inuoluto intestino creatum inuolua-
mus: aut tumorem præter naturam,
non ea ratione, qua venæ sectionem
impediebant: erat autem ea, ne sci-
licet, calore depauperato, morbi hi
curatu difficiliiores redderentur. At
purgationi obsistere censentur primo,
eo quod vias occludunt, per quas pur-
gatio est exercenda: ac 2. prætereà
quod expurganti pharmaco inflam-
matio irritatur. Ob quam rationem
Auic. 4. 1. c. 11. in his qui solent gulæ
phlegmonas pati, vomitum vitat.

Potest etiam morbus aliquis in situ
quo-

Impedient. mag. auxil. 375

quodammodo purgationes inferiores impedire, ut procidentia intestini recti, aut podicis, aut procidentia uteri: in his enim, quoad fieri potest, fugienda est purgatio per inferiorem regionem, & vomitus pro viribus concitandus.

Tumor itaque quicumque ille sit, in purgationis via procreatus, impedit per eam humoris deductionem. Quod graui illa sententia Hippo. docuit Epi. 21. de hellebori usu, his verbis. *Neque medicamenta danda sunt decoloratis, raucis, lienosis, exanguibus, spirituosiss, & siccum tussientibus, siticulosis, flatuosis, & his qui prae cordia, & latera ac dorsum distenta habent, & torpentibus, & obscure videntibus, & quibus aurium sonitus sunt, & urinae meatibus impotentibus: neque item morbo regio laborantibus, aut ventre debilibus, aut his qui sanguinis eruptiones, aut tubercula habent.* Hæc Hippoc. Quam sententiam ita difficilem si enarrandam ex professo assumerem, digrederemur ad plures morborum indicationes explicandas. Ad præsentem saltem discursum illud adnotare oportet, quantum **fugere**

376 *Lib. III. de reb. præternat.*

gere doceat medicamentorum vsum
vijs impeditis, aut inflâmatîs. Quod
dixit Auic. 4. r. c. 4. *Habentium quo-
que in interioribus apostemata, diffi-
cile est ventrem soluere, & vomere.*

Quando ergo purgatio impeditur
ob aliquod ex prædictis repugnantî-
bus, machinari oportet industriam,
qua morbis purgatione indigentibus
subueniamus. Libuit autem quoddam
exemplum proponere in casu per dif-
ficili, vt tyrones in illo non aberrent,
eritque via ad similia.

CAP. XXX.

*De colica affectione ab obstructio-
ne, lenta pituita, aut flatu,
aut facibus induratis.*

V Ide iam morbum in via, qui im-
pedit purgationem infernam
ob obstructionem, & si vis, cum febree
complicatum, vt sæpius solet. At-
que tyrones cum audiant querelâs
doloris, statim ad sanguinis missionē,
aut vsum medicamēti purgantis pro-
perant. Quid autem pro ratione do-
loris

loris agendum, supra insinuarum est,
& cū de symptomate impediēte tra-
ctabimus. Nunc quomodo se gerere
debeat Medicus circa morbum hunc
in compositione, contemplandum est.

Pro ratione igitur obstructionis a-
gendum, nam si impedit purgationē,
demoliri causam debemus, aut va-
cuantibus, aut emollientibus, & de-
obstruentibus. Si enim colica à re-
tentione fæcum induratarum profi-
ciscitur, primo mollientibus clysteri-
bus. Secundò acrioribus irritantibus,
cibarijsque huiusmodi, ac potionibus
succurremus, vt potest colligi ex Gal.
. Ar. Medicę de fæcum retentione
differeñte. Apertius autem ex Auic.
lib. 3. c. de colicę curatione, vbi lau-
dat vsum cassiæ fistulæ, & decoctio-
nem maluarum, altheæ, & prunorum
passorum, & diaprun. simp. postea
vero emulsionem hordei, cum deco-
ctione betæ, & alia similia, quæ de-
ergere fæces possint, citra febris con-
plicatæ noxam, emollitas iam à præ-
dictis medicamentis. Quæ omnia, &
alia in cap. de colica. comprehensa, eo
ritius peragenda, quò totius corporis

expurgatio necessaria magis est.

Quòd si colica, aut voluulus (fere enim vtriusque eadem est curatio) à flatu, aut pituita pendeat, hoc enim frequentissimum est, vt ait Auic. lo. cit. 1. de canonibus curationis colicæ, ea quæ flatus discutiant, & humorem flatus materiam abstergere, ac vacuare possint, molienda, tum inferius, tum superius.

Quo casu illud summopere aduertendum, quod non satis pro ratione commendarunt, tum Galen. 12. met. cap. 8. tum Auic. 16. 3. tract. 4. cap. 2. de cura colicæ frigidæ, nempe humorem crassum, frigidumque, ac lentum intestino herentem, flatumque inde natum, ab obstructioneque cohibitum, esse magna cum cautela dissoluendum, atque vacuandum, nec nõ & concoquendum ijs quæ calfaciunt medicamentis, valenterque digerentibus, non tantum liquantibus, aut in flatum vertentibus quin potius incidentibus præfidijs, coquantibus, tenuantibusque, quæ tamen vehementer calida non sint: ne fortasse loco curationis, dolorem au-

Impedient. mag. auxil. 379

geas, à medicamētis liquam tibus flatu denuo e leuato.

Quare licet plura sint medicamenta colicæ frigidæ subuenientia apud autores, tamen in præfenti loco, cū nā agamus de colica adiuncta febris, eadumtaxat sub epilogo proponemus, quæ colicæ auxiliari citra febris exacerbationem possunt. ¶ Conabimur igitur per inferiora potius, quàm ore assumptis succurrere. Clysteres ergo pituitam abstergentes, & flatus discutientes simul, & vbi dolor vrget, anodynos conficies, ex vino albo, decoctioni betæ, aut furfurum, aut aquæ salis admixto, cū portione aliqua sacchari, & oleo anethi, aut rutaceo, chamemelino. Aut si volueris simplicius componere, vinum album miscebis cum oleo chamemelino, aut simili, & saccharo nigro. Et vt expertus loquar, oleum optimum commune, vino antiquo albo feruefactum, sepius, & breuissimè colicam hanc persanauit: quibus si placet adijcies adipem, leniendi doloris gratia, simul vt fèces ne minimū quidē detineant: fellis etiā aliquod genus abstersionis gratia,

380 *Lib. III. de reb. præternat.*
tia, aliqui admiscunt.

His qui clysterum sunt impatientes, suppositoria præcipies ex felle, sale, melle, & momento castorei: aut si res vehementer urgeat, portiuncula rrochiscorum alhandal admixta.

Emplastra etiam exterius umbilico apposita non contemnenda, quæ purgatoria sunt, & colicam dissoluentia: qualia Auic. composuit ex felle taurino, pulpa colocynthidis, & char-tamo, baccis lauri, & eiusdē oleo, ur-tice, & lupinorū, pulu. scamoni, helle-bori, cum adipe anseris, usque ad pet-cten ungendo. Prudentiæ tuæ relin-quimus, ut horum magis, aut minus, prout urgentia fuerit, adhibeas.

At diuersa ratio est, quando solus flatus infestat, tunc enim sine metu oleo rutaceo, aut vino albo solo uti oportet, & cucurbita sine scarifica-tione: opus enim incantamenti illi inest, dicente Gal.

Fomenta vero si fieri potest, fugi-enda sunt in colica ex humore frigi-do; nam cum corpus, de quo agimus, purgatione indigeat, fortassis conci-tabitur aliqua fluxio in intestina, &
se-

Impedient. mag. auxil. 381

secundo humor pituitosus à fomentis sæpè dilatatus, ac fusus, in flatum vertitur: vt rectè Auic. nobis animaduersum reliquit, cap. proprio de cura frigida colicæ.

Quod si fouere inceperis, nō desistas, sed multis vtere fomentis, vt resolvas id quod prius dilatasti.

Ore autem ea sumi possunt, quæ idem præstare valeant, sed cū ex calidis potionibus celerius febris augeatur, quam ex ijs quæ per alium subduntur, pauca medicamenta erunt sumenda: inter quæ aqua ex decoctione hordei, furfure, & pauco chamemel. viniq; optimi momento, cū saccharo, post colaturam feruifacto Præterea calidissima aqua hausta frequenter, erit ex vsu. Aliquando (inspecta natura, & temperie ægri, temporis, & febris) erit ex vsu aqua sola hordei, aut sacchari, aut mellis, feruens potata, aut vini albi cyathus, aut aqua carui, aut cymini.

Vomitus etiam aliquando non nocebit, si ventriculus labefactatus nō est, & fluxio à toto ad intestina clare conspicitur.

Si

382 *Lib. III. de reb. præternat.*

Si autem prædicta non sufficiunt, poteris uti aliquo medicamento leuiter expurgante; inter quæ nullum melius (nisi magnitudo febris impediret) quam hiera. In hac enim prohibetur à Gal. de simp. med. f. vnde solemus hieram cum diacatholi. aut diaprun. simpl. miscere, aut decoctum propinare ex mercuriali, beta, & saccharo.

Casiam verò fistulam fugiendam consulo, quia flatuosa est, & debilem vim habet absterforiam, & vacuatoriam pituitæ.

Tamen si indicatio ad expurgandum totum corpus ita vrget, ut te compellat ad usum fortioris medicamenti, hieram cum agarico miscere poteris; aut si in periculo magno versatur æger, ut etiam tu cum illo periclitari cogaris, ad fortiora medicamenta accedere poteris.

Quo casu intelligendus est locus Auic. aliàs arguendus: nam lib. 3. fen. 16. tract. 4. c. 2. sic ait. *In colica autem, quæ est secundum semitam effusionis, & generationis, conueniens est, ut in potu detur, cum paroxysmus esset*
dolor

Impedient mag. auxil. 383

doloris, & in nocte vehementiæ eius, aliquid, sicut pilulæ de aloe, & pilulæ de hiera, & pilulæ compositæ de pulpa colocyntidis, & scammonio, & serapino, & aloe, ab aureo semisse, usque ad aureos duos, &c. Quæ ultima medicina, ut ex dictis constat, fortior est, quam ut in colica sit propinanda, nisi intelligatur autor, nulla alia ex prædictis conferente, & morbo necis proximæ periculum minimente. Quo etiam pacto intelligendus Hip. in Epist. de hellebori usu, ad finem, sic dicens. *Aliquando pleuriticos, & voluulosos veratro purgandos,* & Raf. 9. ad Almanf. c. 11.

Tu autem qui medicamenta nactus es optima, loco huius Auic. confectionis, poteris uti electuar. rosat. Meues, aut Nicolai, aut hamec. pro ratione; præsentis febris, colicæ patrocinari, semper quantitatem eorum minuens.

Est verò pulchra animaduersio in colica ista pituitosa, & frigida, de qua loquimur: nam cum sæpius eveniat propter obstructionem meatuum bilis, bile scilicet, intestina non irritante

ritante (ob quod etiam facies retentæ
colicæ efficere possunt) ut ait Ae-
rius lib. 9. cap. 26. & Auic. loco sæ-
pius citato. Hanc per deobstruentia
primò, deinde prædictis medicamē-
tis curabis: quod in arcuatis sæpi-
us videmus, colicam scilicet, cum
icteritia coniungi. Quod agnoscens
Hipp. lib. de Internis affect. inter al-
ios morbos, hunc statuit, voluulū
arcuatū appellans, & aperientibus
obstructiones eidem auxiliatur. Secundo
de his latius suo loco.

Quòd si ex conuiuentia intestinorum
(quando scilicet, inuoluitur) via
stercoris, & purgationis occludatur,
alterum duorum tentandum est: aut
follibus vento plenis, aut vtre, aut
syringa insufflādo, intestina aere imple-
re, ut violētia illa intestinū dirigatur
ut Hip. consulit l. de affectionibus.
Hoc autem faciendum, quando reli-
qua dicta neutiquam profuerunt.

Aut ut consulit Matthæus de Gra-
di, omnia sumens ex Auic. æger re-
supinus iaceat, extentis cruribus, &
oleo lilij, aut amygdal., aut aneth. aut
simul mistis, versus quamcunque par-
tem

Impedient. mag. auxil. 385

tem fricandus, ac dimouendus, modo ad læuam, cruribus interdum contractis, vt his motionibus redeat intestinum ad pristinum situm, quem solet amittere ex magno saltu, aut uctatione, aut à magno flatu per intestina concitato, quo tempore duplex surgit indicatio, flatus discussio, & intestini directio.

Si autem intestina inflammatione obturentur, aut podex, sanguine misso ex interiori vena brachij, & statim ex talo, subueniemus. quam vacuandi formam omnes antiqui sequuntur, Gal. Auicen. Serapio, Rhazis, &c. Quibus vacuationibus succedent illa, quæ diximus ad fæces inluratas, frigidiora tamen, vt sunt clysteres ex ptissana colata cum saccharo: ex decoct. violar. maluarum, plani, mucilagine psyllij, oleo rosa, maxime tamen laudat Auic. clysteres & lacte asinino, in quo cassia fistula dissoluatur, quæ omnia possunt ore propinari, præter lac. Hæc in principio. At in augmento aliquid altheæ, amemillæ: in statu aliquanto plus: in declinatione magis, & adipes, & alia,

R quæ

quæ magis emolliant, & vacuent.

De alijs verò colicis, quæ fiunt ob lapides in intestinis genitos, ut raro accidentibus, non est quod agamus præterquam quod emollientibus, abstergentibusque, & aliquando fortioribus irritantibus, mederi oportet.

De ijs autem qui ob lumbricorum congeriæ colica laborant, similiter intelligendum, abstergentibus, ac maris lumbricos necantibus, & accidis certandū esse, apertius est quā longiori indigeat sermone, præsertim quia apud Auic. & alios latus est inueniendi remedium campus. De proximo de colica, ut ab obstructione oritur, morbo scilicet in compositione, non tamen ut vehementer habet dolorem adiunctum.

CAP. XXXI.

Descensus intestinorum in scrotum purgationis impedimentum.

Descensus intestinorum ad inguina, aut in scrotum maxime let purgationem infernam impedire. Erit ergo necessarium, quantum

Impedient. mag. maxil. 387

it possibile, hoc impedimentum mo-
derari. Reducere itaque paulatim
intestina ad suum locum opus est, &
supturam cōprimere, emplastris ad-
ringentibus, & subligaculis: deinde
urgationem oportunam iniungere.

PROCIDENTIA VTERI.

Procidentia vteri, sicuti intestino-
rum, tanquam morbus in situ, etiā
postat purgationi infernæ: & ob id
melius esset vomitum tentare. Quod
hæc vacuatio fieri nequit, diligen-
ter agendum, vt intestinum, aut vte-
us ad propria loca retrahatur, aut
ausea, aut vomitu, aut cucurbitu-
s, & concussione ad oppositum, ac
obstetricis manibus, & positu, qui
ura ad superiora conuertat, & liga-
tis à pube incipientibus, & medica-
mentis, quæ cinnia hæc suo loco fir-
ment: quibus peractis, pharma-
m exhibendum, pro ratione ne-
cessitatis, sed animaduersione facta,
respiciant causas procidentia, quæ
sunt sæpius ex nimia humiditate
officisci, quæ siccari, constringi pau-

R 2 latim

388 *Lib III. de reb. præternat.*
latim desiderant, suadendumque
ne æger à lecto surgat, ne conatum
apponat.

C A P. XXXII.

*Hypochondria distenta, & obstructi-
venæ mesaraicæ, ut impedimen-
tum tollendum ad purga-
tionem.*

Similiter in distensione hypochon-
driorum, & obstructionibus im-
saraicarum venarum procedendum
ut diximus supra, agentes de obstructi-
one. Nam primò prout natura
gnauerit regionē, per clysteres pur-
gandum, & aliquando per vomitum
postea fomētis cōsuetis ut edū, addi
absinthio; quod si hæc non suffici-
ent, purgatiunculam adhibere opor-
tet, quæ solas illas partes respiciat
ut ex hiera, cassia, catholico, &c. ut
seratis vijs, purgatio quæ à toto co-
pore debet fieri, felicius eueniat.

CAP. XXXIII.

*Tumor in hepate purgationem
impediens.*

11. **A** Pertum est, tumorem inflam-
matorium hepatis impedire
purgationem, & statim poscere san-
guinis missionem ex brachio dextro,
ex vena interna, & illicò medicamē-
ta esse apponenda, quę iecur refrige-
nt (vt in principio fieri debet inflā-
tionum) qualia sunt aqua rosacea,
antaginis, & ptisana, & portiuncu-
la paucula aceti. Tamen de his latē
c. proprio, omnes antiqui, & neo-
tici: nos tantum de incepto institu-
agimus.

Mitigata verò inflammatione, &
parente purgandi necessitate, his
oportet, ab Auic. commemoratis
I. C. 4. *Habentium quoque in in-
terioribus apostema, ventrem solue-
& facere vt vomant, est difficile:
quod si tibi necessarium fuerit, da eis,
quod sit sicuti volubilis, & semen
aci, ottensis, & apozema polypodij,
& cassiam fistulam, & his similia, &c.
Ide Auicen. qui solet esse audax, vt*

R 3 *suprà*

suprà tetigi, in exhibitione purgantium, tamen hic solum recenset leuissima, aut saltem moderata medicamenta. Volubilis lupulus est, semina croci hortensis, chartamus; timet quidem in viscere ita calido, & caliditate affectione oppresso medicamenta maiora medicamentis prædictis: possimus addere, quæ in usu etiam sunt syr. ex violis infusis, diacatolicho, &c. non verò mannam, ut aliqui faciunt, ob rationem suprà tactam: facile enim incenditur, & bilefcit.

At sit tumor sit frigidus, & longioris temporis dans inducias, prælibatim prius quæ aperiât, & attenuet, expurgationes paulatinas, & moderatas exercebis, addito rhabarbaro, & alio quantulo agaraci, aut syr. cichor. cum duplicato rhabar. ex usu erit.

Ego Gal. semper insequens, cum medicamento purganti misceo aperientia, quando obstructions agitor. Ita Gal. 2. acut. com. 12. Reliqua omnia in practicis doctissimis inueniess. Hæc certè pro exemplis morborum in compositione dicta sufficiant.

C A P. XXXIV.

*De morbis in soluta vnitate, vacua-
tionem impedientibus.*

PErquirendi nunc morbi in soluta
vnitate, qui valent impedire pur-
gationem, non quidem sanguinis mis-
sionem. Vultus, aut vlcus intestino-
rum quantum in se ipso est, postulat
vacuationem longissimè ab vlcera-
ta particula. Similiter, quando vena
in ano, aut intus rupta, vel ad aperta
fuerit, multis quidem rationibus me-
dicamentum expurgans nocebit, &
ob humorum colluuiem, quæ vul-
nus, aut vlcus maius, & sordidius red-
dere debet, ac dolens magis: & ob ca-
lorem, acrimoniamque eiusdem me-
dicamenti inflammatio vlceris auge-
bitur: & tandem ob motum, qui in
purgationibus est ineuitabilis; motus
autè omnibus vlceribus noxius exi-
tit. Quod voluit diuinus ille Hipp.
insinuare, quādo in epist. de vsu helle-
bori, in eruptionibus sanguinis medi-
camentum purgans vitandum consu-
it.

R 4 Seg

Sed vt omnem dubitationē ē meo
 dio tollamus, consulto dicimus, vlcus,
 aut vulnus intestinorum, quantum
 in se ipso est, purgationem impedire
 & omnino renuere: quia ratione cau-
 sæ fluentis à toto, aut ab hepate, con-
 uenire potest expurgatio, quæ nisi cri-
 tissimè fiat, incurabilis redditur exco-
 riatione, aut vlceratione intestini. Igitur post
 venæ sectionem (si hæc conuenit)
 purgare oportet: nam etsi bilis erom-
 dens vergat per intestina, tamen exiit
 paulatim per venulas capillares, &
 retardata, vlcerationem facit; non ita
 que exiit per convenientem regionē
 quia per venas. Ergo per vacuitatem
 maiores deriuanda est à medicamentis
 quod non sinet moram facere. Quam
 animaduersione Fernellio debetur, viro
 doctissimo, li. 2. Meth. de ven. sect. co-
 11. his verbis. *Eadē ex causa in dysmen-
 teria purgans medicamentum offertur
 vt quod sensim, & languidè per an-
 fractus parum idoneos elabatur, assa-
 tim per ductus convenientiores deriuetur,
 ac defluat, &c.*

Quod vero sapius per venas ma-
 iores ad minores, & à minoribus ad
 capil-

capillares, & ab eis in ipsam substantiam intestinorum bilis fluat, monstrant statim à principio sanguinolentæ deiectiones, antequam mucores appareant; è contra verò, quando bilis ad intestina per consuetam viam ab hepate per mesaraicas rejicitur, solent prius mucores apparere, postea sanguis multus, aut paucus, prout fuerit exulceratio, & causæ apparatus. Ergo causa vlceris petit vacuari, aliquando per venæ sectionem, iuxta supra traditas à nobis considerationes, & per expurgans medicamentum, aliquando per vomitum: semper tamen medicamento miscendum aliquid, quod respiciat vlcus. Sed quando incip. de dysenteria, tam pulchra adnotata iuuenies, ad alia transeamus.

Similem viam in ruptis ani ventulis, aut hemorrhoidibus nimis apertis seruandam proponimus.

Dictum prætereà ante est, cum de colica tractationem exercebamus, quid agendum in rupturis scroti. Impedit ruptura peritonei, aut scroti, quæ passim hominibus herniæ causa accidit, purgationem: tamen præap-

R s plica

plicatis medicamentis adstringentibus, & optimis ligaturis, iacens æger in lecto, experietur purgationem.

Inter morbos solutionis cōtinuitatis, vulnus à cane rabido inflictū proponitur.

C A P. XXXV.

Conueniat ne sanguinis vacuatio in morsu à rabido animali.

- 1 **P**aulus lib. 2. cap. 2. agens de ictu, ac morfu venenato, ait. *Si autē venenum prius per corpus distribui cōtigerit, statim venæ sectione vtendum est, & maximè si affectus humoribus repletus sit.*
- 2 Celsus lib. 5. cap. 27. in curatione morsus canis rabiosi, præcipit partem vulneratam aduri, quod si vri non possit, sanguinem mitteri. Atrius lib. 4. fen. 6. tract. 4. c. 9. difficilem sententiam, & quæ disputationibus occasionem dedit, pronūciat, his verbis. *Cū ergo trahis, quod tibi possibile est, post duos dies, aut tres, tunc occupare in euacuando, quod iam forsā penetravit, & si facta non fuerit attrā-*

attractio, & acciderit negligentia, tunc
euacuatio erit in illa hora magis neces-
saria, & melius est ut sit fortior: &
si videris repletionem augmentatam,
phlebotomo, & si non, tunc non. Ra- 4
zis Li. 20. Continentis tract. 2. c. 2. asse-
rit. Ante attractionem veneni ad in-
teriora, æger non phlebotometur, sed
postquam tractum fuerit venenū, duo-
bus vel tribus diebus, secare uenam
poteris.

Nec deest ratio: nam si pars vul- 5
nere magno afficitur, si inflammatur,
si accadat febris, aut spasmus, aut aliud
accidens insigne, quare non erit ex-
trahendus sanguis, siquidem in om-
nibus inflammationibus, aut vulne-
ribus, cum similibus accidentibus, ex
communi omnium medicorum con-
sensu, sanguis extrahitur, reuulsi-
onis gratia?

Alia tamen ex parte, validissimæ
rationes & autoritates nos mouent, ut
à prædicta opinione discedamus, to-
tanque intentionem conuertamus ad
venenum canis rabidi extrahendum,
& auertendum à partibus internis,
semper vulneratam partem sollicitan-

do, vt per eam, & per vicinas vacue-
 mus, & simul cum humore qualitatē
 venenosam extrahamus. Primò, quia
 inanitis venis, facilius penetrare po-
 terit venenata qualitas ab externis ad
 interna, vt suprā dicebamus, viresq;
 citissimè labefactabit, quæ in hydro-
 phobia tam necessariæ sunt. Secun-
 dò, quia melancholici, & pituitosissimi
 humores, cum quibus rabida qualitas
 analogiam habet, crudiores, & cras-
 siores redduntur sāguine extr acto, &
 consequēter magis apti ad susceptio-
 nem talis qualitatis. Tertiò, illa vni-
 uersalia præcepta supra tacta, in hoc
 morbo exequēda. Vulneratio rabida
 in parte externa existit. Ergo prima
 indicatio suadet per cutem extirpari.
 Ergo morbus iste in solutione conti-
 nui ob adiunctam causam venenosam
 in parte externa, impedit (absolute
 loquendo) sanguinis missionem. Sed
 est quidem magni momenti scrupu-
 lus: nam Aui. (vt suprā diximus) &
 aliqui alij dicunt, debere sanguinem
 mitti, transacto principio, quando
 scilicet, venenum quod erat in parte
 vulnerata, sparsum est per totam
 massam

Impedient. mag. auxil. 397

massā sanguineā, constituuntq; duos,
aut tres dies principij : itaq; liberā re-
linquunt licetiā Medico, vt post istos
tres dies, præcipiat sanguinē mitti. Sed
audias obsecro, suspecta nobis est scē-
tentia Rhazis, & Auic. Quis dixit il-
lis, intra tres dies finiri principiū huius
morbi, & statim per massam sangui-
neam esse dilatatum venenum, quod
videtur tempus augmenti ? Certē si
delatio veneni per humores est finis
pr incipij, statim in augmento appare-
bunt tanti mali signa. Sed contrarium
videmus, nam multo tempore à mor-
su, sine vllō accidente, & in omni
quiete videmus hominem, & post
mensem : imò, & post tres menses, &
annum integrum, rabies elucet, lati-
tante veneno iam post tam longum
spacium communicato. Ergo illa
mensura principij trium dierum non
debet securum Medicum reddere, vt
statim euacuet ; nam putabit esse trā-
sactum principium, & humores esse
venenatos, & sanguine missō egrum
iugulabit ; quia venenum adhuc erat
in parte externa, & illud deducit ad

cavit

cauitates vitales. Est quidem qualitas rabida tardæ motionis, antequam in actum deducatur, sicut postea est: velox. Ergo cum tot mala possint oriri ex sanguine misso in principio, merito vt suspectam Auice. opinionem nunc relinquimus.

Equidem præter rationes dictas, tantorum virorum autoritas, qui nostram tuetur sententiam, maximè permouere debet. Dioscorides, qui tam exacte remedia morfus rabidi fuit prosecutus, vt nil intactum reliquerit, sanguinis missionis nunquam meminit, neque Galen. nec Paulus, Aetius, Oribasius. Equidem si aliquid emolumenti cõferret venæ sectio, ne riquam tacuissent: vt omittam doctissimos viros, Fernelium, & Fracastorium.

Vnde ad autoritatem citatam Pauli dicimus, ibi esse sermonem de alijs venenatis sub alia dispositione: tamen cum agit de morfu à cane rabido, ne verbū quidē de venę sectione, forsā quia alia venena manifestum habent exordium: at rabida qualitas, latens & incertum obtinet principium.

Cor,

Cornel. Celsi auctoritas nil habet in contrarium: nam non dicit, venam secandam absolute, sed potius insinuat esse extrahendum sanguinem ex propria parte vulnerata, si non possit adiri: postquam enim docuit, virus cucurbitula, & vstione esse trahendum, ait. *Si non potest locus comorsus uri, sanguinem mitti non est alienum, & superponenda sunt vulnere ea medicamenta, quae valde exedunt, &c.* Interrogo. Quis poterit dicere ex mente Celsi, sanguinem mittendum ex aliqua vena partis sanæ? Equidem intentio Celsi fuit, ut ex ipsa vulnerata parte bene scarificata post cucurbitulâ, aut si aliqua vena, aut venule in ipsa apparent, istae scindendæ sint, ne utique in parte alia sana.

Non possumus Auic. sequi opinionem, quando tantorum virorum auctoritas, & ipsa ratio in aliam partem nos deducunt, quam veriore iudicamus. Diximus in tam incerto venæ statu, cum habeamus signa adhuc latitare in parte vulnerata, non esse temere aggrediendam venæ sectionem in parte sana, sed egrotam continuo
foli-

solicitandam. Ad Rhazim idem respondemus.

Ad rationem dico, quod licet alia vulnera valeant, ratione cause, venam secandam indicare, reuulsionis gratia, tamen tam ferox est, & lethalis hydrophtobia, ut si quid à parte vulnerata ad alias internas retrahatur, citissimum sit sperandum periculum, licet paucissima quantitas sanguinis partis affecte moueatur ad intra. Hec ergo est differentia inter venenum impressum parti ex terne, & illud quod iam intus, aut genitum, aut assumptum est: externum enim ad extra per eandem partem, in qua latitat, excutiendum, alterum alijs modis. Ergo reuulsio non est indicata in presenti casu.

Sed dubitas: nam si inflammatur pars, si febris putride ob dispositionem humorum complicitur, videtur necessario esse venam secandam. Dico in tam ancipiti casu, & periculoso, esse contemplandum tempus, in quo ista mala excitantur: nam ante quadragimum diem à vulnere, cum maximo metu extrahi sanguinem omnes affirmant: quia probabile videtur, esse:

vene-

Impedient. mag. auxil. 401

venenum adhuc integrum, & posse recurrere ad interna. At transactis quadraginta diebus, in febre acuta complicata, non reformidant venæ sectionem: tamen ante prædictum tempus partes inferiores scarificare præcipiunt, vt cutanea vacuatione febris causam depellant.

Quid ego sentiam breuiter explicō. Cum febris sit morbus vniuersalis, quacumque ex parte scissa vena, auxilium suscepat natura: quia ex quacumque totum vacuatur corpus. Ergo si non posses in febre humoralī venam brachij scindere, ob aliquod impedimentum, relinqueres ne aegrū sine tam nobili auxilio? Non apparent venæ in brachijs, nonne scindes talū? Ergo cum morsus venenosus partem externam affligens, sit impedimentū ad vacuandum ex partibus superioribus, ne ad illas rapiatur venenosus vapor, aut humor infectus poteris venas distantissimas aperire, infra morsum, si non sufficiunt, cucurbitulæ scarificatæ. Sic condonandum vnicuique indicationi, & febre acutæ, & vulnere.

CAP.

C A P. XXXVI.

*An tale vulnus uenenatum impediatur
purgationem, aut quando
admittat.*

SEd quæret aliquis, an eadem sit ratio in hoc morbo de purgatione : Dico nequaquam esse purgationem tentandam, nisi cum maxima consideratione ; nam prima indicatio quæ sumitur ab illo, quod continetur in parte vulnerata externa, adimplenda prius est, topicis, & chirurgicis extrahentibus quod in parte potest contineri ; hocque peracto, cum timor sit ne aliquid fuerit communicatum humoribus melancholicis, & crassis, cum quibus venenum habet analogiam, & non cum sanguine, isti quidem euacuandi, ut omnis suspicio auferatur : atq; cum tales sint, ut requirant præparationem, prius præparandi, & subigendi, ut cedant medicamento : & (ut obiectionibus simul respondeam) quamuis Galen. purgationis non fecerit mentionem, sufficiunt quæ in alijs dixit locis, circa

Impedient. mag. auxil. 403

circa humores crassos melancholicos,
& alios redundantes, quos docuit esse
va cuados. Quamuis ergo nullus esset
timor talis morbi, essent vacuandi, quia
superflui. Igitur tardum hoc venenū,
& pigrum, si forsan tetigit tales hu-
mores, & alia ex parte sufficientibus
auxilijs fuerit à particula extractum,
sperandum est, nullum esse impedi-
ens ad talem purgationem exequen-
dam, & esse exposita. Galen verò
omnem sollicitudinem posuit in topi-
cis extrahentibus venenum à parte
vulnerata, quæ est prima indicatio,
& quæ securam reddit reliquam artis
operationem. Hac quidem ex acti-
sime completa, agunt medici de pur-
gatione post humorum concoctionē.
Audias Diosc. lib. 6. cap. 37. & 38. vbi
diligentissimè particularia prius anti-
dota, & extrahentia pertrahens, rur-
sus in cap. 39. ita scribit. *Intra prin-*
cipia corum, qui à cane rabido sunt cō-
morsi, curandi ratio talis est, alter ue-
rò modus accedat. Deiectio magnum
præbet iuuamentum, utpote cūm mo-
uendo corporis habitum transmutet: &
quæ colocynthidem recipit hiera, item
lac

404 *Lib. III. de reb. præternat.*

lac schistum, quod simul deiectionem

moueat, & uenenum domare possit.

Dioscoridem sequuti sunt Paulus, A-

etnarius, Aetius, hic ita apertè, vt di-

cat, ulceribus ad cicatricem per du-

ctis, veratrum album esse propinandū

ad totius affectionis destructionē. Idē

prorsus Rhaz. & Auic. locis supra cit.

C A P. XXXVII.

Solutiones continui in uis urinæ.

V Ideo multos medicos facile
medicamenta propinare pur-
gantia in ardore, aut excoriatione via-
rum urinæ, & in vlceribus vesicæ,
aut renum. Quod prorsus est pericu-
losum, & à ratione alienum, ob ra-
tiones supra tactas omnibus vlceri-
bus communes: nam licet nobis obij-
ciant fieri per aluum deriuationem,
tamen semper ex talibus medica-
mentis partes vlceratæ irritantur, &
ardent: præcipue si verum est quod
circumfertur, nullum esse medicamē-
tum, quod non purget etiam per uri-
nas, estque maius malum quod fit à
talibus

Impedient. mag. auxil. 405

talibus medicamentis, quàm commodum. quod experientia didici. Ergo si necessaria est purgatio, eligendum est medicamentum, quod feri salem temperet, & demulceat, vt est casia fistula diluta cum sero lactis, aut sola per se: syrup. ex infusione violarum ad istos morbos videtur inuentus: nō admitto syrup. persicum in isto casu. Poteris etiam indecocto tamarindorum bene mundatorum infundere myrobalanos, addito succo lupulorum, & si quæ sunt alia mansueta, quæ paulatim, & sine caloris notatu digni impressione valeant purgare.

CAP. XXXVIII.

Rupturæ, aut ulcera thoracis.

VLcera, aut rupturæ venarum thoracis, multo efficacius impediunt purgationem; nam vacuatio per vomitum tanquam venenum fugienda est, imò quicumq; leuissimus vomitus. Quod docuit Hip. 4. aphor. text. 8. dicens. *Tabidos per inferiora, cauentes superiora.* Gal. in com. per tabidos, pthificos intelligit: vel eos qui

406 *Lib. III. de reb. praternat.*

qui ad pthifim apti sunt. Per pthifim, modo vlcus pulmonis intelligens; nā lib. de tabe, non solum vlcus, sed citra hoc, corporis totius consumptio, tabes nominatur. Addimus nos, velli qui ob morbum aliquem, nempe venæ ruptionem præsentem, aut imminentem, thoracis partes quietas conseruare desiderant, caueant superiores vacuationes. Quod Auic. rectè aduertit 4. 1. c. 11. In quibus hac cautela vti oportet tempore purgationis, vt non solum illa, quæ ex sua natura vomitoria sunt, vt helleborus, sed ea, quæ ob raritatem substantiæ in ventriculo eleuantur, vt agaricus, sicque vomitum concitant, prorsus fugiamus. Præterea magna industria curandum, vt nec imaginatio purgationis subrepat timidis, aut quibus sola imaginatio medicamenti subuertit ventrem: fallendusque æger, insciusque sumat quod oportet. Atque omnia media quæ in capit. de sedando vomitu sunt scripta, prudenter exequenda: vt enim dicebat Auic. 4. 1. sæpè deiectorium medicamentū fit vomitorium.

CAP.

CAP. XXXIX.

*De symptomatis vacuationes
impedientibus.*

Maxima attentione dignū hoc
vltimum caput existimo,
quia res difficilior, & periculo ple-
na.

Symptoma nomen vnum est, mul-
ta tamen apud Gal. significare agno-
sces. Nonnumquam genericè sum-
ptum, est quidquid animali præter na-
turam euenit, siue quod morbum
sequitur, epigenema, idest super ge-
nuitum, vt docuit Galen. lib. de dif.
sympt. cap. 1.

Alio modo strictiori symptoma
apud Galen. accipitur, quando eodē
lib. de dif. sympt. cap. 2. symptoma
vult esse, quidquid morbum ipsum
velut vmbra corpus consequitur: qua
significatione aiebat Gal. i. met. cap.
vlt. *Quæ constitutionem vnde actio
nascitur, necessario sequuntur. Sanis
quidem nobis, accidentia, Græcis συμ-
βεβαιώτα, agrotantibus symptoma-
ta*

408 *Lib. III. de reb. praternat..*
ta nuncupantur.

Quæ sanè trifariam diuidit, tum
lib. de dif. symp. cap. 2. tum 12. meet
cap. 1. & alibi sæpè: Aut etenim in a
ctionum offensa: aut in retentorum
euacuatorumue modico excessu: aut
in corporum affectu collocantur.

Sed tertio & arctiori modo intel
ligit Galen. symptoma, vt non quod
cumque ex his nuper dictis sic appe
letur, sed id dumtaxat, quòd in tantu
creuerit magnitudinem, vt iam cau
sæ rationem obtineat, scilicèt, aut aug
gendi morbum, aut virtutem destru
endi. Quo significato 1. ad Glau. cap
1. 4. febres nōnunquam cum sympto
matis accidere dixit. Omnes quidem
febres & morbi necesse est vt habee
ant symptomata in secundo significa
to, at in tertia acceptione non sem
per; mitissimæ namque febres, quæ
descripsit Hipp. 3. prog. tex. 1. nullius
symptomatis grauibus copulatur. De
quibus etiam loquitur 12. met. c. 11.
in hunc modum. *Et cum febre inci
dunt quædam grauiora symptoma
ta quibus prospici debet: nam de
lenioribus, quæ februm generationi ne
cessa-*

Impedient. mag. auxil. 409

cessario succedunt, adeo omnino non meminerunt autores, ut etiam seu prorsus sint innominata, ea reliquerint. At quæ uel rarerè febricitantibus incidunt, aut communem magnitudinem excedunt, seorsum ab alijs tradita censent, &c.

Hec ergo symptomata tertio modo sumpta sunt, de quibus sermo in presentia proponitur, ista enim solent curationem inuertere: nam & si ratio curationis (prout curatio in se simul præcautionem complectitur) ab ipso morbo, morbiq; causa mutetur dumtaxat, ex accidenti tamen, teste Gal. 12. met. c. 1. symptomata quoque curandi rationem aliquando mutant, causæ scilicet locum eo tempore habentia; causa etenim sunt lectionis, vel morbi, vel virtutis, ibidem Gal. affirmante.

Licet enim symptoma, ut symptoma est, morbum augendi, aut facultatem eneruandi vires non habeat, tamen ex accidenti, & mediantibus alijs, quæ necessario succedunt grauius symptomatis, rectè id fieri posse, persuadet in actione læsa dolor, quem

S

sequi

sequi solet copiosa spirituum iactura, quam virium sequitur debilitas: atque idem dolor causa est concitandæ fluxionis, qua aucta, morbus quoque augetur. Eodem modo de vigilia, animi deliquijs, vacationibus, &c. subaudiendum: virium etiam magna debilitas, quæ ex læsa actione innotescit, cum morbum superare nequeat, ex læsa actione innotescit, cum morbum superare nequeat, ex accidenti occasio est, ut morbus augeatur, donec egrum tollat.

Sed dubitas, quid dicendum de febre symptomate, an quartum genus hoc loco constituendum?

Neutiquam, nam febris symptoma non est verè symptoma, sed morbus: dicitur tamen symptoma, ob similitudinem, nam videtur non aliter ac symptoma, cum principali morbo tolli.

Cum autem, ut supra dixi, symptoma in secundo significato trifariam diuidatur, non constituimus grauias hæc symptomata, de quibus loquendum, in qualitate mutata, sed in actione læsa, & excretis, cum Gall.

Impedient. mag. auxil. 411

12. met. c. 1. & de dif. symp. c. 5. nam color mutatus, odor, sapor, sonus, mollities, asperitas, &c. raro, aut nunquam increscunt, ita ut curationem ad se trahant. Nota raro, aut nonnunquam, quia magna est controversia inter Scholasticos circa aliqua symptomata, an propriè talia sint, an morbi per se, ut color in oculo, amaritudo in lingua, &c. Sed de his in nostris cōment. de morbo, & sympt. ex professo tractamus; ad præsens institutum sufficit agere de symp. quæ vocant curationem ad se, aut impediunt vacuationes.

C A P. LX.

*An symptomata, & signa idem,
& qualia signa.*

DEclarandū est hoc quæsitum, ut sciamus, an symptomata, de quibus agimus, signa sint, & qualia: non enim symptoma cum signo cōvertitur, nam causæ procatarecticæ signa sunt aliquorum morborum, nō tamen symptomata dici possunt: at

412 *Lib. 11. de reb. præternat.*

omnia signa quæ ex corporeo aliquo affectu prodeunt, symptomata sunt, ita ut quidquid est symptoma, signum etiam sit, non vero è contra, quod signum est, sit etiam symptoma.

Cum ergo symptomatum & signorum in ægris apparentium quædam sint demonstratiua, alia prognostica, ac mox apparentia, sub quibus assidentia comprehendimus, cum Gal. 1. de cris. cap. 5. merito dubitas ad quod genus signorum reducuntur symptomata, de quibus loquimur.

Dico non esse numeranda inter ea, quæ essentiam morbi demonstrant, sed inter mox apparentia, aut assidentia, ut docuit Gal. 12. met. c. 1. Explico. Dolor lateris est signum demonstratiuum, seu pathognomonicum pleuritidis, tamen si ita increseat, & magnus sit, ut vertat ad se curationem, hoc non facit, ut pathognomonicum, sed ut assidens, aut superueniens: quia licet omnes pleuritides habeant dolorem, non tamen vehementem, nisi istæ, quibus causæ vehementiæ aut assident, aut superueniunt. Hoc ergo signorum genus comprehendit actiones

Impedient. mag. auxil. 413

ctiones læsas, & retenta, aut excreta,
vt dictum est.

Primò ergo ab actionum sympto-
matis incipiendum: atque cum actio-
nes aut vegetales, aut vitales, aut
animales existant, quæ aut abolitæ,
aut diminutæ, aut deprauatæ ex vi
morbi redduntur, ab animalibus or-
diamur, quæ vt multiplices, ita mul-
tiplicem symptomatum lēfionem pa-
tiuntur, quæ non mediocre impedi-
mentum præstant ad vacuandum. Et
primo de reëtricibus.

C A P. XLI.

*Quomodo, aut quando delirium im-
pediat uacuationes.*

DE symptomatis facul. reëtricū
habendus sermo. Est vero
delirium insigne inter omnia accidē-
tia, rationi, & imaginationi, &c. com-
mune, quod methodicam curationē
inhibere possit, & vacuationes prædi-
ctas quodammodo impedire.

Sed notandum antea, quid per læ-
sionem rationis intelligamus, & reli-

S 3 ctis

ctis erroribus neotericorum aliquorum, quos latè cōfutaui in lib. diff. sympt. & opusc. de facult. quomodo omnia supponimus, considerare oportet, quod Gal. cum non cognouerit potentiam aliquam spirituale defectu diuinæ illius Hipp. philos. Aristot. quam segniter tractauit, quod putauit nil pulchrum, nil metaphysicum cōducere ad morborum curationes. Ideo quotiescunque apud illum legeris, rationem lædi, mentem lædi, intelligas, æstimatiuam actionem seu cogitatiuam, tanquam corpoream in suo organo pati, quod etiam intelligitur de imaginatiuis, intellectus vero, cum sit potentia, quæ nō eget corpore, vt subiecto, sed vt obiecto, id est, eget corpore, vt à potentijs corporeis recipiat phantasmata, nunquam læditur, nisi ex accidenti, & remotè quatenus inordinatis, & errantibus ministris vtitur. Mercatum consulto omitto, quia putauit, quod Theophilus delirauit in cogitatiua, quod fuit melancholicus, nō phreniticus, quod imaginatiua est organum, in quo residet ratio, quod sola est vna potentia

in

Impedient. mag. auxil. 415

in anima, & statim proponit varia organa ad plures potentias, & alia huius census, quę omnia ad lib. de morb. & symp. relegamus. Ad rem nunc. Ergo delirium, quod Gręci παραποσύνην appellāt, proprię pertinet in homine ad estimatiuam, siue cogitativam, quę quia eleuata est ab anima rationali, perfectius operatur, quā in brutis: & ob id permittemus Gal. & alijs Medicis vocari rationem particularem, quę versatur circa conueniens. Illi proximior adest imaginatrix: atq; ob id Gal. tria adinuenit deliria, cogitationis, imaginationis, aut vtriusque simul, sensus cōmunis, nec memorię vlla facta mentione: sensus quidē, quia confundit cum imaginatione in eius opinione, memorię, quia diminutē, aut abolitē lēdi putauit. Nos verō qui quatuor potentias cum S. Tho. & Arist. constituimus, quatuor lāsiones distinctas proponimus. Sed in presenti ad curationem sufficit declarare, quę deliria poscant vacuationem, & quę impediant.

CAP. XLII.

*Quòd delirium, ut delirium est,
causa non inspecta, potius
impedit uacuationes.*

SI consideres huius capitis sensum, facile intelliges? conclusionem. Delirium, ut sic congerit multa, quæ vires dissipant: perturbat siquidem, & impedit humanæ vitæ gubernacula. Quando bibendum, aut edendum, tum cibo & potu abstinere cogit; quando dormiendum, vigiliam expetit; si vena secanda, si potiones salutare exhibendæ, ubi quiescendum, ac vestibus, & operculis induendum, respuit omnia: tandem motibus intempestiuis, ac fortibus agrum concitat, ac nudari compellit: quibus omnibus, & virtutem labefactari, & febrē, aut incēdi, & augeri est necessarium: & ob id prudenter Gal. 2. aphor. text. 28. dicebat. *Delirantes, ob inordinatos motus, intra paucos dies extenuantur.* Ergo rectè dictum est, delirium (ut sic) impedire: vacua-

Impedient. mag. auxil. 417
uacuationes. Restat vt causa delirij
moneat Medicum ad aliquid exeque-
dum.

C A P. XLIII.

*Causæ delirij perpenduntur, quæ na-
cuationem postulant, aut
renuunt.*

Hipp. lib. de morbo sacro aie-
bat. Quanto uerò tempore
cerebrum quieuerit, tanto etiam ho-
mo sapit: insanimus autem moto cere-
bro. Quam sententiam repetit epist. de
infantia: nos uerò in nostro commen-
tario ad diuinum illum Hipp. lib. fu-
se explicuimus, non solum afferentes,
motum alterationis intelligere Hipp.
sed etiam aliquando motum localem
inordinatum ipsius substantiæ medul-
laris, & spiritus contenti: diuersos
enim textus scripsit ad vnumquemq;
motum, quod nemo hucusque adno-
tauit (pro omnibus laus sit soli Deo.)
Sed agamus nunc de motione tantum
alteratiua cerebri, quæ terminatur in
intemperiem. Mouetur alteratiue

S S cere-

cerebrum à calore, vel cum siccitate
vel cum frigore, humiditate, idque
aut cum affluxu, aut sine affluxu hu-
moris.

Quod autem ob solam in temperiē
calidam deliret cerebrū, docuit Gall.
3. de lccis affect. vbi ait. *Siue per cō-*
sensum, siue per primogeneam affe-
ctionem cerebrum laboret, delirium
fit, uel à calore, aut fuligine, aut ua-
pore, aut humore cerebrum alterante.
Et clarissime lib. 4. de præsag. expuls.
c. 8. ita. *Calori immodico, si quando*
solus per se steterit, delirium succedit.

At non dubites, obsecro, delira-
re hominem per solam simplicem in-
temperiem; debes enim memoria te-
nere, quę docui in tractatu de facult.
Temperies cerebri attingit actiones
rectrices, non in genere causę effici-
entis, sed materialis, quia taliter di-
sponit organum, vt facultas rectē eli-
ciat actionem: hoc est proprium po-
tentis cognoscitiuis sentientibus. Vt
ergo calor attingit actiones, & effe-
ctus virtutis nutritiue, in genere
causę efficientis, ita in cerebro rectri-
ces solum materialiter. Igitur erro-

nea

Impedient. mag. auxil. 419

nea cogitatio fiet, & imaginatio à sola intemperie calida. Quod Hipp. in epidem. explicante Gal. 3. de locis, dixerit. *Si humor melancholicus uergat in animam, fit delirium, si in corpus, epilepsia, &c.* Vbi Gale. ignorans animam, non ignorauit explanationē; nam dixit, si alteretur solum cerebrū, fieri delirium, si obstruatur, fieri epilepsiam. Addimus nos, spiritum animale perturbari, aut affici, ut fit in melancholia morbo, quem animę honorabili stēmate insigniuit antiquitas. quod aduersus Auerroem alibi probatum intuenies.

Igitur per diuisionem causarū deuenies facile in causam delirij, quę petat vacuationem. Vbi dolendum maximē quam audacter Tyrones in delirio sanguinem mittunt: si enim à sola intemperie calida, aut calida, & sicca, quę hecticas solet causari amentias, si à sola melancholia frigida, & sicca, in quibus omnibus virtus iam fatiscit, delirium procedit, quis audeat mittere sanguinem, cum nec vires admittant, nec causa exposcat, neque prorsus reuulsionis gratia, ut

falsis fundamentis respondeam : nam nulla causa materialis peccat in simplici intemperie. In melancholia verò morbo per essentiam, nisi sanguis in toto melancholicus sit, qui foueat morbum factum (vt supra satis probatum est) cum etiam vires ita debiles sint, à frigore, & siccitate remissæ, & non extrahatur humor peccans : erroneum est sanguinem mittere : attamen si à sanguine aut solo, aut cum bile profiliat, aut alio quolibet humore permixto, putrescente, aut non putrescente, sanguis mittendus, vel ipso etiam delirio coindicante, ne tam princeps membrum lethali phrenitidis insultæ pereat. Itaque in hac postrema causarum serie, delirium potius inuitat, quam impedit.

Delirium præterea lethargicum, licet a pituita putrescente ortum duxerit, sanguinem mittendum non renuit, sed moderatur, quantum videris distare humorem à sanguinis confortio. Quamobrem largis vacuationibus sanguinis moriuntur lethargici, pituita crassiori reddita, & incuneata cerebri porositatibus, numquam cui-

Impedient. mag. auxil. 421

Et à calore naturali remisso. Atque
adeò sicut in primo delirio audacem
volo Medicum, ita in hoc secundo
maximè temperatum: audacem, in illo
à sâguine, aut solo, aut bile permixto.

Est autem omnibus delirijs duplex
commune axioma. Primò, vt quan-
do veterascunt, ob rationes suprâ di-
ctas, missionem sanguinis respuant:
vel quia habitualiter iam victa natura
prognosticis est relinquenda, vel quia
a debilitata, vt potionibus, alimen-
tis, & alijs sit potius recreanda: re-
dit enim tunc indicatio sumpta à deli-
rio solo, vt delirium est. Secundò,
vt quotiescunque delirus aliquis fe-
bre acuta, aut alio morbo superueni-
ente corripiatur, cuius gratia sanguis
mittendus sit, tantum de quantitate
debes detrahere, quantum ex vi de-
lij antecedentis, & præsentis vires
facturam pati perspicias.

In isto opusculo, non euoluimus
præcticas doctissimas tantorum viro-
rum, qui nos præcesserunt, sed istas in-
dicationes insinuamus, tanquam ne-
cessarias, ne erres in praxi: nam
quando per consensum, & à qua par-

te quis potest delirare, ad autoress prædictos nunc remittendum: esset enim longissimè à nostro discedere, instituto.

Sed dubitas circa delirium à nudo calore præter naturam, non quidem quomodo debeat curari, clarum enim est petere simplicè refrigerationem, aut per balneum, aut aliter per aerem, aut alimentum: sed dubitas de facto, an à solo calore simplici sine affluxu humoris deliret aliquis?

Respondeo, suprà esse satis demonstratum, & experientia constat à posteriori. Gal. tale delirium cognouit, ut suprà adduxi 3. de locis, & alibi: tamen ex sola temporum inflammatione, calor solus per continuum communicatus, efficere potest delirium: asserente Gal. 4. de prælag. ex pul. Nos etiam vidimus ex erysipelate faciei delirium fieri. Non potest autem aliquis probare, quòd vapor, aut fumus tunc necessario communicetur ad interna, cum affectus in parte externa, in ambiente æstiuo, potius in aerem exhalet, quam ad intima. Communicatur ergo calor solus.

In

In alijs morbis particula ribus ventriculi, septi, &c. cum sit possibile circūscribi putridam fuliginem in ipsa particula inflammata, & nullo modo ascendere ad caput: aliquando talem circumscriptionē contingere posse, nemo est qui neget, & nullus probare poterit esse simpliciter necessariam talem vaporum, aut fuliginum receptionem in cerebro, quia ista potest impediri, communicatio verò cal oris neutiquam potest: & existimo fundamentalem esse rationem, qua potest inniti celebrata doctrina Gale. qui delirium continuū ponit inflammatis aliquibus partibus corporis, septo, ventriculo, & alijs: non enim agnoscit remissionem delirij, quando tales adsint inflammationes, quod maximè notavi, licet illam concedat in febribus, in quibus laborat cerebrum per consensum. Ergo Gal. semper putavit, delirium continuū posse fieri à calore communicato, vel per essetiam impresso, rationibusque nostris, quæ suæ sunt, innititur.

CAP. XLIV.
De alijs delirij causis.

INsaniã à pituita Hipp. primus docuit, de qua si putrescit, & cerebrum inflamat, dictum est iam quocumque pacto moderetur, & temperet sanguinis detractionem.

Tamen si non putrescat, & sola frigiditate, & humiditate, vel minuat actiones, vel torpidas ita reddat, ut appareat homo stupidus, & detentus, quasi omnino priuetur internis actionibus, quid obsecro facies? An non cogitabis de attenuanda pituita, & paulatim expurganda, de calore natiuo excitando, de capite mundificando, de spiritibus generandis? Quid cum his indicationibus habet sanguinis missio? Nil prorsus, sed omnino contrarias: pituitam incrassat, cerebrum debilitat, spiritus exhaurit, natiuum calorem exoluit. Quod si discurrass per omnes causas, quas suprã retulimus, cum de supernatãtia agebamus, facile deuenies in cognitionem remedijs.

CAP.

CAP. XLV.

*De vacuatione nimia, quam Hippo.
& Gale. causam delirij sta-
tuerunt.*

G Ale. lib. 7. aphor. tex. 9. expli-
cans Hipp. à profluvio sangui-
nis desipientia malum, occasionem
dedit huic dubitationi, quo pacto ad
sanguinis profluvium, sequitur desi-
pientia. Quare Galen. mediocre deli-
rium nominavit? erit ne deliriū, quod
est depravatio actionis, an diminutio
solum? & quomodo ad defectum qui
privatio est, sequi potest depravatio?
Rursus cum ad sanguinis absentiam,
frigescat cerebrum, certum est hanc
desipientiam, illam fatuitatem esse,
quam Gal. à frigore dixit oriri. Quo-
modo ergo appellavit delirium? de-
pravatio siquidem à calore, diminutio
actionis à frigore proficiscitur.

Præterea si dicatur (vt communi-
ter est receptum) frigiditatē minuere
actionem, & non depravare, huius
interrogo causam? Præternaturalis est
frigi-

frigiditas immodica, præternaturalis
etiam est calor excedens, quare vtraque
que non deprauat actionem, cum
vtraque corrumpat calorem natiuum.
Omnia hæc in alio loco discutienda
professio. nunc ea solum quæ ad rem
præsentem pertinent.

Quidam doctissimus vir ad hum
aphor. dicebat, Hippo. insinuasle, et
magno raptu sanguinis ad caput, fluxo
rem è naribus accidere copiosum, se
simul cum sanguine ascendisse copi
bilis, cuius portio in cerebro, & circo
neruorum principia, delirium, & con
uulsionem produxit.

Non tamen videtur ita ad mentem
Hipp. hæc philosophandi ratio; nam
Hipp. euacuationem, tanquam cauti
mali præsigij, in vtroq; symptomate
agnoscit. quia alibi dixerat, conuulsio
nem ex inanitione, malum; nunc et
simul & desipientiam; non enim Ile
thalia, aut mala ita sunt, quæ à reple
tione, ob maiorem curationis facili
tatem, quæ verò à siccitate, & pau
perie calidi natui contingunt, ma
prorsus censenda. At si à bile conuul
sio fit, non ita mala.

Præ-

Impedient. mag. auxil. 427

Præterea si bilis derelicta fuit in cerebro, quorsum aliud genus delirii non indicauit Hippocrates, ut solet: solum enim usus est illa voce, desipientia, quæ mansuetum delirium significat. Quod forsitan subolfaciens Galenus dixit, mediocre: tamen à bilioso humore non mediocre, sed iracundum, & turbulentum excitandum erat.

Respondeo ergo, à nimia vacuatione sanguinis fieri desipientiam, non solum ob intemperiem inductam ad absentiam calidi, sed ob defectum spiritus animalis, quem sapientiae instrumentum dixit Hipp. l. de morb. sacr. Conuulsionem etiam ex inanitione, ideòque malà iudicari ab Hipp. neque existimo esse necessarium, ut remaneat in cerebro portio bilis. Quare? ad quid? Quorsum? cum ita tenuis, & mixta cum sanguine, etiam non fluere? Imò ad fluxum incitat. Melius itaque sentio cum Hippoc. & Galen. Non quæras obsecro quæ intemperies, aut quomodo inducta ad priuationem sanguinis, quia hoc est inuoluere omnia quæ disputata sunt in nostro opere

opere de morbo & sympt.

Existimandum ergo hoc delirij genus quod mediocre vocat Gal. generali voce appellari delirium, sicut in decrepitis videmus, ob spiritus paupertatem, & nimiam cerebri debilitatem, esse actiones diminutas, & sæpius erroneas: ob concursum etiam omnium læsionum potentiarum, seu virtutum internarum, quæ ad inuicem patiente vna, patitur & alia, præcipuè si omnium temperies evertitur, & spiritus deficit: atque ita nō solum diminuta actio, sed corrupta, vel deprauata apparet. Neque mirandum est, ex defectu sequi depravationem, nam & ipsa deprauatio defectus quidam est.

Quod autem dubitatur, an frigidum possit minuere tantum actiones, & non deprauare, quæstio est elegans à nobis agitata varijs in locis: quamuis Gentilis diuersa sentiat, & se aliquando corrigat, vt faciunt magni, & docti viri. Hucque non inueni rationem efficacem, vt semper frigiditas minuat, & nunquam deprauet: forsan motus locales impedit, & con-

strin-

tringendo minuit, sed alias actiones
ta diuersas, vt neutiquam concernāt
notum, quare non deprauare po-
erit, deprauato temperamento? Sed
e hoc alibi.

Hoc ergo delirium qualecumque
it, impedit sanguinis missionem, &
xposcit potius adiectionem optimi
limenti, & noui sanguinis genera-
onem.

Si autem interroges de morbo, ad
quem istud symptoma sequitur, co-
nosces necessitatem adeundi ad lib.
e morb. & sympt. Nos qui cum sa-
o Thoma constāter asserimus mor-
um consistere in priuationo, non hæ-
ramus, sed istam priuationem rectæ
tionis, ad aliam necessario priuatio-
em, quæ morbus est, sequi affirma-
us. Sed cohibeo discursum, & ve-
o ad praxim.

CAP. XLVI.

*Dubitat ur, an delirium purga-
tionem impediat?*

Difficilius hoc videtur, nam
Hippoc. i. prorrh. com. 2. tex.

37. sic ait. *Nigra reuomentes, cibos fastidientes, deliros, in pube parum dolentes, quibus oculus ferox, claususque, purgare non oportet: perniciosum enim.* Ego istam sententiam non parui pendendo, ut Gal. facit in com. sed p[ro] consideratione, & laude dignam existimo. Numquam vllum verbum Hipp. cōtemp[er]si, sed semper admiratus intelligentiam, si forsan possim, tento, attrecto.

Dico, aut ista accidentia simul iuncta in ægro inueniuntur, & sunt manifesta signa proximæ mortis, vanūque putauit Hippoc. purgationem tentare, sed pium certè prognosticiis relinquere, ne æger iam morti proximus ab ipso sumpto medicamento non solum anticiparet suam mortem, sed contumeliam Medici.

Secundò, aut ista accidentia enumerat diuinus senex tanquam separata, quasi diceret: in vnoquoque accedente ex istis, perniciosum est vti medicamento expurgante. Atque adeo tanta est profunditas Hip. ut etiam hoc modo sit præter omnem rationem purgationem exercere. *Nigra vo-*

men-

mentibus, qui temerarius medicamē-
tum purgans propinabit, natura tam
erocem inimicum per vomitum cū
lethalibus signis expellente, & me-
dicamento ad infernam regionem re-
trahente, contra impetum naturæ, vt
atrabilis sit lethalior suprā, & infrā,
& interim remorata citius partes prin-
cipales adeat, saltem eius malignus
vapor; hoc enim est proprium natu-
ræ retractæ, & humoris tam pestiferi
periculose moræ: detinebitur verò ali-
quo tempore, si regionem mutas, quo
perniciosius potest cogitari. Secū-
dò, quia hæc purgatio deberet fieri
forti medicamine, quia atrabilis non
cedit alijs, & detenta, aut mota la-
thalis est. Vide iam naturam à mor-
bo, & à medicamento dissipari.

Vbi notandum, quotiescunque
Hipp. dicit, purgare, sine alio addito,
semper intelligit per inferiorem al-
bum. Fastidientes, intellige, non
quoscunque, sed vel ex vi humoris
perniciosi vomitiones facientis: quod
etiam insinuauit lib. 2. coa. sect. 2. co.
text. 5. *Lingua fastidiosa, nigrarum
vomituum signum est*, vel in mor-
bo

bo diuturno, vt Gal. explicuit 7. aphor. text. 6 Equidem necesse est essentiali debilitate vires deficere: nam in alijs morbis fastidium potius petunt vacuationes.

In pube parum dolentes. Quia est parum dolentes, cum ea pars vesicae regionem indicet inflammationem tentatam, doloresque maximos debeat pati, non paruos, nisi ob mortificationem iam inceptam? Atque quocumque, purgatio nullo modo exercenda, cum in vijs ductuum, vesicae circa illas inflammatio extiterit.

Ferox oculus, clausus, conuulsionis ex siccitate indicium. Ad quid purgatio, nisi ad maiorem siccitatem inducendam? Deliros intelligit iam firmatos, & in ipsa, vt sic dicam, turbulenta accessione. Hi quidem purgandi non sunt eo tempore; nam vt purgemus maniacos, aut melancholicos, sæpe expectamus delirij aliquam remissionem: quia per quaedam interualla sunt magis obediētes, sicut ad lunæ conuersiones tumultuantur, & agitantur, & sunt magis inobediētes. Sed quare non purgantur eo
tem-

tempore? Resp. Quia nec possunt, nec debent: non possunt, quia neque admittunt: non debent, quia in tantis motibus, & inordinatis, & mentis commotione, facile ad caput rapiuntur humores. Atque cum agendum sit cum causa antecedenti, hanc melius moueri censemus, cum mansuetiora sunt omnia.

Delirantes autem phrenitici ex inflammatione facta in cerebro, non sunt purgandi, donec manifestissime ultima declinationis pars elucescat: & in hac spectare, & considerare oportet, an inflammatio terminata sit aliquo ex tam varijs modis, quibus solet finiri: nam si per aliquam aurium, aut narium vacuationem, per ventrem, hemorrhoides, aut si per sudorem expulsionem victæ iam causæ tentet natura, non turbanda, sed expectanda.

Tamen contingere potest, ut phrenitis incipiat biliosa, nulla præsentia sanguinis existente, neque ad febrem secuta, sed ipsa per se cum sua febre: quod licet rarò, contingere tamen posse quis dubitat? quo casu tale de-

T

lirium

434 *Lib. III. de reb. præternat.*

liriū statim petit cum sua causa pur-
gationem, vt probatum est ex arte,,
lib. 3. Auic. cap. de phrenitide. Re-
uellere enim statim sincerum humo-
rem oportet, antequam firmetur, quā-
do (vt suppono) solus omnino pec-
cat.

Alia verò sunt paradeliria in feбри-
bus acutis, maximi momenti, quæ vi-
deo à paucis Medicis considerari. A-
dest febris acuta, in principio vniuer-
sali sanguinem detrahis, & omnem
scopum adimplēs, iamq; nulla extra-
hendi sanguinis elucet occasio, sed
effrānis biliosus humor, qui antea
mitescēbat, caput aggreditur, & deli-
rare cogit: tunc temporis in decimo,
& duodecimo die subtilitas artis eo
deuenit, vt sine coctionum turbatio-
ne moderatissimam purgatiunculam
exerceat, per rhabarbari duor. aut trii.
scrupulo. infusionem, ac colaturam
addito syrup. borraginis, aut cichorii
infirmo ignorante, sed qui nouit
consuetum syrupum sumere. Con-
tingit profectò hac epicrasi in morbis
acutis, phrenitidem futuram vitari
coctiones securissimè celebrari. Ant
hanc

hanc occasionem sanguinem mitte-
bas, & reuellebas à capite, tunc non
molestabat, aut minimè apparebat
delirium: sed postea cum sanguis
infra mediocritatem subsistit, & so-
lius feruor bilis, & effumatio compa-
ret, alia insurgit reuellendi indicatio
paucis Medicis nota. Sed de his plu-
ra in superioribus, cum agebam de
minoratione.

Sed interrogas de alijs delirijs per
consensum à parte aliqua inflamma-
ta. Equidem tractanda ista deliria
ad pensum morbi præcipui, à quo de-
pendent, & eam vacuationem admit-
tunt, quàm indicat principalis affectus,
adhibita sæper supraposita animad-
uersione, quod delirium modera-
tur, quando tale existit, vt vel tur-
bet, vel deijciat vires.

D V B I V M E X

Hipp. loco.

D Vbitare quis posset circa istam
purgatiunculam, quam induxi,
à delirio incipiente, post celebratam
sufficiens sanguinis missionem: nã

T 2 Hip.

436 *Lib. III. de reb. præternat.*

Hip. lib. de locis in homine dicebat :
*Calefaciunt caput pharmaca purgati-
ua.* Ergo secundum hanc legem, non
oportet rhabarbarum exhibere : calidum
enim est & siccum.

Resp. Primò, longa experientia
me didicisse, purgationes audacius in
soporosis, & felicius euenire, quam
in phreniticis, aut vigilantibus, ob rati-
onem dictam : tamen negari non
potest, conuenire etiam in prædicto
casu, dictis conditionibus insignito.

Atque rhabarbarum in pauca quan-
titate, & infusum in aqua cichorii, si-
metu potest dari ; quia maior est vtri-
litas vacuandi, quam calor fiens, &
transiens, qui potest apparere in di-
purgationis, aliter certè nunquam
expurgares in morbis biliosis : intee-
ligendusque est locus Hip. de phar-
macis validis, quibus utebatur ante
quitas. Vbi illud aduertendum, cum
iam vacuationes sanguinis factæ sunt
& febris prædictos dies pertransijit
ex vi caloris, iam humores biliosi san-
piunt conditiones atræ bilis, cedunt
que folliculis senne, infusis cum flico-
bus cordialibus, & facillimè purg-

trico.

Impedentib. mag. auxil. 437

rio fit. Itaq; his modis delirium prohibetur, sine causæ coctilis perturbatione.

C A P. XLVII.

Quare practici de vigilia superflua, de sopore, de dolore, & alijs symptomatis februm, tam amplam fecerunt mentionem, delirio relicto.

DE delirio in febribus miror, quæ ratione praxim exercentes nix dixerint, nisi vnus, aut alter: nam sicut sopor, fitis, dolor, vigilia vocant ad se partem curationis, etiam delirium. Respondent aliqui, deliria, quæ sequuntur ad febres, remitti ad remissionem febris, quæ vero continua sunt, iam in phrenitidem transire, sufficereque caput dicasse phrenitidi.

Sed certè nullam habent excusationem: nam idem posset dicere de sopore, qui si continuus est, transit in ethargum.

Dicendum ergo, practicos doctif-

T 3 **simos**

simos non dicasse proprium caput delirio, sicut alijs symptomatis, quia, re vera deliria, & vigiliæ superfluae, easdem habent causas, penes magis, & minus solùm differentes; vigilia præterquam quod vires eneruat, tanquã delirij præfaga ab omnibus celebratur: atque sicut vigiliam somnus, ita & delirium sedat. Quod Hipp. primus, postea Galenus, & Auicenna multis in locis cecinerunt.

Quod autem simillimæ sint causæ: delirij, & vigiliæ faciliè intelliges, si Galenum legas, aut ipsam rerum naturam perspicias. Vigiliarum primam causam caliditatem statuit: secundò siccitatem. E contra somnus præternaturam, primò ad frigiditatem: secundò ad humiditatem sequitur: & hæc est, aut cum humore, aut sine illo. 2. de loc. aff. ad finem, & 3. de loc. c. 5. 1. de sympt. caus. c. 8. & 3. de causis pulsuum, c. 10. Ita sæpe sæpius delirium à calore solo, aut simul cum siccitate, &c. Ergo simillimæ causæ existunt, & vigilia via certa putari debet ad delirium: & propter hanc rationem, loquendo de vigilia superflua

flua, visi sunt loqui de delirio.

Loco tamen affecto maximè differunt, nam vigilia superflua, & somnus versantur circa sensum communem, siue primum sensorium, delirium propriè, & strictè circa intimiores potentias rectrices. Quæ sola ratio posset contumaces conuincere, ad assentiendum Diuo Thomæ, & Arist. qui constituunt discrimen inter sensum communem, & alias interiores facultates. Per somnum imaginatio exercetur, quin & cogitamus, & disputamus: imò aliqui dicunt, se in somno soluisse argumenta, quæ in vigilia non poterant. Ergo illæ potentia non ligantur, ligaturque solus sensus communis.

Rursus, per vigilias illesus iste sensus, illæ aberrare solent; à posteriori quod maius discriminè expectas? Atque hæc de hoc sympt. dicta sufficiant: reliqua quæ ad alias potentias pertinent, ex practicis discas, cap. de memoria, de melancholia, de catalepsi, &c. Et similiter ea quæ pertinent ad motiuam; nam dummodo tenaciter inhereas his, quæ ostendimus

440 *Lib. III. de reb. præternat.*

de causis præter naturam, & morbis, facile discas, quod symptoma, à tali, vel tali causa, impediatur, aut non: Per practicas certè discurrens, hac nostra methodo non errabis: nam in cap. de tremore, conuuls. paralyfi, aut in quocumque dolore, statim debess recurrere ad ea, quæ in superioribus dicta sunt; sufficit enim vnum exemplum, vt clarescant reliqua.

CAP. XLVIII.

*De sympt. in exeunte mutato.
Gal. illustratur.*

Licet tam varia & multa excretorum genera existant, vnum inter alia turbat curationem febrium, aut impedit, vel retardat, & dubios Medicos reddit, fluxus scilicet ventris. de quo vt complicato cum alicui morbo agendum nunc.

Qua in parte ille tam agitatus locus lib. I. ad Gla. de febre cum sympt. quia sinistrè intellectus, multorum errorum causa est: nam quidam cum videant fluxum ventris, non audent

san-

Impedient. mag. auxil. 441

sanguinem mittere, alij timent vulgus, quod putat malum esse duabus vacuationibus ægrum opprimere: & tandem alij, post habita omni consideratione, ducti vrgentiæ ratione, iterum atque iterum sanguinem fundunt. Sed temperanda sunt ista.

Primò perpendere oportet, vnde fluxus cum febre qualibet complicatus incipiat, à qua regione, à qua parte, quos effectus producat, quantum possit impedire, aut solam moderari quantitatem sanguinis missionis. Nam si febris acuta pendet à materia putrescenti intra venas, & fluxus est ventralis, aut à tota prima regione profectus, quæ crudos, aut semicoctos, aut inquinatos succos propellit per vomitum, aut secessum, manifestū existimo, vacuationes istas impedire quodammodo, sed nō omnino; nam vt suprā dictum est, quāvis vocēt curationem, tamen postponenda, ob celeritatem, qua morbus acutus currit ad necem; quippè in talibus morosa medicatio semper claudenda.

Vnde providentia continuata ven-

triculi, & ventris, ne nimium vires
 fatiscant, poterit Medicus febris cau-
 sam proximam attingere: quia sup-
 pono, nullum habere commercium
 in isto casu, materiâ venarum, & pri-
 mæ regionis recrementa: quin potius
 omniâ quæ cruda sunt, & in venas
 delata poterant causam augere, pro-
 tuidè propelluntur à natura, vt libera
 magis via sit ad sanguinis detractio-
 nem: debebas enim tu istam vacua-
 tionem moliri, si natura segnis esset.
 & de tali fluxu non intelligitur senten-
 tia vulgata Auic. Asselate, bis aut ter,
 excusat à phlebotomia. At verò si cū
 isto fluxu iungeretur oris ventriculi
 morsus, & notatū digna læsio, ne-
 cessarium esset, antequam ad sangui-
 nem vacuandum deuenires, ventri-
 culi prouidentiam habere maximam,
 non qualemcunque.

Quare quòd maxima felicitate, &
 ex arte sum expertus, libenter dicam.
 Gal. reprehendit illos, qui ante ven-
 triculi firmitudinem, sanguinem mit-
 tunt, & rectè quidem: sed cū ex-
 trinseca roboratio nullius soleat esse
 momenti, imò maximi damni: quia
 quan-

Impedient. mag. auxil. 443

quando repletus ventriculus, aut quādo quibusdam proprijs recrementis, licet paucis, sed infarctis, anxie molestatur, ita vt virtus flaccescat, deterimum est exterius constringere, & roborare, quia magis amplectitur, & strictius inimicum, & impensius affigitur, vt qui spinas manu comprimit. In isto igitur conflictu, non semel, sed saepius ex arte curauimus infirmos, statim exhibita portione debita rhabarbari, cum puluere diamargaritonis frigidi, cum aliquo syr. borraginis, vel cum paucis syr. ros. aut violaceo, & hoc certè, antequam sanguinem funderem; mirum dictu, quā cito anxietates ablatae, aut cardiaca accidentia, & fluxus impediens, remissa omnia, ita vt pateret sequenti die aditus ad venam secandam; nam cum totum illud impedimentum, (quodlibet illud sit) ex proximis incoctionibus fuerit purgatione ablatus, & simul corroboratione interius facta vires recuperatae fuerint, nulli dubium, quin feliciter dirigatur curatio per sanguinis missionem. Et hanc fuisse Gal. mentem primò ad Glau-

444 *Lib. III. de reb. præternat.*

conem, in prima parte textus, est certissimum: quem textum aliqui legunt affirmatiuè, ad maiorem vim huius indicationis. *Age enim, si quis febricitet, & adsit plethorica affectio, verum ex incôcoctionibus recentibus sit, & mordeatur, ac comprimatur os ventriculi, aut euomat succum prauum, & ex eius transitu summopere lædatur, numquid hoc in loco, ad solam febrem respicientes, vacuare multitudinem tentabimus, id quod sanè aliàs citra noxam fecissemus? An prius ori ventriculi providebimus, atque ita deinceps, vbi ipsum verè nobis sese habuerit, conuenientem totius corporis vacuationem faciemus? Mihi quidem ita videtur. Sæpius ergo multos ita affectos vidi, alios quidem interissem, alios verò in extremum periculum adactos, cum Medici eos prius vacuare, quàm stomachum roborare tentauissent.*

Hæc est prima textus pars, in quam meam propositionem volo stabilitam, quando scilicet fluxus est primæ regionis, & per vomitum, aut per aluum, sufficit dixisse Galen. per vomitum

Impedient. mag. auxil. 445

mitum, subintelligimus etiam posse fieri per alium: nam etiam & deiectiones quandoque fiunt cum simili oris affectu, prius illato malo in parte superiori. Excernitur aliquid, sed cum maxima oris ventriculi passione, & anxietate, roborationem adhibendam prius Gal. docet. Sed interrogo, quam roborationem? Equidem momentum hoc facile video cōtemni ab his, qui putant, appposito absinthite, aut pane tosto cum aromatibus, indicationem adimpleri, vt statim mitti possit sanguis. Sed ego aliter intelligo textum, esse scilicet corroborationem faciendam, ad pensum necessitatis, esseque aliqua symptomatica ventriculi, quæ necessario petunt causam illam proximam, vel adhaerentem, deturbari, quam natura afflicta non potest, simul & adstringendam partem, ne vera cardi-algia eueniat, quæ citius hominem tollat, quàm ipsa febris.

Atque ista indicatio potest complicari, vt amplectamur vtramque lectionem textus, aut existente plethorica dispositione, vt legit Stephanus

nus

446 *Lib. III. de reb. præternat.*
nus Athen. aut sine tali multitudine,
vt habent alij codices. Talis est oriss
ventriculi affectus, vt cum summa
plenitudine venarum, videas febricitantem frigidum, & pulsus, quales talis pars affecta immutat. At Tyrones putant, omnia illa mala demandari à venis, & sanguinem fundunt, vt reuellant: hoc autem est impossibile, quia affectio, de qua agimus cum Gal. est propria ipsius ventriculi, nullo modo dependens à venis, sed ex incoctionibus, cum latis prauis excrementis, os ventriculi, quod pro corde reputamus, intense molestantibus, soletque spargi sermo inter Medicos, de malignitate sanguinis, & de febre puncticulari, cum nil sit magis alienum ab ista indicatione, neq; tales anxietates pèdeant ab humoribus febrem facientibus. Si attente legas, prædicta doctrina collitur ex prima parte textus.

SECUNDA PARS
Textus.

Sed nec si fuerit febris cū proflu-
uis ventris, aliqua alia indiget
vacuatione, sed hæc ipsa sufficit, quā-
uis non sit pro multitudinis ratione.

Iste textus maximè diuersus est à
præcedenti, & aliū respicit rerum
statum: nam hucusque loquebamur
de complicatione febris cum fluxu,
cui adhierebat insignis oris ventriculi
affectus, qui rapiebat ad se curationē
primam: sed nunc loquitur de flu-
xu absolutè cōplicato cum febre. Ibi
adduxit inconcoctiones, & recremē-
ta particularia ventriculi, hīc solum
fluxum, & contrariæ cōditionis; nam
primus simul aboleri tanquam perni-
ciosè afficiens desiderabat, & simul
debilitatē oris ventriculi reparari:
hic verò omnino sinendus, tanquam
febri congruus, & illius causæ. Et
hanc esse mentem Galeni. & arti con-
formem, ostendo. Adest febris cum
fluxu ventris, & nullam aliam vacua-
tionem tentat. Ergo iste fluxus causā
depo-

deponit: siquidem sufficit solus, ut inquit Galen. Patet, quia hoc est commune omnibus vacuationibus, aut criticis, aut symptomaticis, aut medicis, ut si vacuetur materia peccans, conferant, ut quid conferunt? Quia ipsa species causæ foras truditur, vel cocta, vel cruda, nil interest (ut suprâ demonstratum inuenies, quando agebamus de cruditate.) Solum est differentia secundum magis & minus debilitari: tamen omnes vacuationes tendunt ad vitam, si vacuatur causa damni, & non alia. Ergo quando fluxus cum febre tollit febris causam, ne cogites de alia vacuatione, quia illa sola sufficit, quamvis tibi videatur non esse pro multitudinis ratione: paulatim deponet multitudinem putrescentem, & natura corriget reliquum.

Et hoc sine dubio est, quod ex Anic. circumfertur, assellare bis, aut ter excusat à sanguinis missione: non certè excusaret, si per tales deiectiones portio materiæ peccantis non expelleretur; deberemus enim statim emendare naturam;

Et

Impedient. mag. auxil. 449

Et à signo percipies: nam videbis ad pensum fluxus, mitigari multitudinem, & febrem.

Sed statim obijcis, esse febrem sanguinis, & non curari hoc fluxu. Respondeo, sanguinem putrescentem abire in melancholiam, & flauam bilem, & ita contingere, vt natura se ex oneret ab istis humoribus per deiectiones, cum magna cōferentia, natura bonum vniente, & gubernante: quod quotidie videmus in menstruandis mulieribus, loco sanguinis expurgandi, deiectiones aduenire: & sanescunt, quia ille retentus præter naturā factus, & cōcursus in dissimiles naturas, oommodè fluit per intestina.

Et hanc nostram explicationem nō: multum coacte confirmat modus loquendi Gal. Hippocraticus. *Vacuationes non multitudine sunt estimandę: sed si talia, qualia oportet purgentur.* Sic in præsentī Gal si adsit aliqua deiectio, non debet mensurari iuxta multitudinis rationē, sed si talia, qualia oportet purgentur: quia necessariū, est debere consequi conferentiam, & toleran-

lerantiam, quod sufficit ut exspectes,
nec te accingas ad aliam eo tempore
vacuationem tentandam.

Sed quid dices in reliquis febribus,
de quibus loquitur etiam Gale. Idem
prorsus, quod diximus, aut tollendæ
huius scientiæ leges. Si febris est bi-
liosâ, & adest fluxus biliosus, ipse
sufficit, quamvis non sit pro multitu-
dinis ratione: si pituitosa, si melân-
cholica, idem dicendum. Si isti hu-
mores misti cum sanguine peccant,
& portio sufficiens fluit per ventrem,
quam separat docta natura à se ipsa,
& ab humore, quasi à medicamento
excitata, cum conferentia, & tole-
rantia, non opus est alia vacuatione,
nisi aliud vrgeat præter hoc, quod in
hoc statu apparet.

Multa mala recenset Gal. accidisse
his, qui alias vacuationes sollicitant, &
quamvis non diceret, ipsa se veritas
ostenderet: nam vacuatio arte facta,
cum natura aliam propriam exercet,
quanta damna faciat, non debet pluri-
bus explicari. Detinet conferentem,
quærit dubiam, vires motibus con-
trarijs deicit, extrahit non extra-
hen-

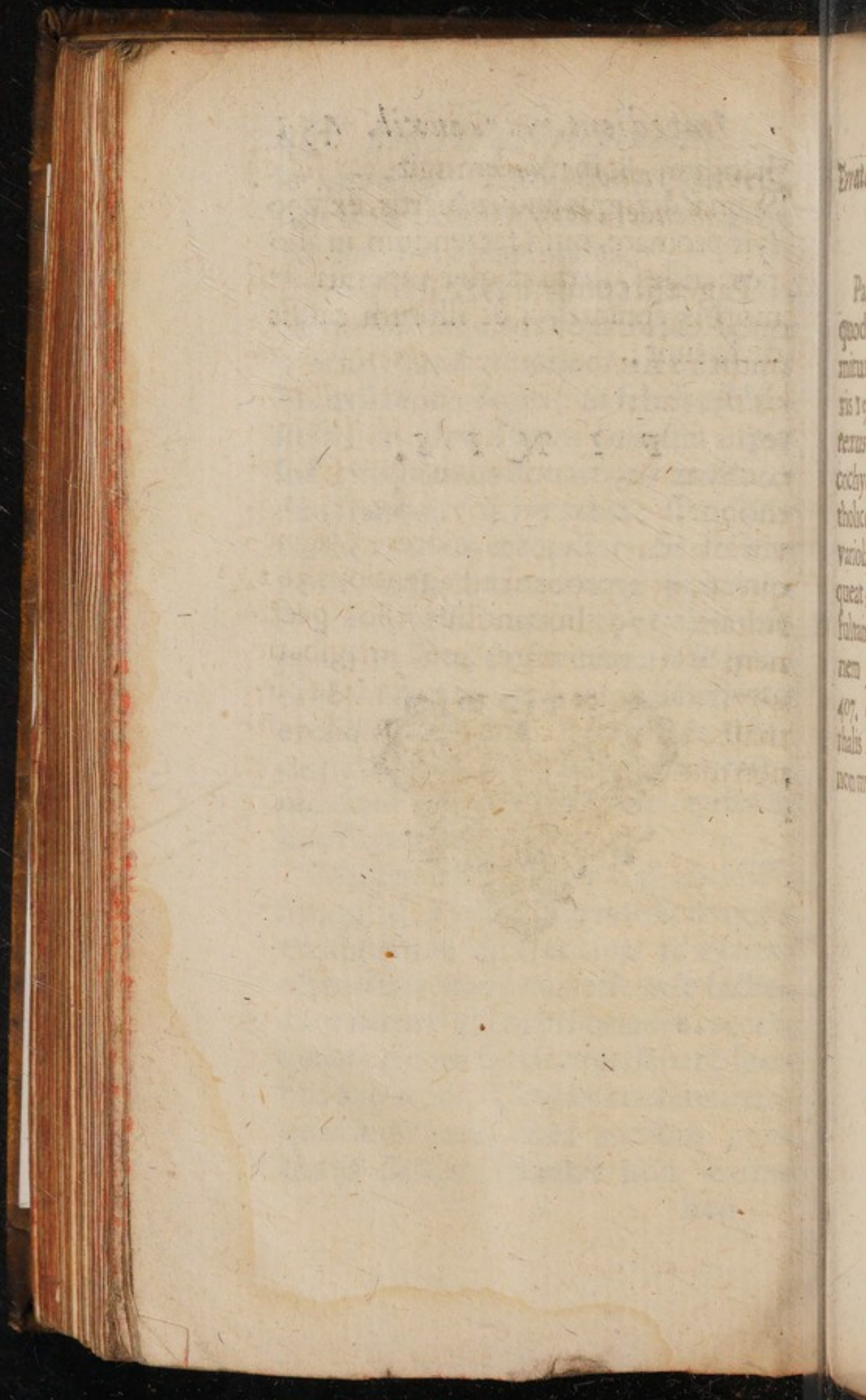
Impedient. māg. auxil. 451

hendum, & in mortem agit.

Si quæ diximus animaduertis, ex vno
symptomate, quid faciendum in alio
perpendes, iuxta ea quæ superius de
morbis contrarijs, & illorum causis
dicta sunt.

F I N I S.

Enat

Pa

quod

inim

is is

terus

cochy

thouo

variob

queat

fulnan

nem

407.

thalis

noctu

Errata grauiora benignus Lector sic emendat, cetera cuius facilia.

Pag. 26. comperi. 37. pertinens. 52.
quod 58. idest 62. facile 65. peti 72. sumitur 124. intentionis: 140. tempus veris 191. aegrotantis 198. expresse contra
textus supra positos ostenditur. 221. cachymia 238. communicetur 262. catholico, 302. Ad 13. 307. CAP. XV. 328.
variolarum, 355. tenaciores. 358. nequeat, 359. probatum est agentibus 362.
fultam, 379. liquantibus 380. pectinem 383. minitante. 406. imaginatio
407. συμβεβηκῶτα, 421. ita 431. lethalis 448. conferant. Vt quid 449.
non multum

